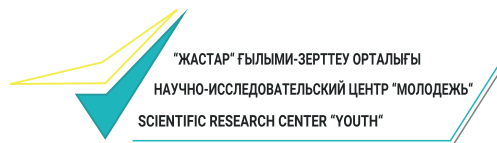

Қазақстан Республикасы
Ақпарат және қоғамдық
даму министрлігі

"ЖАСТАР" ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЦЕНТР "МОЛОДЕЖЬ"
SCIENTIFIC RESEARCH CENTER "YOUTH"

ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ

ӘЛЕУМЕТТІК ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ
БОЙЫНША ТАЛДАМАЛЫҚ БАЯНДАМА

МОЛОДЕЖЬ КАЗАХСТАНА

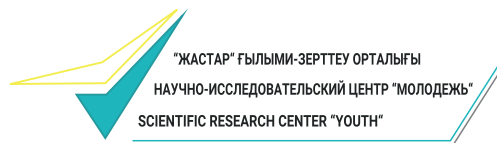
АНАЛИТИЧЕСКИЙ ДОКЛАД

ПО РЕЗУЛЬТАТАМ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Нұр-Сұлтан, 2020

Қазақстан Республикасы
Ақпарат және қоғамдық
даму министрлігі

"ЖАСТАР" ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЦЕНТР "МОЛОДЕЖЬ"
SCIENTIFIC RESEARCH CENTER "YOUTH"

ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ

ӘЛЕУМЕТТІК ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ
БОЙЫНША ТАЛДАМАЛЫҚ БАЯНДАМА

Нұр-Сұлтан, 2020

«Қазақстан жастары» әлеуметтік зерттеу / Е.А. Руднева, Д.А. Кожобекова, Б.К. Туреханова – сырттан тартылған сарапшы: «Жастар» ҒЗО, Нұр-Сұлтан, 2020. – 143 б.

Талдамалық баяндама Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің тапсырысы бойынша жастар арасында республикалық сауалнама жүргізу және сарапшылық фокус-топтар өткізу әдістерімен жүргізілген «Қазақстан жастары» әлеуметтік зерттеу нәтижелеріне негізделген.

© «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы, 2020

МАЗМҰНЫ

	Кіріспе.....	6
	Әлеуметтік зерттеу бағдарламасы.....	7
	Бағдарламаның әдіснамалық бөлімі.....	7
	Бағдарламаның әдістемелік бөлімі.....	7
	1-бөлім. «Қазақстан жастары» жаппай республикалық сауалнама нәтижелерін талдау.....	13
01	Жастар денсаулығы және бос уақыты.....	14
	1.1. Жастардың денсаулыққа көзқарасы.....	14
	1.2. Жастарда зиянды әдеттердің болуы/жоқтығы.....	15
	1.3. Жастардың физикалық белсенділігі мен бос уақыты.....	19
02	Жастар өміріндегі білім және ғылым.....	26
	2.1. Жастардың қашықтықтан оқыту формасына көзқарасы.....	26
	2.2. Жастарға бейресми білім беру.....	28
	2.3. Жастардың шығармашылық қызметін дамыту және қолдау.....	29
03	Жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайы.....	35
	3.1. Кәсіптік бағдарлар таңдау.....	35
	3.2. Кәсіпкерлік қызмет саласындағы жастардың тәжірибесі мен проблемалары.....	37
	3.3. Жастардың әлеуметтік осал тобының жай-күйі мен мүмкіндіктері.....	38
04	Қазіргі жастардың құндылық бағдарлары мен мүдделері.....	42
	4.1. Жастардың құндылықтар бағдарлары.....	42
	4.2. Жастардың тілді қолдану қалаулары.....	44
	4.3. Жастардың дінге көзқарасы.....	45
	4.4. Пандемия/карантин кезеңіндегі жастардың әлеуметтік жағдайы.....	50
	4.5. Патриотизм және қазақстандық жастар арасындағы танымал трендтер.....	53
	4.6. Жастардың «Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру туралы хабардарлығы.....	56
05	Жастар қоғамдық-саяси процестерде.....	59
	5.1. Қазақстанда болып жатқан оқиғалар туралы ақпарат алу көздері.....	59
	5.2. Жастар ортасында наразылық әлеуеті мен кемсітудің тәуекелі.....	61
	5.3. Жастардың әскери қызметке көзқарасы.....	65
06	Мемлекеттік жастар саясатын іске асырудың тиімділігі.....	68
	6.1. Мемлекеттік жастар саясатын іске асыру тиімділігін бағалау.....	68
	6.2. Белсенді/танымал жастар ұйымдары мен жастар ресурстық орталықтары қызметінің тиімділігін бағалау.....	69
	Қорытынды.....	72
	2-бөлім. «Қазақстан жастары» сараптамалық фокус-тобының нәтижелерін талдау.....	80
	1. Фокус-топ материалдарын талдау.....	81
	2. Ұсыныстар.....	102
	Қосымша.....	110

КІРІСПЕ

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы 2020 жылы «Қазақстан жастары» жобасын іске асыруда, оның аясында кешенді әлеуметтік зерттеу жүргізілді. Зерттеудің мақсаты Қазақстан жастары өмірінің, әлеуметтік көңіл-күйінің, өмір сүру сапасының негізгі аспектілерін зерделеу және бағалау, сондай-ақ мемлекеттік жастар саясатын іске асырудың тиімділігі бойынша ұсынымдар әзірлеу.

Жастар - қоғам үшін ерекше орны бар маңызды стратегиялық ресурс. Жастар бүгінде әртүрлі өзгерістерге тез бейімделеді, елде және әлемде болып жатқан оқиғаларға белсенді араласады, сондай-ақ қоғамды толғандыратын мәселелерді шешудің жолдарын ұсынады. Жастар ортасында болып жатқан процестер туралы ақпарат болмаса, жастар саясатын тиімді іске асыру мүмкін емес. Сондықтан жастарды толғандыратын мәселелерді анықтау және мемлекеттік жастар саясаты шеңберінде іске асырылатын шаралар мен бағдарламалардың ықпал ету дәрежесін объективті бағалау маңызды.

Зерттеу жастар өмірінің әртүрлі аспектілерін – денсаулық пен бос уақыт, білім беру, әлеуметтік-экономикалық жағдай, құндылық бағдарлары мен мүдделері, қоғамдық-саяси процестерге қатысу, мемлекеттік жастар саясатын іске асырудың тиімділігін және басқа салаларды қамтиды.

Бұл қолданбалы әлеуметтік зерттеу теориялық және эмпирикалық процедуралардан тұратын тұтас жүйе, зерттеудің объектісі мен тақырыбы дәл анықталып, нақты теориялық және практикалық әлеуметтік мәселелерді шешудің объективті нәтижелеріне қол жеткізуге мүмкіндік беретін ғылыми және қолданбалы элементтердің жиынты.

Әлеуметтік зерттеу бағдарламасы

Бағдарламаның әдіснамалық бөлімі

Зерттеу объектісі - 14-28 жас аралығындағы Қазақстан жастары.

Зерттеу пәні – Қазақстан жастарының өз өмірінің негізгі аспектілерін бағалауы, оның ішінде: денсаулық және бос уақыт, білім және ғылым, әлеуметтік-экономикалық жағдай, құндылық бағдарлары мен мүдделері, қоғамдық-саяси процестер.

Әлеуметтік зерттеудің мақсаты Қазақстан жастары өмірінің әртүрлі аспектілерін зерделеу және мемлекеттік жастар саясатын іске асырудың тиімділігі бойынша ұсынымдар әзірлеу.

Әлеуметтік зерттеу міндеттері:

- жастардың денсаулығы мен бос уақытын зерттеу;
- білім беру деңгейін және жастардың ғылыми қызметке тартылуын бағалау;
- жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайын зерттеу;
- жас қазақстандықтардың құндылықты бағдарлары мен мүдделерін анықтау;
- жастардың наразылық белсенділігі әлеуетінің деңгейі мен себептерін және жастар ортасында кемсітушілік тәуекелін анықтау;
- мемлекеттік жастар саясатын іске асыру тиімділігін бағалау.

Бағдарламаның әдістемелік бөлімі

Әлеуметтік зерттеу әдістері

Жаппай республикалық сауалнама

Ақпарат жинау әдісі - 14 жастан 28 жасқа дейінгі жастарға «face-to-face» әдісімен жаппай сауалнама жүргізу. Бұл әдіс жастардың пікірлері мен бағалары туралы объективті ақпарат алуға мүмкіндік берді.

Жаппай зерттеу сауалнамасында сұрақтардың негізгі блогы және әлеуметтік-демографиялық блок бар.

Сауалнама тілі: респонденттің қалауына қарай қазақ және орыс тілдері.

Зерттеудің далалық кезеңінің ақпаратын жинауды арнайы дайындалған интервьюерлер жүзеге асырды.

Жаппай сауалнама респонденттердің тұрғылықты жері бойынша жүргізілді, таңдалған әдіс зерттеудің мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келеді.

Іріктемелі жиынтық көлемі

Іріктемелі жиынтық көлемі 2000 респондентті құрады. Әлеуметтік зерттеу жүргізу аумағы Қазақстан Республикасының барлық өңірлерін – республикалық маңызы бар Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент қалаларын, 14 облыс орталығын, сондай-ақ ауылдық елді мекендерді қамтиды. Зерттеуде стратификацияланған көп сатылы іріктеу қолданылды.

Іріктемелі жиынтық – 2000 респондент

	Барлығы	Қала тұрғындары	Ауыл тұрғындары	Ерлер	Әйелдер
Қазақстан Республикасы	2000	1136	864	1016	984
Ақмола	76	34	42	39	37
Ақтөбе	97	66	31	49	48
Алматы	209	44	165	109	100
Атырау	70	34	36	36	34
Шығыс Қазақстан	133	82	51	69	64
Жамбыл	125	47	78	64	61
Батыс Қазақстан	69	35	34	35	34
Қарағанды	143	111	32	73	70
Қостанай	89	46	43	46	43
Қызылорда	92	38	54	48	44
Маңғыстау	76	28	48	39	37
Павлодар	73	49	24	37	36
Солтүстік Қазақстан	53	24	29	28	25
Түркістан	239	42	197	128	111
Нұр-Сұлтан	115	115	0	55	60
Алматы	213	213	0	99	114
Шымкент	128	128	0	62	66

* Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің 2019 жылғы 1 қаңтардағы деректері бойынша

Іріктеменің дизайны жиынтықтағы кез келген адам (14-28 жас аралығындағы) сауалнамаға қатысу үшін іріктелуге тең мүмкіндіктерге ие болатындай етіп құрылған. Стратификацияланған көп сатылы іріктеу қолданылды. оның, негізгі таңдау кезеңдері:

1-саты. Облыстар бойынша іріктеу - облыстар және республикалық маңызы бар қалалар бойынша 14-28 жас аралығындағы халық санына қарай елдің 17 өңірі бойынша іріктеменің көлемі айқындалды.

2-саты. Қала-ауыл қағидаты бойынша іріктеу - әрбір облыста қалалық және ауылдық іріктеменің көлемі есептелді.

3-саты. Бастапқы нүктені іріктеу - әрбір елді мекен шегінде маршруттың бастапқы нүктелері мен респонденттердің саны кездейсоқ анықталады.

4-саты. Квотаға сәйкес респонденттерді іріктеу - әрбір жеке алынған үй шаруашылығында респонденттер екі белгі бойынша іріктеледі – жынысы мен жасы – жас-жыныстық квотасы - респонденттің жасы 14-тен 28 жастың аралығында, сондай-ақ жынысы бойынша репрезентативті болу (сұралатын ерлер мен әйелдердің саны әрбір облыс, қала және ауыл бойынша статистика комитетінің деректеріне сәйкес есептелген).

Іріктеме репрезентативті болып табылады, яғни бөлінген параметрлер бойынша респонденттердің құрамы бас жиынтықтағы тиісті пропорцияларға жақын (Статистика комитетінің 2019 жылға арналған деректеріне сәйкес). Бұл ретте іріктемелі жиынтықтың орташа сипаттамаларының бас жиынтықтың орташа сипаттамасынан ауытқуы $\pm 2,5\%$ -бен аспайды.

Ақпаратты өңдеу әдістемесі

Зерттеудің далалық кезеңінің қорытындысы бойынша интервьюерлердің жұмысына бақылау жүргізілді (сауалнамалардың дұрыс толтырылуын 100% тексеру және телефон арқылы сауалнамалардың 30% тексеру, деректерді енгізу және өңдеу).

Бастапқы деректерді енгізу, өңдеу, сондай-ақ бір өлшемді, екі өлшемді кестелерді шығару, корреляциялық және кластерлік талдаулар лицензияланған, орыс тіліне лайықталған SPSS компьютерлік бағдарламасының 21-нұсқасы көмегімен орындалды.

Ақпаратты талдау әдістері

Бастапқы әлеуметтік ақпаратты талдаудың негізгі әдістері:

- 1) бір өлшемді деректерді талдау;
- 2) екі өлшемді деректерді талдау;
- 3) корреляциялық талдау.

Сараптамалық фокус-топ әдісі

Фокус-топ әдісі зерттеуде мазмұнды және мағыналы жауаптар алу үшін қолданылады. Сапалы зерттеудің бір түрі ретінде, әдіс зерттелетін мәселе бойынша респонденттердің егжей-тегжейлі пікірлерін алуға мүмкіндік береді.

Фокус-топтық пікірталас зерттеу міндеттеріне сәйкес әзірленген алдын ала дайындалған сценарий (гайд) бойынша жүргізілді.

Зерттеу құралының құрылымы (фокус-топ гайды) зерттеудің бағдарламалық мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес логикалық блоктарға бөлінген және бірқатар сұрақтардан тұрады.

Фокус-топты арнайы дайындалған модератор жүргізді. Сараптамалық фокус-топ қатысушыларының саны 12 адамды құрады.

Фокус-топтық талқылаудың аудио-және бейнежазбасы жүргізілді, ол кейіннен транскрипциялау және деректерді талдау үшін пайдаланды. Фокус-топтың қорытындысы бойынша аудиожазбалардың транскрипті жасалды.

Елдегі эпидемиологиялық жағдайға байланысты фокус-топты онлайн форматқа ауыстыру туралы шешім қабылданды. Талқылау Zoom платформасында бейнеконференцбайланыс форматында өтті.

Сарапшылар тізімі

№	Аты-жөні	Жұмыс орны	Лауазымы
1.	Әбілдина Ақбота Сүлейманқызы	Ұлттық қоғамдық денсаулық орталығының Балалар мен жастардың денсаулығын нығайту бөлімі (ҰҚДО)	Бөлім басшысы
2.	Балтабеков Еркебұлан Сайлаубекұлы	Шығыс Қазақстан облысы Ішкі саясат департаментінің Жастар ісі жөніндегі бөлімі	Бөлім басшысы
3.	Грабарь Лидия Николаевна	«Жастар СӨС қолдайды» ЖҚБ	Төрайым
4.	Демесінова Лаура Бағланқызы	«Болашақ» халықаралық стипендиясы ассоциациясы	Атқарушы директор
5.	Ерняязова Айсұлу Әлімжанқызы	«Қазақстан волонтерлер лигасы» ҚҚ	Төрайым
6.	Каиршин Нұрлан Серікұлы	Нұр-Сұлтан қ. кәсіпкерлер палатасы	Әлеуметтік мәселелер бойынша директордың орынбасары
7.	Мейірбек Нұркен Асқарұлы	БҚО жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталық	Басшы
8.	Рыль Ольга Владимировна	«Құқық» қоғамдық қоры	Директор
9.	Рыстина Индира Садыбекқызы	Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті Саясаттану кафедрасы	Кафедра меңгерушісі
10.	Түспекова Құралай Айтқабылқызы	Ұлттық Дельфий Комитеті	Директор
11.	Швецова Елена Александровна	«Еркіндік қанаты» ҚҚ	Атқарушы директор
12.	Яценко Вадим Яковлевич	Қазақстан Республикасы ІІМ Әкімшілік полиция комитеті	Ювеналды полиция басқармасы бастығының орынбасары

Зерттеу кезеңі: мамыр-шілде, 2020 жыл.

ӘЛЕУМЕТТІК- ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ БЛОК

2000 Сұралғандар
респондент

География

14 облыс орталықтары

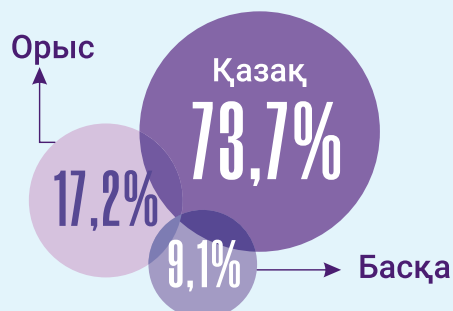
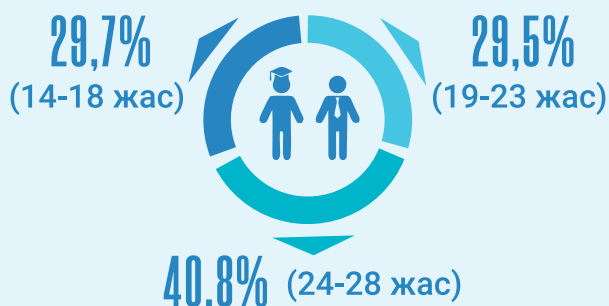

Нұр-Сұлтан, Алматы
және Шымкент
қалалары

ауылдық
елді
мекендер

Жас

Отбасылық жағдай

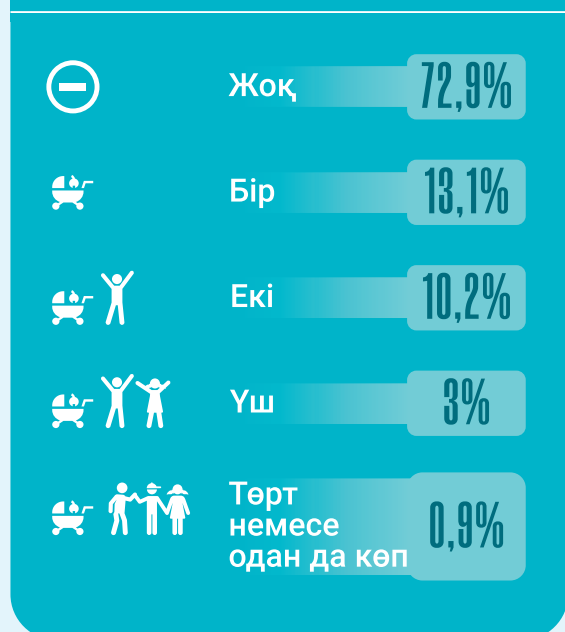
Білім деңгейі

Қазіргі уақытта қайда тұрасыз?

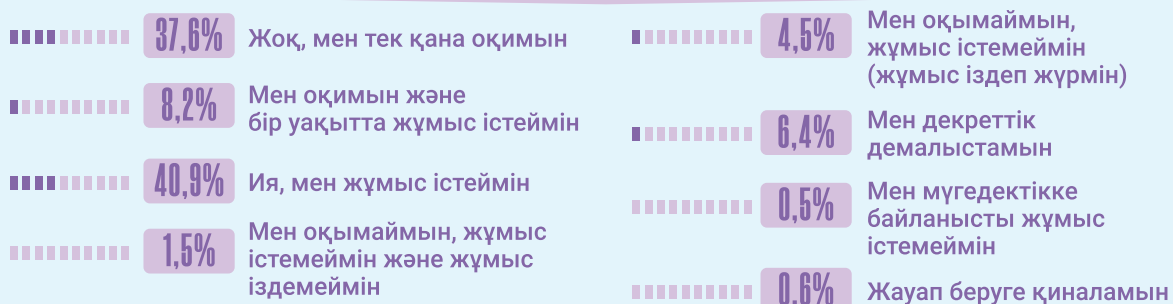
Балалар саны

Табыс көзі

Қазіргі уақытта сіз жұмыс істеп жатырсыз ба?

1-БӨЛІМ.

«ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ» ЖАППАЙ РЕСПУБЛИКАЛЫҚ САУАЛНАМА НӘТИЖЕЛЕРІН

01 ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ ЖӘНЕ БОС УАҚЫТЫ

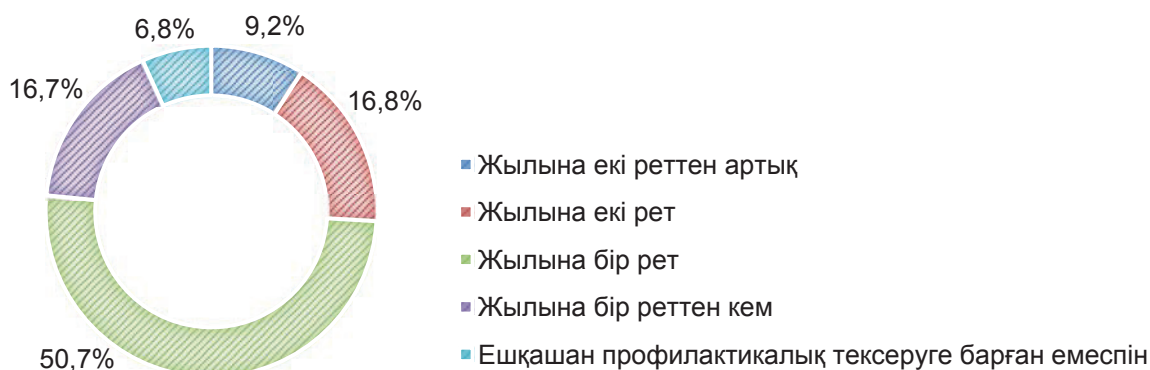
1.1. Жастардың денсаулыққа көзқарасы

Жастардың денсаулық жағдайы елдің қазіргі әлеуметтік, экономикалық, еңбек және қоғамдық дамуының маңызды индикаторларының бірі болып табылады. Сондықтан жастар денсаулығының қалыптасуын, сондай-ақ денсаулыққа кері әсер ететін факторларды зерттеу денсаулық мәдениетіне жалпы әсер ететін процестерді көрсету үшін ерекше маңызды.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жалпы жастар денсаулыққа күтім жасаудың алдын алу шараларына назар аударады. Мәселен, жылына бір рет профилактикалық тексеруден респонденттердің жартысынан көбі (50,7%) өтеді. Жылына екі рет 16,8% және жылына бір реттен аз 16,7% жастар өтеді. 9,2% респондент жылына екі реттен артық профилактикалық тексеруден өтеді. Респонденттердің 6,8% ешқашан профилактикалық тексеруден өтпегенін айтты (№1 диаграмма).

№1 диаграмма.

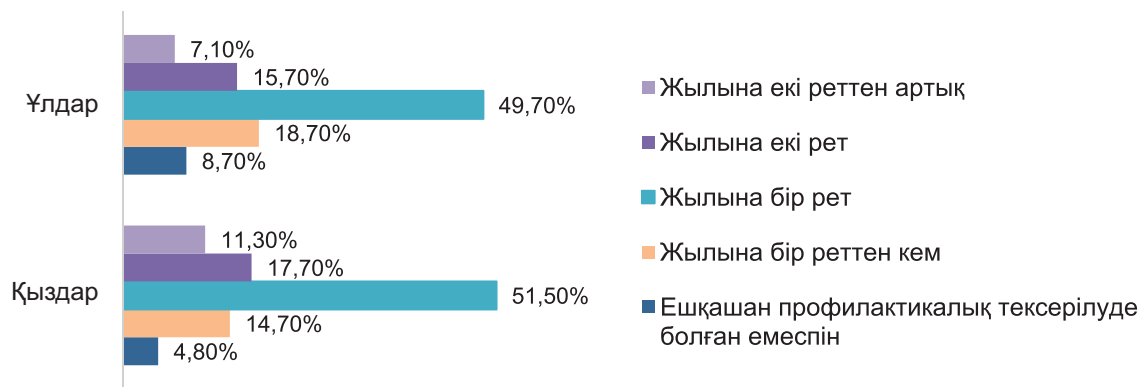
«Сіз профилактикалық тексеруден қаншалықты жиі өтесіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Сондай-ақ, деректерді талдау әйелдер денсаулығына көбірек көңіл бөлетіндігін көрсетеді. Мәселен, әйелдер профилактикалық медициналық тексеруден ерлерге қарағанда жиі өтеді - жылына екі реттен артық және жылына екі рет (тиісінше 7,1% және 15,7%, 11,3% және 17,7%-ға қарсы). Сондай-ақ, профилактикалық тексеріліуден өтпегендер үлесі әйелдерге (4,8%) қарағанда ерлер арасында (8,7%) жоғары (№2 диаграмма).

№2 диаграмма.

«Сіз профилактикалық тексеруден қаншалықты жиі өтесіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, гендерлік тұрғыда, %-бен

Жастардың денсаулыққа көзқарасы туралы блок аясында жастарға жыныстық жолмен берілетін инфекциялар (ЖЖБИ) туралы хабардар болу дәрежесін бағалау ұсынылды. нәтижесінде, респонденттер ЖЖБИ туралы хабардар екендерінің әртүрлі деңгейін көрсетті. Осы инфекциялар туралы 27,2% респондент өте жақсы білетініне сенімді. 38,6% респондент жақсы біледі. Сауалнамаға қатысқан 22,4% респондент үстірт біледі. Әрбір оныншы респондент ЖЖБИ туралы ештеңе білмейді (10,2%). Осылайша, жастардың жалпы ЖЖБИ туралы хабардарлық деңгейі орташа болып табылады (№3 диаграмма).

№3 диаграмма.

«Өтінемін, жыныстық жолмен берілетін инфекциялар (ЖЖБИ) туралы хабардарлық деңгейіңізді бағалаңыз» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

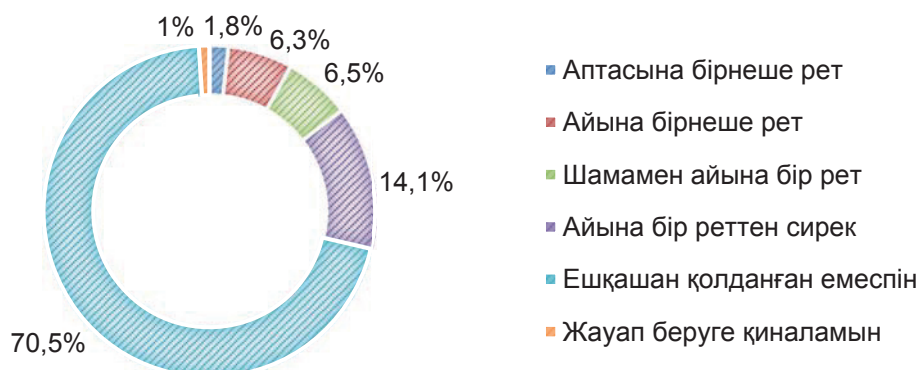

1.2. Жастарда зиянды әдеттердің болуы/жоқтығы

Жүргізілген сауалнаманың деректері алкогольді тұтыну жастар арасында кең таралмағанын көрсетеді. Респонденттердің көпшілігі (70,5%) ешқашан алкоголь тұтынбайды. Сауалнамаға қатысушылардың 14,1%-ы айына бір реттен аз тұтынады. Респонденттердің ең аз саны (1,8%) аптасына бірнеше рет алкоголь ішетіндерін атап өтті.

№4 диаграмма.

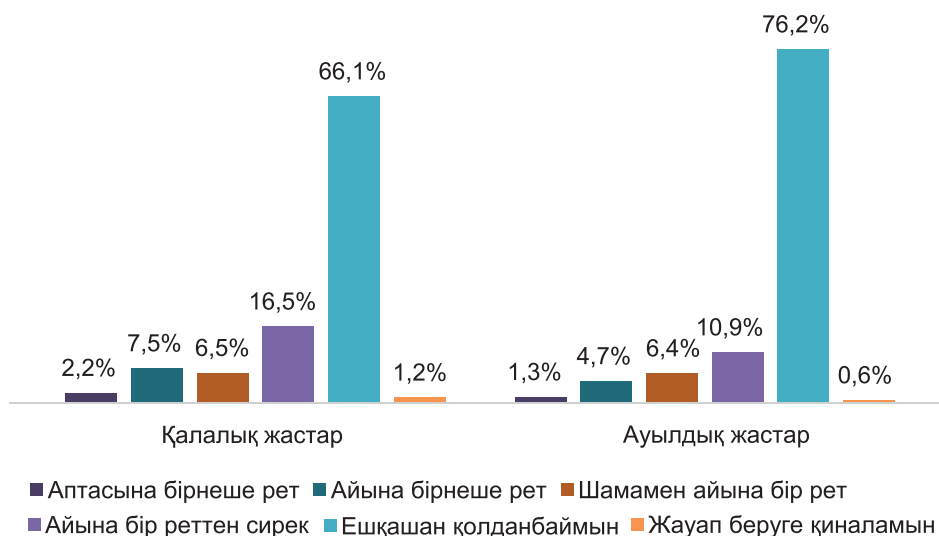
«Сіз алкогольді қаншалықты жиі қолданасыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Жалпы, жастардың алкоголь ішуінің алғышарттарының бірі - урбанизацияланған орта: қалада тұратын жастар алкогольді көбірек қолданады. Бұл «зиянды әуестікті» жүзеге асыру үшін көбірек мүмкіндіктердің болуымен байланысты шығар. Сауалнама жауаптарына сәйкес, қалалық тұрғындар алкогольді ішімдіктерді аптасына (2,2%) және айына (7,5%) бірнеше рет, тиісінше 1,3% және 4,7% көрсеткіші бар ауыл тұрғындарына қарағанда жиі қолданады. Ауыл тұрғындарының 76,2%, қала тұрғындарының 66,1% бөлігі ешқашан алкоголь тұтынбайтындарын айтты (№5 диаграмма).

№5 диаграмма.

Сіз алкогольді қаншалықты жиі қолданасыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, елді мекен типі тұрғысынан, %-бен

Сонымен қатар, респонденттердің жауаптарын талдау, жастар арасында алкогольді тұтынудың таралуы жасқа байланысты екенін көрсетті – респонденттердің жасы неғұрлым жоғары болса, алкогольді ішетіндер саны соғұрлым жоғары болады.

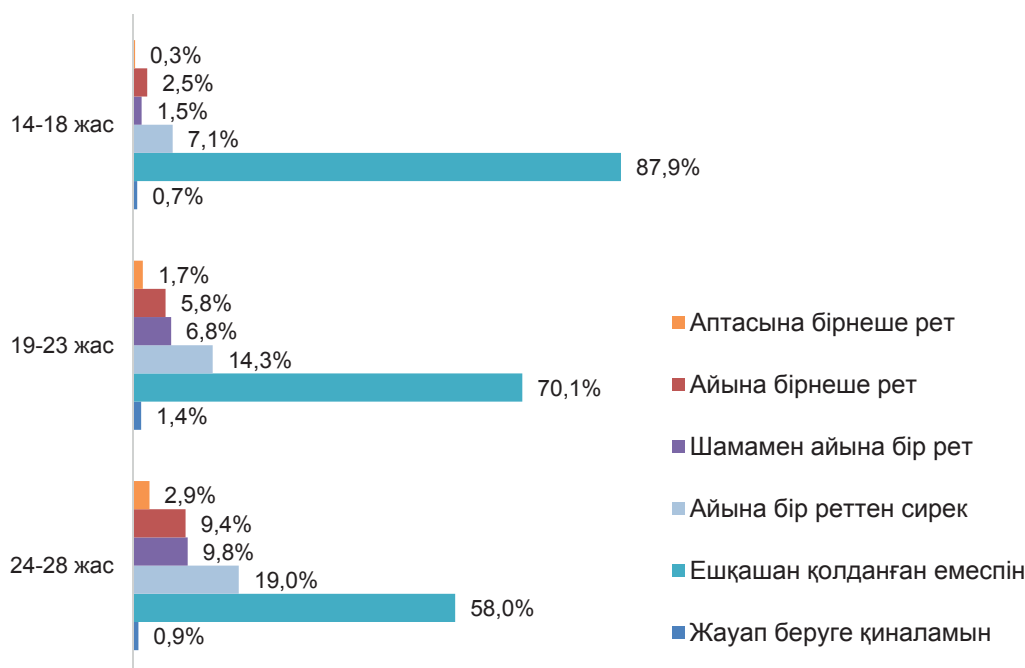
Төменгі жас тобында (14-18 жас) 0,3% жастар, ал 24-28 жас аралығындағы ересектер тобында 2,9% бөлігі аптасына бірнеше рет алкоголь ішеді. Осындай өзара байланыс алкоголь ішімдіктерін қолданудың басқада қарқындылық типтері бойынша да байқалады (№6 диаграмма).

14-18 жас аралығындағы жастардың 87,9%, 19-23 жас аралығындағы 70,1% және ересек жастағы (24-28 жас) 58% алкоголь ішпейді.

Осылайша, бұрын-соңды алкоголь ішкен респонденттердің көпшілігі алкогольді әртүрлі қарқындылықпен ішеді, яғни алкогольді қолдану одан әрі жалғасуы мүмкін.

№6 диаграмма.

«Сіз алкогольді қаншалықты жиі қолданасыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, жас тобы тұрғысынан, %-бен

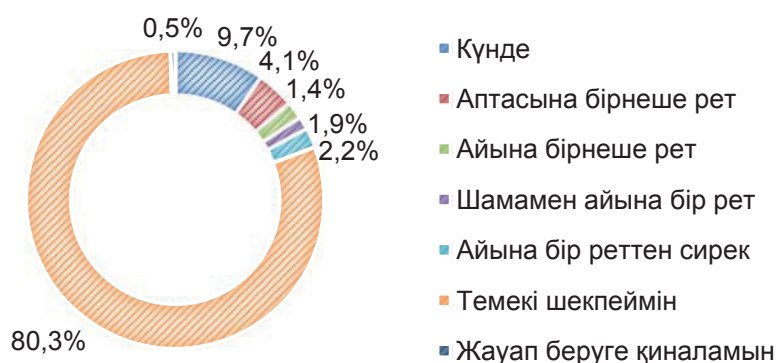
Өңірлер тұрғысынан салыстырғанда респонденттердің жауаптары келесідей болды. Батыс Қазақстан (14,5%) және Маңғыстау (6,6%) облыстарының респонденттері алкогольді аптасына бірнеше рет қолданады. Батыс Қазақстан (30,4%), Павлодар (15,1%) және Маңғыстау (11,8%) облыстарының жастары айына бірнеше рет; Солтүстік Қазақстан (22,6%), Батыс Қазақстан (17,4%) және Павлодар (16,4%) облыстарының респонденттері айына бір рет алкоголь қолданады.

Солтүстік Қазақстан (28,3%), Қарағанды (23,1%) облыстарының және Алматы қаласының (22,1%) респонденттері алкогольді айына бір реттен сирек қолданатынын; Түркістан (87,4%), Қызылорда (85,9%), Ақтөбе (83,5%) облыстарында және Нұр-Сұлтан қаласында (83,5%) тұратын жастар ешқашан алкоголь қолданбайтынын атап өтті.

Темекі шегуге деген қажеттілік темекіге тәуелділіктің белгілерінің бірі екенін ескере отырып, респонденттерге темекі шегудің қарқындылығы туралы сұрақ қойылды. Жауаптарды талдау көрсеткендей, жастар арасында респонденттердің көпшілігі (80,3%) темекі шекпейді. Алайда, күн сайын темекі шегетін жастардың саны аз, бірақ айтарлықтай - әрбір 10 респондент темекі шегеді (9,7%). Сондай-ақ, 4,1% респондент аптасына бірнеше рет темекі шегеді. Сонымен қатар, 2,2% респондент айына бір реттен аз темекі шегетінін мойындады (№7 диаграмма).

№7 диаграмма.

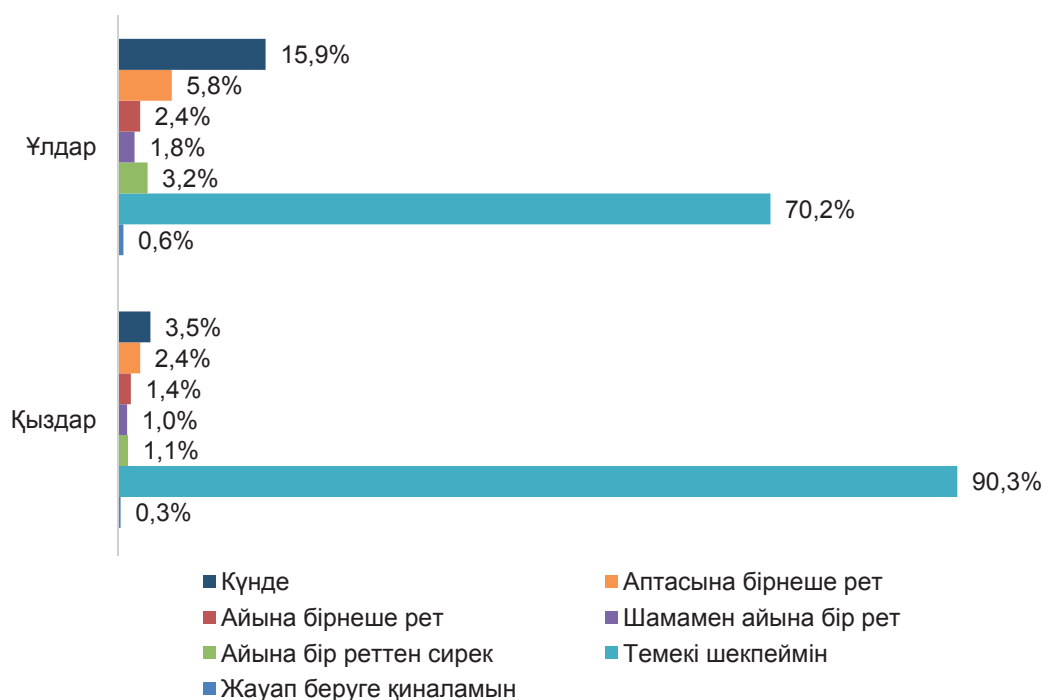
«Сіз қаншалықты жиі темекі шегесіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Ұлдар арасында темекі шегудің таралуы қыздарға қарағанда жоғары: 15,9% ұлдар мен 3,5% қыздар күн сайын темекі шегеді. 90,3% әйел жыныстылар мен 70,2% ерлер темекі шекпейді (№8 диаграмма).

№8 диаграмма.

«Сіз қаншалықты жиі темекі шегесіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, гендерлік тұрғыда, %-бен

Өңірлер тұрғысынан қарағанда күн сайын темекі шегетін респонденттердің көпшілігі Қарағанды (21,7%), Батыс Қазақстан (20,3%) және Павлодар (19,2%) облыстарында тұрады. Қызылорда (91,3%), Қостанай (89,9%) және Түркістан (88,3%) облыстарының жастары темекі шекпейді.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жастар арасында есірткі заттарын қолданудың таралуы 100 респондентке 2,9 жағдайды құрайды. Сауалнамаға қатысқан жастардың көпшілігі (96,5%) есірткіні, оның ішінде марихуана, кокаин, LSD қолданбағанын атап өтті (№9 диаграмма).

№9 диаграмма.

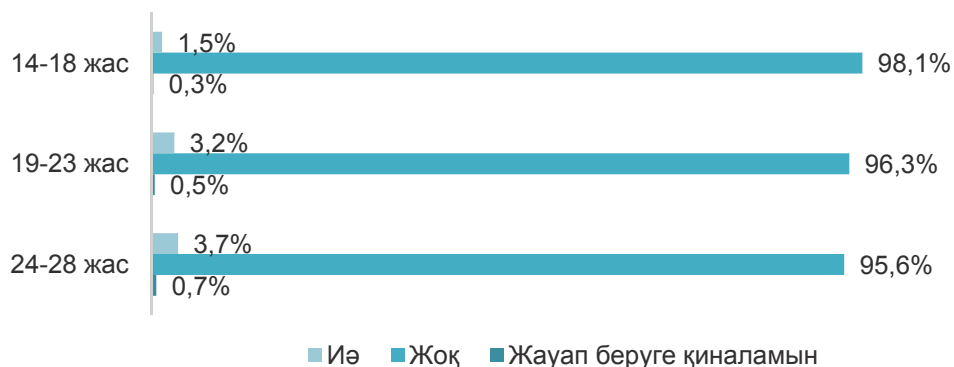
«Сіз есірткі, соның ішінде марихуана, кокаин, LSD қолданып көрдіңіз бе?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Өздері есірткі заттарын қолданған туралы тәжірибесін 19 жастан 28 жасқа дейінгі респонденттер жиі айтады (№10 диаграмма).

№10 диаграмма.

«Сіз есірткі, соның ішінде марихуана, кокаин, LSD қолданып көрдіңіз бе?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, жас тобы тұрғысынан, %-бен

1.3. Жастардың физикалық белсенділігі мен бос уақыты

Қазіргі уақытта спорт ерекше маңыздылық пен танымалдылыққа ие. Физикалық белсенділік денсаулықты сақтау мен қолдаудың бір тәсілі ғана емес, сонымен қатар жастар ортасында зиянды әдеттердің алдын-алу шаралары ретінде қарастырылуы мүмкін. Спортқа деген көзқарасты зерделеу үшін респонденттерге бірқатар сұрақтар қойылды.

Спорттық секцияларға/жаттығуларға бару жиілігі туралы сұраққа жауаптарды талдау көрсеткендей, жастардың 30,9% спорттық мекемелерге бармайды. 25% респондент үйде шұғылданады. 20,5% жастар жаттығуға аптасына екі немесе одан да көп рет уақыт бөледі. Респонденттердің 10,1% айына үш-төрт рет спортпен шұғылданады (№11 диаграмма).

№11 диаграмма.

«Сіз спорт секцияларына/жаттығуларға қаншалықты жиі барасыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

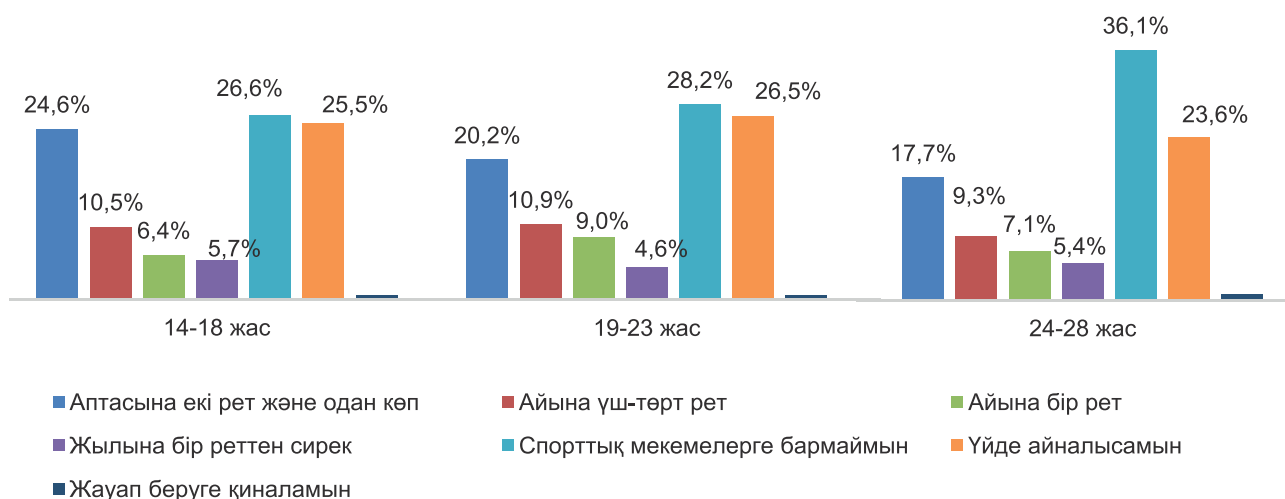
Сауалнама нәтижесінде спорт секциясына қатысу жиілігі сауалнамаға қатысушылардың жас тобына байланысты екені анықталды. Жасы неғұрлым төмен болса, қатысу қарқындылығы соғұрлым жоғары болады.

Мысалы, спорт секцияларына аптасына екі және одан да көп рет 14-18 жас аралығындағы 24,6%, 24-28 жас – 17,7% респондент қатысады. 19-23 жас аралығындағы топ өкілдерінің «айына бір рет» деген жауаптарының үлесі - 9%, ал 14-18 жас – 6,4% және 24-28 жас – 7,1% болды. 24-28 жас аралығындағы респонденттердің 36,1% спорт мекемелеріне бармайды.

19-23 жас аралығындағы жастар (26,5%) үйде спортпен шұғылдануды жөн көреді (№12 диаграмма).

№12 диаграмма.

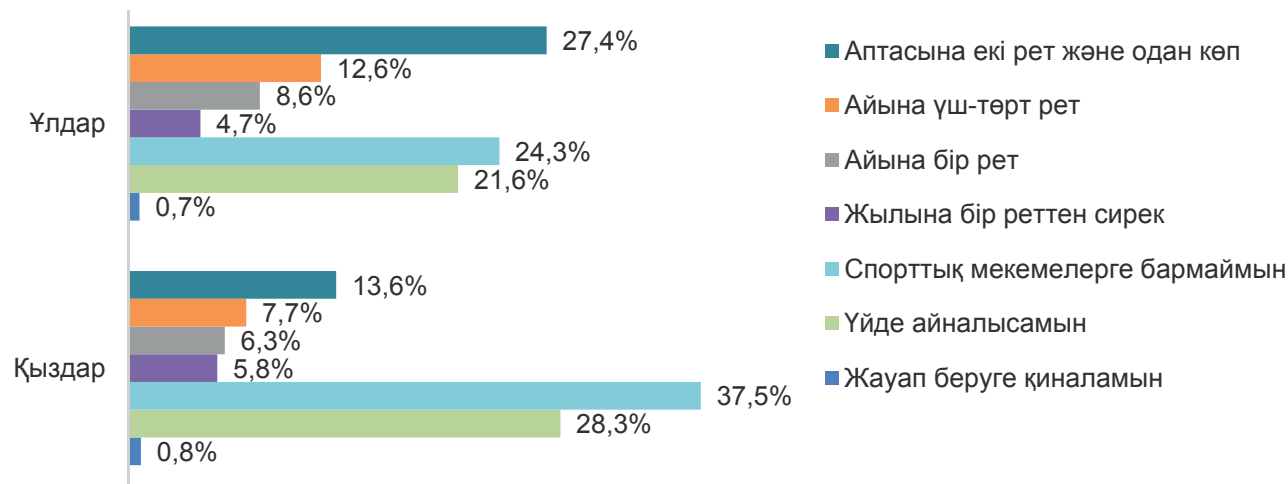
«Сіз спорт секцияларына/жаттығуларға қаншалықты жиі барасыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, жас тобы тұрғысынан, %-бен

Нәтижелер көрсеткендей, қыздарға қарағанда ұлдарда спортқа деген қызығушылық басым. Өйткені, аптасына екі және одан да көп рет физикалық белсенділікпен ерлер өкілдерінің 27,4% бөлігі және әйел жынысты 13,6% респондент айналысады. 12,6% ұлдар мен 7,7% қыздар спортқа айына үш-төрт рет уақыт бөледі. Ұлдарға (21,6%) қарағанда қыздар спортпен үйде көбірек шұғылданады (28,3%). 37,5% қыздар мен 24,3% ұлдар спорт мекемелеріне бармайды (№13 диаграмма).

№13 диаграмма.

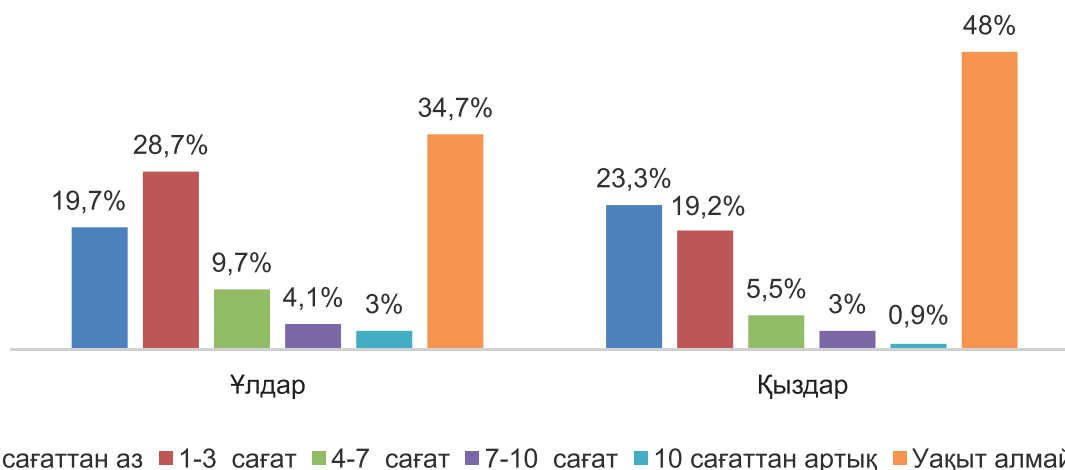
«Сіз спорт секцияларына/жаттығуларға қаншалықты жиі барасыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, гендерлік тұрғыда, %-бен

Сауалнама деректерін талдау көрсеткендей, ер адамдар әйелдерге қарағанда спортқа көбірек уақыт бөледі. Сонымен, әйелдерде спортпен шұғылдану ұзақтығы негізінен бір сағаттан аз (23,3%). Ерлер спортқа аптасына 1-7 сағат арнайды, мысалы, 1-3 сағат деп 28,7% және 4-7 сағат деп 9,7% ерлер және сәйкесінше 19,2% және 5,5% әйелдер атап өтті. Сауалнамаға қатысқан 48% әйелдер және 34,7% ерлердің жауаптары бойынша, олар физикалық белсенділікке уақыт кетірмейді (№14 диаграмма).

№14 диаграмма.

«Төменде аталған жаттығулардың әрқайсысы бір апта ішінде Сіздің қанша уақытыңызды алады? Спорт (спортзал, бассейн, жүгіру, секциялар)» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

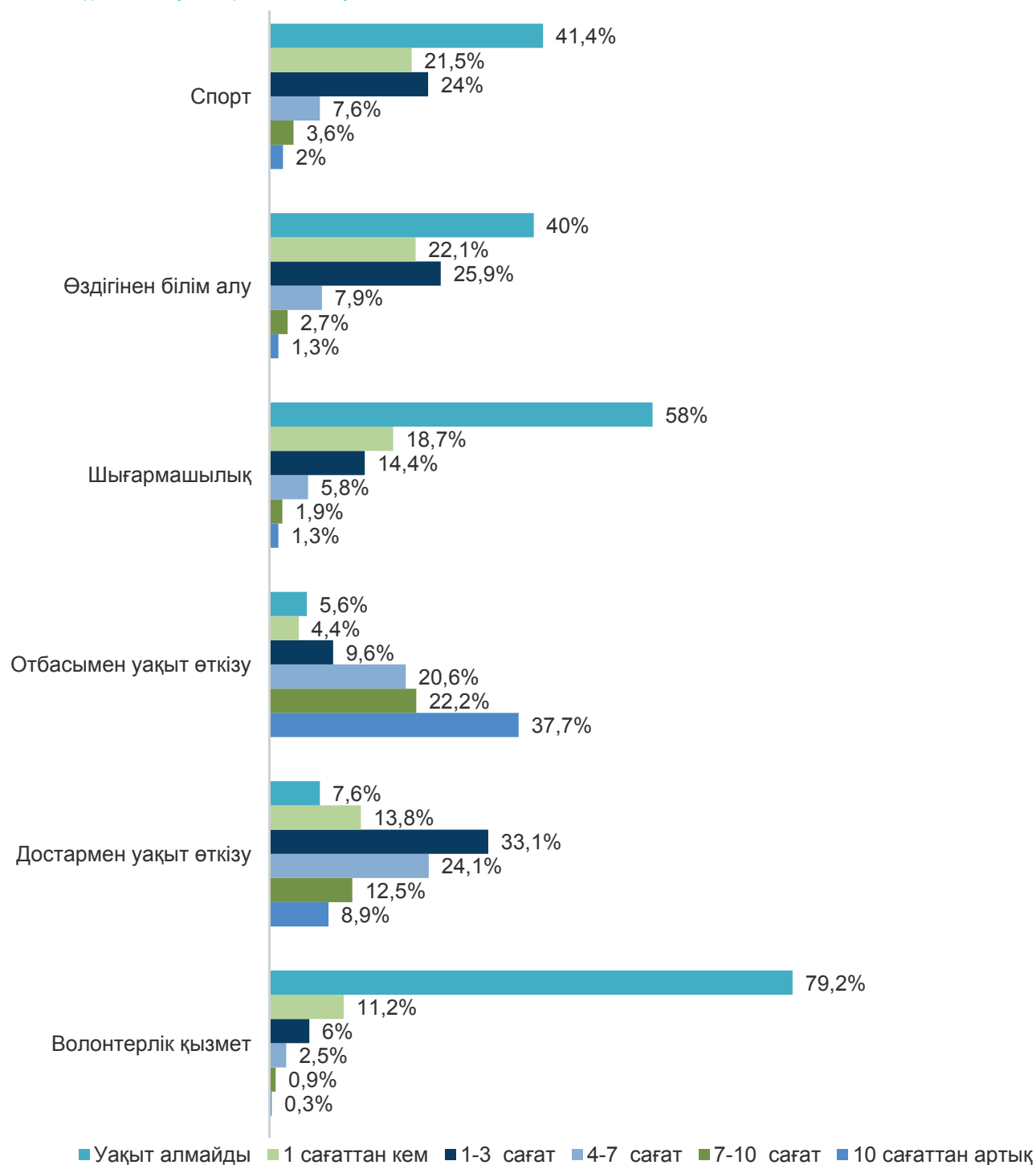
Жастардың мәдениет деңгейін анықтауда бос уақытты өткізу формаларын зерттеу ерекше маңызға ие. Бос уақыт жеке тұлғаның қалыптасуына әсер етеді, бос уақытты өткізу кезінде қоғамдық өмірге және жалпы мәдениетке икемделеді. Жастар өздерінің қажеттіліктері мен құндылық бағдарларына байланысты бос уақытты өткізу үшін әртүрлі қызмет түрлерін таңдайды.

Респонденттердің жауаптарын талдау бос уақыт түрлері бойынша жаттығулар жиілігін анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен, жастардың бос уақыты құрылымындағы ең жиі кездесетін іс-әрекет - бұл жақын ортасында уақыт өткізу. Респонденттер аптасына он сағаттан артық уақытын отбасымен (37,7%) және достарымен (8,9%) өткізуге жұмсайды. Уақыт мөлшері 1 сағаттан 10 сағатқа дейін өзгерсе де, бұл екі санат бірдей өзгеріссіз қала береді.

Жастар аптасына 1-3 сағат өздігінен білім алуға (25,9%) және спортқа (24%) қызығушылық танытады. Жастардың төмен белсенділігі волонтерлік және шығармашылық қызметте байқалады. Респонденттердің көпшілігі атап өткендей, волонтерлік (79,2%) және шығармашылық (58%) олардың уақытын алмайды (№15 диаграмма).

№15 диаграмма.

«Төменде аталған жаттығулардың әрқайсысы бір апта ішінде Сіздің қанша уақытыңызды алады?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

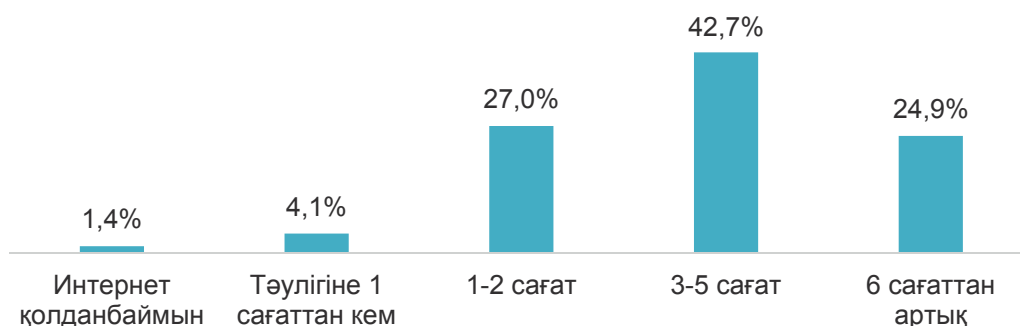

Бүгінгі таңда Интернет желісі қазіргі өмірде маңызды рөл атқарады. Виртуалды желі пайдаланушыларға ақпаратты, білімді, кәсіби қызметті, қарым-қатынасты және басқаларды іздеу және алу құралы ретінде көптеген қажеттіліктерді қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Демек, Интернет - бұл жастардың едәуір бөлігі күнделікті қолданатын қажеттілік.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жастардың басым бөлігі (42,7%) күн сайын 2 - 5 сағатқа дейін Интернет желісінде өткізеді. Респонденттердің 27% бөлігі Интернетке 1-2 сағат, 24,9% - күніне 6 сағаттан көп уақыт бөледі. Респонденттердің тек 1,4% Интернетті қолданбайтынын айтты (№16 диаграмма).

№16 диаграмма.

«Сіз күнделікті қанша уақытыңызды интернетте өткізесіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Сонымен қатар, сауалнама жастардың Интернетті әртүрлі мақсаттарда қолданатынын көрсетті. Жалпы, респонденттердің жартысынан көбі интернет желісін достарымен қарым-қатынас жасау үшін пайдаланады (59,3%). Сауалнамаға қатысушылардың 45,5% Интернетті ойын-сауық құралы ретінде (фильмдер көру, музыка тыңдау, ойындар және т.б. үшін) пайдаланатынын атап өтті. Ал, респонденттердің 44% виртуалды желіге әлеуметтік желілерде уақыт өткізу үшін және 42,5% бөлігі жаңалықтар көру, оқу үшін кіреді. Респонденттер атап өткендей, Интернет оларға 31% білім алу және 25,8% жұмыс істеу үшін қажет (№17 диаграмма).

№17 диаграмма.

«Сіз Интернетке қандай мақсатпен кіресіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Осы сұрақты әр түрлі жастар тобы тұрғысынан қарау, орташа үрдістерге қатысты біршама айырмашылықтарды анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен, барлық жастағы топтар үшін интернет желісінде достармен байланыс бірінші орында.

Бірақ Интернетті пайдаланудың басқа себептерін анықтауда әр жастар топтарында айырмашылықтар бар. 14-18 жас аралығындағы жастардың көпшілігі Интернетті білім алу (50,3%) және ойын-сауық (49,8%) үшін пайдаланады.

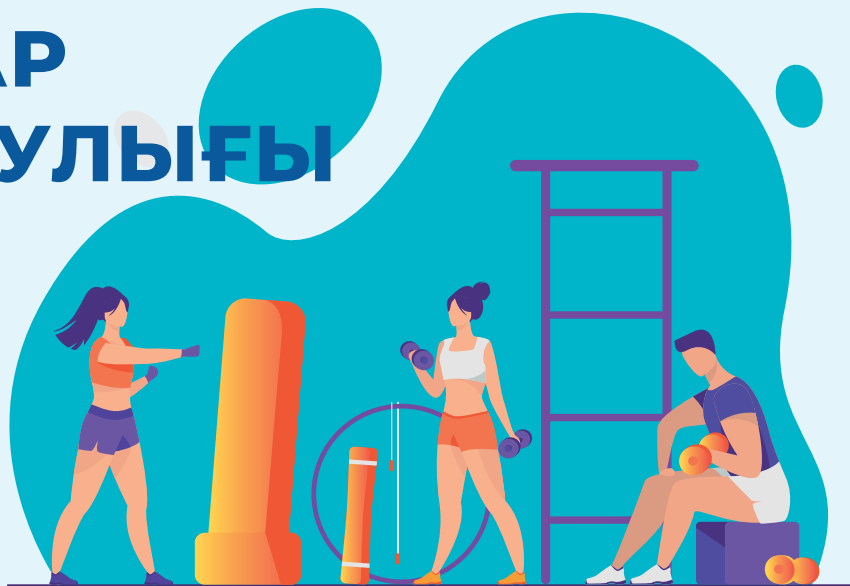
19-23 жастағы респонденттер Интернет желісін ойын-сауық (44,3%) және жаңалықтарды көруге (40,4%) пайдалынады. Өз кезегінде, 24-28 жастағы азаматтар желіні жаңалықтарды көру және білім алу үшін пайдаланады (52,4%), тек содан кейін ойын-сауық, фильмдер көру, музыка тыңдау және т.б. үшін қажет деген (43,2%) (№1 кесте).

№1 кесте.

«Сіз Интернетке қандай мақсатпен кіресіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, жас тобы тұрғысынан, %-бен

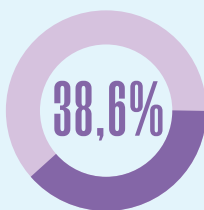
	14 – 18 жас	19 – 23 жас	24 – 28 жас
Оқу мәселелері бойынша	50,3	34,5	14,4
Жұмыс бойынша	10,5	25,6	37,0
Жаңалықтарды көру/оқу үшін	31,1	40,4	52,4
Достармен сөйлесу үшін	62,2	59,4	57,2
Әлеуметтік желілерде уақыт өткізу үшін	41,7	46,0	44,3
Ойын-сауық үшін (фильмдер, музыка, ойындар)	49,8	44,3	43,2
Интернет пайдаланбаймын	0,0	0,3	0,7
Өзін-өзі дамыту үшін	0,0	0,2	0,2
Жоғарыда айтылғандардың барлығы үшін	0,0	0,2	0,0

ЖАСТАР ДЕНСАУЛЫҒЫ

Жылына бір рет профилактикалық тексеруден өтеді

50,7%

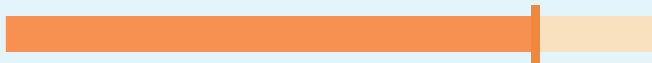

Жыныстық жолмен берілетін инфекциялар (ЖЖБИ) туралы жақсы біледі

Алкогольді ішпейді

70,5%

Темекі шекпейді

80,3%

Спорт мекемелеріне бармайды

30,9%

Есірткіні пайдаланбаған

96,5%

Үйде спортпен шұғылданады

25%

02 ЖАСТАР ӨМІРІНДЕГІ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ

2.1. Жастардың қашықтықтан оқыту формасына

Қазіргі уақытта COVID-19 коронавирустық инфекциясының таралуына байланысты елде және әлемде болып жатқан оқиғаларды ескере отырып, қашықтықтан білім беру танымал білім беру практикасының біріне айналууда.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, сауалнамаға қатысқан жастардың жартысынан көбі дәстүрлі оқуды қалайды. Осылайша, респонденттердің 27,9%-ы әдеттегі оқыту ыңғайлы екенін атап өтті және 27,5%-ы дәстүрлі оқыту қызықты, өйткені жеке қарым-қатынас бар деген жауап айтты.

15,9% респондент қашықтықтан оқытуды дәстүрлі оқытуға жақсы балама деп санайды. 9,3% респондент қашықтықтан оқыту білім берудің қосалқы формасы ретінде ғана мүмкін екенін айтты.

17,1% жастардың пікірінше, қашықтықтан білім беру дәстүрлі білімге қарағанда нашар.

Қашықтықтан оқыту формасына теріс көзқарастың себептерін респонденттердің аз бөлігінің жауаптарынан байқауға болады. Жастардың 0,2% қашықтықтан оқытуды жүзеге асыруды нашар деп санайды және 0,1% - сапаның төмендігін туралы айтты. 2,2% респондент жауап беруге қиналды (№18 диаграмма).

№18 диаграмма.

«Сіз қашықтықтан оқыту формасына қалай қарайсыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

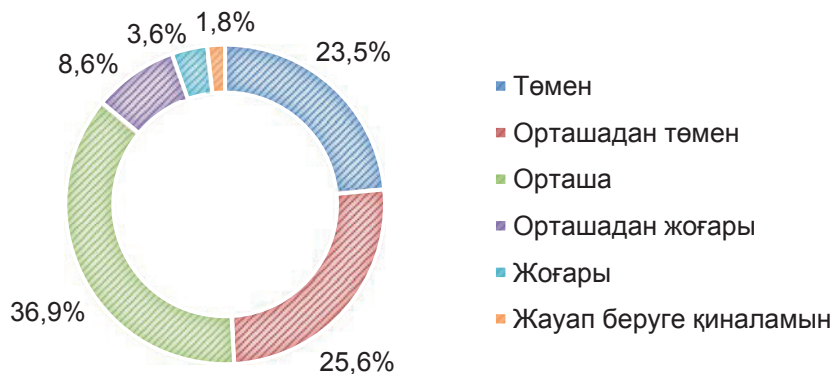

Сауалнама барысында респонденттерге қашықтықтан оқытудың тиімділігін бағалау ұсынылды. Сауалнамаға қатысқандардың көпшілігі қашықтықтан оқытуды тиімсіз деп санайды. Респонденттердің пікірлері бойынша жастардың 36,9% бөлігі қашықтықтан оқытудың тиімділігін «орташа», ал 25,6% «орташадан төмен» деп бағалады. Келесі 23,5% респонденттер қазақстандық жастар үшін дәстүрлі емес оқыту әдісі тиімділігі төмен деп санайды.

Сауалнамаға қатысушылардың тек 3,6%-ы қашықтықтан оқытудың жоғары тиімділігін көрсетті, 8,6% - тиімділікті «орташадан жоғары» деп бағалады. Жастардың 1,8%-ы жауап беруге қиналды.

Диаграмма №19.

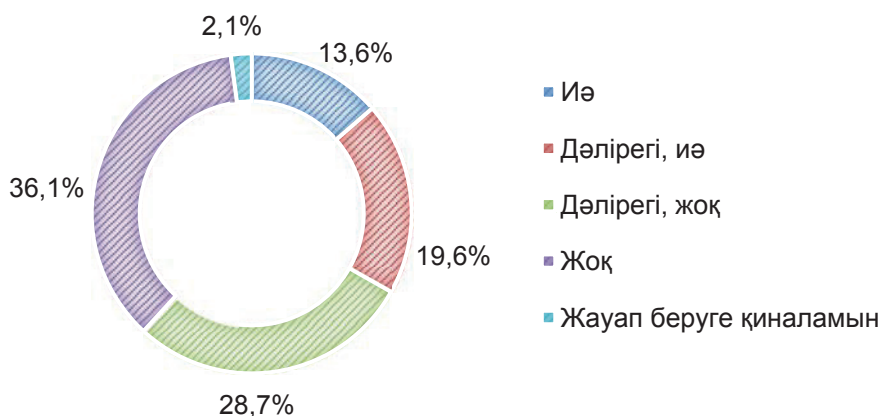
«Сіздің ойыңызша, қашықтықтан оқыту формасы қаншалықты тиімді?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Қашықтықтан оқытуға қатысты сауалнаманың бөлімінде, респонденттерге өзекті сұрақ қойылды: «Сіз оқу процесіне қашықтықтан оқыту жүйесін енгізу идеясын қолдайсыз ба?». Респонденттер қойылған сұраққа келесідей жауап берді. Респонденттердің үштен екі бөлігі қашықтықтан оқытуды енгізуді қолдамайды, «жоқ» деген жауапты 36,1%, «дәлірегі, жоқ» деген жауапты 28,7% респондент белгіледі. 13,6% қашықтықтан оқыту формасын мақұлдайды және 19,6% жастардың жауаптарында «дәлірегі, иә» деп көрсетілген. Респонденттердің 2,1% жауап беруге қиналды (№20 диаграмма).

№20 диаграмма.

«Сіз оқу процесіне қашықтықтан оқыту жүйесін енгізу идеясын қолдайсыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Жалпы, қашықтықтан оқыту жүйесін оқу процесіне енгізу идеясын Ақмола (27,6%), Шығыс Қазақстан (21,8%) және Алматы (21,5%) облыстарының жастары қолдайды. Шығыс Қазақстан (37,6%), Батыс Қазақстан (36,2%) және Ақмола (32,9%) облыстарының респонденттері де қашықтықтан оқыту пайдасына «дәлірегі, иә» деп жауап берді.

Ақтөбе (70,1%), Жамбыл (56,5%) және Түркістан (48,7%) облыстарының респонденттері бұл идеяны қолдамайды. Павлодар (43,8%), Солтүстік Қазақстан (41,5%) және Қызылорда (41,3%) облыстарының респонденттері «дәлірегі, жоқ» деп жауап берді.

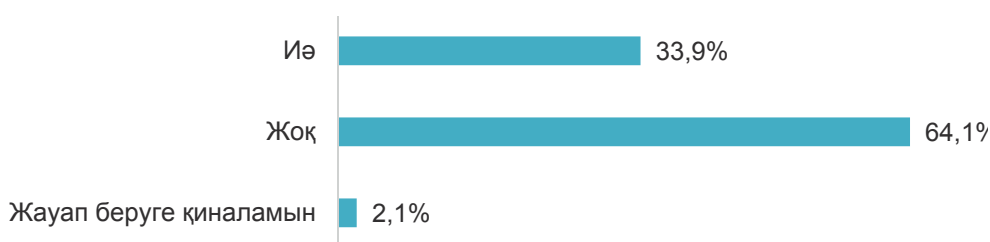
2.2. Жастарға бейресми білім беру

Еңбек нарығының дамуындағы өзгермелі үрдістер жастарды өз білімдері мен кәсіби дағдыларын үнемі жетілдіруге міндеттейді. Оларды жасына, ұзақтығына және шығындылығына қарамастан әртүрлі тәсілдермен алуға болады. Бұл сферада оқыту формасы ретінде түрлі қысқа мерзімді біліктілікті арттыру курстары, тренингтер, семинарлар және т.б. ұсынылған.

Респонденттердің сауалнамасының нәтижелері көрсеткендей, жастардың көпшілігі бейресми өздігінен білім алумен айналыспайды (64,1%). Тренингтерге, түрлі біліктілікті арттыру курстарына және т.б. респонденттердің 33,9% барады. Жастардың 2,1% бөлігі жауап беруге қиналды (№21 диаграмма).

№21 диаграмма.

«Сіз бейресми өздігінен білім алумен айналысасыз ба (онлайн курстар; тренингтер; біліктілікті арттыру курстары және т.б.)?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

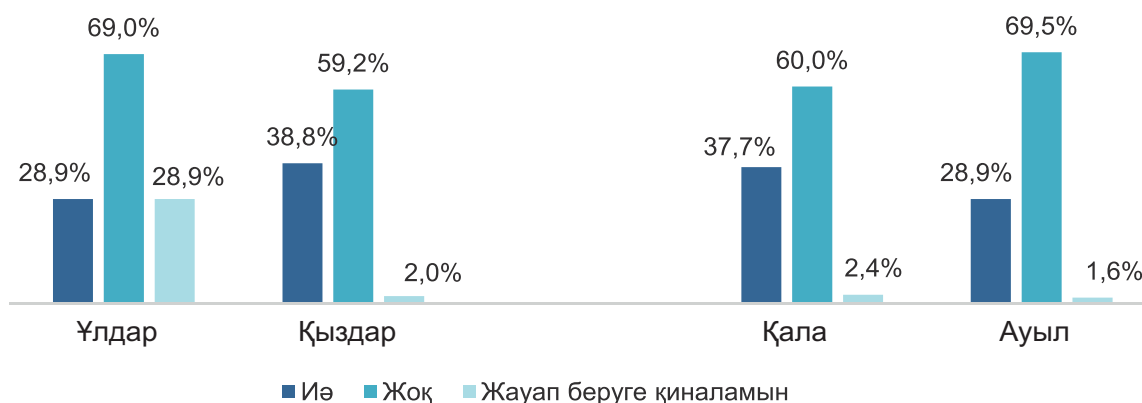

Өңірлер бойынша бейресми өздігінен білім алумен Алматы қ. (50,7%), Шығыс Қазақстан (48,1%) және Ақмола (47,4%) облыстарының респонденттері айналысады. Ақтөбе (78,1%), Павлодар (77,8%) және Солтүстік Қазақстан (77,4%) облыстарының респонденттері бейресми өздігінен білім алумен айналыспайтынын атап өтті.

Айта кету керек, бейресми өздігінен білім алумен қыздар (38,8%), сондай-ақ қала жастары (37,7%) жиі айналысады (№22 диаграмма).

№22 диаграмма.

«Сіз бейресми өздігінен білім алумен айналысасыз ба (онлайн курстар; тренингтер; біліктілікті арттыру курстары және т.б.)?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, гендерлік тұрғыда, елді мекен типі бойынша, %-бен

Айта кету керек, білім деңгейі неғұрлым жоғары болса, респонденттер бейресми білім алу туралы жиі айтады.

Жастардың ғылыми қызметпен айналысуы туралы сұраққа «жоқ» деген жауап нұсқасы басым болды (89,9%). Жастардың 8,8% ғана ғылыми қызметке тартылған. 1,3% респондент бұл сұраққа жауап беруге қиналды (№23 диаграмма).

№23 диаграмма.

«Сіз ғылыми қызметпен айналысасыз ба (ғылыми зерттеулер, эксперименттер жүргізу; ғылыми мақала жазу және т.б.)?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

2.3. Жастардың шығармашылық қызметін дамыту және қолдау

Жастардың шығармашылық қызметін зерттеудің өзектілігі маңызды, өйткені жастар өзін-өзі танытуға, дағдылары мен таланттарын көрсетуге бейім. Осыған байланысты сауалнамаға жастардың шығармашылық қызметке тартылуын анықтау үшін сұрақтар енгізілді.

Сауалнама барысында респонденттерге өздері айналысатын нақты шығармашылық қызметті атау ұсынылды. Жастардың басым көпшілігі ешқандай шығармашылықпен айналыспайтыны белгілі болды (63,4%). Өнерге бейім респонденттердің арасында жауаптар келесідей бөлінді. Респонденттердің 11,8% сурет салумен айналысады, 9,8% - музыкалық аспаптарда ойнайды. Жастардың 8,6% бөлігі биге әуес. Респонденттердің ең аз саны ас әзірлеумен, бағдарламалаумен айналысады және компьютерлік ойындар ойнайды (әрқайсысы 0,1%).

№24 диаграмма.

«Сіз қандай да бір шығармашылықпен айналысасыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Сауалнамаға қатысушылар арасында 14-18 жас аралығындағы жастар шығармашылықпен жиі айналысады - 44,8%. Респонденттер неғұрлым үлкен болса, олардың арасында шығармашылық қызметпен айналысатындар аз болады. Сонымен, 14 жастан 18 жасқа дейінгі жас тобындағы 55,2%, 19 жастан 23 жасқа дейінгі топта – 61,1%, ал 24 жастан 28 жасқа дейінгі топта - 70,9% респондент ешқандай шығармашылықпен айналыспайды.

Ең алдымен, бұл 14-18 жас аралығындағы респонденттерде бос уақыттың көп болуына байланысты.

№2 кесте.

«Сіз қандай да бір шығармашылықпен айналысасыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, жас тобы тұрғысынан, %-бен

	14 - 18 жас	19 - 23 жас	24 - 28 жас
Сурет салу	17,7	11,9	7,5
Би	12,8	8,7	5,4
Музыкалық аспаптарда ойнаймын	10,1	11,1	8,7
Вокал	7,8	5,8	4,8
Өлең, әңгіме жазамын	7,1	5,5	4,7
Сәндік-қолданбалы шығармашылық	4,7	5,5	5,4
Театр студиясында шұғылданамын	1,7	1,2	0,4
Фото және видео түсірумен айналысамын	0,0	0,3	0,2
Компьютерлік ойындар ойнаймын	0,0	0,0	0,1
Спортпен айналысамын	0,8	0,5	0,0
Бағдарламалаумен айналысамын	0,0	0,2	0,0
Тамақ әзірлеумен айналысамын	0,0	0,0	0,1
Ешқандай шығармашылықпен айналыспаймын	55,2	61,1	70,9

Өңірлер бойынша жауаптар келесідей қалыптасты. Би өнерімен көбіне Шығыс Қазақстан (23,1%), Ақмола (17,1%) облыстарының және Алматы қаласының респонденттері айналысады ЕКЕН (12,3%); Шығыс Қазақстан (13,1%), Ақмола (11,8%) облыстарының және Нұр-Сұлтан қаласының (11,3%) респонденттері вокалмен айналысады; музыкалық аспаптарда Шығыс Қазақстан (15,4%) және Қарағанды (14,0%) облыстарының, Алматы қаласының респонденттері (13,2%) ойнайды; сурет салумен Павлодар облысының (19,2%), Алматы (17,5%) және Шымкент (15,6%) қалаларындағы респонденттер айналысады; Алматы (11,3%), Түркістан облысы (9,2%) және Шымкент қаласы (8,6%) респонденттері өлеңдер, әңгімелер жазады; Нұр-Сұлтан қаласы (10,4%) және Қызылорда облысының (9,8%) респонденттері сәндік-қолданбалы шығармашылықпен айналысады.

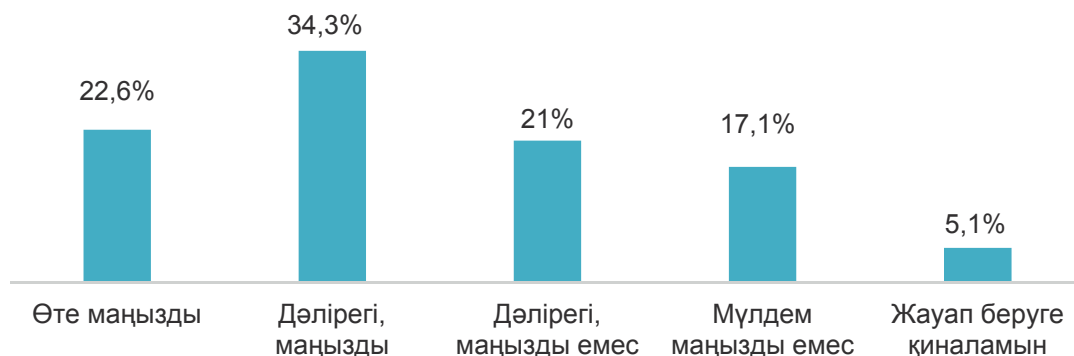
Маңғыстау (85,5%), Батыс Қазақстан (85,5%) және Қостанай (76,4%) облыстарының респонденттері шығармашылықпен айналыспайды.

Зерттеу деректерін талдау жастар үшін шығармашылықпен айналысу өзін-өзі таныту үшін маңызды екенін көрсетті. Мысалы, 22,6% респондент үшін өзін-өзі таныту «өте маңызды», 34,3% - «дәлірегі, маңызды» деп жауап берді. Осылайша, респонденттердің жартысынан көбі (56,9%) шығармашылық арқылы өзін-өзі танытуды маңызды деп санайды.

21% респондент үшін шығармашылық өзін-өзі таныту «дәлірегі, маңызды емес», ал 17,1% - «мүлдем маңызды емес» деп атап өтті. Жастардың 5,1% бөлігі жауап беруге қиналды (№25 диаграмма).

№25 диаграмма.

«Сіз үшін шығармашылық өзін-өзі таныту қаншалықты маңызды?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Қазақстандағы жастардың шығармашылық қызметін дамыту және қолдау деңгейін бағалай отырып, респонденттердің жауаптары келесідей бөлінді. 67% респондент оны «орташа» және 19% - «жоғары» деп бағалады.

14% респондент шығармашыл жастарды қолдаудың төмен деңгейі туралы айтты (№26 диаграмма).

№26 диаграмма.

«Қазақстанда жастардың шығармашылық қызметін дамыту мен қолдау деңгейін қалай бағалайсыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Өңірлер тұрғысынан Қазақстанда жастардың шығармашылық қызметін дамыту мен қолдау деңгейін Қызылорда (45,7%), Ақмола (32,9%) және Шығыс Қазақстан (27,8%) облыстарының респонденттері жоғары; Нұр-Сұлтан қ. (90,4%), Солтүстік Қазақстан (81,1%) және Атырау (80,0%) облыстарының респонденттері орташа; Алматы қ. (23,0%), Қарағанды (21,0%) және Ақмола (19,7%) облыстарының респонденттері төмен деп бағалады.

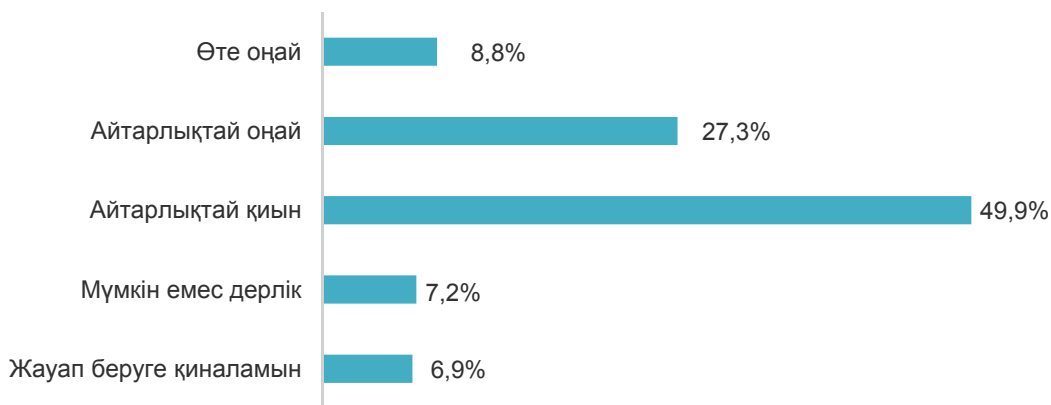
Зерттеу деректерін талдау жастардың шығармашылық салада кәсіби жетістікке жету мүмкіндіктерін бағалауға мүмкіндік береді. Өйткені, респонденттерден шығармашылық салада мансап құрудың күрделілігі немесе оңайлығы туралы сұраққа жауап беру ұсынылды.

Сауалнамаға қатысушылардың көпшілігі жастардың шығармашылық кәсіпте жетістікке жету мүмкіндігіне күмәнмен қарайды - респонденттер бұл «өте қиын» (49,9%) немесе мүмкін емес деп (7,2%) санайды.

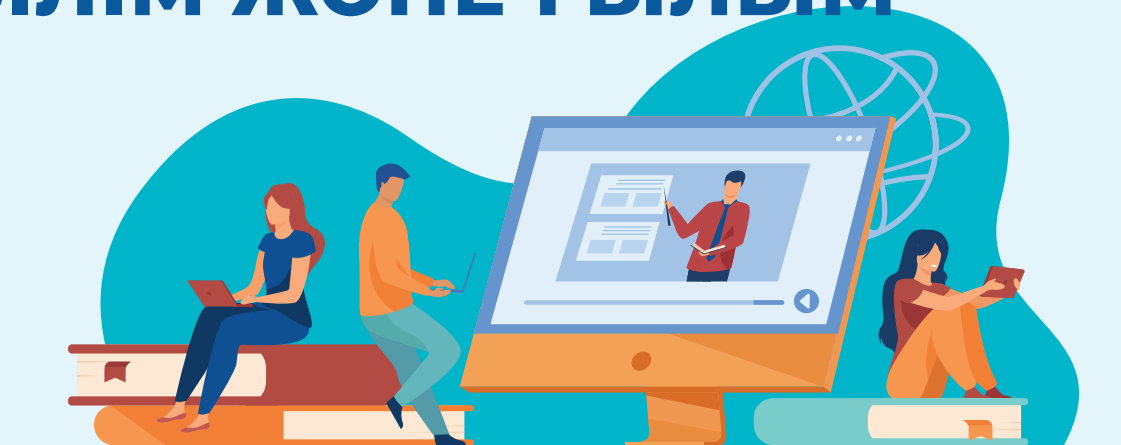
Екінші топты жас азаматтардың шығармашылық салада кәсіби тұрғыдан іске асырылуы айтарлықтай оңай (27,3%) және өте оңай (8,8%) екендігіне сенімді респонденттер құрайды. Осы сұраққа жауап беруге қиналған респонденттер бар (6,9%) (№27 диаграмма).

№27 диаграмма.

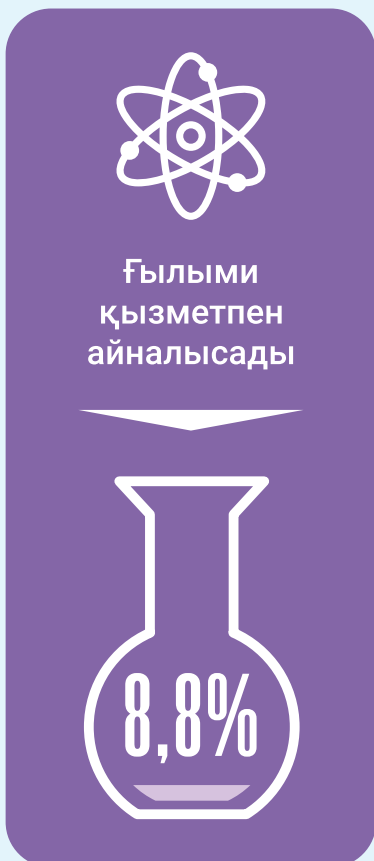
«Қалай ойлайсыз, қазіргі жастарға шығармашылық кәсіпте (музыкант, жазушы, әртіс және т.б.) мансап құру, жетістікке жету оңай ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

ЖАСТАР ӨМІРІНДЕГІ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ

Әдеттегідей оқу,
қашықтықтан оқуға
қарағанда ыңғайлы
деп санайды

Қашықтықтан
оқытуды енгізу
идеясын
қолдамайды

36,1%

Қашықтықтан
оқытудың
тиімділігін
«орташа»
деп бағалайды

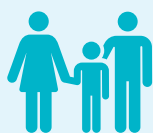
36,9%

64,1%

Өздігінен білім
алумен бейресми
айналысады

БОС УАҚЫТ ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ

Отбасымен аптасына
10 сағаттан артық
уақыт өткізеді

37,7%

Қазақстандағы
жастардың
шығармашылық
қызметін дамыту
мен қолдау
деңгейін
«орташа»
деп бағалайды

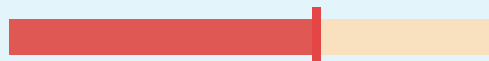
67%

Күн сайын
2-ден 5 сағатқа
дейін ғалам-
торда өткізеді

42,7%

Ешқандай шығармашылықпен
айналыспайды

63,4%

56,9%

Шығармашылық
тұрғыдан өзін-өзі
жетілдіруді маңызды
деп санайды

Достармен
қарым-қатынас жасау
үшін ғаламторды
пайдаланады

59,3%

Шығармашылық
мамандықта
жетістікке
жету «өте қиын»
деп санайды

49,9%

03 ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК- ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ

3.1. Кәсіптік бағдарлар таңдау

Жастардың дербес өмірге аяқ басуының маңызды кезеңі кәсіби өзін-өзі анықтау болып табылады. Жас адамның болашағы мамандықты дұрыс таңдауға байланысты. Мамандық таңдаудағы қиындықтар және жалпы еңбек нарығындағы тұрақсыздық соңғы уақытта қазіргі қоғам үшін маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Осыған байланысты кәсіби өзін-өзі анықтау және мансаптық бағдарлау процесі жеке адамның өмірлік бағдарларын анықтау тұрғысынан ғана емес, сонымен бірге жалпы қоғамдық даму перспективаларын бағалау тұрғысынан да маңызды. Еңбек ресурстарын тиімді пайдалану үшін жастарды сұранысқа ие мамандықтарға тарту, сондай-ақ көрсетілетін қызметтер нарығындағы үрдістерді анықтау үшін кәсіптік бағдарлау шараларына мониторинг жүргізу өте маңызды. Осыған байланысты мамандық таңдау және кәсіп игеру кезінде жастардың уәждері мен үміттерін жүйелі түрде зерттеу қажет.

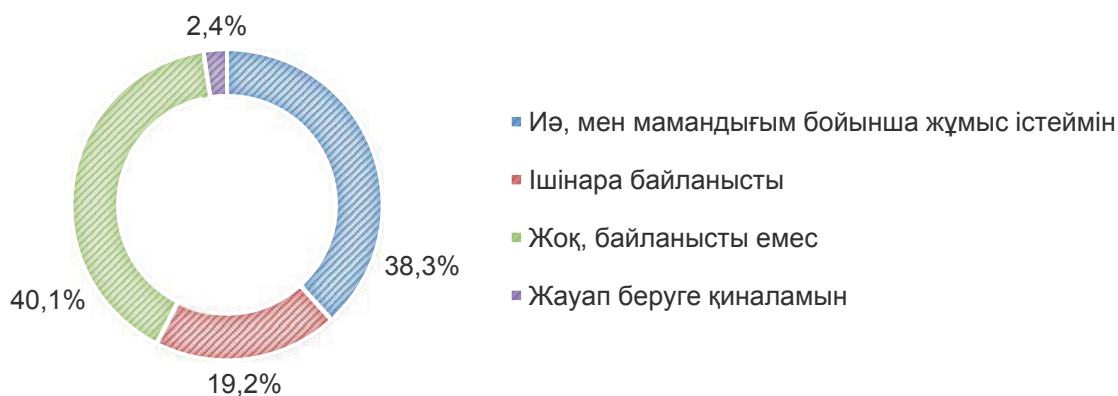
Зерттеу барысында респонденттерге түлек болып жұмысқа орналасу кезінде колледжде немесе ЖОО білім алған мамандығына қаншалықты адал болып қалғаны туралы сұрақ қойылды. Сауалнама кезінде әлі жұмыс істемейтін (оқитын) жастардың контингенті 38,6%-ды құрады.

Оқушы жастарды алып тастағанда, нәтижелер көрсеткендей, жұмысқа орналасқан түлектердің басым бөлігі мамандығы бойынша жұмыс істемейтін болып шықты (40,1%). Сонымен қатар, өз бейініне сәйкес еңбек қызметімен айналысатын респонденттердің үлесі 38,3% құрады. Сауалнамаға қатысқан жастардың 19,2% қазіргі кәсіби қызметтері оқу кезінде алған мамандықпен шамалы байланысты.

Осылайша, респонденттердің оқу кезінде алған мамандығы бойынша жұмысқа орналасуы айтарлықтай төмен екені байқалады (№28 диаграмма).

№28 диаграмма.

«Сіздің қазіргі кәсіби қызметінің колледжде/ЖОО-да алған мамандықпен байланысты ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Алынған нәтижелерді талдай отырып, жалпы алғанда, мамандық таңдау кезінде жастар өздерінің мүдделері мен әлеуметтік маңызды факторларды басшылыққа алғанын атап өткен жөн.

Респонденттердің көпшілігінде (39,4%) мамандық таңдау олардың жеке қызығушылығына сәйкес басымдық берілген. Тәрбиеде, құндылық бағдарларын қалыптастыруда және жалпы алғанда жеке тұлғаның белсенді азаматтық ұстанымы көрінісінде көп нәрсе тікелей ортаға байланысты. Ата-аналар мен жақын туыстардың үлгісі жастар үшін мінез-құлық үлгісі бола алады. Осыған байланысты, ата-аналардың пікірі (23,7%) респонденттер үшін мамандық таңдауда шешуші болғандығы анық.

Болашақ мамандықты таңдау кезінде гранттың болуы (6,4%), мектептегі кәсіби бағдар (4,4%) және достардың ұсыныстары (4%) маңызды болған.

Айта кету керек, мамандық таңдауға өмірлік жағдай (0,1%), жоғары жалақы (0,1%), мамандыққа сұраныс (0,1%) аз әсер етті.

Сауалнамаға қатысушылардың 14,2% әлі мектепте оқып жатқанын ескеру керек (№29 диаграмма).

№29 диаграмма.

«Сіздің мамандық таңдауыңызға кім немесе не ықпал етті?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

3.2. Кәсіпкерлік қызмет саласындағы жастардың тәжірибесі мен проблемалары

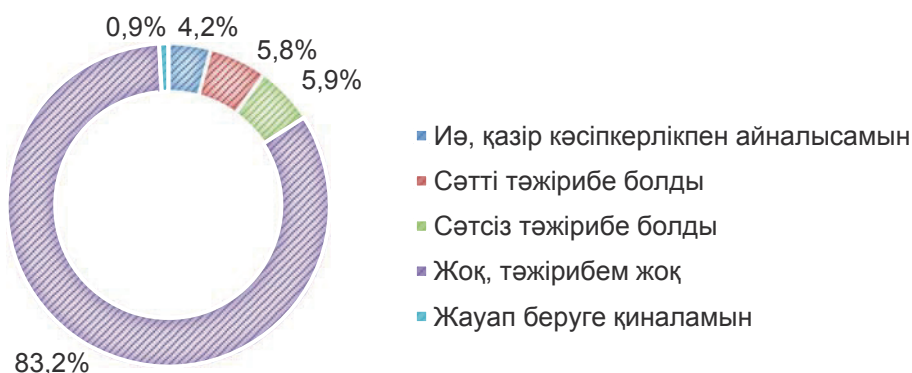
Бүгінде жастардың Қазақстанда кәсіпкерлікпен айналысу үшін нақтылы перспективалары бар. Бұл, сарапшылардың пікірінше, жастардың еңбек нарығының әлеуметтік және психологиялық талаптарына неғұрлым сәйкес келетіндігімен ғана емес, сонымен қатар жастар кәсіпкерлігін ынталандыру мен дамыту мәселелері мемлекеттік және өңірлік деңгейлерде жеткілікті деңгейде қолдау тауып жатқанымен де байланысты. Мысалы, өңірлерде 2019 жылдан бастап «Атамекен» Ұлттық Кәсіпкерлер Палатасы жастарды кәсіпкерлік қызметпен айналысуға тарту арқылы олардың экономикалық белсенділігін арттыруға бағытталған «Жас кәсіпкер» жобасын іске асыруда. Пандемия кезеңінде кері экономикалық салдарларды еңсеру үшін салық жеңілдіктері берілді, төлемдер кейінге қалдырылды, кәсіпкерлер үшін жеңілдік шарттармен кредиттерді қайта қаржыландыру мүмкіндігі берілді.

Алайда, осыған қарамастан, зерттеу нәтижелері кәсіпкерлік қызмет жастар үшін тартымды емес екенін көрсетті. Қазіргі уақытта респонденттердің 4,2% ғана кәсіпкерлікпен айналысады, бұл айтарлықтай төмен көрсеткіш болып табылады. Бұл ретте респонденттердің көпшілігі (83,2%) кәсіпкерлік саласында практикалық тәжірибенің жоқтығын көрсетеді.

Сондай-ақ, 5,8% респонденттің бұрын осы секторда сәтті жұмыс тәжірибесі болған. Бизнесі жүргізудегі сәтсіз тәжірибені жас азаматтардың 5,9% көрсетті (№30 диаграмма).

№30 диаграмма.

«Сізде Қазақстан аумағында кәсіпкерлік қызметпен айналысу тәжірибесі болды ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Өңірлік тұрғыда респонденттер арасында жас кәсіпкерлер саны бойынша Батыс Қазақстан (10,1%) және Алматы (9,1%) облыстары көшбасшы. Атырау (1,4%), Павлодар (1,4%) және Қостанай (1,1%) облыстарында кәсіпкерлер аз.

Зерттеу деректерін талдау көрсеткендей, кәсіпкерлік тәжірибесі бар адамдардың арасында (сауалнамаға қатысқандардың жалпы санынан 15,9% - 317 респондент), 27,5% жастар кәсіпкерлікпен айналысу кезінде проблемалары болмаған.

Алайда жастар кәсіпкерлігі саласында бірқатар негізгі проблемалық мәселелер бар, олар туралы жүргізілген сауалнама барысында қалған респонденттер мәлімдеді. Мысалы, сауалнамаға қатысушылардың 23,5% өз аймағындағы үй-жайлардың жалдау құны жоғары екенін атап өтті. Респонденттердің 12,2% еңбек нарығында білікті жұмысшылардың жоқтығы туралы мәлімдеді.

Сауалнамаға қатысушылар өз ісін бастау кезінде жоғары салық төлемдер (10,7%) және сыбайлас жемқорлық сипатындағы ұсыныстар (10,4%) болғанын атап өтті. Сондай-ақ, кәсіпкерлікпен айналысуға әсер ететін негізгі кемшілік ретінде жастар Қазақстанда бизнесті кәсіби емес (әдепсіз) жүргізуді көрсетеді (7,3%).

Респонденттердің аз бөлігі білімнің жеткіліксіздігін (0,3%) және салық қызметіндегі бюрократияны (0,3%) көрсетті. Жастардың 7,6% бөлігі жауап беруге қиналды (№31 диаграмма).

№31 диаграмма.

«Сіз кәсіпкерлікпен айналысқан кезде қандай проблемаларға тап болдыңыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

3.3. Жастардың әлеуметтік осал тобының жай-күйі мен мүмкіндіктері

Халықты әлеуметтік қорғау жүйесінің маңызды салаларының бірі халықтың әлеуметтік осал топтарына жататын жастарды қолдау болып табылады. Қазақстан заңнамасында халықтың әлеуметтік жағынан осал топтарына әртүрлі жағдайларға байланысты тұрғын үйінен, асыраушысынан немесе еңбек ету қабілетінен айырылған (немесе қабілеті жоқ) азаматтар жатады.

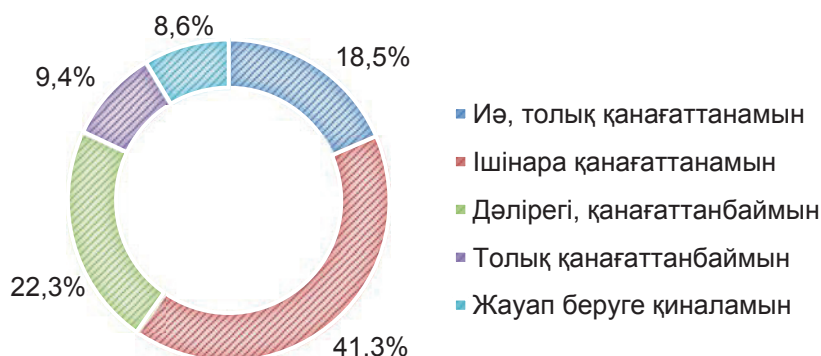
Жалпы алғанда, әлеуметтік қорғау жүйесіне қанағаттану жастардың халықтың әлеуметтік осал санаттарына лайықты өмір сүру жағдайларын қамтамасыз етуге бағытталған мемлекет жүргізетін шаралардың нәтижелеріне деген көзқарасын көрсетеді. Қанағаттанушылықты бағалау белгілі бір дәрежеде жас азаматтардың үміттерінің нақты мемлекеттік қолдауға сәйкестігін анықтауға ықпал етеді.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, респонденттердің көпшілігі (59,8%) жастардың әлеуметтік осал санатына қатысты мемлекет тарапынан көрсетіліп жатқан қолдауға қандай да бір дәрежеде қанағаттанады. Жастардың 18,5% бөлігі толық қанағаттанады, 41,3% - ішінара қанағаттанады. Респонденттердің үштен бір бөлігі халықтың әлеуметтік осал топтарын мемлекеттік қолдау деңгейіне қанағаттанбайтынын айтты.

Респонденттердің 8,6% осы сұраққа жауап беруге қиналды (№32 диаграмма).

№32 диаграмма.

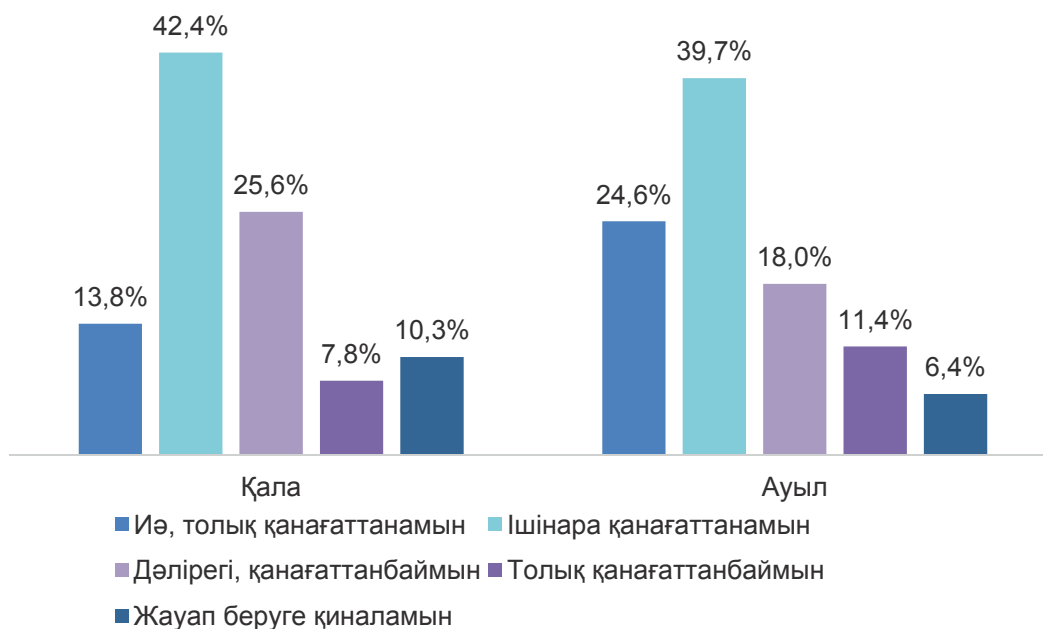
«Халықтың осал топтарына жататын жастарды (мүгедектер, жетім балалар, көп балалы отбасылар және т.б.) қолдау деңгейіне қанағаттанасыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Айта кету керек, респонденттердің қанағаттану деңгейі елді мекен түріне байланысты біршама ерекшеленеді. Ауылдық жерлерде тұратын респонденттер әлеуметтік осал топтағы жастарды қолдауды айтарлықтай жоғары бағалайды. Мәселен, жоғарыда аталған қолдауға ауыл тұрғындарының 24,6% бөлігі толық қанағаттанады, ал қалада мұндай респонденттер үлесі - 13,8%. Алайда, ауылдық респонденттердің жауаптарына сәйкес, ауылда әлеуметтік осал топтардағы жастарды мемлекеттік қолдауына толық қанағаттанбайтындар көп (11,4%) (№33 диаграмма).

№33 диаграмма.

«Халықтың осал топтарына жататын жастарды (мүгедектер, жетім балалар, көп балалы отбасылар және т.б.) қолдау деңгейіне қанағаттанасыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, елді мекен типі тұрғысынан, %-бен

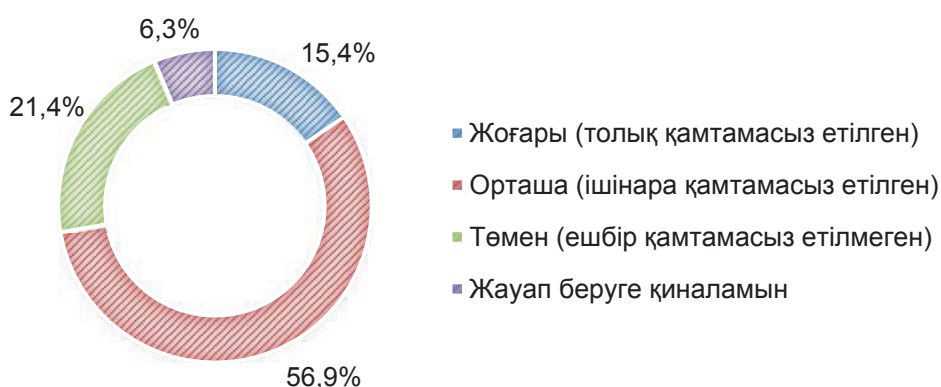
Сауалнамаға қатысушылардың жауаптарын талдау көрсеткендей, Шығыс Қазақстан (39,8%), Ақмола (35,5%) және Қызылорда (31,9%) облыстарында тұратын респонденттердің көпшілігі жастарды қолдау деңгейіне толық қанағаттанады. Солтүстік Қазақстан облысы (67,9%), Нұр-Сұлтан қ. (63,5%) және Атырау облысының (55,7%) респонденттері ішінара қанағаттанады. Түркістан (29%), Қарағанды (15,4%), сондай-ақ Қызылорда (13,2%) облыстарының респонденттері қанағаттанбайды.

Сауалнама барысында респонденттерге өз елді мекендеріндегі ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қалалық инфрақұрылымды қамтамасыз ету деңгейін бағалау ұсынылды. Осылайша, жас азаматтардың жауаптары келесідей бөлінді. Респонденттердің жартысынан көбі (56,9%) ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін тиісті инфрақұрылыммен қамтамасыз етілуіне орташа баға берді (ішінара қамтамасыз етілген).

Сұралғандардың 15,4% инфрақұрылымның дамуын жоғары, яғни толық қамтамасыз етілген деген баға берді. 21,4% жастар ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қалалық инфрақұрылым объектілеріне қол жеткізу мүмкіндігіне төмен баға берді. Ал 6,3% респондент жауап беруге қиналды (№34 диаграмма).

№34 диаграмма.

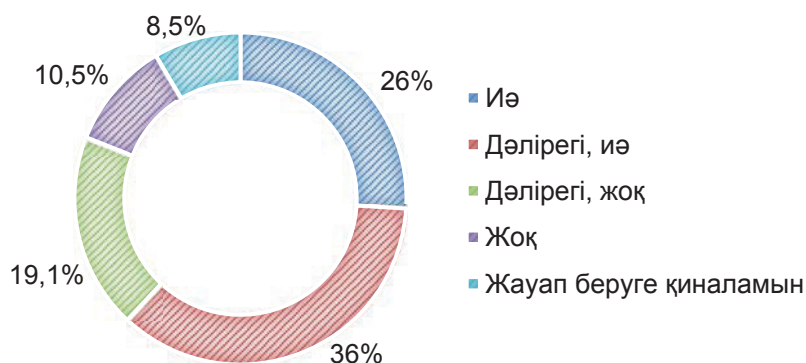
«Өтінемін, елді мекеніңізде ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қалалық инфрақұрылымды (пандустар, арнайы көтергіштер және т.б.) қамтамасыз ету деңгейін бағалаңыз» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қазақстандық білім беру жүйесінің қолайлылығын бағалай отырып, сұралған жастардың көпшілігі білім беру жүйесін қолайлы деп санайды. Өйткені, респонденттердің 26% білім беру жүйесін «қолайлы», Ал 36% «дәлірегі, қолайлы» деп бағалады. Респонденттердің 29,6% бөлігі білім беру жүйесін қолайсыз деп сипаттайды («дәлірегі, қолайсыз» – 19,1%, «қолайсыз» – 10,5%). Бұл ретте респонденттердің 8,5% үлесі сұраққа жауап беруге қиналды (№35 диаграмма).

№35 диаграмма.

«Сіз қазақстандық білім беру жүйесін ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қолайлы деп санайсыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

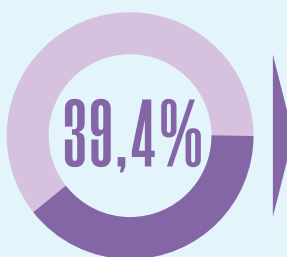

ЖАСТАРДЫ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ

40,1%

Жұмысқа
орналасқан
түлектер мамандығы
бойынша жұмыс
істемейді

Мамандықты таңдау
мамандыққа деген
жеке қызығушылы-
ғымен байланысты

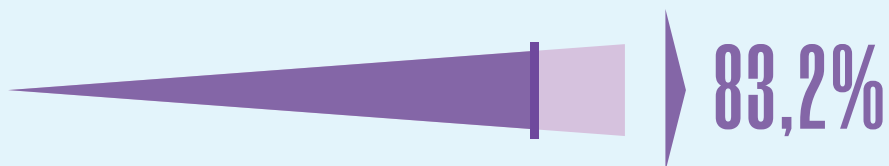
Кәсіпкерлікпен айналысады

4,2%

Кәсіпкерлік тәжірибесі жоқ

04 ҚАЗІРГІ ЖАСТАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЛАРЫ МЕН МҮДДЕЛЕРІ

4.1. Жастардың құндылық бағдары

Жастардың құндылық бағдарларын зерделеу ерекше маңызға ие, өйткені жас азаматтардың тілектерін, мақсаттары мен қажеттіліктерін білу және түсіну өзекті мәселелерді уақтылы анықтауға және сол арқылы тиімді мемлекеттік жастар саясатын құруға мүмкіндік береді.

Жастардың құндылық жүйесін анықтау мақсатында респонденттерге ұсынылған тізімнен ең маңызды ұғымды таңдау ұсынылды (№3 кесте).

Алынған нәтижелерге сәйкес, жас респонденттер арасында құндылықтардың басым бөлігі отбасы (85,2%), денсаулық (51,8%) және достық (28,3%) сияқты дәстүрлі құндылықтар алды. Респонденттердің 15,4% үшін ең жоғары құндылық дін, 14,8% - материалдық қауіпсіздік және 12,1% - сүйіспеншілік. Сондай-ақ респонденттер білім беру (11,0%), өзін-өзі таныту (8,4%) және қызықты жұмыс (7,8%) өздері үшін құнды екенін атап өтті.

Айта кету керек, жастарда биліктің болуына (2,2%), қоғамдық мойындауға (1,7%) және шығармашылыққа (1,5%) деген қажеттілік жоқ. Респонденттердің тек 0,5% бөлігі қойылған сұраққа жауап беруге қиналған (№3 кесте).

№3 кесте.

«Сіз үшін өмірде не нәрсе ең жоғары құндылыққа ие?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі

№	Құндылықтар жүйесі	%
1.	Отбасы	85,2
2.	Денсаулық	51,8
3.	Достық	28,3
4.	Сенім, дін	15,4
5.	Материалдық қамтамасыз етілген өмір	14,8
6.	Сүйіспеншілік	12,1
7.	Білім	11,0
8.	Өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі құрметтеу	8,4
9.	Қызықты жұмыс, мамандық	7,8
10.	Жан тыныштығы	7,6
11.	Мансап, қоғамдағы жоғары орын	5,9
12.	Адамдарға көмектесу	4,9
13.	Ойын-сауық, көңіл көтеру мүмкіндігі	4,2
14.	Биліктің болуы	2,2
15.	Қоғамдық тану, атақ, бедел	1,7
16.	Шығармашылық	1,5
17.	Аталғанның барлығы	0,1
18.	Жауап беруге қиналамын	0,5

Сондай-ақ, сауалнама нәтижелері жастардың әр тобында өз басымдықтары бар екенін көрсетті.

«Отбасы», «денсаулық» және «достық» құндылықтары болатын басым үштігінен кейін 14-18 жас аралығындағы жастар білім беруді (15,7%), дінді (14,3%) және материалдық қамтамасыз етуді (9,9%) таңдады.

Ал 19-23 жас аралығындағы жастардың өмірлік құндылықтар жүйесінде дін (19,4%), материалдық қамтамасыз ету (16,3%) және сүйіспеншілік (12,7%) бар.

Келесі 24-28 жастағы респонденттер үшін материалдық қамтамасыз етілу (17,1%), сүйіспеншілік (14,1%) және дін (13,3%) маңызды құндылық бағдарлары болып саналады (№4 кесте).

№4 кесте.

«Сіз үшін өмірде не нәрсе ең жоғары құндылыққа ие?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, жас тобы тұрғысынан, %-бен

	14 - 18 жас	19 - 23 жас	24 - 28 жас
Отбасы	84,0	83,2	87,4
Денсаулық	48,5	49,7	55,7
Достық	33,7	26,8	25,5
Білім	15,7	11,7	7,1
Сенім, дін	14,3	19,4	13,3
Материалдық қамтамасыз етілген өмір	9,9	16,3	17,1
Сүйіспеншілік	8,6	12,7	14,1
Қызықты жұмыс, мамандық	7,1	7,5	8,6
Өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі құрметтеу	6,9	9,0	8,9
Ойын-сауық, көңіл көтеру мүмкіндігі	6,2	4,1	2,8
Мансап, қоғамдағы жоғары орын	5,9	6,1	5,8
Жан тыныштығы	5,7	8,1	8,6
Адамдарға көмек	5,1	4,4	5,1
Шығармашылық	2,7	1,7	0,5
Биліктің болуы	1,9	2,7	2,0
Қоғамдық танылу, атақ, бедел	1,5	1,4	2,1
Аталғанның барлығы	0,0	0,2	0,0
Жауап беруге қиналамын	1,0	0,0	0,4

Өңірлік тұрғыдан, Батыс Қазақстан (33,3%), Маңғыстау (31,6%) және Қызылорда (25%) облыстарында тұратын респонденттер дінді өмірлік құндылық ретінде белгілегенін айта кету керек.

Жастардың әр түрлі жастағы топтарының құндылық бағдарларындағы айырмашылықтар едәуір болуы мүмкін, сондықтан оларды мемлекеттік жастар саясатын жоспарлау және іске асыру кезінде, сондай-ақ жас ұрпақты патриоттық тәрбиелеуге бағытталған іс-шараларды жүзеге асыру кезінде ескеру қажет.

Жеке тұлғаның құндылық бағдарларының қалыптасуы әртүрлі институционалдық факторлардың әсерінен әлеуметтену процесінде орын алады. Негізгісін анықтау үшін сауалнамаға жастар құндылықтарын қалыптастыру кезінде көрсетілген әлеуметтік институттардың қайсысы негізгі болып табылатыны туралы сұрақ енгізілді.

Респонденттерге мыналар ұсынылды: отбасы институты, балабақша, мектеп, университет, жұмыс орны, БАҚ және т.б.

Нәтижесінде, жастар құндылықтарын қалыптастырудың негізгі институты отбасы (72,1%); екінші орында – мектеп (11,4%). Респонденттердің 5,5% бөлігі достары мен таныстарын атап өтті. 4,2% респондент үшін бастысы - университет. Респонденттердің жарты пайызы өмірлік құндылықтарын қалыптастыруға ықпал ететін басты әлеуметтік институттар БАҚ (0,5%) және дін (0,5%) деп белгіледі (№36 диаграмма).

№36 диаграмма.

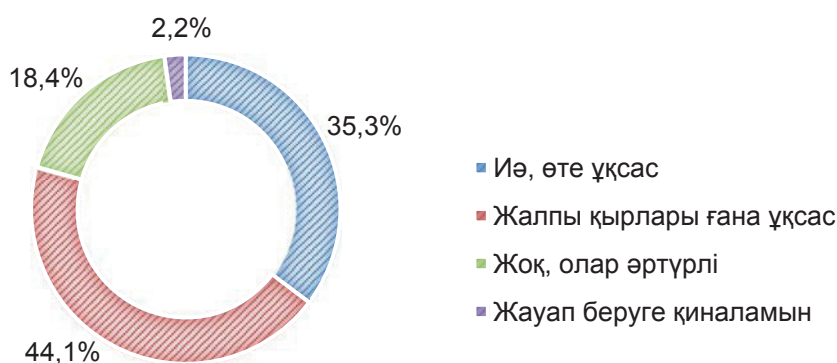
«Сіздің ойыңызша, жастардың құндылықтарын қалыптастыру кезінде қандай әлеуметтік институт негізгі болып табылады?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Әлеуметтік нормалар мен құндылықтарды қаланған жеке тұлғаны әлеуметтендірудің негізгі ортасы отбасы екенін ескере отырып, жастардың дүниетанымы олардың ата-аналарының белгілі бір сенімдеріне ұқсас болуы мүмкін. Респонденттердің көпшілігі осы көзқарасты ұстанады. Сонымен, олардың құндылықтары мен дүниеге деген көзқарастарының ата-аналармен ұқсастығын салыстыра отырып, респонденттердің 44,1% бөлігі «тек жалпы мағынада» ұқсас деп санайды және 35,3% «өте ұқсас» деп атап өтті. Жастардың құндылықтары мен олардың ата-аналарының дүниеге деген көзқарасы «әртүрлі» екеніне сенімді респонденттердің үлесі - 18,4% (№37 диаграмма).

№37 диаграмма.

«Қалай ойлайсыз, Сіздің құндылықтарыңыз бен дүниеге деген көзқарасыңыз ата-анаңыздың құндылықтары мен дүниеге деген көзқарасына ұқсас па?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

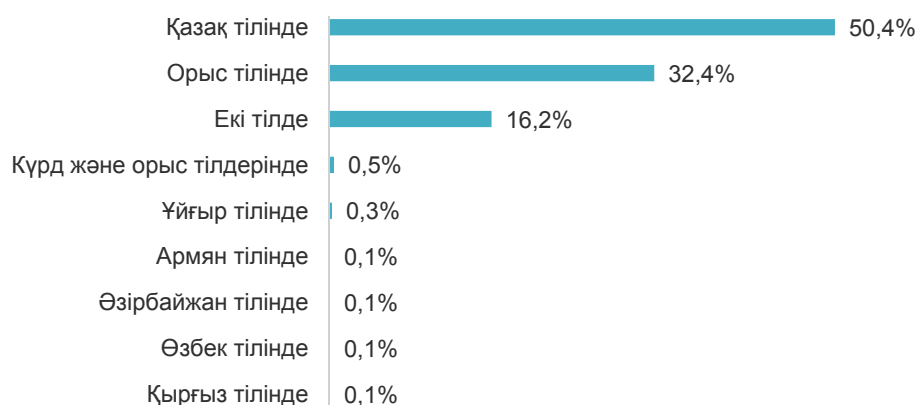
4.2. Жастардың тілдік қалаулары

Ана тілі мен жастардың ұлтаралық қарым-қатынас тіліне деген құндылықты көзқарасын жастар ортасында тілдердің қолданылуын зерттеу арқылы байқауға болады.

Респонденттердің үйде тілді қолдану деңгейі туралы сұраққа жауаптарының нәтижелері жастардың басым бөлігі қазақ (50,4%) және орыс (32,4%) тілдерінде сөйлейтінін көрсетеді. Сауалнамаға қатысушылардың 16,2% туыстарымен қарым-қатынаста екі тілді қолданатыны туралы айтты. Сондай-ақ, респонденттер күрд, ұйғыр, армян, әзірбайжан, өзбек және қырғыз сияқты түрлі этностық топтардың тілдерін атады.

№38 диаграмма.

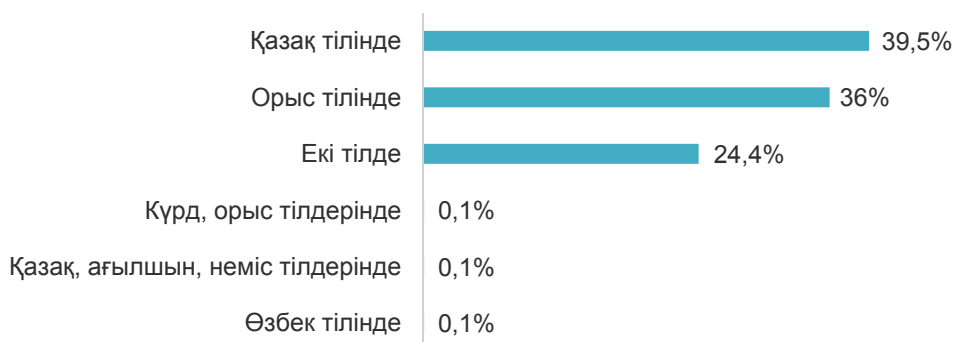
«Сіз үйде туыстарыңызбен қай тілде сөйлесесіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Достармен қарым-қатынас жасау кезінде жастардың тілдік қалауының жағдайы басқаша. Мәселен, 39,5% респондент қазақ тілінде, 36% - орыс тілінде сөйлейді. 24,4% респондент достарымен екі тілде сөйлеседі.

№39 диаграмма.

«Сіз достарыңызбен қай тілде сөйлесесіз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

4.3. Жастардың дінге көзқарасы

Жастар өміріндегі дін саласын зерттеудің өзектілігі қазіргі әлемдегі діннің рөлімен байланысты. Атап айтқанда, дін құндылықтар жүйесін, сондай-ақ қоғамның, оның ішінде жастардың тиісті мінез-құлық нормаларын дамытуға және қалыптастыруға әсер етеді.

Жастардың діни түсініктерін анықтау мақсатында респонденттерге олардың діни сеніміне қатысты бірқатар сұрақтар қойылды.

Зерттеу нәтижелері қазақстандық жастар үшін номинативті діншілдік тән екенін көрсетті, олар өздерін діншіл деп атағанмен, діншілдікті жүзеге асыруды маңызды деп санамайды.

Сауалнама жауаптарына сәйкес, респонденттердің 14,2% өздерін толық діншіл және діни нормаларды ұстанушылар деп санайды. Респонденттердің көпшілігі өздерін діншіл деп санайды, бірақ діни мекемелерге тек мерекеде барумен шектеледі (30,4%); ал сұралғандардың 22,2% өздерін діншіл деп санаса да, бірақ діни өмірге араласпайды.

Діни салттарды кейде ұстанатын, дінге сенбейтін респонденттер үлесі - 11,9%. 5,6% респондент дінге немқұрайлы қарайды, ал 2,8% - өздерін атеист деп мойындайды (№40 диаграмма).

№40 диаграмма.

«Өтінемін, айтыңызшы, Сіз өзіңізді діншіл адам санайсыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Жастардың діншілдік деңгейінің дифференциациялық факторы респонденттердің тұрғылықты жері болды.

Қала мен ауыл тұрғындарының арасында респонденттердің діни сеніміне қатысты жауаптарда белгілі бір айырмашылық бар. Мысалы, ауыл жастары қалалық жастарға қарағанда өздерін діншіл деп санайды, діни өмірге қатысады және барлық нормаларды сақтайды (тиісінше 15,7% және 13,0%). Қалалық респонденттер өздерін діншіл деп санайды, бірақ діни объектілерге мереке күндері ғана барады - 36,6%, АЛ ауыл респонденттері - 22,2%.

Қалалық респонденттер арасында ауыл жастарына қарағанда өздерін атеистерге жатқызатындар көбірек (тиісінше 4,2% және 0,8%) (№41 диаграмма).

№41 диаграмма.

«Өтінемін, айтыңызшы, Сіз өзіңізді діншіл адам санайсыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, елді мекен типі тұрғысынан, %-бен

Өңірлер тұрғысынан дінге сенушілер мен діни нормаларды сақтаушылар қатарына Маңғыстау (36,8%), Шығыс Қазақстан (34,1%) және Батыс Қазақстан (31,9%) облыстарының респонденттері жатады. Нұр-Сұлтан қ. (74,8%), Батыс Қазақстан (56,5%) және Павлодар (39,7%) облыстарында тұратын респонденттер өздерін діншіл деп санайды, бірақ діни мекемелерге тек мерекелерде барумен шектеледі. Ақтөбе (37,1%), Солтүстік Қазақстан (34%), Қостанай (33,7%) және Жамбыл (33,6%) облыстарының респонденттері өздерін діншіл деп санайды, бірақ діни өмірге қатыспайды.

Дінге сенбейтін, бірақ діни салттарды сақтайтындар қатарына Қызылорда (27,2%), Түркістан (20,9%) және Ақмола (18,4%) облыстарының респонденттері жатады. Павлодар (12,3%), Шығыс Қазақстан (8,3%) және Қарағанды (7,7%) облыстарында тұратын сауалнамаға қатысқан жастар өздерін атеист деп көрсеткен.

Жастарды конфессиялық сәйкестендіруді анықтау үшін сауалнамаға қатысушыларға мынадай сұрақ қойылды: «Сіз өзіңізді қандай дінге жатқызасыз?» (№5 кесте).

Сауалнамаға қатысушылардың негізгі бөлігі (73,4%) дәстүрлі исламды ұстанады. Жастардың 16,9% бөлігі өздерін православие өкілі ретінде анықтады.

Христиандықтың католицизм (0,7%) және протестантизм (0,3%) өкілдері көп емес. Сонымен қатар, сауалнамаға қатысушылардың аз көлемі «әртүрлі конфессиялардың діни дәстүрлерін ұстанамын» - 0,4%, «иудаизм» және «жаңа діни бағыттар» - 0,2% деп көрсеткен.

Сондай-ақ, сауалнамаға қатысушылардың арасында «пұтқа табынушылық», «Иегова куәгерлері» сияқты дәстүрлі емес діндерді жақтаушылар 0,1% құрады.

7,8% респондент «ешқандай дінді ұстанбайтынын» айтты.

№5 кесте.

«Сіз өзіңізді қандай дінге жатқызасыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі

Жауаптың нұсқалары	%
Дәстүрлі ислам	73,4
Православие	16,9
Католицизм	0,7
Әртүрлі конфессиялардың діни дәстүрлерін қатар ұстанамын	0,4
Протестантизм	0,3
Иудаизм	0,2
Жаңа діни бағыттар	0,2
Пұтқа табынушылық	0,1
Иегова куәгерлері	0,1
Растафаризм	0,1
Бәріне сенемін	0,1
Ешқандай дінді ұстанбаймын	7,8

Зерттеу нәтижелері бойынша қазіргі жастар діни сенімге әртүрлі жолдармен келеді. Біріншісі - отбасында қабылданған өмір салты «туғаннан бері осылай қалыптасты» (34,1%), екіншісі – жақын орта (19,2%).

Ал респонденттердің 4% өмірдегі қалыптыдан тыс немесе трагедиялық деп қабылданған маңызды оқиға арқылы дінге келген.

Жастардың діни сенімдерінің қалыптасуына имам, діни қызметкер, миссионермен (1,9%) әңгімелесу және «қоғамдағы діншілдіктің сәнді болу үрдістері» (0,5%) ең аз әсер еткен.

Сауалнамаға қатысушылардың 26,6% бөлігі сенімге қатысты таңдауға ештеңе әсер еткен жоқ деп жауап берді (№42 диаграмма).

№42 диаграмма.

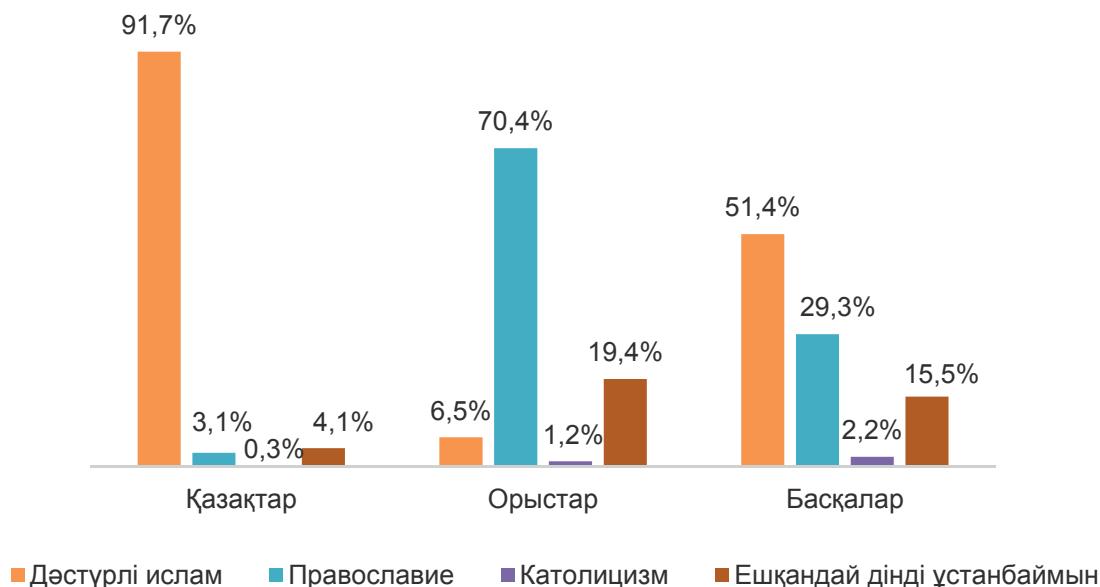
«Өтінемін, айтыңызшы, Сіздің діни сеніміңізге, Сіздің діншіл немесе діншіл емес болу таңдауыңызға кім немесе не көбірек әсер етті?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Респонденттердің этникалық негізде конфессияны таңдау жауаптары бойынша белгілі бір сенімге бейімділік нақтылы этностық топта туылу фактісіне байланысты деп болжауға болады. Мысалы, қазақтар дәстүрлі исламды (91,7%), орыстар – православиені (70,4%) ұстанады (№43 диаграмма).

№43 диаграмма.

«Сіз өзіңізді қай дінге жатқызасыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, этностық тиістілік (ұлт) тұрғысынан, %-бен

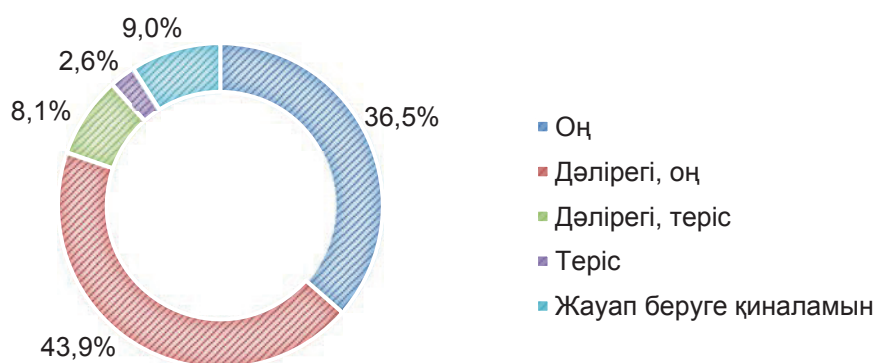

Мемлекеттің жастар арасындағы этносаралық саясатын бағалай отырып, респонденттердің жауаптары келесідей бөлінді. 80% астам респонденттер этносаралық қатынастар саласындағы мемлекеттік саясатты оң бағалады, «дәлірегі, оң» ДЕП - 43,9%, АЛ «оң» ДЕП - 36,5%.

Барлық респонденттердің оннан бір бөлігі өз бағаларында сыни көзқарас танытты. Мысалы, респонденттердің 8,1% бөлігі мемлекеттік саясатты «дәлірегі, теріс» десе, ал 2,6% бөлігі «теріс» бағалады (№44 диаграмма).

№44 диаграмма.

«Сіз мемлекеттің жастар ортасындағы этносаралық саясатын қалай бағалайсыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Бұл бағалау көрсеткіші іс жүзінде гендерге, білім деңгейіне немесе елді мекен түріне тәуелді емес – көрсеткіштер іс жүзінде өзгермейді, көбінесе «дәлірегі, оң» деген баға кездеседі. Аздаған айырмашылық басқа этностар өкілдерінің бағалауында ғана байқалады. Мысалы, сұралған басқа ұлт өкілдері 15,7% «теріс» және «дәлірегі, теріс» деген баға берді. Сонымен қатар, орыс жастардың 9,6% және басқа ұлт

өкілдерінің 11% бөлігі жауап беруге қиналды. Респонденттердің бағалау көрсеткіштерінде көрсетілген қанағаттанбаушылық этносаралық саясат шеңберінде жүргізілетін этностарға қатысты жеткіліксіз шаралар туралы айғақтауы мүмкін.

№6 кесте.

«Сіз мемлекеттің жастар ортасындағы этносаралық саясатын қалай бағалайсыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, ұлттық негізде, %-бен

Баға/этностық тиістілік	Қазақ	Орыс	Басқалары
Оң	40,5	22,7	29,3
Дәлірегі, оң	41,9	51,9	44,8
Дәлірегі, теріс	6,7	12,2	11,6
Теріс	2,2	3,5	3,3
Жауап беруге қиналамын	8,6	9,6	11

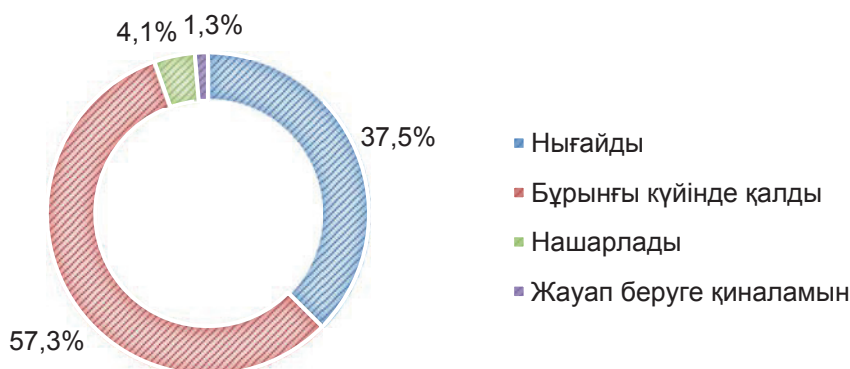
4.4. Пандемия/карантин кезеңіндегі жастардың әлеуметтік жағдайы

Елде COVID-19 коронавирусының таралуына байланысты төтенше жағдайдың енгізілуі қазақстандықтардың, оның ішінде жас ұрпақтың өміріне елеулі өзгерістер енгізді. Зерттеудің бірқатар сұрақтары ТЖ және карантин кезеңіндегі жастардың әдеттегі өміріндегі ықтимал болуы өзгерістерді анықтауға арналады.

Зерттеуде респонденттерге карантин кезеңінде бір үйде тұратын адамдармен қарым-қатынасы туралы сұрақ қойылды. Сонымен, «Сіз бір пәтерде/үйде тұратын адамдармен карантиннің барлық кезеңінде қарым-қатынасыңыз қалай өзгерді?» деген сұраққа сауалнамаға қатысушылардың жартысынан көбі «өзгеріссіз қалды» деп жауап берді (57,3%). Респонденттердің 37,5% бірге тұратын адамдармен қарым-қатынас «нығайғанын» байқады. Респонденттердің жалпы санының тек 4,1% бөлігі үйде ахуалдың нашарлағаны туралы айтты (№45 диаграмма).

№45 диаграмма.

«Сіз бір пәтерде/үйде тұратын адамдармен карантиннің барлық кезеңінде қарым-қатынасыңыз қалай өзгерді?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Көптеген ұйымдардың, соның ішінде оқу орындарының қызметін тоқтата тұруға, карантин кезіндегі іс-шаралардың өткізілмеуіне байланысты көптеген респонденттер әдеттегі өмір салтынан бас тартуға мәжбүр болды.

Сауалнамаға сәйкес, карантин кезінде жас азаматтар уақытының көп бөлігін белсенді емес, отбасымен (57%), фильмдер көріп (39,1%) және кітап оқып (24,2%) өткізді.

Карантин кезеңінде көптеген білім беру ұйымдары мен мекемелерінің қызметі қашықтықтан оқыту форматына көшірілгенін ескере отырып, респонденттердің жартысынан көбі қашықтықтан оқыды және жұмыс істеді (53%). Уақытты өткізудің белсенді түрі ретінде жастардың 16,7% бөлігі спортпен шұғылдануды атады. Респонденттердің аз саны өзін-өзі дамытумен (9,8%), үй жұмыстарымен (0,8%) және шығармашылықпен (0,2%) айналысқанын атап өтті (№46 диаграмма).

№46 диаграмма.

«Сіз карантин кезінде үйде немен айналыстыңыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Адамдарға ақысыз көмек көрсетуге дайын болу және адамгершілік адамның жеке дамуының маңызды құндылықтары болып табылады. Бұл құндылықтарды көрсетудің бір түрі - волонтерлік.

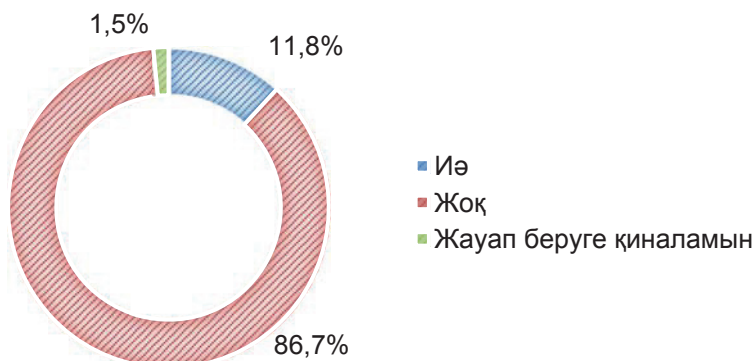
Қазақстанда 2020 жыл Волонтерлер жылы деп жарияланғанын, сондай-ақ пандемия қазақстандықтарды әлеуметтік осал азаматтарға көмектесуге біріктіргенін ескере отырып, зерттеуге ТЖ және карантин кезеңінде жастардың волонтерлік қызметке қатысуы туралы сұрақ енгізілді.

Сауалнама нәтижелеріне сәйкес, көрсетілген кезеңде респонденттердің тек 11,8% бөлігі мұқтаж адамдарға волонтер ретінде көмек көрсетуге қатысқан. Жас респонденттердің басым бөлігі волонтерлік қызметке қатысқан жоқ (86,7%) (№47 диаграмма).

Осы кезеңде волонтерлік қызметке қатысу көрсеткішінің төмендігі азаматтардың тұратын аумақта (қала/ауыл) және жалпы елде еркін жүріп-тұруына шектеулер енгізумен байланысты болуы мүмкін.

№47 диаграмма.

«Сіз ТЖ және карантин кезеңінде волонтерлік қызметке қатыстыңыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Жүргізілген сауалнама нәтижелері көрсеткендей, енгізілген ТЖ және карантин режимі көптеген жас азаматтардың кәсіби қызметіне айтарлықтай өзгерістер енгізді.

Мысалы, 20,8% респондент қашықтықтан жұмыс форматына көшті. 15,2% респондент үшін жұмыс көлемі артып, олар жұмысын жалғастырды. 13,2% респондент жұмысынан айырылғанын атап өтті. 5,4% респондент табысынан айырылса да, жұмысын жалғастыра берді.

Енгізілген шектеулер жас мамандардың тек 1,7% бөлігінің кәсіби қызметіне ешқандай әсер еткен жоқ. 38,7% респондент білім алып жүргенін және әлі жұмыс істемейтінін атап өтті (№48 диаграмма).

№48 диаграмма.

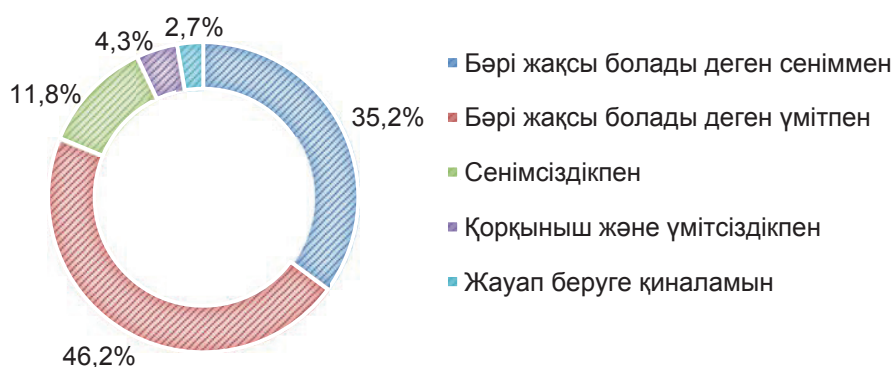
«ТЖ режимі мен карантин сіздің жұмысыңызға қалай әсер етті?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Дағдарыс пен коронавирустың таралуына қарсы күрес жағдайында жастардың болашаққа деген сенімі әсіресе маңызды болып табылады. Әлеуметтік сауалнама деректері жастардың болашаққа сеніммен қарайтынын көрсетеді. Сауалнамаға жауап берген респонденттердің 46,2% болашаққа «бәрі жақсы болады деп үміттенеміз» деп жауап берді. Жас азаматтардың 35,2% болашаққа сеніммен қарайды. Алайда, респонденттердің арасында скептикалық пікірлер де болды: респонденттердің 11,8% болашаққа сенімсіздік білдірді. Сондай-ақ мазасыз және пессимистік көңіл-күйлер анықталды: жастардың 4,3% өз болашағына «қорқыныш және үмітсіздікпен» қарайды. Қойылған сұраққа жауап беруге қиналған респонденттер бар (2,7%) (№49 диаграмма).

№49 диаграмма.

Распределение ответов на вопрос: «В свете последних событий, связанных с карантином, с каким чувством Вы смотрите в будущее?», в %

Әр түрлі жастар тобы тұрғысынан салыстырғанда болашаққа қатысты ең оптимистік көзқарас - ең кіші топ 14-18 жас аралығындағы жастар көрсетті – 39,1%. Белгісіздік пен қорқыныш сезімі көбінесе 24-28 жас аралығындағы жастарға тән - 19,2% (№7 кесте).

№7 кесте.

«Карантинге байланысты соңғы оқиғалар аясында сіз болашаққа қандай сезіммен қарайсыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, жас тобы тұрғысынан, %-бен

	14 - 18 жас	19 - 23 жас	24 - 28 жас
Барлығы жақсы болады деген сеніммен	39,1	35,3	32,3
Барлығы жақсы болады деген үмітпен	45,3	47,0	46,1
Сенімсіздікпен	8,4	11,7	14,2
Қорқыныш және үмітсіздікпен	3,7	3,7	5,0
Жауап беруге қиналамын	3,5	2,2	2,3

4.5. Патриотизм және қазақстандық жастар арасындағы танымал трендтер

Зерттеуде жастар ортасындағы құндылықтарды зерделеуге ерекше мән беріледі, өйткені отаншылдық жеке тұлғаны құндылықты бағдарлау ретінде ұлттық бірегейлікті қалыптастырудың негізгі факторы болып табылады. Патриотизм құндылықтарын түсіну мақсатында жас респонденттерге бірқатар сұрақтар қойылды.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жастарға «пассивті» патриотизм тән және патриотизмді эмоционалды-сезімдік қабылдау басым болып қала береді. Сонымен, респонденттердің 53,3%-ы үшін патриотизм, өз еліне деген эмоционалды тұрғыдан – сүйіспеншілік, құрмет және мақтаныш сезімдерімен байланысты.

Жастардың 38,9%-ы патриотизм әскердегі қызметпен, Отанын қорғауға әзірлікпен байланыстырады. Зерттеуге қатысушылардың 32,1% бөлігін патриотизм адалдық және әдептілікпен байланыстырады. Респонденттердің 28,3%-ы үшін бұл ел игілігі үшін атқарылатын жақсы, адал жұмыс.

«Патриот емеспін» деген жауапты тек 1 респондент берді. Жастардың 1,6%-ы патриотизм туралы сұраққа жауап беруге қиналды (№50 диаграмма).

№50 диаграмма.

«Сіздің ойыңызша, патриотизм қандай әрекеттерден, іс-қимылдардан көрінеді?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

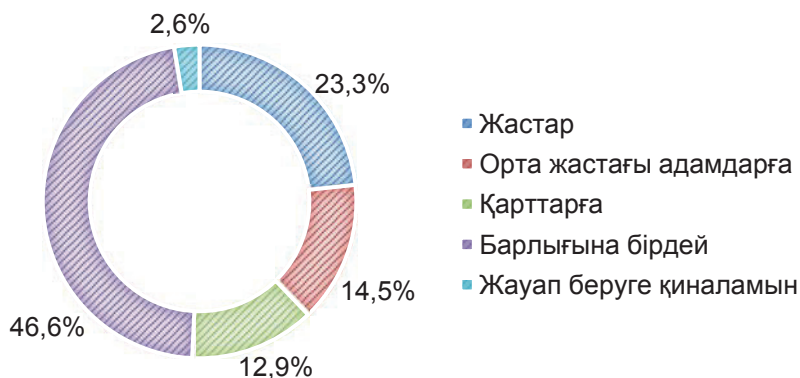
Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, респонденттер патриотизм барлық жас топтарына – жастарға да, орта және қарт адамдарға да (46,6%) бірдей тән деп санайды.

Бұл ретте респонденттердің 23,3% өздерін патриотизм құндылықтар иесі болып табылатын топқа жатқызады.

Сауалнамаға қатысушылардың пікірінше, патриотизм сезімі орта жастағы адамдарға (14,5%) және қарт адамдарға (12,9%) тән (№51 диаграмма).

№51 диаграмма.

«Сіздің ойыңызша, патриотизм кімдерге көбірек тән: жастарға, орта жастағы адамдарға әлде қарттарға ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Жастар ортасында болып жатқан үрдістерді анықтау үшін жастардан қазіргі уақытта кең таралған ең танымал трендтер туралы сұрақ қойылды.

Қазақстандық жастар арасында ең таралған тренд - салауатты өмір салты (48,6%). Келесі таралуы бойынша барған сайын өзектілікке ие болып келе жатқан волонтерлік (47,1%), үшінші орында саяхат - 28,7%. Сауалнамаға қатысқан жастардың төрттен бір бөлігі азаматтық белсенділіктің танымалдығы туралы пікір білдірді (23,1%).

Әлеуметтік желілерде уақыт өткізуді тренд ретінде 0,2% респондент ғана атап өтті (№52 диаграмма).

№52 диаграмма.

«Өтінемін, қазіргі уақытта қазақстандық жастардың ең танымал трендтерін атап өтіңізші?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

4.6. Жастардың «Рухани жаңғыру» бағдарламасын жүзеге асыру туралы хабардарлығы

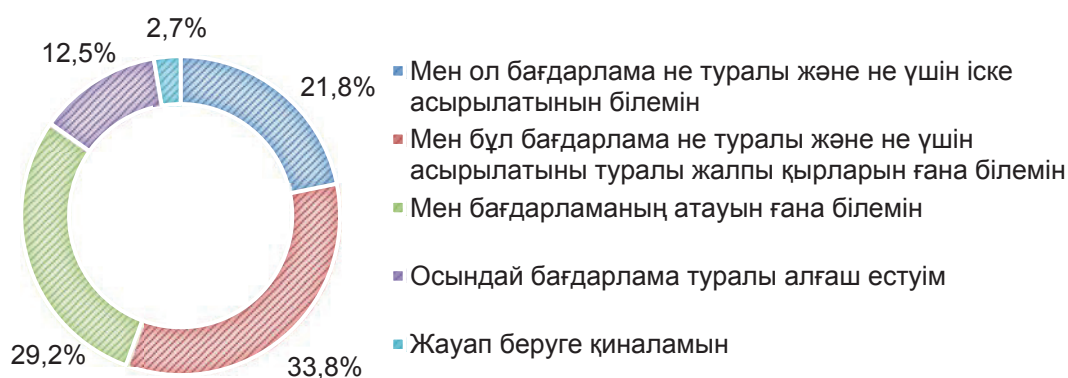
Қазақстанда қоғамның азаматтық дамуына бағытталған бірқатар бағдарламалық құжаттар іске асырылуда. Ұлттың рухани дамуы, атап айтқанда, отаншылдықты қалыптастыру, дәстүрлерді, мәдениетті және өзіндік ұлттық кодты сақтау басымдықтарына айналған негізгі идеологиялық бағдарлама «Рухани жаңғыру» қоғамдық сананы жаңғырту бағдарламасы болып табылады.

Зерттеу барысында респонденттерге осы бағдарламаны іске асыру туралы хабардарлық деңгейін бағалау ұсынылды.

21,8% респондент бұл бағдарлама не туралы және не үшін іске асырылып жатқанын біледі. Жалпы алғанда, сауалнамаға қатысушылардың 33,8% бөлігі бағдарлама туралы біледі. Бағдарламаның атауын жастардың 29,2%-ы ғана біледі. 12,5% респондент мұндай бағдарлама туралы бірінші рет естігендерін айтты (№53 диаграмма).

№53 диаграмма.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру туралы хабардарлық деңгейіңізді бағалаңыз» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Өңірлер тұрғысынан респонденттердің жауаптары келесідей болды. «Рухани жаңғыру» бағдарламасының не туралы және не үшін іске асырылып жатқанын Қызылорда (46,7%), Маңғыстау (40,8%) облыстарының және Шымкент қаласының (37,5%) респонденттері біледі. Солтүстік Қазақстан (52,8%), Алматы (44,5%) және Шығыс Қазақстан (43,6%) облыстарының респонденттері бағдарламаның жалпы қырларынан ғана хабардар. Нұр-Сұлтан қ. (53%), Атырау (44,3%) және Ақтөбе (38,1%) облыстарында тұратын жастар бағдарламаның атауын ғана білетіндігін айтты. Қарағанды облысының (26,6%), Алматы қ. (24,4%), Ақтөбе (20,6%) және Батыс Қазақстан облыстары (20,3%) респонденттерінің көпшілігі бұл бағдарлама туралы бірінші рет естіген.

ЖАСТАР ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

Бәрі жақсы болады деген үміт пен сенім сезімімен болашаққа қарайды

81,4%

Қазақстанда кемсітушіліктің және құқықтардың бұзылуының болмауын атап өтеді

72,1%

Жастар құндылықтарын қалыптастырудың басты институты отбасы болып табылады

Үйде туыстарымен қарым-қатынас тілі

50,4%

қазақ тілі

орыс тілі

32,4%

Өздерінің құндылықтары мен әлемге деген көзқарасы ата-аналарымен ұқсастығын тек жалпы түрде атап өтеді

44,1%

30,4%

Діни нормаларды сирек сақтайды, мешітке, шіркеуге және т.б. тек мерекелерде барады

Қазақстандық жастардың трендтер - салауатты өмір салты, волонтерлік, саяхат

53,3%

Патриотизм өз еліне деген эмоционалды сезімдермен – махаббат, құрмет және мақтанш сезімдерімен байланыстырады

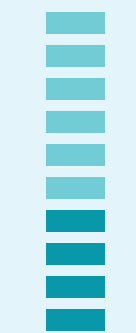

Негізгі құндылықтар:

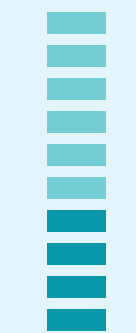
Достарымен сөйлеседі:

39,5%

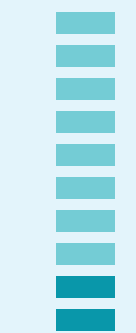
қазақ тілінде

36%

орыс тілінде

24,4%

екі тілде

Әскери қызметке оң көзқарасын білдіреді

59,6%

Әскери қызмет барлық ер адамдар үшін міндетті деп санайды

51,9%

Әскери қызметте ең қиыны әскери тәртіп және армиялық ережелерді сақтау деп саналады

37%

05 ЖАСТАР ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ПРОЦЕСТЕРДЕ

Азаматтық қоғамды дамытудың негізгі факторларының бірі жастарды қоғамдық өмірге белсенді тарту болып табылатыны баршаға мәлім. Жастардың қоғамдық өмірдегі рөлі мен орны оның мемлекеттік және әлеуметтік даму процестеріне қатысуға әзірлік деңгейімен анықталады. Демек, жастарды қоғамдық-саяси процестерге белсенді қатысуға тарту және қолдау мемлекеттің стратегиялық ресурстарын дамытуға үлес ретінде қарастырылуы мүмкін.

Жастардың қоғамдық өмірдегі белсенділікке деген ынтасын қалыптастыру негізінде елде болып жатқан оқиғалар туралы ақпаратқа қызығушылық, сондай-ақ мемлекеттік шешімдер қабылдауға және жалпы саяси процестерге ықпал ету мүмкіндігі жатыр.

5.1. Қазақстанда болып жатқан оқиғалар туралы ақпарат алу көздері

Сауалнама нәтижелері жастардың Қазақстанда болып жатқан оқиғалар туралы ақпарат алудың түрлі көздерін пайдаланатынын көрсетті. Бұл дәстүрлі бұқаралық ақпарат құралдары, интернет және әлеуметтік желілер (№54 диаграмма).

Жастардың басым бөлігі елдегі жаңалықтар мен оқиғалар туралы ақпаратты интернет арқылы алады: 61,5% - әлеуметтік желілер мен блогтардан; 33,3% - қазақстандық интернет-ресурстардан (ТВ, радио, жаңалықтар ресурстары) және 14,9% - шетелдік ресурстардан.

Сондай-ақ, жас респонденттер Қазақстанда не болып жатқаны туралы ақпарат алу үшін дәстүрлі медиа арналарды пайдаланады: қазақстандық республикалық телеарналар (39,1%). Бұл ретте, жастар шетелдік, оның ішінде ресейлікке (7,7%) қарағанда жергілікті (аймақтық арналар) (11,3%) арналарды қалайды.

Ақпарат алу үшін респонденттер тұлғааралық қарым-қатынасты пайдаланады. Сауалнамаға қатысушылардың 19,9%-ы жақын ортасы арқылы, туыстар, достар және таныстарымен қарым-қатынас жасау арқылы ақпарат алатындығын атап өтті.

Республикалық (8%) және өңірлік (5,7%), сондай-ақ шетелдік (2,6%) баспа басылымдарын жастар айтарлықтай сирек пайдаланады.

Респонденттер радиодан (7,8%), қазақстандық жергілікті (аймақтық) (5,7%) және шетелдік баспа басылымдарынан (газеттер, журналдар) (2,6%) жаңалықтарды ең аз біледі. Сауалнамаға қатысқан жас азаматтардың жалпы санының 0,2% бөлігі жаңалықтарды көрмейтінін айтты.

№54 диаграмма.

«Қазақстандағы жаңалықтар мен оқиғалар туралы білу үшін Сіз қандай ақпарат көздерін жиі пайдаланасыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

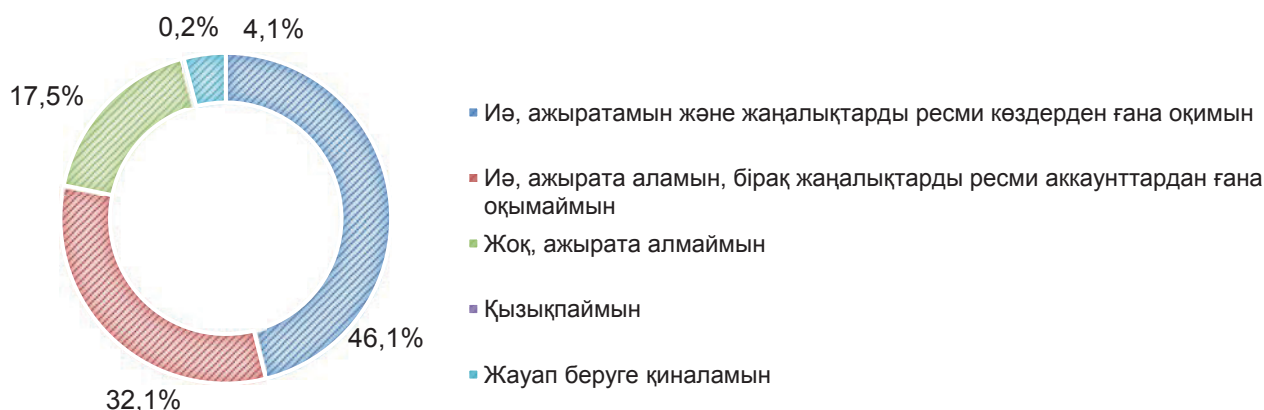

«Фейктік» жаңалықтар әлеуметтік желінің әр қолданушысы кездесетін ерекше медиа құбылысына айналады. «Фейк» негізіндегі жалған ақпарат елдегі оқиғалардың шынайы көрінісін айтарлықтай бұрмалауы мүмкін. Жастардың әлеуметтік желілерде жарияланған жаңалықтардың шынайылығын бағалау қабілетін тексеру мақсатында респонденттерге әлеуметтік желілердегі жалған жаңалықтар аккаунттарын ресми аккаунттардан ажырату турасында сұрақ қойылды.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, респонденттердің 46,1% жаңалықтарды тек ресми аккаунттарда оқиды және оларды жалған аккаунттардан ажыратады. Респонденттердің үштен бірі (32,1%) жалған жаңалықтар аккаунттарын ажырата аламыз деп санайды, бірақ жаңалықтарды ресми аккаунттардан ғана оқымайды. Сауалнамаға қатысқан әлеуметтік желі пайдаланушыларының 17,5% жалған аккаунттарды ажыратпайды. 0,2% әлеуметтік желілердегі жаңалықтар аккаунттарына қызығушылық танытпайды. Сауалнамаға қатысқандардың 4,1% үлесі жауап беруге қиналды (№55 диаграмма).

№55 диаграмма.

«Сіз әлеуметтік желілердегі фейктік жаңалықтар аккаунттарын ресми аккаунттардан ажырата аласыз ба?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

5.2. Жастар ортасында кемсітудің наразылық әлеуеті мен тәуекелі

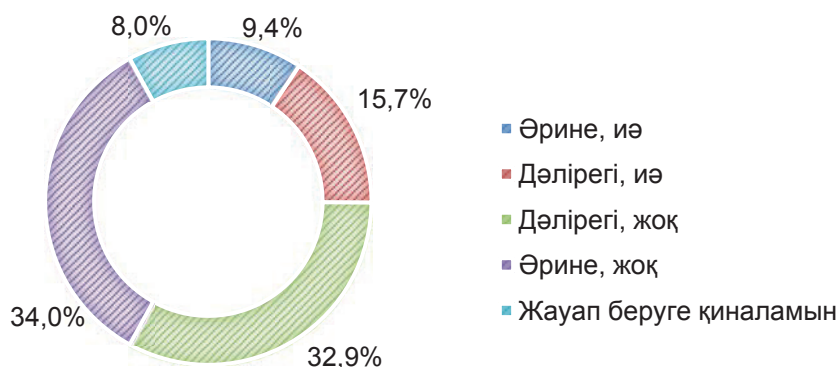
Жастар ортасындағы наразылық көңіл-күйді зерттеу жастардың елде болып жатқан әлеуметтік және қоғамдық-саяси процестерге реакциясын болжаудың алғышарттарын жасайды. Мұндай болжамдар мемлекеттік органдарға, ең алдымен, әлеуметтік жүйенің жұмыс істеу тұрақтылығын бақылауды сақтай отырып, әлеуметтік қақтығыстардың алдын алу, әлеуметтік шиеленіс деңгейін төмендету мақсатында жастар саясатына жедел ден қоюға және түзетуге мүмкіндік береді.

Респонденттердің жауаптарын талдау көрсеткендей, респонденттердің 34% бөлігі өз елді мекендеріндегі наразылық акциялары болатынына екіталай екеніне сенімді. 32,9% жастар жаппай наразылық білдіру ықтималдығы туралы сұраққа «дәлірегі, жоқ» деп жауап берді.

Сұралғандардың ішінде респонденттердің төрттен бірі сауалнамаға қатысушылар тұратын жерде наразылық акцияларының туындау мүмкіндігін жоққа шығармайды. 9,4% респондент оқиғаның осындай желісі әбден мүмкін екенін айтты (№56 диаграмма).

№56 диаграмма.

«Қалай ойлайсыз, Сіздің тұрғылықты жеріңізде (елді мекенде) наразылық акциялары туындау ықтималдылығы бар ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

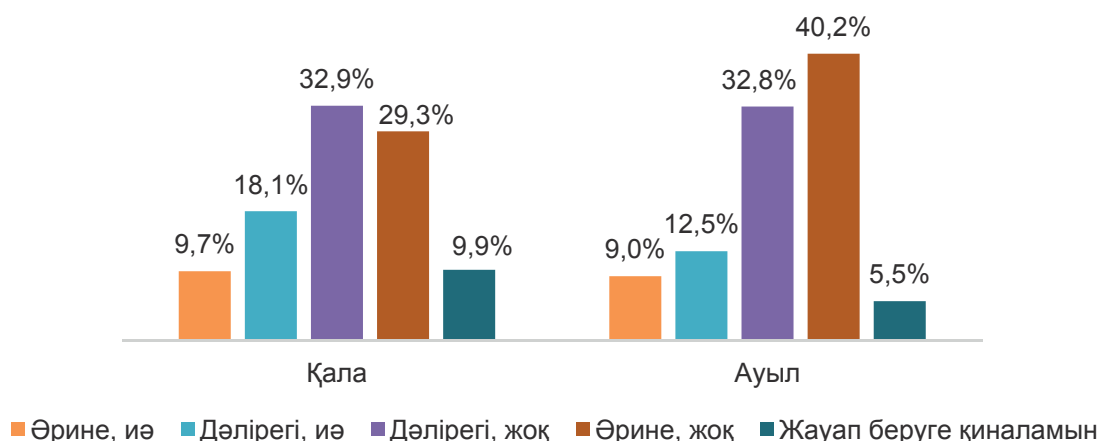

Қалалар мен ауылдардың респонденттері қандай да бір себептермен жаппай наразылық ықтималдығын әртүрлі бағалайды. Қала тұрғындарының арасында наразылық акцияларын ықтимал деп санайтындардың үлесі жоғары - 27,8%, ауыл тұрғындарының арасында 21,5% респондент осылай деп жауап берді.

Ауылдық елді мекендердің тұрғындары наразылық туындауы екіталай деп санайды – 40,2%, осындай пікір айтқан қалалық респонденттер үлесі - 29,3% (№57 диаграмма).

№57 диаграмма.

«Қалай ойлайсыз, Сіздің тұрғылықты жеріңізде (елді мекенде) наразылық акциялары туындау ықтималдылығы бар ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, елді мекен типі тұрғысынан, %-бен

Өңірлік тұрғыда наразылық акцияларының туындау мүмкіндігіне қатысты Батыс Қазақстан («әрине, иә» - 27,5%, «дәлірегі, иә» - 52,2%), Шығыс Қазақстан («әрине, иә» - 27,8%, «дәлірегі, иә» - 18,0%) және Маңғыстау («әрине, иә» - 10%, «дәлірегі, иә» - 32,9%) облыстарының тұрғындары барынша сенімді жауап айтты.

Бұл зерттеу үшін ең маңыздыларының бірі жастар арасында наразылық акцияларын тудыруы мүмкін факторлар туралы сұрақ болды. Наразылық белсенділігі қазіргі уақытта қоғамды толғандырып отырған проблемаларға жастардың реакциясы болып табылады деген болжамға сүйене отырып, проблемалық мәселелердің тиісті тізбесі жасалды (№8 кесте).

Қатысушылар өздері тұратын жерлерде наразылық акцияларының туындауын жоққа шығармайтынына қарамастан, респонденттердің жартысы (50,9%) наразылық акцияларына ешбір жағдайда қатыспайды.

Сонымен бірге, зерттеу нәтижелері жастар арасында наразылық әлеуетін қалыптастыруға әсер ететін факторларды шартты түрде әлеуметтік-экономикалық және саяси факторларға бөлуге мүмкіндік береді.

Жастардың ашық наразылық акцияларына қатысуының себебі, ең алдымен, әлеуметтік-экономикалық проблемалар болуы мүмкін, мысалы, өмірге қажетті азық-түлікке бағаның өсуі (10,7%), жұмыстан қысқарту және жұмыстан босату (10,1%), білім беру мекемелеріндегі (9,5%) және тұрғын үй проблемалары (7%), медициналық мекемелер қызметкерлерінің немқұрайлылығы және төмен кәсібилігі (7,9%), түрлі төлемдердің кешіктірілуі (6,9%), негізсіз айыппұлдар (6,9%), кредиттер немесе ипотека бойынша төлемдердің артуы (6,7%).

Зерттеуде саяси деп сипатталған проблемалардың екінші тобы биліктің әрекеттеріне қанағаттанбау (6,3%), әділетсіз сот шешімдері (5,6%), этникалық құқықтардың бұзылуы (3,7%) проблемаларымен байланысты.

№8 кесте.

«Сізді қоғамдық наразылық акциясына баруға қандай мәселе мәжбүр етуі мүмкін?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі

Жауаптың нұсқалары	%
Азық-түлік, ЖЖМ, дәрі-дәрмек бағаларының өсуі	10,7
Қысқарту немесе жұмыстан шығару	10,1
Мектептегі, университеттегі, колледждегі мәселелер	9,5
Медициналық мекемелер қызметкерлерінің салғырттығы мен төмен кәсібилігі	7,9
Тұрғын үй проблемасы	7,0
Жалақы, зейнетақы, стипендия, жәрдемақы төлеуді кешіктіру	6,9
Негізсіз айыппұлдар	6,9
Кредиттер немесе ипотека бойынша төлемдерді арттыру	6,7
Биліктің әрекеттеріне қанағаттанбау	6,3
Әділетсіз сот шешімдері	5,6
Экологиялық жағдайдың нашарлауы	4,9
Коммуналдық қызметтер тарифтерінің негізсіз өсуі	4,7
Білім беру қызметінің төмен сапасы	3,8
Этникалық негіздегі құқықтарды бұзу	3,7
Барлық проблемалар	0,1
Басқа (жауап нұсқалары, респонденттердің сөзімен жазылған: тамақтың болмауы, қашықтықтан оқыту, карантиндік шараларды ұзарту, жаппай вакцина салу)	0,4
Мені ашық наразылық білдіруге ештеңе мәжбүр ете алмайды	50,9
Жауап беруге қиналамын	8,2

Сондай-ақ, зерттеуде респонденттерден кемсітушілікке және адам құқықтарының бұзылуына әкелетін негізгі мәселелерді белгілеу сұралды. 28,3% респонденттің пікірінше, Қазақстанда кемсітушілік пен құқық бұзушылық жоқ. Қалған респонденттер жас азаматтардың кемсітуі мен құқықтарын бұзудың кең таралған себебі қазақ тілін білмеу (19,9%), білім деңгейі (18%) және жыныстық бағдар (16,7%) болып табылатынын атап өтті. Себептер рейтингінде адамның жасы (12,6%), орыс тілін білмеу және этникалық ерекшелік шамамен бірдей орналасты, тиісінше 12,1%-бенн. Қалған жағдайлардың үлесі 11%-бенн аспайды.

№58 диаграмма.

«Төмендегі себептердің қайсысы бойынша елімізде жастар жиі кемсітушілікке ұшырайды және құқықтары бұзылады?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Қазақстанның барлық азаматтарымен бірлік пен ынтымақтастық сезімі жастарда азаматтық (19,3%) және аумақтық тиесілілігімен (11,4%) байланысты.

Зерттеу барысында 9,4% респондент бірлік пен ынтымақтастық сезімі этникалық негізбен тығыз байланысы туралы айтты. Зерттеуге қатысушы 4,4% респонденттің пікірінше, бір діндегі азаматтармен жақындықты сезінеді. 38% респондент бірлік пен ынтымақтастық сезімін барлық компоненттер тудыратынын атап өтті (№59 диаграммаға сәйкес). 10% жастар ел азаматтарымен бірлік пен ынтымақты сезінбейтіндерін айтты.

№59 диаграмма.

«Сізде ел азаматтарымен бірлік пен ынтымақтастық сезімін не тудырады?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

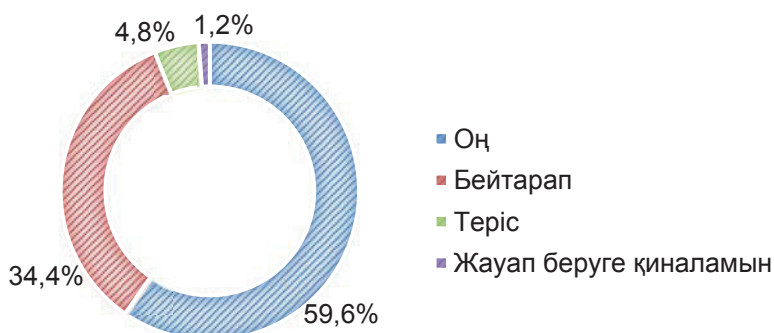
5.3. Жастардың әскери қызметке көзқарасы

Еліміздегі жастардың патриоттық тәрбиесіне әскер де әсер етеді. 60-диаграммада жастардың әскери қызметке көзқарасы туралы сұраққа жауаптардың бөлінуі көрсетілген.

Респонденттердің басым көпшілігі (59,6%) әскери қызметке оң көзқарасын білдірді. 34,4% респондент бейтарап көзқарасты атап өтеді. Жастардың шамамен 5%-ы өздерінің әскери қызметке деген теріс көзқарастары туралы айтты. Сауалнамаға қатысушылардың 1,2%-ы бұл сұраққа жауап беруге қиналды (№60 диаграмма).

№60 диаграмма.

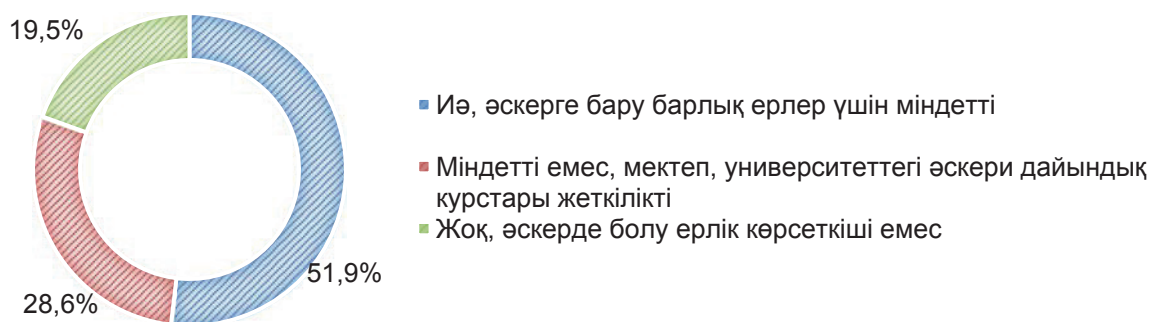
«Сіз әскери қызметке қалай қарайсыз?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Әскери қызметке деген оң көзқарас жастардың барлық ер адамдар үшін әскерде болудың міндеттілігі турлы пікірімен расталады, респонденттердің жартысынан көбі (51,9%) осындай пікірде. 28,6% респондент әскери қызметті міндетті емес, мектепте, университетте әскери дайындық курстарынан өту жеткілікті деп санайды. Сауалнамаға қатысқан әрбір бесінші респондент әскери қызмет ерліктің көрсеткіші емес деген пікір білдірді (№61 диаграмма).

№61 диаграмма.

«Сіздің ойыңызша, әрбір жас жігіт ер болуы үшін әскери қызметтен өтуі тиіс пе?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Сауалнама барысында әскери қызмет өткеру кезінде жастарға кездесетін бірқатар қиындықтар анықталды. Көптеген респонденттердің пікірінше (37%) әскери тәртіп пен әскери ережені сақтау әскери қызметтегі ең қиын болып табылады. Бұдан әрі респонденттер жүйке-эмоционалдық салмақты (17,1%), әскери жарғыдан тыс қатынастарды (15,9%), жаңа ұжымға бейімделуді (14,3%) және физикалық ауырытпашылықты (13,9%) атап өтті. Респонденттердің аз бөлігі отбасынан алыс жүру (0,1%) және әскери тәртіпсіздік (0,1%) қиындық келтіреді деп санайды, 0,4% респондент әскери қызметте қиындықтар жоқ деп санайды (№62 диаграмма).

№62 диаграмма.

«Сіздің пікіріңізше, әскери қызметте ең қиыны неде?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

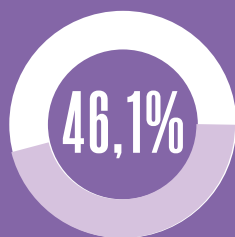

ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ҮДЕРІСТЕР

Әлеуметтік желілер мен блогтардан елдегі жаңалықтар мен оқиғалар туралы ақпарат алады

61,5%

Жаңалықтарды тек ресми аккаунттарда оқиды және оларды жалған жаңалықтардан ажыратады

Мемлекеттік жастар саясаты саласы жастардың өзін-өзі жүзеге асыруының әлеуметтік және экономикалық мәселелерінің кешенін қамтуы тиіс деп санайды:

37%

жұмысқа орналастыру

27,7%

жас отбасыларды тұрғын үймен қамтамасыз ету

16,4%

жоғары білім берудің қолжетімділігі мен сапасын арттыру

64,6%

Елімізде мемлекеттік жастар саясатын іске асырудың жоғары тиімділігін атап өтеді

Этносаралық қатынастар саласындағы мемлекеттік саясатты оң бағалайды

80%

06 МЕМЛЕКЕТТІК ЖАСТАР САЯСАТЫН ІСКЕ АСЫРУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

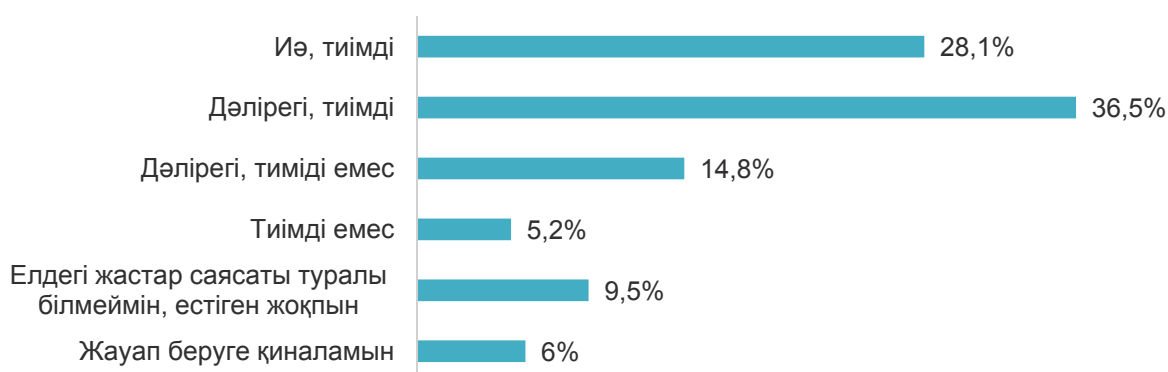
6.1. Мемлекеттік жастар саясатын іске асыру тиімділігін бағалау

Азаматтық қоғамды тұрақты дамытудың, азаматтардың әл-ауқатын арттырудың және қоғамдық қатынастарды жетілдірудің басым факторы тиімді мемлекеттік жастар саясатын іске асыру-жастар үшін қажетті әлеуметтік және басқа да жағдайларды қалыптастыруға бағытталған мемлекет қызметінің дербес бағыты болып табылады.

Сауалнама нәтижелері алдағы уақытта перспективалы үрдісті анықтады: жастардың жүргізіліп жатқан саясатқа деген сенім деңгейі артып келеді. «Біздің елімізде мемлекеттік жастар саясаты (жастарды қолдау және дамыту) тиімді жүзеге асырылуда ма?» деген сұраққа 28,1% респондент оң жауап берді. Респонденттердің көпшілігі (36,5%) мемлекеттің жастар саясатын «дәлірегі, тиімді» деп бағалады. Сауалнамаға қатысқандардың 15%-ы мемлекеттік саясатты «дәлірегі, тиімсіз» және «тиімсіз» деп бағалады. 9,5% респондент елдегі жастар саясаты туралы ештеңе білмейді және естімеген (№63 диаграмма).

№63 диаграмма.

«Сіздің ойыңызша, елімізде мемлекеттік жастар саясаты (жастарды қолдау және дамыту) тиімді іске асырылады ма?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

Өңірлер тұрғысынан Қостанай (56,2%), Қызылорда (55,4%) және Шығыс Қазақстан (53%) облыстарының респонденттері мемлекеттік жастар саясаты тиімді іске асырылады деп бағалады. Нұр-Сұлтан қ. (49,6%), Жамбыл (50,4%) және Солтүстік Қазақстан облысы (52,8%) респонденттері «дәлірегі, тиімді» деген жауап айтты.

Маңғыстау (11,8%), Ақмола (10,5%) және Қарағанды (9,8%) облыстарындағы респонденттер мемлекеттік жастар саясатын іске асыруды тиімсіз деп санайды. Алматы (27,2%), Маңғыстау (22,4%) және Қарағанды (21,7%) облыстарының респонденттері «дәлірегі, тиімсіз» деп белгіледі.

Алматы қ. (23,5%), Солтүстік Қазақстан облысы (22,6%) және Нұр-Сұлтан қ. (13,9%) респонденттер елімізде жүргізіліп жатқан жастар саясаты туралы ештеңе естімеген.

Респонденттер мемлекеттік жастар саясаты жастардың өзін-өзі жүзеге асыруының әлеуметтік және экономикалық мәселелерінің кешенін қамтуы керек деп санайды. Респонденттердің пікірінше, бұл жұмысқа орналасу (37%), жас отбасыларды тұрғын үймен қамтамасыз ету (27,7%) мәселелері. Жастардың 16,4%-ы жоғары білімнің қолжетімділігі мен сапасын арттыруға баса назар аударуды ұсынады. Респонденттердің ең аз саны (0,1%) көп балалы отбасыларды қолдауды ұсынды.

Сауалнамаға жауап беру барысында жастардың 4,8%-ы мемлекет тарапынан қолдауға үміт артпайтындары туралы айтты.

№64 диаграмма.

«Мемлекеттік жастар саясатын іске асыруда ең алдымен неге назар аудару керек?» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

6.2. Белсенді/танымал жастар ұйымдары мен жастар ресурстық орталықтары қызметінің тиімділігін бағалау

Жеке тұлғаны әлеуметтендіру процесінде жастар ұйымдары маңызды рөл атқарады, олар құндылықтар жүйесін қалыптастыруға, азаматтық белсенділік деңгейін арттыруға ықпал етеді, жастардың саяси және әлеуметтік мәселелерін шешудің құралы, сондай-ақ жастардың өзін-өзі жүзеге асыруы үшін ресурс бола алады.

Жастар ұйымдары туралы қоғамдық пікірдің негізгі көрсеткіші азаматтардың өз қызметінің тиімділігін бағалауы болып табылады.

Зерттеу нәтижелеріне сәйкес, «ҚР Президентінің «Болашақ» халықаралық стипендиясы стипендиаттарының қауымдастығы» (67,1%), «Жасыл ел» жастар еңбек жасақтарының республикалық штабы» (61,8%), «Нұр Отан» партиясы жанындағы «Жас Отан» жастар қанаты» (61,2%), «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер ұйымы» (60,6%) және «Қазақстан КТК Одағы/ Жайдарман» (60,3%) сияқты ұйымдар өз жұмысының тиімділігі бойынша үздік бестікке кірді.

Респонденттердің жауаптары бойынша «Ұлттық Дельфий комитеті» (25,4%) және «Қазақстан Жастар Конгресінің» (22,2%) қызметі тиімсіз деп танылды.

17-34% респондент жоғарыда көрсетілген ұйымдар жұмысының тиімділігі туралы сұраққа жауап беруге қиналды, бұл жастар арасындағы ұйымдардың қызметі туралы төмен хабардарлықты көрсетуі мүмкін (№9 кесте).

№9 кесте.

«Келесі жастар ұйымдарының жұмыс тиімділігін бағалаңыз» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

№	Ұйымның атауы	Тиімді	Тиімді емес	Жауап беруге қиналамын
1.	ҚР Президентінің «Болашақ» халықаралық стипендиясы стипендиаттар қауымдастығы	67,1	15	17,9
2.	«Жасыл ел» жастар еңбек жасақтарының республикалық штабы	61,8	16,6	21,6
3.	«Нұр Отан» партиясы жанындағы «Жас Отан» жастар қанаты	61,2	17,1	21,7
4.	«Жас Ұлан» бірыңғай балалар мен жасөспірімдер ұйымы	60,6	16,8	22,6
5.	Қазақстан КТК Одағы / Жайдарман	60,3	20,7	19,0
6.	Ұлттық волонтерлер желісі	58,9	16	25,1
7.	Қазақстан студенттер альянсы	52,2	20,4	27,4
8.	Қазақстан халқы Ассамблеясының жастар қанаты (Жаңғыру жолы / Жарасым)	50,3	17,3	32,3
9.	Қазақстан жастар конгресі	46,5	22,2	31,3
10.	Ұлттық Дельфий комитеті	40,7	25,4	33,9

Жастар ресурстық орталықтарының (ЖРО) қызметі туралы сұрақтар жауап беруде қиындық туғызды, өйткені зерттеу нәтижелері бойынша, оларға ТЕК 14% респондент ғана жүгінген.

ЖРО-ға жүгінген респонденттердің басым бөлігі Қостанай (37,1%), Солтүстік Қазақстан (26,4%) және Қызылорда (26,1%) облыстарынан болды.

Сауалнамаға қатысушылардың ЖРО-ға жүгінуінің төмен пайызына қарамастан, респонденттердің пікірінше, өңірлердегі ЖРО қызметінің ең тиімді бағыттарын атап өту ұсынылды. Сонымен, ең тиімдісі мыналар: «Жастар ортасындағы волонтерлік қызметті қолдау және дамыту» (82,1%), «Жастарды жұмысқа орнатастыруға даярлау мен кәсіптік бағдарлауға жәрдемдесу» (74,4%), «Жастар арасында цифрлық сауаттылықты арттыру мен технологияларды дамытуға жәрдемдесу» (72,9%). «Жастарға психологиялық көмек көрсетуді» - 26,4% және «Өмірлік маңызды дағдыларды құзыреттерді дамытуды» - 25,3% респонденттер «тиімсіз» деп белгіледі (№10 кесте).

№10 кесте.

«Сіздің облыстағы/қаладағы ЖРО-ның келесі қызмет түрлері бойынша жұмыс тиімділігін бағалаңыз» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, %-бен

№	ЖРО қызмет түрлері бойынша жұмысын бағалау	Тиімді	Тиімді емес	Жауап беруге қиналамын
1.	Жастар ортасындағы волонтерлік қызметті қолдау және дамыту	82,1	10,3	7,7
2.	Жастарды жұмысқа орналастыруға даярлау мен кәсіптік бағдарлауға жәрдемдесу	74,4	19,4	6,2
3.	Жастар арасында цифрлық сауаттылықты арттыру мен технологияларды дамытуға жәрдемдесу	72,9	16,5	10,6
4.	Жастар ұйымдарын дамытуға қолдау көрсету және жәрдемдесу	67,8	19	13,2
5.	Жастар жобалары мен бағдарламаларын әзірлеуді және бағалауды сүйемелдеу	67,8	18,7	13,6
6.	Өмірлік маңызы бар дағдыларды, құзырет-тілікті дамыту	64,8	25,3	9,9
7.	Жастарға өтеусіз негізде консультациялар және заңгерлік көмек көрсету	64,8	24,9	10,3
8.	Жастарға психологиялық көмек көрсету	64,1	26,4	9,5
9.	Жастардың инновациялары мен кәсіпкерлік қызметін жандандыруға жәрдемдесу	63,7	23,4	12,8
10.	Жеңілдіктер алу бойынша көмек көрсету	100	0	0
11.	Онлайн-оқытуға жәрдемдесу	0	100	0

ҚОРЫТЫНДЫ

Осы аналитикалық құжаттың негізгі мақсаты жастар ортасындағы қоғамдық-саяси жағдайды әлеуметтанулық зерттеу нәтижелеріне негізделеді.

Зерттеу нәтижелері бойынша келесі тұжырымдар жасалды:

Жастардың денсаулығы мен бос уақыты. Жалпы, жастар денсаулыққа күтім жасаудың профилактикалық шараларына назар аударады. Жылына бір рет профилактикалық тексеруден респонденттердің жартысынан көбі өтеді. Жастардың шамамен теңдей үлесі жылына екі рет және жылына бір реттен кем тексерілуден өтеді, ол тиісінше 16,8% және 16,7%. Әйелдер денсаулығын көбірек күтеді. Олар ерлерге қарағанда жылына екі реттен жиі тексеруден өтеді.

Алкогольді қолдану жастар арасында кең таралған емес. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жастардың 70,5%-ы алкоголь ішпейді. Жалпы, жастардың алкоголь ішуінің алғышарттарының бірі - урбанизацияланған орта: қалада тұратын жастар ауыл тұрғындарына қарағанда алкогольді көбірек пайдаланады. 24-28 жас аралығындағы жастар алкогольді жиі пайдаланады.

Батыс Қазақстан және Маңғыстау облыстарының респонденттері аптасына бірнеше рет алкоголь ішеді. Батыс Қазақстан, Павлодар және Маңғыстау облыстарының жастары айына бірнеше рет; Солтүстік Қазақстан, Батыс Қазақстан және Павлодар облыстарының респонденттері айына бір рет алкоголь ішеді.

Жастар арасында респонденттердің көпшілігі (80,3%) темекі шекпейді. Темекі шегетін жастардың арасында әрбір 10-шы респондент күн сайын темекі шегеді. Ұлдар арасында темекі шегудің таралуы қыздарға қарағанда жоғары – 90,3% әйелдер, 70,2% - ерлер темекі шекпейді.

Күн сайын темекі шегетін респонденттердің көпшілігі Қарағанды, Батыс Қазақстан және Павлодар облыстарында тұрады. Қызылорда, Қостанай және Түркістан облыстарының жастары темекіні аз шегеді.

Жастар арасында есірткі заттарын қолданудың таралуы 100 респондентке 2,9 жағдайды құрайды. Сауалнамаға қатысқан жастардың көпшілігі ешқашан есірткі, соның ішінде марихуана, кокаин, LSD қолданбаған. Есірткі заттарын қолданғаны туралы 24-28 жастағы респонденттер жиі айтады.

Жыныстық жолмен берілетін инфекциялар (ЖЖБИ) туралы хабардар болу деңгейі орташа болып табылады. Әрбір оныншы (10,2%) респондент ЖЖБИ туралы ештеңе білмейді.

Салауатты өмір салты мен физикалық белсенділіктің танымал болуына қарамастан, сауалнамаға қатысқан жастардың көпшілігі спорт мекемелеріне бармайды және үйде жаттығуды жөн көреді. Айына үш-төрт рет спортпен әрбір оныншы (10,1%) респондент айналысады. Спортқа деген қызығушылық қыздарға қарағанда жігіттерде басым. Ұлдар спортпен жиі айналысады және қыздарға қарағанда спортқа көбірек уақыт бөледі. Спорт секциясына қатысу жиілігі сауалнамаға қатысушылардың жас тобына да байланысты - жасы неғұрлым төмен болса, қатысу қарқындылығы соғұрлым жоғары болады.

Жастар өздерінің қажеттіліктері мен құндылық бағдарларына байланысты бос уақытты өткізу үшін ертүрлі қызмет түрлерін таңдайды. Жастардың бос уақыты құрылымындағы ең жиі кездесетін іс-әрекет - бұл қоршаған ортамен уақыт өткізу. Респонденттер аптасына он сағаттан астам уақытты отбасымен және достарымен өткізуге жұмсайды. Одан аз уақыт, аптасына 1-3 сағат, жастар өздігінен білім алуға және спортқа қызығушылық танытады. Жастардың төмен белсенділігі волонтерлік және шығармашылық қызметте де байқалады.

Күн сайын Интернет желісінде 2 сағаттан 5 сағатқа дейін жастардың басым бөлігі (42,7%), 6 сағаттан артық – 24,9% өткізеді. Негізінен, көпшілігі интернетті достарымен қарым-қатынас жасау үшін, ойын-сауық ретінде, әлеуметтік желілерде уақыт өткізу және жаңалықтарды қарау үшін пайдаланады. Егер жас тобы тұрғысынан қарайтын болсақ, онда 14-18 жас аралығындағы жастардың көпшілігі Интернетті до-

старымен қарым-қатынас жасау, оқу және ойын-сауық үшін пайдаланады, 24-28 жас аралығындағы жас азаматтар желіні жаңалықтарды көру және білім алу үшін пайдаланады.

Жастар өміріндегі білім және ғылым. COVID-19 коронавирустық инфекциясының таралуына байланысты елде және әлемде болып жатқан оқиғаларды ескере отырып, қашықтықтан оқыту жастар арасында танымал білім беру практикасының біріне айналуда. Алайда, жастардың көпшілігі дәстүрлі оқытуды ұнатады, әдеттегідей үйрену ыңғайлы және қызықты, өйткені жеке қарым-қатынас болады.

Жастар қашықтықтан оқытуды белгілі бір дәрежеде тиімсіз деп біледі. Сауалнамаға қатысушылардың тек 3,6% ОНЫҢ тиімділігіне жоғары баға берді. Респонденттердің негізгі бөлігі қашықтықтан оқытуды оқу процесіне енгізуді қолдамайды.

Ақмола, Шығыс Қазақстан, Батыс Қазақстан және Алматы облыстарының жастарын қашықтықтан оқыту жүйесін оқу процесіне енгізу идеясын қолдайды. Ақтөбе, Жамбыл және Түркістан облыстарының көптеген респонденттері бұл идеяны қолдамайды. Павлодар, Солтүстік Қазақстан және Қызылорда облыстарының респонденттері «дәлірегі, жоқ» деп жауап берді.

Нәтижелер көрсеткендей, жастардың 64,1%-ы бейресми өздігінен білім алумен айналыспайды. Тренингтерге, түрлі біліктілікті арттыру курстарына және т.б. 33,9% респондент қатысады. Сонымен қатар, ерлерге қарағанда әйелдер бейресми өздігінен білім алумен айналысады.

Көбінесе бейресми өздігінен білім алумен Алматы қ., Шығыс Қазақстан және Ақмола облыстарының респонденттері айналысады. Ақтөбе, Павлодар және Солтүстік Қазақстан облыстарының респонденттері бейресми өздігінен білім алумен айналыспайтынын атап өтті.

Сауалнамаға қатысқан жастардың тек 8,8%-ы ғана ғылыми қызметпен айналысады.

Респонденттердің негізгі бөлігі ешқандай шығармашылықпен айналыспайды. Респонденттердің аз бөлігі сурет салумен айналысады, музыкалық аспаптарда ойнайды және бимен айналысады. Осылайша, Өңірлер тұрғысынан қарағанда бимен көбінесе Шығыс Қазақстан, Ақмола облыстарының және Алматы қ. респонденттері айналысады; Шығыс Қазақстан, Ақмола облыстарының және Нұр-Сұлтан қ. респонденттері вокалмен айналысады; Шығыс Қазақстан және Қарағанды облыстарының, Алматы қ. респонденттері музыкалық аспаптарда ойнайды; Павлодар облысының, Алматы және Шымкент қ. респонденттері сурет салумен айналысады; Алматы, Шымкент қ. және Түркістан облысының респонденттері өлең, әңгіме жазады; Нұр-Сұлтан қ. мен Қызылорда облысының респонденттері сәндік-қолданбалы шығармашылықпен айналысады. Маңғыстау, Батыс Қазақстан және Қостанай облыстарындағы респонденттердің көпшілігі шығармашылықпен айналыспайды.

Респонденттердің көпшілігі шығармашылықпен айналыспайтынына қарамастан, жастар үшін шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру маңызды.

Респонденттер Қазақстандағы жастардың шығармашылық қызметін дамыту мен қолдау деңгейін «орташа» деп бағалады. Жастардың шығармашылық қызметін дамыту мен қолдаудың деңгейін Қызылорда, Ақмола және Шығыс Қазақстан облыстарының респонденттері - жоғары; Нұр-Сұлтан қ., Солтүстік Қазақстан және Атырау облыстарының респонденттері - орташа; Алматы қ., Қарағанды және Ақмола облыстарының респонденттері – төмен деп бағалады.

Сауалнамаға қатысушылардың көпшілігі жастардың шығармашылық кәсіпте жетістікке жету мүмкіндігіне күмәнмен қарайды - олардың жартысынан көбі шығармашылық адамдар үшін мансапта жетістікке жету өте қиын немесе мүмкін емес деп санайды.

Жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайы. Зерттеу нәтижелері кәсіби өзін-өзі анықтау үрдістерін және жастардың кәсіби таңдауың ағымдарын көрсетті. Осылайша, мамандық таңдау барған сайын индивидуалды болып келеді - мамандық таңдаудағы басымдық мамандыққа деген жеке қызығушылыққа байланысты және ата-аналардың пікіріне сәйкес. Бұған өмірлік жағдай, болашақта жоғары жалақы және мамандыққа деген сұраныс аз дәрежеде әсер етеді.

Жастардың оқу кезінде алған мамандығы бойынша жұмысқа орналасуға бағдарлануының төмендеуі

байқалады, бұл жастардың кәсіби өзін-өзі анықтауындағы икемділікті, яғни олардың кәсіби жоспарларын түзету мүмкіндігін көрсетуі мүмкін. Осылайша, жұмысқа орналасқан түлектердің көпшілігі мамандығы бойынша жұмыс істемейді (40,1%). ЖОО-да алған мамандығына сәйкес еңбек қызметімен айтарлықтай аз айналысады (38,3%).

Мамандық таңдау кезінде респонденттердің көпшілігі (39,4%) мамандыққа жеке қызығушылық танытқан, ал респонденттердің төрттен бір бөлігі мамандық таңдау кезінде ата-анасының пікіріне құлақ асқан.

Бүгінгі таңда жастардың Қазақстанда кәсіпкерлік қызметпен айналысу үшін елеулі перспективалары бар, бірақ қазіргі уақытта тек 4,2% респондент кәсіпкерлікпен айналысады. Бұл ретте респонденттердің көпшілігі (83,2%) кәсіпкерлік саласында практикалық тәжірибенің жоқтығын көрсетеді. Өңірлік тұрғыда респонденттер арасында жас кәсіпкерлер саны бойынша Батыс Қазақстан және Алматы облыстары көшбасшы болып табылады. Атырау, Павлодар және Қостанай облыстарында жас кәсіпкерлер саны аз.

Кәсіпкерлік тәжірибесі бар адамдардың 27,5%-ы кәсіпкерлік қызметпен айналысу кезінде кедергілері болған жоқ. Қалған респонденттер өз аймағындағы үй-жайлардың жоғары жалдау құнын, еңбек нарығында білікті қызметкерлердің жоқтығын, жоғары салық төлемдерін, сыбайлас жемқорлық сипаттағы кедергілерін, сондай-ақ Қазақстанда бизнесті кәсіби емес (этикалық емес) жүргізуді атап өтті.

Респонденттердің көпшілігі жастардың әлеуметтік осал санатына қатысты мемлекет тарапынан көрсетілген қолдауға қандай да бір дәрежеде қанағаттанады. Респонденттердің үштен бір бөлігі халықтың әлеуметтік осал топтарын мемлекеттік қолдау деңгейіне қанағаттанбағанын атап өтті. Ауылдық жерлерде тұратын респонденттер әлеуметтік осал санаттағы жас азаматтарды қолдауды айтарлықтай жоғары бағалайды. Өңірлер тұрғысынан халықтың әлеуметтік осал топтарына жататын жастарды қолдау деңгейі толығымен қанағаттану, Шығыс Қазақстан, Ақмола және Қызылорда облыстарында тұратын респонденттердің арасында кездеседі. Солтүстік Қазақстан және Атырау облыстарының, Нұр-Сұлтан қ. респонденттері ішінара қанағаттанатынын айтты. Түркістан, Қарағанды, сондай-ақ Қызылорда облыстарының респонденттері қанағаттанбайды.

Респонденттердің жартысынан көбі ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қалалық инфрақұрылымның қамтамасыз етілуіне орташа - ішінара қамтамасыз етілді деген баға берді. Жас азаматтардың 21,4% ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қалалық инфрақұрылым объектілеріне қол жеткізу мүмкіндігіне төмен баға берді.

Көптеген қазақстандық жастардың пікірінше, білім беру жүйесі мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін қолайлы болып табылады.

Қазіргі жастардың құндылық бағдарлары мен мүдделері. Жастардың құндылық жүйесінің негізін үш жетекші құндылық – отбасы, денсаулық және достар құрайды. Сонымен бірге, жастардың билікке ие болу, қоғамда танымал болу және шығармашылықпен айналасу сияқты ұстанымдары жоқ.

«Отбасы», «денсаулық» және «достық» құндылықтары басым үштіктен кейін респонденттердің әр түрлі жастар тобы дінді, білімді, материалдық қауіпсіздік пен сүйіспеншілікті таңдады. Батыс Қазақстан, Маңғыстау және Қызылорда облыстарында тұратын респонденттер дінді өмірлік құндылық ретінде жиі атады.

Жастардың құндылық бағдарларын қалыптастыру әлеуметтену процесінде отбасы мен мектеп сияқты институционалдық факторлардың әсерінен болады. БАҚ пен дін, оның ішінде діни мекемелер әсер етпейді деуге болады.

Жастардың дүниетанымы ата-аналарының белгілі бір сенімдеріне ұқсас. Респонденттердің көпшілігі бұл көзқарасты ұстанады. Ал респонденттердің 18,4% түсініктерінің «әртүрлі» екеніне сенімді.

Жастардың тілдік қатынастардағы қалауларын зертту барысы олардың басым бөлігі үйлерінде қазақ (50,4%) және орыс (32,4%) тілдерінде сөйлейтінін көрсетті. 39,5% респондент достарымен қазақ тілінде, 36% респондент орыс тілінде сөйлеседі. 24,4% респондент достарымен екі тілде бірдей сөйлеседі. Респонденттердің арасында өз этностық тобының тілін көрсеткендер болды.

Қазақстандық жастар үшін номинативті діншілдік тән. Олар өздерін діншіл деп атай отырып, діншілдігін

жүзеге асыруды маңызды деп санамайды, діни мекемелерге тек мерекелерде барумен шектеледі. Сонымен қатар, бұл санатқа өздерін ауылдарға қарағанда қалалық респонденттер көбірек жатқызды. Сондай-ақ, ауылдық жерлерге қарағанда қалалық жастар арасында атеистер көп. Өңірлер тұрғысынан діни нормаларды терең ұстанатын және сақтайтындарға Маңғыстау, Шығыс Қазақстан және Батыс Қазақстан облыстарының респонденттері жатады. Нұр-Сұлтан қ., Батыс Қазақстан және Павлодар облыстарында тұратын респонденттер өздерін діншіл деп санайды, бірақ діни мекемелерге тек мерекелерде барумен шектеледі. Ақтөбе, Солтүстік Қазақстан, Қостанай және Жамбыл облыстарының респонденттері өздерін діншіл деп санайды, бірақ діни өмірге қатыспайды. Дінге сенбейтіндерге, бірақ кейде діни салттарды сақтайтындарға Қызылорда, Түркістан және Ақмола облыстарының респонденттері жатады. Павлодар, Шығыс Қазақстан және Қарағанды облыстарында тұратын жас респонденттер өздерін атеист дейді.

Жастардың көпшілігі дәстүрлі исламды ұстанады. 16,9% респондент конфессиялық тиесілігін православие деп анықтады. Респонденттердің ең аз саны «пұтқа табынушылық», «Иегова куәгерлері» сияқты дәстүрлі емес діндерді атады.

Қазіргі жастар діни сенімге әртүрлі жолдармен келеді. Біріншісі - отбасында қабылданған «туғаннан бері осылай» деген өмір салты, екіншісі – ең жақын орта. Сауалнамаға қатысушылардың 26,6% сенім таңдауына сырттан қандай да бір ықпалдың жоқтығы туралы айтты.

Жалпы, белгілі бір сенімге бейімділік этностық топта туылу фактісіне байланысты.

Жастар белгілі бір дәрежеде мемлекеттің жастар ортасында жүргізіп жатқан этносаралық саясатына оң көзқараспен қарайды. Орыс және басқа ұлт өкілдерінің бағалауында шамалы айырмашылық байқалады. Респонденттердің бағалау көрсеткіштеріндегі қанағаттанбаушылық белгілі бір этностарға қатысты этносаралық саясат шеңберінде жүргізілетін шаралардың жеткіліксіздігін көрсетуі мүмкін.

COVID-19 коронавирусының таралуын болдырмауға байланысты елде төтенше жағдайдың енгізілуі, елдің барлық азаматтарына, соның ішінде тұлғааралық қатынастарға да қандай да бір дәрежеде әсер етті. Сонымен, респонденттердің үштен бір бөлігінен артығы (37,5%) олармен бірге тұратын адамдар арасындағы қатынастардың нығайғанын атап өтті. Бұл ретте сауалнамаға қатысқандардың жартысынан астамында бұл қарым-қатынас бұрынғы қалпында.

ТЖ және карантин кезеңінде сауалнамаға қатысушылардың жартысынан көбі қашықтықтан оқып, жұмыс істеді. Респонденттердің тағы бір бөлігі көп уақытын отбасымен, негізінен кино көру және кітап оқумен пассивті өткізді.

Қазақстанда 2020 жыл Волонтер жылы деп жарияланғанын ескере отырып, ТЖ және карантин кезеңінде жас азаматтардың тек 11,8%-ы мұқтаж адамдарға волонтер ретінде көмек көрсетуге қатысты. Жастардың волонтерлік қызметке қатысу көрсеткішінің төмендігі азаматтардың тұратын аумақта (қала/ауыл) және жалпы елде еркін жүруіне шектеулер енгізумен байланысты болуы мүмкін.

Дағдарыс және COVID-19 таралуына қарсы күрес кезінде, сауалнама көрсеткендей, жастар болашаққа деген үлкен сенімділікті көрсетті. Респонденттердің көпшілігі болашаққа «бәрі жақсы болады деген үмітпен» қарайды. Аз бөлігінде қорқыныш пен үмітсіздік сияқты мазасыз және пессимистік көңіл-күй бар.

Қазақстандық жастарға «селқос» патриотизм тән, бұл ретте патриотизмді эмоциялық-сезімдік қабылдау басым болып қала береді. Бұл елге деген сүйіспеншілік, құрмет пен мақтаныш сезімі, әскерде қызмет ету, отанды қорғауға дайын болу сияқты түсініктер. Респонденттер патриотизм барлық жас топтарына бірдей – жастарға да, орта және қарт адамдарға да тән деп санайды.

Жастар арасындағы трендтер салауатты өмір салты және волонтерлік болып табылады. Танымалдық бойынша үшінші орында - саяхат. Сауалнамаға қатысқан жастар арасында азаматтық белсенділік пен экологиялық ең аз танымал болды. Әлеуметтік желілерде уақыт өткізуді тренд ретінде 0,2% респондент ғана атап өтті.

«Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру туралы жастар жеткілікті хабардар емес, оның басымдықтары ұлттың рухани дамуы болды, атап айтқанда, патриотизмді қалыптастыру, дәстүрлерді, мә-

дениетті және жеке ұлттық кодты сақтау. Респонденттердің көпшілігі бағдарламаның «тек жалпы қырларын» біледі. 12,5% респондент бағдарлама туралы алғаш рет естіп отыр. Қызылорда, Маңғыстау облыстары мен Шымкент қаласының респонденттері «Рухани жаңғыру» бағдарламасы не туралы және не үшін іске асырылып жатқаны туралы ең көп хабардар. Солтүстік Қазақстан, Алматы және Шығыс Қазақстан облыстарының респонденттері бағдарламаның жалпы қырларын ғана біледі. Нұр-Сұлтан қ., Атырау және Ақтөбе облыстарында тұратын жастар бағдарламаның атауын ғана білетінін айтты. Қарағанды облысының, Алматы қ., Ақтөбе және Батыс Қазақстан облыстары респонденттерінің көпшілігі бұл бағдарлама туралы алғаш рет естіп отыр.

Жастар қоғамдық-саяси процестерде. Елімізде болып жатқан оқиғалар туралы ақпаратты жастардың басым бөлігі интернет арқылы: әлеуметтік желілер мен блогтардан және қазақстандық интернет-ресурстардан (ТВ, радио, жаңалықтар ресурстары) алады. Жаңалықты жас респонденттер қазақстандық республикалық телеарналардан да біле алады. Сауалнамаға қатысқан жастардың жалпы санының 0,2% бөлігі жаңалықтар көрмейді.

Жастардың 46,1% жаңалықтарды тек ресми аккаунттардан оқиды және оларды жалған аккаунттардан ажыратады. Респонденттердің үштен бірі (32,1%) жалған жаңалықтар аккаунттарын ажырата алады деп санайды, бірақ жаңалықтарды ресми аккаунттардан ғана оқымайды. 0,2% жастар әлеуметтік желілердегі жаңалықтар аккаунттарына қызығушылық танытпайды.

Респонденттердің жауаптарын талдау көрсеткендей, 34% респондент өз елді мекендеріндегі наразылық акциялары болуы екіталай екеніне сенімді. 32,9% жастар жаппай наразылық ықтималдығы туралы сұраққа «дәлірегі, жоқ» деп жауап берді.

Бұл ретте респонденттердің төрттен бір бөлігі сауалнамаға қатысушылар тұратын жерде наразылық акцияларының туындау мүмкіндігін жоққа шығармайды. 9,4% жастар өз қалаларында/ауылында наразылық акциялары болуы мүмкін екеніне сенімді. Қала тұрғындарының арасында наразылық акцияларын ықтимал деп санайтындардың үлесі жоғары - 27,8%, ауыл тұрғындарының арасында мұндай көрсеткіш - 21,5%.

Батыс Қазақстан, Шығыс Қазақстан және Маңғыстау облыстары наразылық акцияларының туындау ықтималдығының ең жоғары көрсеткіштері бар өңірлер болып табылады.

Наразылықтың маңызды факторлары анықталды - респонденттерді қатты алаңдататын проблемалар. Сонымен, жастардың қоғамдық наразылық акцияларына қатысуының себебі, ең алдымен, әлеуметтік-экономикалық проблемалар болуы мүмкін, мысалы, өмірге қажетті азық-түлік өнімдеріне бағаның өсуі, жұмыстан босату және қысқарту, білім беру мекемелеріндегі және тұрғын үй проблемалары, медициналық мекемелер қызметкерлерінің немқұрайлылығы мен төмен төмен кәсібилігі, әртүрлі төлемдердің кешіктірілуі, негізсіз айыппұлдар, несиелер немесе ипотека бойынша төлемдердің жоғарылауы. Респонденттердің аз бөлігінің пікірінше биліктің әрекеттеріне қанағаттанбау, әділетсіз сот шешімдер және құқықтардың этникалық негізде бұзылуы сияқты саяси проблемалар қоғамдық наразылық акцияларына себеп болуы мүмкін. Респонденттердің жартысы (50,9%) ешқандай жағдайда наразылық акциясына қатыспайтынын айтты.

Жастардың басым бөлігі Қазақстанда кемсітушілік пен құқық бұзушылық жоқ деп санайды. Егер бар болса, онда кемсітушілік пен жас азаматтардың құқықтарын бұзудың себептері қазақ тілін білмеу, білім деңгейі және жыныстық көзқарас негізде болуы мүмкін.

Респонденттердің пікірінше, Қазақстанның барлық азаматтарымен бірлік пен ынтымақтастық сезімі азаматтық және аумақтық сәйкестігімен байланысты. Әрбір оныншы респондент бірлік пен ынтымақты сезінбейді. Елді мекеннің түрі (қала/ауыл), респонденттің жынысы және білім деңгейі сияқты факторлар бұл сезімдерге әсер етпейді.

Әскер мен әскери қызметке – патриоттық тәрбие институттарының бірі ретінде жастардың басым көпшілігі оң көзқараспен қарайды.

Респонденттердің жартысынан көбі әскерді барлық ер адамдар үшін міндетті қызмет деп санайды.

Әскери қызметтегі қиындық ретінде, жастар әскери тәртіпті, әскери ережені және жүйке-эмоционалды жүктемені қарастырады. Респонденттердің өте аз бөлігі отбасынан алыстау мен әскери тәртіпсіздікті қиын деп санайды.

Мемлекеттік жастар саясатын іске асырудың тиімділігі. Респонденттердің үштен екісі мемлекеттің жастар саясатына қанағаттанатыны туралы айтты.

Мемлекеттік жастар саясатының тиімді жүзеге асырылуын Қостанай, Қызылорда және Шығыс Қазақстан облыстарының респонденттері атап өтуде. Жамбыл облысы, Нұр-Сұлтан қ. және Солтүстік Қазақстан облыстарындағы респонденттер «дәлірегі, тиімді» деп белгіледі. Маңғыстау, Ақмола және Қарағанды облыстарындағы респонденттер мемлекеттік жастар саясатын тиімсіз деп санайды. Алматы қаласы, Маңғыстау және Қарағанды облыстарының респонденттері «дәлірегі, тиімсіз» деп атап өтті. Алматы қ., Солтүстік Қазақстан облысы және Нұр-Сұлтан қ. респонденттері елде жүргізілетін жастар саясаты туралы ештеңе естімеген.

Респонденттер мемлекеттік жастар саясаты жастардың өзін-өзі іске асырудың әлеуметтік және экономикалық мәселелерін кешенді қамтуы керек деп санайды. Атап айтқанда, жұмысқа орналастыру, жас отбасыларды тұрғын үймен қамтамасыз ету және жоғары білімнің қолжетімділігі мен сапасын арттыру мәселелері.

Респонденттердің пікірінше, жұмыс тиімділігі бойынша үздік бестікке «ҚР Президентінің «Болашақ» халықаралық стипендиясы стипендиаттарының қауымдастығы», «Жасыл ел» жастар еңбек жасақтарының республикалық штабы», «Нұр Отан» партиясы жанындағы «Жас Отан» Жастар қанаты», «Жас Ұлан» бірыңғай балалар-жасөспірімдер ұйымы» және «Қазақстан КТК Одағы/ Жайдарман» сияқты ұйымдар кірді. Қазақстан Жастар Конгресінің қызметі тиімділігі төмен деп танылды. Респонденттердің 17 - 34% үлесі жоғарыда көрсетілген ұйымдар жұмысының тиімділігі туралы сұраққа жауап беруге қиналды, бұл жастар арасындағы ұйымдардың қызметі туралы төмен хабардарлықты растауы мүмкін.

Жастар ресурстық орталықтарына (ЖРО) респонденттердің 14% ғана - Қостанай, Солтүстік Қазақстан және Қызылорда облыстарының респонденттері жүгінді.

Жастар өңірлердегі ЖРО қызметінің неғұрлым тиімді бағыттары ретінде жастар ортасында волонтерлік қызметті қолдау мен дамытуды, жастарды жұмысқа орнатастыруға даярлау мен кәсіптік бағдарлауға жәрдемдесуді, жастар арасында цифрлық сауаттылықты арттыру мен технологияларды дамытуға жәрдемдесуді атады.

Жүргізілген әлеуметтік зерттеу нәтижелері бойынша жергілікті атқарушы органдарға қоғамдық ұйымдармен бірлесіп төмендегілер ұсынылады:

- ♦ жастар арасында қауіп факторларының (темекі, алкоголь және т.б.) таралуын төмендетуге бағытталған ақпараттық-түсіндіру іс-шараларын өткізу, ақпараттық және мотивациялық роликтерді, әлеуметтік желілердегі посттарды және т.б. қамтиды;
- ♦ балалар мен жастардың денсаулығы мәселелері бойынша, атап айтқанда, дұрыс тамақтану қағидаттары туралы түсіндіру жұмыстарын күшейту, бастауыш сыныптардан бастап дұрыс тамақтану сабақтарын білім беру компонентіне енгізу;
- ♦ дұрыс тамақтану әдеттерін насихаттау жөніндегі ақпараттық жұмыстан басқа, жоғары және кәсіптік-техникалық білім беру ұйымдарының аумағында қоғамдық тамақтандыру ұйымдарында өнімдердің сапасын бақылау, денсаулыққа зиянды өнімдердің сатылуын шектеу жөніндегі заңнамалық нормаларды қарастыру;
- ♦ жастардың құндылықтық бағдарларын қалыптастыру бойынша, оның ішінде салауатты өмір салтына тартатын және т.б., жағымды өмірлік құндылықтары бар әлеуметтік жарнаманы электрондық БАҚ-та және әлеуметтік желілерде өзірлеу және орналастыру арқылы жұмысты жандандыру;
- ♦ «Рухани жаңғыру» бағдарламасы арқылы, атап айтқанда Нұр-Сұлтан және Алматы қ., Атырау, Ақтө-

бе, Қарағанды және Батыс Қазақстан облыстарында құндылық бағдарларын қалыптастыру бойынша ақпараттық жұмысты күшейту;

- ♦ жастардың бос уақытын жақсарту үшін түрлі үйірмелер мен секциялар санын, оның ішінде неғұрлым төмен бағамен ұлғайту. Жастардың сабаққа қатысуын арттыру үшін түрлі көрмелер, мұражайлар және басқа да мәдени іс-шаралар туралы жастарды хабардар ету;

- ♦ жастар ортасында діншілдіктің деструктивтілік дәрежесін, оның өсу факторларын анықтауға бағытталған арнайы әлеуметтік зерттеулер жүргізу. Сауалнамаға сәйкес, респонденттердің басым көпшілігі дінге сенетіндер мен діни нормаларды сақтайтындар тұратын Маңғыстау, Шығыс Қазақстан және Батыс Қазақстан облыстарында ерекше назар аудару қажет;

- ♦ этносаралық саясат саласындағы іс-шараларды іске асыруға әртүрлі этностардың жастарын тарту, оның ішінде ҚХА «Жаңғыру жолы» жастар қанатының жұмыс тәсілдерін қайта қарау ұсынылады;

- ♦ жоғары технологиялық жұмыс орындары үшін дағдылардың сәйкессіздігін қысқарту үшін білім беру және кадрлар даярлау жүйесін бейімдеу, өйткені қызметтің кейбір түрлері қашықтық форматына жатпайды;

- ♦ қашықтықтан оқыту мүмкіндігі үшін әлеуметтік осал отбасылардан шыққан балаларды компьютерлер және Интернетке қол жеткізумен қамтамасыз ету;

- ♦ әлеуметтік осал отбасылардан шыққан балаларды қашықтықтан оқыту мүмкіндігі үшін, оның ішінде бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі есебінен компьютерлермен және кең жолақты Интернетке қол жеткізумен қамтамасыз ету;

- ♦ іске асырылып жатқан бағдарламалар, жобалар, сондай-ақ жас кәсіпкерлерге қолдау көрсетуді жүзеге асыратын ұйымдар туралы хабардар болу деңгейін арттыру бойынша шаралар қабылдау. Бұл ретте тиісті ақпаратты мақсатты топқа – жастарға және әлеуетті жас кәсіпкерлерге жеткізу үшін ақпараттандырудың дұрыс формалары мен арналарын пайдалану қажет;

- ♦ әлеуетті жас кәсіпкерлерде қаржылық сауаттылықты, бизнесті басқару дағдыларын және табысты кәсіпкерлік қызмет үшін қажетті басқа да білімді қалыптастыру мақсатында консалтингтік қолдау көрсету, оқыту жөніндегі шараларды кеңейту;

- ♦ мамандандырылған клубтар құру, оқыту семинарларын өткізу және т.б. арқылы жастардың, атап айтқанда жалпы білім беретін мектептердің жоғары сынып оқушылары мен ЖОО студенттерінің бизнес-бастамаларына қолдау көрсету;

- ♦ елде жұмыс істеп тұрған жастарды жұмысқа орналастыру және жалпы жастарды қолдау жөніндегі әртүрлі мемлекеттік бағдарламалар туралы, сондай-ақ түрлі коммуникация құралдарын пайдалану арқылы пандемияны ескере отырып, ақпараттық-түсіндіру жұмысын күшейту;

- ♦ жастарға арналған бірыңғай навигациялық сайт әзірлеп, оны іске қосу, онда жүргізілетін бағдарламалардың шарттарымен егжей-тегжейлі танысып, оған қатысу үшін өтінім беруді қарастыру. Бұл сайт әр бағдарлама мен жобаның операторларымен синхронды болуы керек;

- ♦ жас азаматтарды жұмысқа орналастыру және практикадан/тағылымдамадан өту үшін, оның ішінде жұмыс іздеудің әртүрлі тиімді стратегияларын қолдану бойынша түсіндіру іс-шараларын жүргізу арқылы жұмыспен қамту орталықтарының қызметін жандандыру;

- ♦ жастарды жұмысқа орналастыру процесінде қолдау көрсету үшін онлайн-сервистерді құру. Мұндай қызметтер жақсы нәтиже беретін шетелдік тәжірибеге сүйену керек. Мысалы, Еуропа елдері, сондай-ақ Қытай Үкіметі үлгісі бойынша жұмысқа орналасуға көмек көрсету бойынша цифрлық платформаларды әзірлеп, іске қосу керек («Кәсіби өмірге Еуропалық жолдама»);

- ♦ жастарды тұрғын үймен қамтамасыз ету саласындағы мемлекеттік қолдау шаралары туралы мақсатты топтарды хабардар етуді жандандыру;

- ♦ «Нұрлы жер» мемлекеттік бағдарламасы аясында Нұр-сұлтан, Алматы мен Шымкент қалаларында және қалған 14 облыста жүзеге асырылатын «Сатып алу құқығынсыз жұмыс істейтін жастар үшін жалға

берілетін тұрғын үй» жобасын іске асыруды кеңейту қажет. Мысалы, егер жыл сайын елордада және республикалық маңызы бар қалаларда жұмыс істейтін жастар үшін 1000 және облыстарда 500 пәтер берілетін болса, жыл ішінде 10 000 астам жастар мен олардың отбасыларының өкілдері тұрғын үй проблемаларын шеше алады;

- ♦ тұрғын үй қатынастары саласындағы азаматтардың, оның ішінде пәтерді жалға алатын жас отбасылардың құқықтарын қорғау туралы заңнамаға өзгерістер енгізу (өңірлер мен пәтер алаңына байланысты жалдау ақысының ең жоғары шегін заңнамалық бекіту, жалға алушылардың кенеттен шығарылуына тыйым салу және т. б.);

- ♦ жастардың көңіл-күйін қолдау үшін психологиялық және өзге де көмек көрсету бойынша жұмыс істеп тұрған онлайн-сервистер мен «Сенім телефондары» туралы жастарды кеңінен хабардар етуді қамтамасыз ету;

- ♦ терең себептерді анықтау және жастар ортасында наразылық белсенділігінің ықтимал өсуінің алдын алу мақсатында аймақтағы жастардың көңіл-күйін үнемі өлшеп отыру;

- ♦ қолданыстағы заңнаманы, жастар ісі жөніндегі консультативтік кеңестерді және т.б. қайта қарауға тарту арқылы жастардың мемлекеттік органдардың қызметіне қатысуын жандандыруға жәрдем көрсету;

- ♦ жастардың проблемаларын шешу және дамыту мүмкіндіктерін анықтау бойынша пікірталастарға арналған онлайн-аландар ұйымдастыру;

- ♦ ЖРО тиімділігін бағалау индикаторларын енгізу, оның ішінде еңбек нарығында жұмыс істемейтін жастарға баса назар аудара отырып, жастарды олардың қызметі туралы хабардар етуді қамтамасыз ету.

Жастардың азаматтық қоғамның дамуындағы оң өзгерістер үшін әлеует қана емес, сондай-ақ әлеуметтік шиеленістің ықтимал факторы болып табылатынын ескере отырып, жастар ортасында болып жатқан процестерді зерделеу қоғам үшін маңызды міндет болып табылады. Жастардың түрлі салалардағы қажеттіліктерін қанағаттандыру және өзін-өзі таныту мүмкіндіктерін іске асыру үшін жағдай жасау туралы мәселе де өзекті болып тұр. Өзін-өзі жүзеге асыру жастар ұйымдарының мемлекеттік құрылымдармен әріптестік өзара іс-қимылын кеңейту арқылы қол жеткізілуі мүмкін. Жастардың әлеуетін мемлекеттік және аймақтық мәселелерді шешуде пайдалануға болады.

Зерттеу нәтижелері аймақтық жастар саясатын қалыптастыру, осы әлеуметтік топ үшін мамандандырылған мақсатты бағдарламаларды әзірлеу және іске асыру үшін маңызды болуы мүмкін.

2-БӨЛІМ.

«ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫ» САРАПТАМАЛЫҚ ФОКУС-ТОБЫНЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІН ТАЛДАУ

01 ФОКУС-ТОП МАТЕРИАЛДАРЫН ТАЛДАУ

Жастар денсаулығы

Жастардың денсаулық жағдайы сарапшылар арасында үлкен алаңдаушылық тудырады. Сарапшылардың пікірінше, жастар арасында тыныс алу аурулары, АІЖ аурулары, репродуктивті жүйенің проблемалары, ЖЖИ жиі кездеседі. Асқазан-ішек жолдарының аурулары - бұл проблема таралуы бойынша екінші орында және көбінесе пайдалы және дұрыс тамақтану, үйде, оқу орындарында дұрыс тамақтану туралы нашар хабардарлықтың салдары болып табылады.

Өскелең ұрпақтың репродуктивтік сауаттылығының, жыныстық ағартушылықтың, контрацепция әдістері туралы, ЖЖИ және АИТВ берілу жолдары туралы, гигиена мәселелері туралы білімдерінің төмен деңгейі байқалады. Бұл ЖЖИ ауруының, ерте жүктіліктің өсуіне әкеледі. Сарапшылар репродуктивті, ділдік денсаулық, дұрыс тамақтану әдеттерін қалыптастыру, физикалық белсенділік және т.б. мәселелер бойынша білім деңгейін арттыруды ұсынады.

«Міне, егер репродуктивті денсаулық туралы айтатын болсақ, Қазақстанда 15 пен 18 жас аралығындағы жасөспірім қыздар экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ) елдеріне қарағанда 6 есе жиі бала туады және 2015 жылы 15 пен 17 жас аралығындағы бір жарым мыңнан астам жүктілік тіркелді. 15 пен 18 жас аралығындағы жасөспірімдердің 1/3 бөлігі жыныстық белсенді... Жыныстық белсенді жасөспірімдер үлесі 62%, оларда ЖЖИ - бұл жыныстық жолмен берілетін инфекциялар белгілері бар, дегенмен медициналық көмекке жүгінбеген. 91% жастар АИТВ, оны жұқтыру жолдары мен сақтану шаралары туралы білмейді. 34% жастар ғана контрацепция құралдарын қолдану туралы дұрыс білімдері бар екенін көрсетті... Өскелең ұрпақтың жыныстық жолмен берілетін инфекциялар туралы білімі жеткіліксіз. Репродуктивті денсаулық көрсеткіштері, 15-18 жас аралығындағы ерте жүктілік өсуде. Егер 2017-2019 жылдардағы көрсеткіштер туралы айтатын болсақ, онда 2017 жылы 4700 жүктіліктен 2019 жылы 6700 жүктілікке дейін өсті. Қазақстан 2020 жылға қарай АИТВ, жаңа инфекциялармен ауыру және ЖИТС сырқатынан қайтыс болу көрсеткіштері төмен ел болып қалуда». (Ұлттық қоғамдық денсаулық орталығының сарапшысы).

«Енді жастар арасындағы жыныстық сауаттылыққа қатысты да көп нәрсе қажет. Себебі білім беру деңгейінде жастарға, балаларға ағзаның қалай дамидыны, қандай өзгерістер болатыны және балалардың қандай құқықтары бар екені туралы толық білім беретін нақты тұжырымдалған жұмыстық емдеу бағдарламасы жоқ». (Ұлттық қоғамдық денсаулық орталығының сарапшысы).

«Жоғарыда айтқанымдай, менің құзыретім - бұл кез-келген білім беру бағдарламасында денсаулық факторы болуы үшін ұсыныстар жасау. Химия, биология және физика пәндерін денсаулық мәселелерімен біріктіруге және балалардың денсаулығын қорғау және нығайту бойынша біршама компоненттер беруге болады. Осындай сипаттағы ұсыныстар болуы керек. Әрине, кез-келген деңгейде мектепке дейінгі, мектеп, жоғары, жоғары оқу орнынан кейінгі білім міндетті түрде денсаулықты нығайту факторлары мен компоненттері болғанын қалаймын. Мектепке дейінгі деңгейде – мәсе-

лен, ағзаны, денені 5 жаста қалай сақтау керек, содан кейін қандай өзгерістер болатыны сияқты. Мектепте – бұл ділдік өзін-өзі талдау, психикалық денсаулық, репродуктивтік денсаулықты нығайту, тамақтану, физикалық белсенділік мәселелері бойынша. Денсаулықты нығайту мәселелері тек дене белсенділігі ғана емес, сонымен қатар СӨС екендігін ескерте кеткім келеді. Бұл осыған дейін көп рет айтылған, ділдік, репродуктивтік денсаулық, дұрыс тамақтану әдеттері, отбасылық тәрбиелеу компоненті және т.б.». (Ұлттық қоғамдық денсаулық орталығының сарапшысы).

Алкоголизм және нашақорлық

Сарапшылар статистикаға баса назар аударады: алкоголизм мен нашақорлықты жасарту процесі жүріп жатыр. Мәселе тыйым салынған препараттарды бақылаусыз жарнамалау санының көбеюі болып табылады, бұл нашақорлықтың таралуына әкеледі. Жастар есірткіні қолданудың салдарына немқұрайлы қарайды, оны ермек ретінде қабылдайды, денсаулығына қандай зиян келтіретінін сирек ұғынады.

«Маскүнемдік жылдам жасарып келеді. Ұлттық зерттеулердің нәтижелері бойынша 15 пен 18 жас аралығындағы жастар арасында алкогольді тұтыну 37%-бенн сәл асады. Балалар мен жастар арасында есірткі заттарын қолдану деңгейі біртіндеп өсуде. Есірткіні қолдану барлық жас санаттарында кездеседі және 15 жастан 17 жасқа дейін тез өседі және 13%-ды құрайды. 2018 жылы - 18,6%». (Ұлттық қоғамдық денсаулық орталығының сарапшысы)

«Ақпараттық хабарландыру және есірткі заттар туралы ақпаратты тарату алаңдатады. Менің ойымша, Астанада тұратындар кіреберістерде немесе үйдің қабырғаларында мэфтер мен басқа да есірткі заттарын қайдан сатып алуға болатыны туралы жазуды көруі мүмкін, яғни бұл мүлдем бақыланбайды». (Сарапшы, ҰЕҰ жастарды құқықтық ағарту жөніндегі өкілі).

Жастар арасындағы суицидтер

Сарапшылардың айтуынша, жастар арасындағы суицид көрсеткіштері әлі де жоғары. Өзіне-өзі қол жұмсаудың және оның әрекеттерінің негізгі санын құрайтын жасөспірім психологиялық тұрғыдан ең осал болып табылады, кешегі бала іс жүзінде ересек болуы керек, болашақ мамандығын анықтап, қоғамда, құрдастарының арасында орын табуы керек. Бұл міндет бәрінің бірдей қолынан келе бермейді. Жалғыздық, ауыр материалдық жағдай, сондай-ақ балалар мен жасөспірімдердің психологиялық көмегіне қол жеткізудің шектеулі болуы, өзіне-өзі қол жұмсаудың алдын алу жөніндегі мемлекеттік кешенді бағдарламалардың тапшылығы Қазақстанның қайғылы статистикада бірінші орындардың бірін иеленуіне алып келеді.

«2019 жылы егер министрлік, міне мен қазір 2019 жылы министрлік парламентке ұсынған слайдтарды қарап отырмын, онда біз жастар суицидтері бойынша, жалпы суицидтер бойынша да көшбасшылардың үштігіне шыққанымызды көреміз. 2019 жыл - бұл көңілсіз көрініс, шын мәнінде, өте үлкен пайыз, біз тағы да көшбасшылар үштігіндеміз. Мұның себептері туралы зерттеулер де бар. Осы себептердің бірі – жалғыздық, өмір сүру деңгейінің төмендігі, қиын қаржылық жағдай – екінші себеп». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

Спорттың қолжетімділігі

Сарапшылар жастардың спорт секцияларына, сауықтыру үйірмелеріне шектеулі қолжетімділігі (оның ішінде қаржылық тұрғыдан), көшедегі спорт алаңдарының жетіспеушілігі проблемасына баса назар аударады, бұл жастардың жалпы денсаулық жағдайына теріс әсер етеді. Жағдай спорт ғимараттарын коммерцияландырумен күрделене түсуде. Спорт ғимараттарына қол жеткізу проблемасы өңірлерде, ауылдық жерлерде аса өзекті.

«Біздің қаламызда жастар алаңсыз жүзе алатын бассейндер өте аз (тіпті жоқ). Бізде жастар таңертең жүгіре алатын жүгіру жолдары жоқ. Бізде жастар спортпен шұғылдана алатын спорт

алаңдары өте аз. Спорт алаңдары бар, мен дауласпаймын, тек қаламыздың орталық жерлерінде. Қала сыртында тұратын жастар (Зачаганск, Мичурино, Асан және т.б.) спортпен қайда айналысатынын білмейді». (Сарапшы, Жастармен жұмыс бойынша ресурстық орталық өкілі).

«Мен жалпы Алматы қ. қоғамдық кеңесіне мүшесін, біз спорт ғимараттарының, шығармашылық алаңдардың қолжетімділігіне мониторинг жүргіздік, өйткені оқушылар сарайлары жабылды. Үйірмелер, тегін сабақтар, мұны кез келген жағдайда жалғастыру керек. Стрит-алаңдар, көше алаңдары түсінікті, бірақ, мысалы, ауа-райы жағдайында бізде әртүрлі аймақтар бар, сондықтан жыл бойы далада спортпен шұғылдану мүмкін емес. Сондықтан спорт секцияларының қолжетімділігі және т.б. турасында, біз ақыға жалға берілетінін білеміз, барлығы коммерцияланып келеді, ал бұл ақысыз және қолжетімді түрде жасалуы қажет». (Сарапшы, YEҰ волонтерлікті қолдау саласындағы өкілі).

Ерекше қажеттіліктері бар жастарда бірінші кезекте оңалту бағдарламаларын кеңейтуді, мүгедектікті алу немесе растау үшін комиссиялардан өту рәсімдерін жеңілдетуді қажет ететін көптеген қиындықтар бар. Әлеуметтік объектілердің (спорттық, мәдени және т.б.) физикалық қол жетімділігі проблемасы әлі де өзекті.

«Осы санаттағы мәселелердің тұтас жиынтығы бар. Себебі, мүгедектігі бар жас жігіттерге оны алу өте қиын, комиссиядан өту керек. Бұл аурудың қандай екенін түсіну керек, бірақ егер, мысалы, адамның 1 мүгедектік тобы болса, онда комиссия жыл сайын өтуі керек және бұл проблема. Мәселен, адамның, баланың екі аяғы жоқ делік. Шын мәнінде, жоқ аяқ өсіп кетпейді ғой, неге ол әрдайым осы комиссиядан өте беруге тиіс». (Сарапшы, YEҰ жастарды құқықтық ағарту жөніндегі өкілі).

«Бүгінгі таңда оңалту бағдарламалары өте аз, қолжетімділігі өте төмен, яғни спорттық ғимараттар, шығармашылық үйірмелер сияқты оңалту құралдары да іс жүзінде қолжетімді емес». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

Жастардың денсаулығын қорғау жөніндегі шаралардың тиімділігін бағалау

Жастардың денсаулығын қорғау жөніндегі шараларды іске асырудың тиімділігін сарапшылар екі түрлі бағалайды. Кейбір сарапшылардың пікірінше, шаралар сәтті жүзеге асырылуда: «Халық денсаулығы туралы» Кодексті әзірлеу кезінде балалар мен жасөспірімдердің құқықтары ескерілді, елде психикалық және репродуктивті денсаулық бойынша консультациялық көмек көрсетуге арналған жастар денсаулығын нығайту жөніндегі 126 орталық жұмыс істейді. Сондай-ақ, бұл орталықтар өздеріне жүктелген функцияны толығымен атқара алмайды, ал жастардың денсаулығын нығайту жөніндегі жұмыс орташа деңгейде бағаланады және жандандыруды талап етеді деген қарама-қарсы пікір бар.

«Саясат деңгейінде, денсаулық сақтау саласындағы ұлттық органдар деңгейінде жүзеге асырылатын іс-шараларға қатысты, әрине, айқын жеңіс бар. Денсаулық сақтау жүйесінде «Халық денсаулығы туралы» Кодекс жобасына түзетулер қабылдау кезінде 10 жастан 16 жасқа дейінгі балалардың, жасөспірімдер мен жастардың құқықтары ескерілді. Олар МӘМС органдарына кеңес алу үшін тікелей жүгіне алады. Егер жастардың тиімді денсаулығын нығайту бойынша қандай прогрессивті қадамдар жасалғаны туралы айтатын болсақ, қазір біздің елімізде жастардың денсаулығын нығайту орталықтары жұмыс істейді, олар осы жасөспірімдердің барлығына психикалық, репродуктивті денсаулық бойынша кеңес беріп, көмек алуға бағытталған. Жастар орталықтарының желісі бүкіл ел бойынша белсенді өсуде. Егер 2018 жылы 2019 жылғы есептер бойынша 118 Жастар орталығы болса, қазір 126-ға жуық жастар денсаулық орталығы жұмыс істеп тұр. Олар қалалық емханаларда орналасқан және жастар жасырын түрде жүгіне алады». (Қоғамдық денсаулық ұлттық орталығының сарапшысы).

«Денсаулық сақтау саласындағы саясат орта деңгейде жүзеге асырылуда. Жастар үшін денсаулық сақтау сапасын арттыру мақсатында көптеген шараларды ұйымдастырып, қабылдауға болады». (Сарапшы, Жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталықтың өкілі).

«Денсаулық сақтау басқармасы жанындағы жастар денсаулық орталықтарының қызметін жандандыру қажет. Бір кездері олар Денсаулық сақтау басқармасының ведомстволық бағынысты ұйымдарына бөлінді, қазір әкімдіктер теңгеріміне берілді, бірақ, өкінішке орай, олар қазір тиісті деңгейде жұмыс істемейді». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

Жастар өміріндегі білім және ғылым

Сарапшылар атап өткен жағымды тұсы – бұл Қазақстандағы білімнің жоғары қолжетімділігі, бұл әлемнің барлық елдерінде бола бермейтін, жақсы көрсеткіш. Бірақ, өкінішке орай, сан әрқашан сапаны білдірмейді. Білім беру бағдарламалары сапасының төмендігі байқалады, бұл жергілікті жоғары оқу орындарының жастар үшін тартымдылығын сөзсіз төмендетуге әкеп соғады.

«Шын мәнінде, егер негіздемелік конвенцияларды, ДДҰ, ЮНИСЕФ, ЮНЕСКО, ЮНЦФ, басқа да БҰҰДБ агенттіктерінің ұсынымдарын қарайтын болсақ, онда әл-ауқатты нығайту үшін... Жалпы, халықаралық стратегияларда балалар мен жастардың өмір сүруі мен өркендеуі туралы түсінік бар. Барлық жерде әл-ауқат үшін ұсыныс айтылуда - бұл білімге қолжетімділік. Өкінішке орай, сол Еуропа елдерінің өзінде біздегідей қолжетімді бола бермейді. Бізде кез келген деңгейде білім алуға қолжетімділік 98,8%-ға бағаланады. Бұл өте жақсы көрсеткіш. Бұл керемет. Бірақ бұл білім беру бағдарламаларының мазмұнына, мектеп білімінің өзіне, университетке қатысты көптеген мәселелер бар. Білім сапасы туралы бізде көптеген пікірлер бар». (Қоғамдық денсаулық ұлттық орталығының сарапшысы).

«Бүгінде біздің Ғылым комитетінде, Білім саласындағы бақылау комитетінде шетелдік білім алғандармен үлкен пікірталастар бар. Олар оны мінсіз санайды және Қазақстанда ғылым қалай жүзеге асырылып жатқанын түсінбейді. Бұл шетелде оқығандық ғана емес, мұнда біз айтқымыз келетін тағы бір мәселе туындайды - бұл шетелдік білімнің беделі. Бізде шетелдік білімді жоғары бағалайды, кейде тіпті асыра құрметтейді, осылайша қазақстандық білімге нұқсан келтіреді. Соңғы бірнеше жылда өткен барлық жастар форумдарын қарастырайық. Спикерлер кімдер болды? Спикерлер ретінде әрдайым немесе көбінесе, 90% шетелдік білімі барларды таңдайды. Иә, бұл тамаша. Бірақ сонымен бірге бұл форумдар кім үшін жасалады, олардың жастар үшін идеологиялық маңызы қандай? Олар қарап отырып, мен шетелде оқитын болсам, мен де осылай форумда сөз сөйлер едім деп ойлайды. (Жоғары білім саласынан сарапшы).

Сарапшылардың пікірінше, бүкіл білім беру жүйесі тұрақты реформаларды тұрақсыздандырады, ал бюрократиялық талаптар көбінесе оң бастамаларды бұзады. Жаңа стандарттарға қайта-қайта үйренуге мәжбүр болған мұғалімдер мен студенттердің жүктемесі артып келеді. Осылайша, оқытудың тиімділігі, оқу материалын қабылдау төмендейді.

«Міне, бірінші кезекте біздің негізгі проблемаларымыз - БҒМ 10 жылдан бері дауылдатып тұр. Реформадан реформа, иә? Реформа бізде қалыптасып үлгермейді, сондықтан басқаша. Міне, қазір ғана білім беру бағдарламаларының сапасы туралы айттық қой. Егер білім беру саясаты жүйесіне тереңірек үңілетін болсақ, бәрі өзгеріп келеді, әр 2 жыл сайын өзгеріп отырады және физикалық тұрғыдан біз бұл жаңалықтарға ілесіп үлгермейміз. Үнемі жаңа директивалар, жаңа мазмұн жолдайды. ЖОО-ларға академиялық еркіндік беріледі, бірақ сонымен бірге ЖОО-лар байланған. Есептілікті алып тастайды да, басқа дүниелер ойлап табады. Бірақ бұл өте қиын, бір жақсы нәрсе басталып келе жатқандай болады да, содан кейін әдеттегідей бюрократия басталады. Бұл қазіргі білім саласындағы негізгі проблемалар. Бұл реформалар мен бюрократия». (Жоғары білім саласынан сарапшы).

Қазақ тілінде білім беру

Қазақстан тәуелсіздік жолына түсті, өзінің ұлттық мәдениеті мен дәстүрін, ана тілін қалпына келтіруде. Бұл процесс қаншалықты сәтті өтіп жатыр? Сарапшылар қазіргі уақытта қазақ тілінде оқыту көлемі мен

сапасы жағынан күтілген нәтижеге сәйкес келмейді деп алаңдайды. Оқытушылар құрамының нашар даярлығы, әдебиеттің тапшылығы мен сапасының төмендігі, профессорлар санының жеткіліксіздігі және т.б. әсіресе, бұл үрдістер білім деңгейі қалалық деңгейден төмен ауылдық жерлерде күшейе түсуде.

«Қазақ тілінде білім беру көздері жоқ. Өте аз, сапасыз. Біз өзіміз осыған тап боламыз. Қазір студенттер мен оқушылардың 70%-ы қазақ тілінде оқиды. Тіпті осы 100 кітап болса да, біз кейде кітаптарды бақылап, сараптап отырамыз. Олар өте төмен сапалы, сондықтан олар жай бір оқулықты аударудың өзіне көп ақша шығындайды». (Жоғары білім саласынан сарапшы).

Жастардың ерекше санаттарына арналған білім (мүгедектер, қылмыс жасаған жастар, трансгендерлер)

Сарапшылар өмірлік жағдайларға байланысты білім беру қызметтеріне қол жеткізуде қиындықтары бар жастардың жекелеген топтарының білім беру құқықтары мен мүмкіндіктерін ескеру қажеттігіне назар аударды. Мысалы, заңға қайшы келетін адамдар санаты, олардың арасында көбінесе сауатсыз адамдар кездеседі және оларға қажетті білім көлемін (жазғы тегін білім беру лагерлері) беруге мүмкіндік беретін арнайы бағдарламалар қажет, бұл осы санаттың одан әрі нашарлауына жол бермейді.

«Біздің санатымыздың арасында үлкен проблема бар, олар заңға қайшы келеді. Біз өлшеулер жасаймыз, өйткені біз оларды заңды түрде анықталған нормаларға, дағдыларға, заңдарға, кодекстерге оқытамыз. Олар оқыған баптардың мағынасын түсінбейді. Мысалы, сол азаматтық немесе қылмыстық кодекстің. Олар бұл баптарды түсіндіре алмайды. Олар тіпті аты-жөнін және қайда оқығанын айта алмайды. Ал оқу деңгейі қазақ тілінде де, орыс тілінде де өте төмен. Біз қазір балалардың осындай санаты үшін жазғы мектептер тәжірибесін енгізуге мәжбүр болдық. Яғни демалыс уақытында біз математика, қазақ тілі, орыс тілі, әдебиет бойынша репетиторлар жалдаймыз. Өйткені мектеп бағдарламасы бойынша ол артта қалған, тиісінше олар неғұрлым деградацияға ұшырауда, негативке көп ауады, өйткені оларға өзін таныту керек, бірақ олар таныта алмайды». (Сарапшы, ҰЕҰ нашақор адамдарға көмек көрсету жөніндегі өкілі).

Сарапшылар ерекше қажеттіліктері бар жастар үшін білім беру қызметтерінің қолжетімділігі мәселесіне алаңдаулы. Егер орта білім беру - жалпы шешілген мәселе болса, одан кейінгі білім алу төмен қолжетімді болады. Сондықтан сарапшылар кәсіптік-техникалық білім беру ұйымдарының, ерекше қажеттіліктері бар жастар үшін жоғары оқу орындарының болашақта жұмысқа орналасу мүмкіндігіне ие болуы үшін олардың қолжетімділігін арттыру қажет деп санайды.

«Сондай-ақ мүгедектігі бар жастар туралы айтқым келеді. Бұл жерде бірінші кезекте білім беру қызметтеріне қол жеткізу. Бұл мектептер де, университеттер де, яғни физикалық қолжетімділік ретінде университетке кіру мүмкін емес, сондай-ақ осындай жастарға арналған бағдарлама. Қазіргі уақытта мүгедектігі бар жастар үшін тек жақсы, мысалы, тігін колледждері қолжетімді, яғни оны кеңейту қажет». (Сарапшы, ҰЕҰ жастарды құқықтық ағарту жөніндегі өкілі).

«Біздің ерекше қажеттіліктері бар жастарымыз, қазір біздің мемлекет олар мектепте оқу үшін үлкен үлес қосуда. Бізде ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін жеке сыныптар ашылса, мемлекеттік сыныптар да ашылуда. Балабақшалар және мектептер қамтылған. Ал, әрі қарай не болмақ? Яғни, біз бұл балаларға алғашқы қадам жасадық, бірақ олар әрі қарай жүзеге асырыла ма? Бұл ретте жастар саясатында да баса назар аудару керек, осы балалар ішінара дербес болуы тиіс. (Сарапшы, «Болашақ» халықаралық стипендия қауымдастығының өкілі).

«2016 жылы біз парадельфиялық номинацияларды іске қостық, ал, неге жеттік? Балалар, коррекциялық мекемелерді аяқтаған кезде - бұл орта білім, әдетте, балалар жұмыстан бос қалады. Елена дұрыс айтты, олар тігінші немесе етікші болады, бұл есту қабілеті нашар категорияға қатысты. Мысалы, біз «Ерекше актерлар театры» жобасын іске қостық. Біз неге тап болдық? Барлық мүгедек балалар театрға қабылданған шығармашылық конкурстардың жеңімпаздары қысқа мерзімді оқудан

өтті, бірақ мәселе неде? Мемлекет балаларды жұмысқа орналастыруға көмектесуге уәде берді, ал іс жүзінде балаларды сол Солтүстік Қазақстан театрының өзі жұмысқа қабылдай алмайтын болды, себебі балалар актер емес. Бұл бұзушылық, яғни білім жоқ, диплом жоқ. Балаларды оқуға қабылдай алмайды, өйткені оқыту бағдарламасы жоқ. Мысалы, бізде Батыс Қазақстан өнер институтымен естімейтін хореографтарды оқытудың пилоттық жобасын құру және енгізу туралы уағдаластық бар. Олар кейіннен жұмысқа орналастырылатын болады». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

Трансгендерлік санаттағы сияқты жастардың білім алу проблемасы бар, ол қоғам мен отбасынан бас тартудан бастап, құжаттар проблемаларына дейін, демек, білім беру және басқа да әлеуметтік қызметтерге қолжетімділікке қатысты көптеген қиындықтарға тап болады.

«Трансгендерной жастарды оқыту мәселесі. Сіз таң қаласыз деп ойлаймын, бірақ бізде де осындай жастар пайда болды. Мәселе мынада, мысалы, жынысын өзгертуге шешім қабылдаған қыз немесе жігіт университетте білім ала алмайды, өйткені олар құжаттарды әлі өзгертпеген, яғни сыртқы келбеті құжаттарға сәйкес келмейді. Бұл да проблема, оның ішінде біз әрі қарай құқық және полициямен өзара іс-қимыл туралы айтатын боламыз. Бұл да қиын жағдай». (Сарапшы, ҰЕҰ жастарды құқықтық ағарту жөніндегі өкілі).

Құжаттары жоқ (сондай-ақ ата-аналарында құжаттары жоқ) балалар мен жастардың осындай санатының білім алуда артта қалу проблемасын ескеру қажет. Олардың білім алу мүмкіндігі үшін оларды заңдастыру және құжаттарды алу бойынша бір реттік акциялар өткізуді қарастыру қажет. Бұл санат үшін оқытуда артта қалуды жою шараларын қарастыруға болады (арнайы білім беру циклі).

«Мен ұзақ уақыт бойы білім министрлігінің қоғамдық кеңесінде болдым, бізде ешқашан мектепте оқымаған жастар бар, олар 21 жаста және ешқашан мектепке бармаған. Олар мұны - бірлі-жарым жағдай дейді. Біз бүгінгі күні ешқашан білім беру бағдарламасымен қамтылмаған жастар бар деп нақты айтамыз. Онымен қоса, оңтүстік өңірлерде үлкен проблема бар, онда балалар туғаннан бастап құжатталмаған, яғни олар құжаттауға кірмей қалды. Неліктен? Себебі анасы құжатталмаған. Эмигранттар бойынша тіпті бөлек әңгіме, әжелерде қызыл төлқұжат, уақтылы құжатталмаған, балаларды дүниеге әкелген, оларды да құжаттандырмаған. Мұнда мәселелерді акциялар деңгейінде шешу қажет. Кешіру бойынша акцияны білетін шығарсыз. Себебі бұл адамдардың құжатталу үшін тіркелуге де, айыппұл төлеуге де мүмкіндігі жоқ. Осындай жыл сайынғы үш айлық акциялар болуы керек, осы кезде құжаттары жоқ адамдар рәсімделуі керек». (Сарапшы, ҰЕҰ нашақор адамдарға көмек көрсету жөніндегі өкілі).

«Тиісінше, ұсыныстар аясында айтар болсам, бағдарламаға ілесіп үлгермеген балалар үшін оқыту циклін енгізу қажет. Балалардың карантинде болуына байланысты, қандай жағдай орын алғанын көріп отырмыз. Балалар білім алуға дайын емес, ал бұл санатқа тіпті қиын». (Сарапшы, ҰЕҰ нашақор адамдарға көмек көрсету жөніндегі өкілі).

Кәсіптік бағдар беру, арнаулы орта білім берудің беделін арттыру, жұмысшы мамандықтарды алу

Сарапшылар қоғамда шектеулі ақыл-ой көзқарастарының болуын, оның ішінде қоғамдағы беделі мен мәртебесі тұрғысынан мамандық таңдауға ата-аналардың балаларға психологиялық «қысымы» түрінде атап өтті. Қазақстандықтар көбінесе кәсіптік-техникалық білімді жете бағаламайды, көптеген жас қазақстандықтар үшін жұмысшы мамандығын алуға мүлдем жол берілмейді. Көбінесе сарапшылар түлек ЖОО-да тек диплом алу үшін оқитын, ал кейіннен алған мамандығы бойынша жұмыс істеуден бас тартатын жайттармен кездеседі. Бұл жоғалған қаржы (мемлекеттік немесе отбасылық), сондай-ақ, уақыт пен күш.

«Бізде қазір колледждерді қолдау өте жақсы. Яғни, бізде орта кәсіптік білімді қолдайды, бұл өте жақсы саясат, оларға үлкен қаражат бөлінеді. Бірақ бұл жерде үлкен кемшілік бар, ол мемлекеттік

саясатқа мүлдем қатысы жоқ, бұл балаларын колледжге жібергісі келмейтін ата-аналар. Міне, бізде осындай менталдылық бар. Бүгінгі таңда білім беру саясатындағы басты мәселе - бұл жастардың өзі ғана емес, осы білімнің тұтынушылары, сонымен қатар балаларына бағдар беретін ата-аналар. Ешбір саясат баланы ата-анасы бағыттағандай оқуға бағыттамайды. Мұнда ата-аналарға көп көңіл бөлу керек. Сол сияқты, біз биылғы жылы педагогикалық мамандықтардың беделін көтеру бойынша өте жақсы тәжірибені енгіздік. Оларға стипендияны көбейтеді». (Жоғары білім саласынан сарапшы).

Кәсіби бағдарлау оқушылармен жұмыс түрі ретінде, сарапшылардың пікірінше, ата-аналармен өзара әрекеттесу, жұмыс мамандықтарына деген немқұрайлықты өзгерту, еңбек нарығы мен сұранысқа ие мамандықтарды ұтымды түсіну үшін қажет. Сарапшы әлеуетті қызметкерге жұмыспен қамту саласын таңдауға көмектесетін кәсіби психологтар мен кәсіптік бағдар берушілер келген кезде «Атамекен» ҰКП (мобильді жұмыспен қамту орталықтары) жинақтаған оң тәжірибені пайдалануға шақырады.

«Оқушылардың ата-аналарымен, талапкерлермен үлкен кәсіптік бағдарлау жұмыстарын жүргізу қажет, бұл үшін кәсіби бағдарлау жұмыстары ата-аналарға білім беру бағдарламаларының негізгі топтарын түсіндіру үшін бағытталуы керек. Себебі оны кафедраларға беру мүмкін емес. Қазір бұл кафедраларға беріледі, бірақ кафедра республиканың барлық мектептеріне барып, олардың артықшылықтарын түсіндіре алмайды». (Жоғары білім саласынан сарапшы).

«Жалпы алғанда, біз, ең болмағанда, «Атамекен» ретінде бизнес, қолдау, дәл осы кәсіпкерлік саласындағы бағдарлар бөлігінде қабылданып жатқан шаралар, айталық, жеткілікті түрде жан-жақты шаралар қабылдануда және мемлекеттік қолдаудың белгілі бір шаралары қалануда. Тағы бір нәрсе, біздің жастарға қандай да бір диагностика жүргізуге кедергі болмас еді, яғни бәрі бірдей бизнесмендер бола бермейді. Біреу жұмысқа орналасу, болашақта жұмыспен қамту тұрғысынан белгілі бір салаларға бейім. Яғни оларға осы өмірде өз жолын табуға көмектесу. Бір жерде, тіпті мектеп орындығынан бастап, жыл сайын тексеріп, салыстырып қарау. Сондықтан, кейінірек тереңірек үңілген кезде, бізде мобильді жұмыспен қамту орталығы бар, онда жеке өсу бойынша кеңесшілер бар - бұл психологтар. Олар адамдарға психотипін анықтауға көмектеседі. Бұл іс жүзінде біздің азаматтарымызға, қолдауға жүгінетін қала тұрғындарына көп көмектеседі. Сондықтан осындай екі негізгі мәселе – бұл жастарға олардың өмір сүру бағытын, яғни немен және қай салада айналысатынын анықтауға көмектесу». («Атамекен» ҰКП сарапшысы).

Сарапшылар ата-аналар арасында жаңа қызықты үрдістің пайда болғанын атап өтті, олар балаларын мектептен кейін университетке емес, қандай да бір тағылымдамаға, қосымша жұмысқа жібереді, сондықтан олар жұмыс барысында қандай да бір мамандықтың оларға сәйкес келетінін түсінеді. Басқаша айтқанда, мамандықты дұрыс таңдамау тәуекелін төмендететін жергілікті кәсіптік бағдарлау.

«Естуімше, қазірдің өзінде, Нұр-Сұлтанда, таныстарым балаларын бір жылда 5-6 түрлі ұйымдарға жібереді екен. IT-компаниялар, мемлекеттік сектор, типография, тамақ дайындау, тағы басқа жерге. Мүлдем әртүрлі. Тіпті балаларын дөңгелек ауыстыруға жібереді. Бір жыл ішінде олар өздерін сынап көреді, жұмыс іздейді, содан кейін бір жылдан кейін олар өздеріне не ұнайтынын, не ұнамайтынын анықтайды». («Атамекен» ҰКП сарапшысы).

Мемлекеттік гранттар жүйесі бойынша білім алған студенттер, егер мемлекеттік құрылымдардан басқа, жеке компаниялар да рұқсат етілген кәсіпорындар тізіліміне енгізілсе, тәжірибеден өту үшін көбірек мүмкіндіктерге ие болар еді. Өйткені, тәжірибе табысты жұмысқа орналасу мүмкіндігін арттырады.

«Бізге жұмысқа жоғары білімді және арнайы орта білімі бар қыздар мен ұлдар, заңгерлер қуана барады, әсіресе, біздің базамызда тәжірибе алуға болады, бірақ егер олар грант алғандар болса, онда біз оларды жұмыспен қамту бөлімі арқылы жастар тәжірибесіне ұйымдастыра алмаймыз, өйткені үкіметтік емес сектор, басқаша айтқанда, университеттер мен колледждер түлектерінің мемлекеттік гранттарын өтей алатын ұйымдар тізбесіне кірмейді. Менің ойымша, бұл түбегейлі дұрыс

емес, өйткені, егер Батыстан үлгі алатын болсақ және біздің Қазақстан, жастарды университет немесе колледж практикасынан бастап, танысу, оқу, содан кейін дипломдық жұмысты қорғау практикасына келген кезде қабылдауға дайын. Сондай-ақ, біз, мысалы, мемлекеттік орган жастар практикасы бойынша жұмысқа қабылдайды, содан кейін оларға мерзімі өткеннен кейін жұмыс бермейді, ал үкіметтік емес сектор жобалар немесе гранттар немесе өзін-өзі қаржыландыру шеңберінде жұмыс ұсына алады». (Сарапшы, ҮЕҰ нашақор адамдарға көмек көрсету жөніндегі өкілі).

Аса маңызды тақырып - жастардың ғылыми-зерттеу қызметіне қатысуы атап өтілді. Жаңа жас мамандардың ағыны Қазақстан ғылымына бұрыннан қажет. Тәжірибе көрсетіп отырғандай, бұл процесс баяу жүріп жатыр, түлектердің білімін одан әрі арттыруға, ғылыми дәрежелер алуға, ғылыми ізденістерге қатысуға деген қызығушылығы жеткілікті ынталандырылмайды.

«Жоғары оқу орындары ешқандай гранттарды іске асырмайды, қандай да бір ғылыми-зерттеу гранттарын іске асыратын жоғары оқу орындары аз, тиісінше ғылыми жобалар жоқ. Ал жастар ЖОО-да болмаса, ғылымға қалай тартылады. Себебі ғылымға мақсатты түрде барлық жастар түлектерінің 2%-ы ғана барады. Мүмкін мен бұл көрсеткішті асыра бағалайтын шығармын. Яғни, біз қазір ғылымның ескіргенін көре аламыз, бізде ғылымда жастардың өкілдері өте аз. Қазір ғылыммен айналысатындардың көпшілігі - шетелдік жоғары оқу орындарын бітіргендер... Ғылым мен білімді жоғары оқу орындары деңгейінде біріктіру керек, яғни қандай да бір дәрежеде ғылыми-зерттеу орталықтарын жоғары оқу орындарымен бірге қандай да бір жобаларды қолға алуға міндеттеу керек. Бұл жастарды ғылымға тартуға мүмкіндік береді». (Жоғары білім саласынан сарапшы).

Көптеген сарапшылар бастауыш мектеп жасына дейінгі кезден бастап, моральдық түсініктерді қалыптастыру оңай болатын кезде, жастарды тәрбиелеудің прогрессивті моделін ұсынады. Әрине, бұл жұмысты тек тәрбиешілер ғана емес, ең алдымен ата-аналар да жүргізуі керек. Сондықтан отбасы мен балалармен өзара әрекеттесудің жаңа кешенді бағдарламасы қажет.

«Мектепке дейінгі деңгейде – мәселен, ағзаны, денені 5 жаста қалай сақтау керек, содан кейін қандай өзгерістер болатыны сияқты. Мектепте – бұл ділдік өзін-өзі талдау, психикалық денсаулық, репродуктивтік денсаулықты нығайту, тамақтану, физикалық белсенділік мәселелері бойынша. Біздің кез-келген бастамаларымыз, әрине, балаларды бала кезінен бастап үйретіп, кез-келген дағдыларды сіңіру және ата-ананың жауапкершілігін ескеру керек және оқу барысында осындай бағдарламаларды жалғастыру керек». (Қоғамдық денсаулық ұлттық орталығының сарапшысы).

«Біз дұрыс деп санайтын бірінші нәрсе - бәрі балабақшадан басталады. Сондықтан балаларды еңбекке баулу, оларды өмірге дұрыс бағыттау, мұның бәрін балабақшадан, мектептен бастау керек және т.б. («Атамекен» ҰКП сарапшысы).

Жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайы

Сарапшылар жоғары оқу орындарының немесе колледждердің түлектері жұмыс іздеуде жиі қиындықтарға тап болады, көбінесе олар өз мамандықтарына сай емес жұмыс істеуге мәжбүр болады деген пікірмен келіседі. Жұмыс берушілер арасында тағылымдама кезінде практикалық дағдыларды игере алғандар неғұрлым табысты. Сұранысқа ие тағы бір топ - жоғары рейтингтері бар шетелдік жоғары оқу орындарының түлектері. Сонымен қатар, кейде шетелде оқу пайдасыз инвестиция болып табылады.

«Көптеген балалар университетте диплом алады, содан кейін олар сауда өкілдері болып жұмыс істейді және бұл білім деңгейі туралы және жастар өздерін қалай жүзеге асыруды білмейтінін айтты. Олар жұмыс істейтін университетті аяқтағаннан кейін, менің ойымша, мұнда университеттер практикадан өту үшін жұмыс берушілермен тікелей жұмыс істеуі керек, кейбір практикалық білім алу керек». (Сарапшы, ҮЕҰ жастарды құқықтық ағарту жөніндегі өкілі).

«Болашақтықтардың жолы болды, олар жұмысқа орналасады, бірақ сөзім үшін кешіріңіз, түсініксіз шетелдік университеттерде оқитын балалар, содан кейін олар не болса сонымен айналысады, бірақ

мамандық бойынша жұмыс істемейді. Ең жақсы жағдайда - бұл қытайлық және қазақстандық компаниялар арасындағы «көмекші сымақтар». Алайда, олар Қытайда бакалавриатта 5-6 жыл оқиды». (Сарапшы, «Болашақ» халықаралық стипендия қауымдастығының өкілі).

«Бізде басты мәселе - кәсіптік бағдар беру жұмысы. Ең алдымен, жастар қазір өз қызметін шығармашылықпен байланыстырудан қорқады, өйткені бұл елдегі жағдайға байланысты өте тұрақсыз мамандық. Сондықтан басты проблемалардың бірі - бұл біздің талантты балаларымыздың, әсіресе шығармашылық жоғары оқу орындарының жас түлектерін жұмысқа орналастыру механизмі ойластырылмауына байланысты ағылып кетуі». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

Жоғары білім алғаннан кейін әр түлек белгілі себептермен еңбек биржасына жүгінуге тырыспайды, біріншіден, олардың жалақы деңгейі тартымсыз, екіншіден, жұмысшы мамандықтарға аз адамдар ұмтылады. Жұмыспен қамту орталықтары жұмысының сапасы мен жеделдігін күшейту қажеттілігі туындайды. Жастардың жалақысына, білімге сәйкестігіне, жұмыс жағдайларына қанағаттанатынын немесе тіпті оны таба алатындығын анықтау үшін еңбек ресурстары нарығындағы жағдайға мониторинг жүргізу қажет. Жұмыспен қамту орталықтарына жас қызметкерлерді тарту бойынша ақпараттық жұмысты жандандыру қажет.

«Мен қазір тек Нұр-Сұлтан қаласы бойынша айтып отырмын. Бізде мобильді жұмыспен қамту орталығы бар, қала бойынша олардың саны шамамен - 8. Олар жұмыс берушілермен өте тығыз жұмыс істейді. Жеке сектормен де, мемлекеттік сектормен де. 3000-нан астам бос жұмыс орны бар. Әрине, жалақы 400 000 теңге емес. 80 000 теңгеден басталып 150 000, 200 000 теңгеге дейін, тіпті 250 000 теңге. Бірақ, өкінішке орай, бұл жұмысқа барғысы келетіндер аз. Бұл жерде психологиялық қолдау және жеке өсуді ұйымдастырушылар, мен басында айтқан психологтар туралы тағы бір рет қайталауым өте маңызды. Ал шын мәнінде, олардың жұмысы өте маңызды, олар тұлғаның психотипі бойынша түрлі психологиялық тестіден өтуге көмектеседі, содан кейін біздің модераторлар бос жұмыс орындарын таңдауға көмектеседі». («Атамекен» ҰКП сарапшысы).

«Жастарды жұмыспен қамту бағдарламалары жүйелі түрде жүзеге асырылады. Алайда жастар жұмыспен қамту орталықтарына жиі бармайды. Осы орталықтардың ақпараттық жұмысын ілгерілетуді ұсынамын. Ал бағдарламаның тиімділігі жұмыспен қамту бағдарламалары бойынша мамандардың санын талдағаннан кейін ғана белгілі болады, мысалы, «Дипломмен ауылға» бағдарламасы, олар бағдарлама аяқталғаннан кейін ауылдық жерлерде қалады». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

«Қазіргі жастардың жұмыспен қамтылуы өте төмен. Қазіргі уақытта жұмыссыз қалған жастар өте көп. Жалақысы қанағаттандырмайтын адамдар өте көп. Жұмыспен қамту орталығы өте баяу жұмыс істейді, сондықтан күн сайын таңертең адамдар көптеп жиналады». (Сарапшы, Жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталықтың өкілі).

Сарапшылар ауылдық және қалалық жастар арасындағы жұмысқа орналасудағы бастапқы мүмкіндіктердегі теңсіздікті атап өтті, ең алдымен, өңірлерде және ірі қалаларда білім берудің әртүрлі деңгейі әсер етеді.

«Қазіргі жастар дереу әрекет ететін сын-тегеуріндерді көптеп алуда. Нарық белгілі бір бәсекелестік артықшылықтары бар іскер адамдарды қабылдайды. Мемлекеттің міндеті - осы артықшылықтарды қалыптастыру мүмкіндігін беру. Осылайша, барлық мемлекеттік бағдарламалардың негізгі мақсаты барлығына тең мүмкіндіктер жасау деп санаймын. Проблемалардың бірі - ауылдық және қалалық жастар арасындағы құзырет деңгейінің алшақтығы. Көптеген ауыл балалары тыс қалады, жұмысқа орналасу мүмкіндігі жоқ». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

Қазіргі жастардың құндылық бағдарлары мен мүдделері

Қазіргі жастардың құндылық жүйесі туралы айтатын болсақ, сарапшылар өте күмәнмен қарайды. Жастар қазіргі экономикалық шындыққа өте бейімделмеген, тәуелсіз емес деген пікір бар. Әлеуметтік желілер оның құндылық көзқарастарын қалыптастыруда шешуші рөл атқара бастайды. Мемлекет алдында жастарды өз идеялары мен күш-жігерін іске асыра алатын қызықты жобаларға тарту міндеті тұр, ол үшін МЖС іске асыру жөніндегі жұмыс неғұрлым жүйелі, дәйекті болуға, жастардың барлық топтарын қамтуға, жастардың сенімі мен ұсынылатын мемлекеттік қолдауды пайдалана алуы үшін қазіргі заманғы үрдістерді ескеруге тиіс.

«Бүгінгі таңда жастар үшін аяққа тұру маңызды, сонымен бірге көптеген адамдар қандай да бір қолдауды, оның ішінде қаржылық қолдауды күтуде, қалтаға қарай өмір сүруді білмейді, қаржы жағынан білімі аз. Осыған байланысты дербес өмірді жоспарлауда көптеген қиындықтар туындайды». (Сарапшы, «Жастар СӨС қолдайды» ҰЕҰ өкілі).

«Жастар өздерінің негізгі құндылықтарын әлеуметтік желілерден іздейді. Олардың негізгі құндылықтары маған уақытты өткізіп, содан кейін барып, білім алу үшін пайдалы болып көрінеді. Мен әрбір өңірдің ерекшелігіне сәйкес ұлттық құндылықтарға негізделген кешенді жоба әзірлеуді ұсынамын». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

«Жалпы жастардың дамуы жаман емес. Бірақ әлсіз тұстары да бар. Сондай-ақ, қазір бос уақыты көп жастар баршылық. Жастар оны дұрыс пайдалануы тиіс. Мемлекеттен қажетті қолдауды көру. Менің ойымша, іс жүзінде қызықты болатын көптеген іс-шаралар өткізу керек. Құжаттар мен фотосуреттер туралы есеп беру үшін емес, жастар ортасының қызығушылығын ояту үшін. Мемлекет тарапынан көмек болса ғана жүзеге асыруға болатын көптеген идеялар бар». (Сарапшы, Жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталықтың өкілі).

Жалпы, сарапшылардың айтуынша, қазақстандық жастардың отбасына, қаржылық тұрақтылығына, өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндіктеріне қатысты базалық құндылықтары бар, олар жалпы алғанда қоғамдық қызметке тарту үшін жақсы бастама болып табылады. Қазіргі кезде мемлекеттің міндеті ортақ құндылықтар негізінде ортақ проблемаларды шешуге және Қазақстанның өсіп-өркендеуіне жәрдемдесу үшін назар аудару және жастарды қоғам өміріне белсенді түрде тарту болуға тиіс, олардың арасында елде тұратын барлық адамдарға құрмет, өзара көмек, ынтымақтастық, отаншылдық негізгі болуға тиіс.

«Ұлттық Дельфий комитеті жүргізген сауалнамалар бойынша жастардың құндылықтары: отбасы, ата-аналар, қаржылық тұрақтылық, өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндігі. Барлық жерде жүйелі жұмыс, жастардың барлық санаты үшін даму және қолдау бағдарламалары қажет». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

«Қоғам қайраткерлері мен ғалымдар: жастар қоғам өміріне өз еркімен қатыса бастағанда және ортақ проблемаларды шешуге және Қазақстанның өркендеуіне ықпал ете бастағанда, қоғам ортақ құндылықтар негізінде топтасады, олардың арасында біздің елде тұратын барлық адамдарға деген құрмет, өзара көмек, ынтымақтастық және отаншылдық негізгі болуға тиіс». (Сарапшы, Жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталықтың өкілі).

Жастар қоғамдық-саяси процестерде

Сарапшыларда жастардың саяси және азаматтық белсенділігі туралы екі пікірі бар. МЖС барлық мүмкіндіктерін пайдаланатын қоғамдық белсенді жастар мен саяси пассивті және немқұрайды болып келе жатқан маргиналды бөлік арасындағы алшақтық артып келеді деген пікір бар. Азаматтық белсенділіктің көрінісі үшін ынталандыру өмірді жақсы жаққа өзгерту ниеті болып табылады. Сондықтан волонтерлер қозғалысының танымалдығы артып келеді.

«Екіншісі - саяси мәдениет және, негізінен, жастардың мемлекеттік саясатты қабылдау мәдениеті, ол өзгереді. Біз тек білім беру ортасында жұмыс істейміз және бұл өте маңызды. Егер бізде

белсенді жастар болса, олар күн сайын белсенді және белсенді бола түсуде, олар жастар жөніндегі мемлекеттік саясатты ұстанады және барлық мүмкіндікті пайдаланады, онда маргиналды бөлігі бар, айталық, жоғары оқу орындарында маргиналды бөлігі бар, бірақ осы маргиналды жастардың қанша екенін елестетіп көріңіз, сондықтан оларда саяси апатия одан да көп. Міне, менің ойымша, бүгінгі таңда жастар саясатының проблемасы - еліміздің барлық жастарын қамту мүмкін еместігі. Мұнда түбегейлі басқа шаралар қабылдау қажет». (Жоғары білім саласынан сарапшы).

«Жастардың азаматтық белсенділігі өте жоғары. Қоғамды толғандыратын кез-келген мәселені ашық, анық және нақты тұжырымдайтын ұрпақ бар. Егер біз бұл әрекетті дұрыс бағытқа бағытта-масақ, проблемалар туындауы мүмкін. Ешқандай кедергілер жоқ, Қоғамдық кеңестер диалог алаңда-рында өз көзқарастарын білдіруге ашық». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

«Зерттеу көрсеткендей, соңғы жылы Қазақстанда жастардың азаматтық белсенділік деңгейі төмендеді. Қазіргі жастарды саяси оқиғалар қызықтырады ма? Жоқ. Сауалнама жүргізу барысында жастар арасында саяси оқиғаларға қызығушылық танытатын жастар бар екені белгілі болды. Волонтерлік қызметте жұмыс істегісі келетін жастар көп. Ерікті жұмыс - азаматтық белсенділіктің ең танымал түрі. Сондай-ақ саяси партиялардың, жастардың қоғамдық бірлестіктері мен ұйымда-рының қызметіне қатысу және БАҚ-та, блогтарда және түрлі форумдарда өз ұстанымын білдіру қазіргі жастар үшін тартымды формалар болып табылады. Абсолютті көпшілік үшін өмірді жақсы жаққа өзгертуге деген ұмтылыс азаматтық белсенділіктің көрінісі үшін ынталандыру болып табы-лады». (Сарапшы, Жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталықтың өкілі).

Екінші жағынан, кейбір сарапшылар жастардың саяси белсенділігі әлеуметтік желілердегі «дау-рықпаға» иек артады деп санайды, бірақ іс жүзінде бұл әрекеттің артында саяси сауаттылық, нақты аза-маттық ұстаным жоқ, тек танымалдыққа ұмтылу керек. Бұл мәселені жастарды қандай да бір белсенділік түріне тарту арқылы шешуге болады, бұл жастарға қоғам мүшесі ретінде өзінің қажеттілігін сезінуге, қоғамдық пайдалы жұмыста, мысалы, еріктілікте өз күштерін сынап көруге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, волонтерлік қанағаттанбауды және жастардың өздерінің әлеуметтік-экономикалық перспективаларына деген теріс көзқарасын төмендетуге мүмкіндік береді, сондықтан ол өзіндік әлеуметтік лифт бола алады.

«Шын мәнінде, жастар азаматтық белсенді болып көрінеді, бірақ бұл әлеуметтік желілерде да-урықпа және т.б. болып жатқандықтан. Ал, негізінде, олар аса азаматтық-саяси белсенді емес. Жастардың саяси сауаттылығын, азаматтық белсенділігін арттыру керек және дәл осы жерде қан-дай да бір қызметке тарту керек. Осыған байланысты, волонтерлік неліктен осыншама маңызды деген сұрақ туындайды, өйткені біз азаматтық белсенділікті арттырамыз, содан кейін ғана саналы түрде – саяси белсенділікті арттырамыз». (Сарапшы, YEҰ волонтерлікті қолдау саласындағы өкілі)

«Студент жастармен тығыз қарым-қатынас жасап, волонтерлерім арасында сауалнама жүргіздім, олар бізде экономикалық-әлеуметтік теңсіздік бар деп санайды және бәрі де шектен шыққан сияқты көреді. Бұл ақырғы шектер вакууммен толтырылған. Мәселен, адам қандай да бір топты жарып шығады, көп лүпіл жинайды және т.б. немесе «Мен көше сыпыруға кеттім» деген сезіммен шет қала береді, яғни әлеуметтік трамплиндер мен лифтілер біз ойлағандай көп емес немесе жастар олар-ды көрмейді. Көретіні жаппай шектер ғана. Сондықтан бұл жерде волонтерліктің рөлі де маңызды, өйткені волонтерлік – бұл нақты әлеуметтік лифт. Тікелей жұмыс істейтін волонтер осы қоғамда әрекет етеді, жоғары білім алмай тұрып, жұмысқа ұсыныс алады. Адам тәжірибе мен өзіне деген сенімге ие болады. (Сарапшы, YEҰ волонтерлікті қолдау саласындағы өкілі).

«Жастардың азаматтық белсенділігі ерік-жігердің, іс-әрекеттің, сөз сөйлеудің сауатты теңде-стірілген позициясында көрінеді. Өкінішке орай, бүгінде белсенді жастардың басым бөлігі әлеумет-тік желілердегі пікірлер мен посттар арқылы жиі дұрыс емес ақпаратқа жауап бере отырып, өзінің азаматтық ұстанымын түсінеді және көрсетеді. Ауыл жастары арасында асарларға, волонтерлік

бастамаларға қатысу формасындағы ұстанымның «байсалды» көріну үрдісі сақталып отырғаны қуантады. Бірақ орталықтандырылған идеологиялық жұмыстың болмауына байланысты жастар әрқашан қоғам өміріндегі өзінің маңыздылығын және оған әсерін түсінбейді және нақты бағалай бермейді». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

Наразылық белсенділігінің арту қаупі туралы айта отырып, сарапшылар жастар сыни ойлай алмай, фактілерді терең талдай алмай, кез-келген жалған ақпаратты сенімге қабылдаған кезде «клиптік сана» проблемасын атап өтті. Бұл жастардың санасына, оның ішінде деструктивті күштер тарапынан әсер етуге мүмкіндік береді, демек, жастарды наразылық белсенділігіне тарту қаупі артады. Сонымен қатар, қоғамдық белсенді және сауатты жастар да теріс әсер етуі мүмкін. Жалпы цифрландыру дәуірінде жас ұрпақтың санасына ақпараттық ықпал ету маңызды.

«Өйткені жастар «клиптік» санаға, «үстірт ойлауға» үйреніп қалған. Бізде проблема мынада, жастар ақпаратты сұрыптамайды, фактілерді тексермейді. Осыған байланысты қазір «хайп» және т.б. ұғымдарға байланысты, біз мағына мен құндылықты жоғалтамыз. Сондықтан наразылық белсенділігі мәселесі бойынша ақпараттық вакуум жасалады. Ауыл жастары, қала жастары арасындағы вакуум, міне, осы олқылық дезинформациямен, кейбір деструктивті күштермен толтырылады. Мысалы, көптеген қорлар бар, олар туралы біз бәріміз хабардар емеспіз, олар шетелдік және біздің жастарымызды қаржыландырады. Жастар олар туралы кейбір тексерілмеген көздерден біліп жатады. Ал қазірдің өзінде идеологиялық көзқарас, мақсаттар және т.б. бұл қорлардың біз не болып жатқанын, қалай болып жатқанын бақылай алмаймыз. Мен жалаң сөзбен сөйлей алмаймын, бірақ жалпы, белсенді, МЖС-ға адал көзқарастағы жастар, жұмыс істеп/тығыз байланыс орнатып, одан ақшалай қаражат/бюджеттер ала бастап, кейіннен наразылық көзқараста болып жатқан мысалдар жоқ емес». (Сарапшы, ҰЕҰ волонтерлікті қолдау саласындағы өкілі).

«Екінші - бұл біздің халықтың қажетті санатына ақпарат жетпейтін және бұл бос орындар кейбір деструктивті топтармен, қоғаммен байланыс, телеграмм арналармен және т.б. толтырылған кезде осындай қысқа мерзімді ақпараттық вакуум болады. Өкінішке орай, біз қазір пандемия дәуірінде көптеген жалған ақпараттың таралғанын көріп отырмыз. Сондықтан, менің ойымша, қандай да бір ақпараттық қамтамасыз ету қажет, ақпараттандыруға көп көңіл бөлу керек». («Атамекен» ҰКП сарапшысы).

«Наразылық қоғам үнемі жаңғыртатын құбылыс ретінде әлеуметтік жүйені реттеудің өзіндік тәсілі ретінде әрекет етеді. Жаһандану процесі, тұрақты ғылыми және техникалық прогресс наразылық іс-әрекетін көрсету тәсілдеріне үлкен өзгерістер енгізеді, бұл наразылық типологиясын толығырақ қарастыруға мәжбүр етеді. Сондай-ақ, қазіргі заманғы байланыс құралдарының дамуына байланысты наразылық іс-әрекетінің көрінісі түрінде елеулі өзгерістер орын алатындығын атап өткен жөн, бұл наразылықтың виртуалды және ойын түрлерінің пайда болуымен айқын көрінеді. Жалпы, соңғы екі жылда жастардың наразылық белсенділігі өзгерген жоқ деп ойлаймын». (Сарапшы, Жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталықтың өкілі).

Жастар арасында волонтерлер қозғалысын қолдау және дамыту

Жастар арасында волонтерлік қозғалысты дамытудың қоғамға пайдалы әсерін ескере отырып, сарапшылар бірқатар тиісті шараларды ұсынды.

«1. Волонтерлер қызметіне қатысты мәселелерді шешу үшін, сондай-ақ ұлттық және халықаралық волонтерлік қызмет үшін негіздемелік жағдайларды жақсарту жөніндегі нақты саяси стратегиалар мен шараларды қарау және әзірлеу үшін парламенттік комитет немесе ұқсас топ құру.

2. Волонтерлердің экономикалық және әлеуметтік дамуға қосқан үлесі осы секторға қатысты барлық заңнамалық және басқа да үкіметтік актілерде танылуын және қорғалуын қамтамасыз ету.

3. Мысалы, 5 желтоқсандағы халықаралық волонтерлер күнін және волонтерлік қызмет маңызды

құрамдас бөлік болып табылатын басқа да маңызды күндер мен іс-шараларды қолдау және насихаттау арқылы хабардарлықты арттыру қызметін жандандыру.

4. Волонтерлердің күш-жігерін қолдауға және тануға бағытталған іс-шаралар өткізу.

5. Волонтерлік ұйымдармен, сондай-ақ жеке сектор, ғылыми орта және бұқаралық ақпарат құралдары сияқты басқа да мүдделі тараптармен, оның ішінде волонтерлердің өздері үшін қолжетімді қоғамдық тыңдаулар арқылы тығыз байланыста болу.

6. Бір жағынан саясатты әзірлеуге жауапты адамдар мен заң шығарушылар және екінші жағынан волонтерлік қызметтегі негізгі мүдделі тараптар арасында тұрақты диалог жүргізуге мүмкіндік беретін тұрақты құрылым ретінде ұлттық және аймақтық еріктілер орталықтарын немесе тіпті волонтерлерді дамыту агенттіктерін құруды және олардың жұмыс істеуін қолдау. Әйтпесе, біз әр жақсы бастамада Әлеуметтік студенттік ваучер ретінде кемшіліктерге тап болуымыз мүмкін.

7. Волонтерлердің әлеуметтік дамуға қосқан үлесі және ұлттық және халықаралық салыстырмалы тұрғыдан волонтерлік қызметке ұлттық заңнаманың әсері туралы зерттеулерді дамыту, қолдау және жәрдемдесу.

8. Волонтерлік қызметті ұлттық саясатқа, бағдарламаларға және баяндамаларға негізгі мәселелердің бірі ретінде қосу, мысалы, волонтерлердің ұлттық және халықаралық стратегиялық мақсаттарға қол жеткізуге қосқан үлесін ескеру.

9. Халықаралық, аймақтық және ұлттық саясат пен заңнама ерікті қызметтің барлық ықтимал көріністерінің әртүрлілігі мен икемділігін қамтамасыз ете отырып, азаматтардың волонтерлік қызметке қатысу мүмкіндіктерін азайтуға кедергі жасамауын қамтамасыз ету.

11. Волонтердің жолдығы және Қазақстан бойынша жеңілдікпен жүруі.

12. Материалдық емес көтермелеулер: білім беру, әлеуметтік-тұрмыстық (музейлер, театрлар, кино, концерттер, спорттық іс-шараларға тегін бару), тамақ, арнайы киім түрінде қолдау, үй-жайлар мен жабдықтар беру түрінде ұйымдастырушылық қолдау, есесіне үй-жайлар мен ондағы мүлікті сақтау үшін волонтерлердің жауапкершілігі.

13. ЖОО Қабылдау кезінде қосымша балл беру (жеңілдік жүйесінің механизмдерін жасау).

14. Жылына бір рет облыстарда волонтерлік фестивальдер өткізу (бұл өңірлерді қамту бойынша маңызды), басым бөлігі интерактивті. Жалпы тұжырымдаманы әзірлеу.

15. Жергілікті әкімдіктерден көлік түріндегі қолдау, мысалы, командамен және басқалармен (жиналған заттар, азық-түлік өнімдері) жүру ыңғайлы болу үшін машина бөлу». (Сарапшы, YEҰ волонтерлікті қолдау саласындағы өкілі).

«Жастарға қызықты, оның ішінде халықаралық, білім беру, мәдени, ғылыми волонтерлік жобаларға қатысу үшін көбірек ақпарат пен мүмкіндіктер беру, олардың қызмет аясын әлеуметтік бағыттағы волонтерлік жобаларға тартумен шектемеу (осал топтарға көмек көрсету және т.б.). Жоқ, бұл азаматтық қоғамның қызмет саласы». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі)

«Волонтерлік жастар арасындағы жаңа үрдіс емес, керісінше, ол волонтерліктің дамуына жаңа серпін берді. Бүгінгі пандемияда волонтерлер жұмысы ерекше. Біз волонтерлік жобаларға нақты қолдау көрсете отырып, волонтерлікті дамыта аламыз». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

«Әлеуметтік студенттік кредит» жобасы: артықшылықтары мен кемшіліктері

«Әлеуметтік студенттік кредит» жобасы сарапшылар тарапынан екіұшты баға алды. Ол негізінен ықтимал пайдалы жоба ретінде бағаланады, бірақ іс жүзінде нашар жүзеге асырылады. Басты проблема: жобаны іске асыру механизмдерін пысықтамау. Жоба бастапқыда жастардың ерікті қызметін жандандыруға бағытталған, бірақ жете пысықталмауына, тартылған құрылымдар іс-әрекеттерінің сәйкес келмеуіне, волонтерлерге нақты қажеттілікті үйлестірудің және түсінудің болмауына байланысты - осы-

ның барлығы жоба тиімділігінің төмендігіне алып келді. Егер механизмдер пысықталмаса, бұл студент жастардың волонтерлік қызметке кері уәждемеге әкелуі мүмкін. Сондай-ақ, жобаны ақпараттық қолдаудың жеткіліксіздігі проблемасы болды, сондықтан ол оң қабылданбады, керісінше, басқа популистік жоба ретінде. Кейбір сарапшылар жобаның болашағына күмән келтіреді.

Анықтама: «Әлеуметтік студенттік кредит» жобасы 2019 жылы Жастар жылы аясында басталды. Жоба студенттерді әлеуметтік және қоғамдық пайдалы қызметке кеңінен тартуға бағытталған. Жоба аясында жоғары оқу орындарының студенттері ақшалай сыйақы алып, қоғамдық пайдалы жұмыс нәтижелері үшін академиялық кредиттерді қайта есептеуді жүзеге асыруға тиіс болды.¹

«Бастапқыда үшінші тұлғаны, мүдделі тұлғаны енгізу қажет болды. Мысалы, қандай да бір волонтерлік ҮЕҰ. Олар волонтерлерді өздері жалдай алар еді. Өңірлерде 7 000 адамға квота алу. Өздері жүріп, мүдделі адамдарды іздей алар еді.

Бұл квотаны шын мәнінде құлықты балалармен отырып, қызу ықыласпен толтыруға болады. Бұл олай емес сияқты көрінеді. Универсиада болған кезде үш мың адамды жұмысқа алу керек болды, біз он күнде он мың өтінім жинадық. Бұл мүмкін дүние. Нақты волонтер болғысы келген адамдар, Оған дейін үш жүз адамды жарты жыл жинаған едік. Сондықтан, көп әуреге түспей, осындай тамаша жарнама ұйымдастыруға болады. Қазірдің өзінде ЖОО-ға университеттен осы бағдарламаға қанша адам қатысады деген нақты міндеттермен шығуға болады. Әкімдікпен және волонтерлерге мұқтаж басқа да жергілікті мекемелермен бірлесіп, келістіру, орын беру, осы барлық байланысты үйлестіру жұмыстарын жүргізу, содан кейін шын мәнінде бұл адамдар жұмыс істеді деп бекіту, өйткені кенеттен жолда қосылғандар болуы мүмкін және т.б. Содан кейін осы стипендияларды алу үшін жұмыс істегендердің соңғы тізімін қаржы орталығына жіберу қажет». (Сарапшы, ҮЕҰ волонтерлікті қолдау саласындағы өкілі).

«Жоспар жақсы, бірақ практикалық артықшылықтар, сөзбен айтқанда, жастар көп емес. Сондай-ақ, бұл жоба тиісті ақпараттық сүйемелдеуді алған жоқ және кезекті популистік жоба ретінде қабылданды деп санаймын». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі)

«Жақсы жоба. Әрине, пилоттық іске қосудан кейін кейбір кемшіліктер болды. Сайтта волонтерлер мен ұйымдарды тіркеуден бастап, волонтерлерді жауапты ұйымның бақылауына дейін. Маршруттар да 11-ге дейін өсті. Мысалы, біздің өңірде волонтерлер көп. Қабылдаушы ұйымдардың саны аз. Елдегі жағдайға, карантиндік шектеулерге және студенттердің демалыста болуына байланысты жұмыс тоқтатылды». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі)

«Бұл жобаны іске қосу қажет деп ойламаймын». (Сарапшы, Жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталықтың өкілі).

Жастар ортасындағы қылмыстылық

Статистиканы талдай отырып, ювеналды полиция саласының сарапшысы, жалпы алғанда, жастар, оның ішінде жасөспірімдер арасындағы қылмыс деңгейі бірнеше жыл ішінде төмендей бастағанын атап өтті. Қылмыс жасаған жастар арасындағы негізгі контингент жұмыссыздар болып табылады, бұл жұмыспен қамту мәселесін шешу жастар арасындағы қылмыс деңгейін төмендетуге оң әсер етуі мүмкін деген қорытындыға әкеледі.

«Егер ағымдағы жылды алатын болсақ, онда қылмыс деңгейі өткен жылмен салыстырғанда 24,5%-ға төмендеді. Бұл 14 жасан 29 жас аралығы.

¹ https://baigenews.kz/news/proekt_sotsialnyy_studencheskyy_kredit_dlya_volonterov_zapustyat_v_sentyabre/

Бұл ретте статистика көрсеткендей, өткен жылы қылмыс жасаған 95 000 жастардың 81 000-ы немесе 80%-ы жұмыссыз адамдар болып табылады. Бұл бірден жастардың жасаған қылмыстарының санын азайту үшін, әрине, барлығын тиісті жұмыспен қамтамасыз ету керек деген ойға жетелейді». (Ювеналды полиция саласындағы сарапшы).

Сондай-ақ, сарапшының пікірінше, жастар арасындағы қылмыстың төмендеуіндегі маңызды факторлар жастардың бос уақытын қамтамасыз ету, отбасы тарапынан тәрбие жұмысы, ескелең ұрпақтың моральдық негіздерін нығайту, алкоголизммен күрес мәселелері болып табылады. Сарапшы отбасының гуманистік нормалар мен құндылықтарды тәрбиелеудегі, сондай-ақ білім беру мекемелерінде оқу-тәрбие процесін дұрыс ұйымдастырудағы, зайырлы білімді енгізудегі маңызды рөлін атап өтті.

«Екіншіден, жұмыссыздықпен қатар, жастардың бос уақыты ұйымдастырылмаған. Үшіншіден, қылмыс жасаудың тағы бір себебі - алкогольдік ішімдіктерді ішу және моральдық қағидалардың болмауы. Егер біз қылмыс жасаған жауап алынған жастардың мысалдарын алсақ, онда, әрине, олар жас кезінде ата-аналарының ешқандай тәрбиесіне ұшырамаған сияқты көрініс пайда болады.

Нәтижесінде мектептерде және басқа да білім беру мекемелерінде оқу-тәрбие процесін дұрыс ұйымдастыру арқылы зайырлы білімді, негіздерді, оқытудың жекелеген тақырыптарын енгізу жастардың маргиналдану деңгейін төмендетуі мүмкін». (Ювеналды полиция саласындағы сарапшы).

Басқа сарапшылар, керісінше, жастар қылмысының деңгейі жоғары (әсіресе кейбір аймақтарда) және ресми статистика төмен деп санайды. Қылмыстың өсуіне себеп болатын негізгі факторлар аталды, олар: құқықтық және ақпараттық сауаттылықтың болмауы, өмірдің төмен экономикалық деңгейі, құндылық бытыраңқылығы, жастар қарым-қатынас жасайтын «ортаның» әсері, алкоголизм.

«Қылмыс деңгейі өте жоғары, ал ресми статистика нақты көріністі көрсетпейді. Себептері: құқықтық және ақпараттық сауатсыздық, жастардың өмір сүру деңгейінің төмендігі, ортақ құндылықтардың болмауы, соның салдарынан қылмыстық әрекеттер арқылы жігерсіздік пен дәрменсіздік. (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

«Өкінішке орай, біздің өңірде жастар арасындағы қылмыс деңгейі жоғары. Бұл олардың өсіп келе жатқан ортасына байланысты, онда достар ұрысады, «олар шынымен кім екенін көрсеткісі келеді», алкоголь ішу, бұл тізімді жалғастыра беруге болады. (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

«Бүгінгі таңда бізде Түркістан, Шымкент жастары арасында қылмыс деңгейі өте жоғары». (Сарапшы, ҰЕҰ нашақор адамдарға көмек көрсету жөніндегі өкілі).

Сарапшылар жастар арасындағы қылмыс деңгейін төмендету бойынша тиісті шараларды атап өтті: қолжетімді білім беру, жұмысқа орналасуға көмек, толыққанды және жүйелі демалысты қамтамасыз ету, мектепке дейінгі жастан гуманистік құндылықтарды тәрбиелеу. Сондай-ақ қылмыс жасауға бейім жастардың әлеуметтік «портретін» жасай отырып, қылмыстық факторларды кешенді есепке алу бойынша шаралар ұсынылады.

«Шаралар: қолжетімді білім беру, жұмысқа орналастыру, бос уақытты жүйелі өткізу (шығармашылық, спорт және т.б.) мүмкіндіктерін беру арқылы әл-ауқат деңгейін арттыру, мектепке дейінгі жастан бастап жалпы адамзаттық құндылықтарды қалыптастыру (тәрбиелеу) және танымал ету». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

«Арнайы комиссия бар, жауапты органдардың ведомствоаралық жұмысы ұйымдастырылды. Қалада/ауданда, университетте, колледжде немесе тіпті мектепте қылмыс жасай алатын жастардың портретін жасау керек, онда жастардың қылмыс фактілері үнемі жазылып отырады». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

Нашақорлықтан зардап шегетін адамдарды қолдау саласында жұмыс істейтін сарапшы заңмен байланыста болатын жастармен жұмыс істеу бөлігіндегі жастар саясаты толығымен сәтсіз деп санайды. Жастардың, әсіресе жасөспірімдердің осы санатын қолдау және оңалту жүйесі жоқ, іс жүзінде заңмен бекітілген шаралар жоқ.

«Мен тағы бір акцент жасағым келеді, мен мұны айтудан қорықпаймын, өйткені мен 2005 жылдан бері 14 жастан жоғары жастармен жұмыс істеймін, және бізде заңмен байланыста болған адамдар бөлігінде мемлекеттік жастар саясаты сәтсіз аяқталды деп айтқым келеді. Бұл 14 жастан 18 жасқа дейінгі және 18 жастан 30 жасқа дейінгі жастар, айталық. Бізде заңға қайшы келетін адамдарды қолдаудың толық жүйесі жоқ. Қылмыс жасаған кезде жасөспірім жүйемен жалғыз қалады, оңалту шаралары жоқ, заңда бұл туралы өте аз жазылған». (Сарапшы, ҰЕҰ нашақор адамдарға көмек көрсету жөніндегі өкілі).

Жергілікті атқарушы органдарды осы бағытта неғұрлым тиімді жұмыс істеуге ынталандыру мақсатында аумақтарды дамыту көрсеткіштері жүйесін өңірлердегі қылмыс көрсеткіштерімен байланыстыру туралы ұсыныс айтылды. Әрбір өңірдегі ЖАО-ның өз өңірінің нақты жағдайларын ескере отырып, мемлекеттік бағдарламаларды, жобаларды, гранттар мен нысаналы трансферттерді бейімдеп, енгізуінің маңыздылығы атап өтілді.

«Сонымен қатар, заң аумақтарды дамыту бағдарламасына ешқандай әсер етпейді. Мұны міндетті түрде байланыстыру қажет, өйткені бүгінгі күні әкімдіктің, әкімнің қызметін бағалау тікелей жауапты болуы тиіс, өйткені мақсатты трансферттер, не жобалар немесе гранттар, олар бүкіл республика үшін тек пилоттық болуы тиіс, ал аумақта олар нақ сол конъюнктураға, сол жағдайға, аумақтағы қылмысқа сәйкес қайталануы, енгізілуі және дамуы тиіс. Себебі әр аймақта әрқалай». (Сарапшы, ҰЕҰ нашақор адамдарға көмек көрсету жөніндегі өкілі).

Сарапшының пікірінше, сотталғандардың санын азайтуға арналған стратегиялық бағытқа байланысты қылмыстық істер ақталмайтын негіздер немесе медиация бойынша тоқтатылатын жастар үлкен қауіп төндіруі мүмкін. Жастар, жасөспірімдер мұндай үкімді алғаннан кейін жауапкершілікті сезінбейді. Сарапшы жастар туралы жаңа заңды әзірлеу кезінде осы аспектіні ескеруді ұсынады.

«Жастар қылмысын бағалау кезінде тоқтатылған істердің санына байланысты мәселелерді бірінші орынға қою қажет. Себебі қазір бізде барлығы сотталған адамдардың азаюымен байланысты. Бірақ менің 15 жылдық тәжірибем мен құқық қорғау жүйесіндегі жұмыс тәжірибем сеніңіз, қазір қылмыстық істері ақталмайтын негіздер немесе медиация бойынша тоқтатылған жастар үлкен қауіп төндіреді. Жастар, жасөспірімдер мұндай үкімді алғаннан кейін жауапкершілікті сезінбейді. Олар тіпті соттардың шешімдерін түсінбейді. Енді, егер мемлекеттік жастар саясаты туралы жаңа заң әзірлеу туралы мәселе қойылса, оны байланыстыру қажет. Бұл ұлттық қауіпсіздік мәселесіне қатысты». (Сарапшы, ҰЕҰ нашақор адамдарға көмек көрсету жөніндегі өкілі).

Сондай-ақ, сарапшының пікірінше, көбінесе кәмелетке толмағандарды ЛГБТ қауымдастығына тарту туралы мәселені көтерді, бұл жасөспірімдердің құқықтарының бұзылуын көрді.

«Мен сізге айтқым келеді, бұл өте үлкен мәселе, біз бұл туралы мүлдем айтпаймыз, менталитетімізге байланысты ұяламыз, бірақ бұл ЛГБТ-ға қатысты мәселелер. Біз осындай топпен жұмыс істейміз. Бізде жабық жоба бар және оны ересектер үшін ашқанымыз өте өкінішті, бірақ бүгінгі таңда біздің қызметтеріміздің ең жас тұтынушысы 13 жастағы жасөспірім болып табылады. Оқушылар арасында мұндай сан өсуде. Мен мұны норма деп санамаймын. Біз адамның таңдауын айыптамаймыз, бірақ бұл таңдау ересек болғаннан кейін болуы керек екенін түсінуіміз керек. Бүгінгі таңда бізде кәмелетке толмағандарды осындай құбылыстарға тарту бар». (Сарапшы, ҰЕҰ нашақор адамдарға көмек көрсету жөніндегі өкілі).

Сарапшының пікірінше, діни сауаттылық мәселесі аса өзекті және бұл осы саладағы тиімсіз жастар саясатының нәтижесі. Бұл бағыт іс жүзінде сәтсіз аяқталды.

«Бұл діни сауаттылық мәселелері. Бұл бүгінгі күні біздің оқу орындарымыз орындамайды, ал жастар олардың көзімен экономикалық, жастар саясаты және т.б. әлеуметтік саясатты бағалауына байланысты. Олар өмірге басқа жол іздей бастайды. Бұл да менің ойымша, бүгінгі таңда жастар саясаты аясындағы өзекті тақырып. Мен білмеймін, мүмкін біреу менімен бұл бөлікте келіспейтін шығар, бірақ бүгінгі таңда 17 өңірмен, 17 орталық арқылы жұмысты бағалай отырып, біз бұл құбылысқа тап болдық және біз бүгінгі күні бұл аса өзекті проблемалардың бірі екенін түсінеміз». (Сарапшы, ҰЕҰ нашақор адамдарға көмек көрсету жөніндегі өкілі).

Сарапшы жастардың нашақорлық проблемасына назар аударды. Есірткі заттарының жаңа түрлерінің пайда болуы мен таралуы проблеманы ушықтырады, олардың әсері организм үшін, әсіресе жастар мен жасөспірімдердің психикасы үшін одан да жойқын болды. Сарапшының пікірінше, бұрын белсенді көтерілген бұл проблема қазір жастар саясатында, аумақтарды дамыту бағдарламасында көрініс таппайды.

«Төртінші мәселе - бізде жастар саясатында аумақтарды дамыту бағдарламасы айтылмаған. Бізде жастардың нашақорлық мәселесін ерекше көтерген белгілі бір кезең болды. Бірақ бұл ауыр есірткі болды. Қазір тұзды қолдану жүріп жатыр, жастар осыны норма деп санайды. Бұл анықталмайды. Кешіріңіз, бірақ біз осындай жасөспірімдер мен жас әйелдерді бақылаймыз. Міне, мендегі соңғы жағдай – балалар үйінен шыққан 23 жасар келіншек. Екі мезгіл тұз қолданады - бұл адамның жеке басының толық деградациясы. Біз оны кеше наркологияға жатқыздық, өйткені ол шизофренияға шалдығып келе жатыр». (Сарапшы, ҰЕҰ нашақор адамдарға көмек көрсету жөніндегі өкілі).

Жастарды қолдаудағы мемлекеттік жастар бағдарламаларының, жобаларының, жастар ресурстық орталықтарының рөлі

Сарапшылар мемлекеттік жастар бағдарламаларының, жобаларының, сондай-ақ жастар ресурстық орталықтарының рөлі өте жоғары деген пікірге келді. Сарапшының, азаматтық қоғам өкілінің пікірінше, ЖРО отбасымен бірге, әсіресе ауылдық жерлерде тәрбие үрдісінде негізгі рөл атқара алады, жастар бастамасын тарту және жандандыру орталықтарына айналады, сондай-ақ практикалық және консультациялық қолдау көрсете алады.

«Әлемдік тәжірибеде - отбасындағы тәрбиемен қатар негіз қалаушы болып табылады. ЖРО жастарды, әсіресе ауылдық жерлерде, тарту орталығы болуға, консультациялық, практикалық көмек көрсетуге және жастарға арналған идеялар мен жобалардың жиынтығы болуға тиіс». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

«Мемлекеттік жастар бағдарламаларының рөлі бәрібір үлкен. Түрлі жастар бағдарламаларының арқасында біз волонтерлік жұмыстардың дамуын көріп отырмыз. Жастар ресурстық орталықтары жастарға үлкен қолдау көрсетеді. Олар өздерін жүзеге асыруға, екінші жағынан өздерін көруге мүмкіндік береді». (Сарапшы, Жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталықтың өкілі).

«Жастар ресурстық орталықтары жастар бастамаларына ақпараттық-әдіснамалық, консультациялық қолдау көрсететіні, жастар арасындағы жағдайды қадағалайтыны және талдайтыны белгілі». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

«Қазақстан Республикасының жастарын қолдаудың 2020-2025 жылдарға арналған кешенді бағдарламасы жастардың нақты мәселелерін шешеді деп үміттенемін». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

Әрі қарай пікірлер бөлінеді. Өз кезегінде, жастар ресурстық орталығының өкілі, ЖРО жастардың бастамаларына қолдау көрсететін құрылым ретінде өзін көрсетіп, өздерін танытуға мүмкіндік береді деп санайды.

Азаматтық қоғамды білдіретін сарапшылардың пікірінше, ЖРО қызметі ретсіз, жүйесіз, жастардың жекелеген топтарын ғана қамтиды және жастар саясаты басқармаларының бюрократиялық жұмыс схе-

масын қайталайды. Әкімдік жастармен жұмыс жөніндегі бөлім өкілінің көзқарасы бойынша, ЖРО қазіргі бағдарламалар мен мүмкіндіктер туралы жастарды кеңінен ақпараттандыру, оларға қатысу үшін практикалық көмек көрсету бойынша өздеріне жүктелген міндетті әлі де нашар орындауда. Сарапшы олардың қызметі мен бастамашылығын жандандыру мақсатында ЖРО-ға рейтингтік бағалау енгізуді ұсынады.

«Жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталықтар кез келген идеяны әрдайым қолдайды, оны жүзеге асыруға және өз жұмыстарын жоғары деңгейде көрсетуге мүмкіндік береді». (Сарапшы, Жастармен жұмыс жөніндегі ресурстық орталықтың өкілі).

«Қазір бұл жастар саясаты басқармаларының бюрократиялық рудименті, бенефициарлардың аз саны үшін стихиялық қызметті жүзеге асыратын, өз бетінше өмір сүретін жастардың көп бөлігінен өзгеше. Сонымен қатар, елде жастармен жұмыс жасау бойынша академиялық білімі бар кәсіби мамандар жоқ». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

Жоғарыда айтып өткенімдей, жастарға, олардың замандастарына, сол бағдарламаның қатысушыларына арналған бағдарламаларға қалай оңай қатысуға болатындығын түсіндірген дұрыс. Жастар үлкен үмітпен жастар ресурстық орталықтарына жүгінеді және өкінішке орай, барлық сұрақтарына жауап таба алмайды. Өңірдің жастар ресурстық орталықтарының нақты көрсеткіштер бойынша рейтингін жасау қажет. Өйткені, кез-келген жас жастар ресурстық орталықтары туралы білуі керек». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

Сарапшы, ҮЕҰ өкілі мақсатты топтың сұраныстары мен қажеттіліктеріне сәйкес келмеуіне байланысты шын мәнінде тиімді жастар бағдарламаларының жетіспеушілігін, сондай-ақ бағдарламаларды іске асыру туралы объективті және шынайы ақпараттың болмауын атап өтті.

«Қазіргі уақытта жастар үшін шын мәнінде тиімді бағдарламалар өте аз, өйткені бағдарламалардың шарттары жастардың қажеттіліктеріне және олардың мүмкіндіктеріне әрдайым сәйкес келе бермейді, сондай-ақ жастардың қолданыстағы бағдарламалар туралы хабардар болмауы, жастарға арналған бағдарламаларды іске асыру нәтижелері туралы шынайы статистика жоқ, бағдарламаларды іске асыруда жүйелі тәсіл жоқ». (Сарапшы, «Жастар СӨС қолдайды» ҮЕҰ өкілі).

Қазіргі уақыттағы МЖС проблемалары

Сарапшылар жастар туралы заңды қайта қарау қажеттілігі туралы айтты, олардың пікірінше, бұл шектеулі, нормативті. Ондағы көптеген ережелер ескірген және жастардың қазіргі мұқтаждары мен қажеттіліктерін көрсетпейді, бар проблемаларды ескермейді. Осыған байланысты бөлінетін қаржыландыру тиімсіз жұмсалады.

«Сондай-ақ, мен мемлекеттік жастар саясаты туралы заңның өзі соншалықты маңызды және жастар саясатының өзі осы жерден құрылған болуы мүмкін дегім келеді. Өйткені заңда, негізінен, ештеңе айтылмаған, яғни бұл негіздемелік заттар. Сондықтан бөлінетін қаржыландыру, ол да ортақ кейбір негіздемелік заттарға бөлінеді». (Сарапшы, ҮЕҰ жастарды құқықтық ағарту жөніндегі өкілі)

«Заңға келетін болсақ, оның мұндай негіздемелік форматы бар екендігімен келісемін, бұл өте көп. Атап айтқанда, біз жыл сайын жастар ісі жөніндегі комитетке, министрлікке жастардың белгілі бір санатының, атап айтқанда ерекше қажеттіліктері бар жастардың құқықтарын көздеу қажеттігі туралы ұсыныстар енгізіп келдік, әлі де енгіземіз». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі)

«Бізде жастар саясаты бар, волонтерлік қызмет туралы заң сияқты, нормативті сипатқа ие екенімен келісемін. Қазір бізде волонтерлік туралы заңды және өзгерістер әзірлеу бойынша жұмыс тобы бар. Менің ойымша, заңға өзгерістер енгізуге болады, өйткені бұл заң 2004 жылғы». (Сарапшы, ҮЕҰ волонтерлікті қолдау саласындағы өкілі).

Кең таралған мәселелердің бірі - МЖС жастардың кең топтарына арналмаған, тек белгілі бір сегменттерге арналған. Қалған мұқтаж топтар МЖС-мен қамтылмаған. Әсіресе, ауыл жастары, ерекше қажеттіліктері бар адамдар, NEET санаты үшін жобалардың қолжетімсіздігі проблемалық болып көрінеді.

«Атап айтқанда, ауылдық жерлердегі жұмыстың нашарлығын атап өткім келеді. Ауылдық жерлердегі жастарға бағытталған мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру мүмкін емес шығар. Себептер көп. Бұл әлсіз интернет, кейбір ауылдық округтердің қолжетімді болмауы, жастарға арналған жолдардың, мүмкіндіктердің, түрлі мекемелердің болмауы. Яғни, бұл бағыттағы ең болмағанда ауыл жастарына жүйелі жұмысты ойластыру керек». (Сарапшы, «Жастар СӨС қолдайды» YEҰ өкілі).

«Мысалы, ерекше қажеттіліктері бар балалардың зорлық-зомбылығы бойынша біз жобаларды мүлдем көрмейміз. Мұндай жобалар бар, бұл өте қиын тақырыптар. Мен барлығы онымен жұмыс істеуге дайын емес екенін түсінемін, бірақ бізде осындай проблема бар». (Сарапшы, «Болашақ» халықаралық стипендия қауымдастығының өкілі).

«Бүгінгі таңда жастар саясатында қандай мәселе бар екенін білесіз бе? Көп нәрсе жасалады, бірақ жастардың бір тобы үшін жасалады. Бізде NEET категориясы бар, міне, осы категория үнемі тыс қалып келеді. Кейде тіпті NEET пен белсенді жастардың арасындағы айырмашылық артып келеді. Ол біз көріп отырғанымыздай, бәрі тұңғыыққа ұқсайды. Мұнда, әрине, екі мәселе бар: біріншісі - жастарды жалпы қамту. Бүгінгі күні оны жасау өте қиын болмақ». (Жоғары білім саласынан сарапшы)

«Біріншіден, бұл мемлекеттің қазір жастарға деген көзқарасы. Яғни мемлекет жастарды белгілі бір топтарға бөледі және бұл барлық кезде бірдей дұрыс бола бермейді». (Сарапшы, YEҰ жастарды құқықтық ағарту жөніндегі өкілі).

Сондай-ақ, сарапшылар қоғамдық белсенді жастардың азаматтық секторға қатысуын бизнес түрі ретінде қабылдау үрдісін атап өтті. Осылайша, жастардың бұл санаты әлеуметтік маңызды мәселелерді шешуге бағытталған қоғамдық пайдалы қызмет ретінде азаматтық белсенділікті тағайындау туралы идеяны бұзады.

«Үлкен мәселе, кейбір жастар өкілдері азаматтық секторды, жастар саясатын бизнес ретінде көбірек қабылдайды, яғни қоғамдық қор құру, гранттарға қатысу үшін қоғамдық ұйым құру. Иә, мемлекет оларды белгілі деңгейде қолдайды, бірақ бұл қоғамдық ұйымдардың мақсаты қандай. Мен олардан сұраймын, олар бұл сұраққа толық жауап бере алмайды. Олар не іздейді? Себебі мен қоғамдық ұйым, азаматтық сектордың кез-келген ұйымы құрылған кезде оның түпкі мақсаты болуы керек деп санаймын, яғни, оның стратегиялық көзқарасы болуы керек. Бірақ, өкінішке орай... Ақпараттық жұмысты көбірек жүргізу керек, оның құрылғанын түсіндіру керек ... қоғамдық ұйым, ол өзі орналасқан қоғамға қандай да бір пайда әкелуі керек. Бұл ретте жігіттерде 1-2 ай жалақыға жұмыс істеп, табыс табу ғана емес, әлеуметке көмек көрсетуге, белгілі бір пайда келтіруге деген ниеті болуы керек. Мен осындай түсіндіру жұмыстарына көбірек көңіл бөлемін. (Сарапшы, «Болашақ» халықаралық стипендия қауымдастығының өкілі).

Сарапшылар МЖС бойынша бірқатар проблемаларын атап өтті, қаржыны пайдаланудың тиімсіздігі мен ашық еместігі, жастарды МЖС мүмкіндіктері туралы жеткіліксіз хабардар ету, қолданыстағы бағдарламалардың мақсатты топтың қажеттіліктеріне сәйкес келмеуі, жастардың МЖС турасында сенімсіздігі, іс-шаралардың бір реттік сипаты, жүйелі тәсілдің болмауы, МЖС-ға сәйкес келетін құрылымдарды тұрақты қайта ұйымдастыру, бұл олардың жұмысына шатасушылық пен хаос әкеледі.

«Содан кейін қаржыландырудың өте көп мөлшері бөлінеді, бірақ тіпті жастардың өзі бұл қаржының қайда жұмсалатынын білмейді. Жастар туралы не айту керек, қоғамдық бірлестіктер бұл қаржыландырудың қайда жұмсалатынын білмейді». (Сарапшы, YEҰ жастарды құқықтық ағарту жөніндегі өкілі).

«Мәселе мынада, мемлекеттік бағдарламалар жастарға жетпейді, хабардарлық болмайды. Егер бұл орын алса, онда абсолютті сенімсіздік пайда болады. Яғни, барлық негіздемелік және т.б. көптеген бағдарламалар, шынын айтсақ, ескірген, оларды жаңарту немесе қайта енгізу керек. Сондай-ақ, біз жастар саясаткерлерімен, басқармалармен мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс бойынша жиі жұмыс істейміз». (Сарапшы, YEҰ волонтерлікті қолдау саласындағы өкілі)

«Ал, шын мәнінде, мемлекеттік жастар саясаты саласындағы бағдарламалар өте көп, жастар

саясатын дамытуға қомақты қаражат бөлінеді, бірақ үлкен проблема - жүйенің жоқтығы, яғни жүйелік тәсіл жоқ, сапалы іске асыру бақыланбайды. Яғни, қазір жастар, әсіресе ауыл жастары тарапынан теріс пікірлер көп. Кім жұмыс істейді, бұл іс-шаралар бір реттік сипатта деп естиміз. Бұл, ең алдымен, мақсатты аудитория үшін ешқандай пайда келтірмейді». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

«Жалпы, жастар саясаты басқармасымен қазір болып жатқанның бәрі бір жерде жабылып, бір жерде біріктірілуде. Мұның бәрі де жалпы алғанда қалалардағы, өңірлердегі жастар саясатының ахуалына нашар әсер етуде». (Сарапшы, ҰЕҰ волонтерлікті қолдау саласындағы өкілі).

«Біздің өңірде де осындай жағдай бар, жастар саясатының кейбір мәселелері бойынша құрылымдар кезең-кезеңімен ашылуда немесе жабылуда. Биыл тағы да қайта құру болды, осыған байланысты аймақта мұндай жағдай тұрақты емес, жүйелі жұмыс, әсіресе ауылдық жерлерде бұзылған. Себебі жастар саясатын жүзеге асырумен байланысты осы құрылымдарды үнемі қайта құру жүріп жатады. Оның ішінде басшылық ауысуда, бұған дейін болған кадрлар ауысуда». (Сарапшы, «Жастар СӨС қолдайды» ҰЕҰ өкілі).

МЖС іске асыру тиімділігін арттыру жөніндегі шаралар

Сарапшылар мемлекеттік жастар саясатының тиімділігін арттыру бойынша бірқатар қадамдар ұсынды. Сарапшылар үшін жалпы талап - МЖС туралы ақпаратты жүйелеу және кеңінен тарату, оның механизмдерінің жұмысын ретке келтіру. Сондай-ақ, уәкілетті органның құрылымын оңтайландыру, НҚА жетілдіру туралы ұсыныстар айтылды. МЖС іске асыруға жауап беретін құрылымдарды, әсіресе өңірлер деңгейінде, ауылдық жерлерде жиі қайта ұйымдастыруға назар аударылсын. МЖС неғұрлым тиімді іске асыру мақсатында ведомствоаралық өзара іс-қимылды, сондай-ақ мемлекеттік органдардың азаматтық қоғаммен ынтымақтастығын жандандыру және жақсарту. МЖС іске асыруға жауап беретін мемлекеттік органдар мен құрылымдардың сапалық құрамын күшейту, әсіресе ауылдық жерлерде, жастармен жұмыс жөніндегі персоналды тұрақты оқыту.

«Тұтынушылардың түсінуі үшін жастарды қолдаудың барлық мемлекеттік механизмдерін жүйелендіру және жеңілдету, уәкілетті органның құрылымын оңтайландыру, жастарды бір бөлігін ғана диалогқа тартып қоймай, әрбір тобы үшін даму бағдарламаларын көздеу, НҚА жетілдіру. Жоғарыда аталған барлық ұсыныстар МЖС тиімділігі бойынша қалыптастырушы болып табылады». (Сарапшы, Ұлттық Дельфий Комитетінің өкілі).

«МЖС іске асырудың тиімділігін арттыру үшін бағдарламалар мен жобалардың жүйелі жұмысы, жастармен, әсіресе ауылдық жерлерде жұмыс істеу үшін мемлекеттік органдар мен құрылымдардың оқытылған персонал және штаттармен реттелген жұмысы қажет». (Сарапшы, «Жастар СӨС қолдайды» ҰЕҰ өкілі).

«Көшбасшылардың жаңа буынын қалыптастыру қажет. Қала мен аудан жастары арасындағы алшақтықты қысқарту қажет. Жастар саясаты бойынша оң материалдарды әлеуметтік желілерде үнемі жариялап отыру қажет». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі)

«Аудан орталығынан алыс орналасқан ауылдық жерлерде жастармен мақсатты кездесулер арқылы жастар мәселелерін шешуге бағытталған бағдарламалар бойынша ақпараттық және түсіндіру жұмыстарын түсіндіру. Бұл жұмысқа ықпалды жастарды тарту». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

«Әлеуметтік желілерде мемлекеттік жастар саясатының жағымды имиджі туралы бейнероликтер, мотиваторлар, посттар орналастыру. Егер аптаның әр бейсенбісі жастар саясаты күні болып саналса, осы күні апта сайын жағымды ақпараттық материалдар жарияланады. #JastarBirligi әлеуетін пандемия аяқталғаннан кейін одан да көп пайдалану керек». (Сарапшы, облыс әкімдігінің Жастар ісі жөніндегі бөлімінің өкілі).

«Онда тапсырыстар мемлекеттік-әлеуметтік болып табылады, олар да көп жағынан өзекті емес, егер біз осындай қолдау шарасы туралы айтатын болсақ, оларды өзгерту қажет. Біз ҮЕҰ ретінде осы бағытта да бірнеше жылға грант жасай аламыз, өйткені бұл тұрақты пертурбация жыл бойынша тиімді нәтиже бермейді және жастар саясаты қандай да бір дәрежеде бізде бизнеске айналады». (Сарапшы, ҮЕҰ волонтерлікті қолдау саласындағы өкілі).

«Жастардың қажеттіліктерін бағалау керек шығар, өйткені біздің аймақта жастарға бағытталған барлық жобалар, әріптестер айтқандай, негізгі сипатқа ие, негізінен үлкен қамтуға арналған, қажеттіліктерді бағалау іс жүзінде жүргізілмейді. Олар үшін сапалық индикаторлар да, сандық көрсеткіштер де маңызды. Ауыл халқы, атап айтқанда жастар, іс жүзінде қамтылмайды». (Сарапшы, «Жастар СӨС қолдайды» ҮЕҰ өкілі).

Фокус-топтың соңында сарапшылардан МЖС жақсарту бойынша олар айтқан ұсыныстар тиісті құжаттарда көрініс табуы және одан әрі нақты саясатта іске асырылуы турасында тілектер айтылды.

02 ҰСЫНЫСТАР

Жас ұрпақтың денсаулығы мен бос уақыты

Жастар үшін медициналық қызметтердің қолжетімділігі мен сапасын одан әрі жақсарту мақсатында өңірлердегі денсаулық сақтау басқармалары жанындағы жастар денсаулық орталықтары қызметіне аудит жүргізу, осы орталықтардың жұмысын жандандыру және неғұрлым тиімді жұмыс істеу жөнінде шаралар әзірлеу. Жастар үшін денсаулық орталықтары мен медицина қызметкерлерінің жұмысына шағымдану немесе мадақтау мүмкіндігін қарастыру. Қазіргі уақытта бұл орталықтардың жұмысы туралы ақпарат шектеулі және ескірген, медициналық қызметкерлердің қызмет көрсету сапасына, кезектерге, этиканы сақтауына қатысты шағымдар бар. Медициналық қызметтерді алу кезінде жастар үшін қолда бар мүмкіндіктер мен құқықтар туралы ақпаратты барынша қолжетімді ету (мысалы, кәмелетке толмағандардың ата-аналарының келісімінсіз профилактикалық және консультациялық көмек алуға құқығы бар екендігі туралы).

Тегін немесе жеңілдікті спорт және сауықтыру секцияларының, спорттық көше алаңдарының санын көбейту, жастарға арналған бассейндерді қолжетімді ету.

Балалар мен жастар арасында денсаулық мәселелері бойынша ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын күшейту. Атап айтқанда, дұрыс тамақтану қағидаттарына сәйкес (асқазан-ішек аурулары жастар арасында таралуы бойынша екінші орында). Танымал диетолог-дәрігерлерді ақпараттық жұмысқа тарту, оларды әлеуметтік желілер мен мессенджерлерге тарату үшін роликтер шығару, дұрыс тамақтанудың қымбаттығы мен қолжетімсіздігі туралы жалған стереотиптермен жұмыс істеу. Мектептің төменгі сыныптарынан бастап дұрыс тамақтану сабақтарын енгізу.

Дұрыс тамақтану әдеттерін насихаттау жөніндегі ақпараттық жұмыстан басқа, жалпы білім беретін мектептерде тамақтану сапасын бақылау жөніндегі белсенді жұмысты үлгі ретінде ала отырып, жоғары және кәсіптік-техникалық білім беру ұйымдарының аумағындағы қоғамдық тамақтандыру ұйымдарында өнімдердің сапасын бақылау, денсаулыққа зиянды өнімдердің сатылуын шектеу жөніндегі заңнамалық нормаларды көздеу.

Өскелең ұрпақтың репродуктивті сауаттылығы, жыныстық ағарту, контрацепция тәсілдері, ЖЖБИ мен АИТВ берілу жолдары, гигиена мәселелері туралы білім деңгейін арттыру. Білім беру ұйымдары деңгейінде жастарға, жасөспірімдерге ағзаның қалай дамидыны, қандай өзгерістер болып жатқандығы туралы толыққанды білім беретін, оларды болашақ ата-ана рөліне дайындайтын оқу бағдарламасының нақты құрылған тұжырымдамасын әзірлеу қажет. Қоғамдық сақтықты ескере отырып, ЮНФПА «Валеология» пилоттық жобасының халықаралық және отандық тәжірибесін пайдалана отырып, «Жаратылыстану» және «Адам және қоғам» сияқты білім беру бағыттарының бағдарламаларына тиісті тақырыптарды енгізу мүмкіндігін қарастыра отырып, орта білім беру жүйесіне жыныстық ағартуды енгізу бойынша

қазақстандық сарапшылардың ұсынымдарын негізге алу.² Бұл жағдайда келесі ұрпақ ата-ана міндеттерін сауатты және саналы түрде қарастырады. Кең және жүйелі ағарту жұмысы, оның ішінде ересек қазақстандықтарға өскелең ұрпақты жыныстық ағарту қажеттілігі туралы түсіндіру қажет. Сарапшылық қоғамдастықты ақпараттық-түсіндіру жұмыстарына тарту қажет.

Еліміздегі суицидтің жоғары деңгейін ашық мойындап, жасөспірімдер мен жастар арасында суицидтің алдын алу мен болдырмау жөніндегі шаралар кешенін әзірлеу қажет. Мәселенің ерекшелігі проблемаға деген көзқарастардың бірлігін қалыптастыруға, мемлекеттік органдардың үйлесімді жұмысын қамтамасыз етуге, бірыңғай ақпараттық-статистикалық жүйені әзірлеуге негіз болатын ведомствоаралық, сектораралық тығыз өзара іс-қимылды талап етеді. Ең алдымен, мектептер, ЖОО, ТЖКБ сияқты оқу орындарында психологиялық көмектің қолжетімділігі мен сапасын арттыру. Білім беру ұйымдарында психологиялық көмек орталықтары бар немесе психолог жұмыс істейтініне қарамастан, бірақ әзірге бұл көмектің сапасы жағдайды айтарлықтай жақсартуға мүмкіндік бермейді, өйткені жалақысы төмен лауазымдарға негізінен тәжірибесі жоқ мамандар барады. Балалар да, олардың ата-аналары да мазасыз белгілермен психологқа, психиатрға жүгіне алуы керек. Кеңес беру жеке немесе қашықтан, анонимді болуы мүмкін. Экономикалық жағдайы күрделі, жұмыссыздық деңгейі жоғары өңірлер ерекше есепте болуы тиіс. Қазақстанда жасөспірімдер мен жастардың суицидтік мінез-құлқын итермелейтін факторларды байыпты кешенді зерттеу қажет.

Ерекше қажеттіліктері бар жастарға ерекше назар аудару, атап айтқанда мүгедектікті алу және растау жүйесін оңайлату, әсіресе мүгедектіктің ауыр формалары бар адамдар үшін. Ерекше қажеттіліктері бар жастардың мүмкіндіктерін кеңейту, оларды оңалту, әлеуметтендіру, спорттық және шығармашылық дамыту, инклюзивті ортаны жақсарту бойынша ұзақ мерзімді бағдарламалар әзірлеу.

Жастар өміріндегі білім және ғылым

Отандық жоғары және кәсіптік-техникалық білім беру ұйымдарында білім беру сапасын арттыру. Білім беру бағдарламалары мазмұнының отандық еңбек нарығының қажеттіліктеріне, сондай-ақ ғылым мен технологияларды дамытудың жаңа үрдістеріне сәйкестігін қамтамасыз ету. Еліміздің жоғары оқу орындарында әлемнің үздік жоғары оқу орындарында қолданылатын, айқын, өлшенетін, білім беру процесі тиімділігінің критерийлері, оның ішінде жоғары оқу орындары түлектерінің еңбек нарығында сұранысқа ие болуы тиіс.

Отандық жоғары оқу орындарының бәсекеге қабілеттілігі мен тартымдылығын, оның ішінде Қазақстан мектептерінің түлектерін кейіннен өз аумағына жұмысқа орналастыра отырып, белсенді түрде тартатын көрші мемлекеттердің жоғары оқу орындарымен салыстырғанда арттыру қажет. Орта мерзімді перспективада Назарбаев Университетін қаржыландыру деңгейіне жақындата отырып, мемлекеттік жоғары оқу орындарын қаржыландыруды ұлғайту.

Қазақстандық жоғары оқу орындарында сыбайлас жемқорлыққа, академиялық адалдықты бұзуға қарсы күресті күшейту. Сыбайлас жемқорлық бұзушылықтары, оқытудың нәтижелілігі және білім беру процесінің этикасын бұзғаны үшін жоғары оқу орындары басшылығының жауапкершілігін арттыру.

Білім мен ғылымның интеграциясын арттыру. Жастарды ғылымға тарту үшін жоғары оқу орындарынан ғылыми-зерттеу қызметіне гранттар жүйесін кеңейту, табысты түлектерді одан әрі академиялық мансапқа ынталандыру.

Білім беру жүйесіне тұрақты (шамамен 2 жылда бір рет) реформалар мен бюрократия кері әсер етеді, бұл оқытушылар мен мұғалімдер жұмысының тиімділігіне әсер етеді. Стандарттарды жиі жаңартуға деген ұмтылыс пен қолданыстағы нормаларды бекіту ниеті арасындағы тепе-теңдікті табу керек. Ол үшін

² К. Кабатова, С. Маринин. Қазақстан Республикасының мектептегі білім беру жүйесіндегі жыныстық ағарту: үйре-түге болмайды, үндемеу керек пе? (Жоба Сорос-Қазақстан Қорының қолдауымен), 2018 ж

сараптамалық қоғамдастықтың қатысуымен барлық қолданыстағы білім беру бағдарламаларына аудит жүргізу.

Барлық деңгейдегі білім беру ұйымдарының оқу бағдарламаларына салауатты өмір салтына және экоағарту элементтерін енгізу.

Қала және ауыл жастары үшін білім сапасы мен қолжетімділігі арасындағы алшақтықты жою үшін шаралар қабылдау. Ауыл мектептерін компьютерлер және Интернетке қолжетімділікпен қамту жөніндегі процесті одан әрі қамтамасыз ету.

Қазақ тілінде білім беру процесін жүргізетін оқытушыларды даярлау сапасын және олардың санын арттыруға, сондай-ақ қазақ тіліндегі әдістемелік және оқу әдебиеттерінің спектрін кеңейтуге және сапасын күшейтуге елеулі назар аудару қажет.

Білім беру жүйесін жекелеген санаттармен жұмыс істеуде практикалық мақсаттарға қол жеткізуге барынша бағдарлау қажет. Кәсіптік-техникалық білім беру ұйымдарының, ерекше қажеттіліктері бар жастар үшін жоғары оқу орындарының болашақта жұмысқа орналасуға мүмкіндіктері болуы үшін олардың қолжетімділігін арттыру. Білім және ғылым министрлігі сарапшылар, ҰЕҰ, бейінді мамандармен бірлесіп, жеке пилоттық бағдарламалар әзірлесін және оларды ТЖКБ базасында, жергілікті жоғары оқу орындары арасында іске қоссын. Бұл жерде бейінді министрліктің колледждер мен ҰЕҰ-мен өзара іс-қимылы қажет.

Заңмен қайшылықтары бар жастар үшін бірқатар шараларды қарастыру (мысалы, жазғы тегін білім беру орталықтарын құру), осы санаттың одан әрі құлдырауының алдын алу үшін жағдай жасау.

Өкілдерінде құжаттары жоқ (сондай-ақ ата-аналарында құжаттары жоқ) балалар мен жастардың осындай санатын оқытудағы артта қалу проблемасын ескеру қажет. Олардың білім алу мүмкіндігі үшін оларды заңдастыру және осы санаттағы құжаттарды алу бойынша бір реттік акциялар өткізуді қарастыру қажет. Бұл санат үшін оқытудың артта қалуын жою шараларын қарастыруға болады (арнайы білім беру циклі).

Қоғам мен отбасынан бас тартудан бастап, құжаттар проблемаларына дейін, демек, білім алу және басқа да әлеуметтік қызметтерге қол жеткізуде көптеген қиындықтарға тап болған трансгендерлік жастар сияқты категориялар үшін қиын өмірлік жағдайлар туралы ашық айту қажет.

Жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайы

Жастар арасындағы жұмыссыздық материалдық қиындықтардан басқа, тұлғаның керексіздік пен әлеуметтік қабылдамау сезімінің пайда болу қаупін тудыратынын және бұл деструктивті, қоғамға қарсы мінез-құлыққа әкелуі мүмкін екенін ескере отырып, жастар жұмыссыздығының алдын алу және азайту бойынша жүйелі және дәйекті жұмыс жүргізілуі керек. Проблеманың кешенді сипатын ескере отырып, еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі, Білім және ғылым министрлігі мен жергілікті атқарушы органдар арасындағы белсенді ведомствоаралық өзара іс-қимыл қажет.

Жастар жұмыссыздығын статистикалық есепке алу жүйесін қайта қарау қажет (көбінесе сандар төмендетілген, оның ішінде жастар Жұмыспен қамту орталықтарын білмейді немесе сенім білдірмейді), деректердің дұрыс еместігі салдарынан күш-жігердің тиімділігі төмендейді.

Жұмыспен қамту орталықтарының жұмысына жүйелі мониторинг жүргізу, олардың жұмысының сапасы мен жеделдігін күшейту, жастарды жұмысқа орналастыру саласындағы мүмкіндіктер туралы барынша кеңінен хабардар ету. Жұмыспен қамту орталықтары, ең алдымен, барынша қолдауды қажет ететін жастар топтарына бағдарлануы және орталықтардың қызметтерін осы санаттардағы еңбек нарығындағы ерекше проблемалар мен қиындықтарға барынша бағыттауы тиіс. ЭЫДҰ елдерінің тәжірибесіне сүйенуге болады, оған сәйкес консультацияға және кәсіптік бағдар беруге жеке көзқарас тиімді болып саналады, оның ішінде жұмыссыздықтың ерте кезеңінде жұмысқа орналастырудың жеке жоспарын әзір-

леуді, әрбір жағдайды жеке басқаруды және тәлімгерлікті көздейді.³ Жұмыспен қамту саласын таңдауға көмектесетін кәсіби психологтар мен кәсіптік бағдар берушілердің көмегін қоса алғанда, «Атамекен» ҰҚП (мобильді жұмыспен қамту орталықтары) жинақтаған оң тәжірибені пайдалану.

Тек құр сөзден оқушыларды, студенттер мен жастарды кәсіптік бағдарлау жөніндегі шараларды нақты іске асыруға көшу, кәсіптік бағдар беруді білім беру бағдарламасының міндетті бөлігі ретінде қосу.

Қоғамдағы шектеулі психикалық көзқарастарды зерттеу, оның ішінде қоғамдағы беделі мен мәртебесі жоғары мамандық таңдауды ата-аналардың балаларға психологиялық «қысымы» түрі ретінде талдау. Мұндай психикалық шектеулер жастарды еңбекке деген ынтадан айырып қана қоймай, күрделі психологиялық проблемаларға да әкелуі мүмкін. Түлек ЖОО-да тек диплом алу үшін оқитын, ал кейіннен алған мамандығы бойынша жұмыс істеуден бас тартатын құбылысты жою қажет. Бұл бағытта белгілі сарапшыларды, қоғамдық пікір көшбасшыларын, блогерлерді тарта отырып, БАҚ, әлеуметтік желілер арқылы ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын жандандыру.

Жұмысшы мамандықтарының беделін арттыру, кәсіптік-техникалық білім алудың қажеттілігі мен мүмкіндіктерін түсіндіру. Түрлі әлеуметтік пакеттер, преференциялар арқылы жұмысшы мамандықтарына қолдау көрсету. Мектеп түлектері үшін жоғары оқу орындарына түскенге дейін белгілі бір кәсіптерде өзін сынап көру мүмкіндігін қарастыру, мемлекеттен белгілі бір жалақы төлеу, іс жүзінде кәсіби бағдар беру.

«Жаңа кәсіптер атласы» жобасын іске асыруды жеделдету, оның білім беру жүйесіне кірігу, жастарды кәсіптік бағдарлау және жұмысқа орналастыру механизмдерін ойластыру.

ЖОО-лардың әлеуетті жұмыс берушілермен жұмысындағы формализмді жою, студенттердің кәсіпорындар мен ұйымдарда практикадан өтуі бойынша өзара тиімді шешімдерді табу. Кәсіби, салалық қауымдастықтармен ынтымақтасу.

Жоғары оқу орнын бітіргеннен кейін жастар негізінен алған мамандығының практикалық дағдыларын меңгермейді, алған білімдері көбінесе еңбек шындығына сәйкес келмейді. Жоғары оқу орындары еңбек нарығы мен жұмыс берушілердің талаптарынан алшақ болмауға, ал олар коммуникативтік дағдылары, жаңа білімге ашықтығы, икемділігі мен бейімділігі бар командада жұмыс істеуге дайын мамандарды даярлауға бағдарлануға тиіс.

Түлектерді жұмысқа орналастыруға жәрдемдесу бойынша шаралар кешенін кеңейту, өйткені оларға көбінесе мамандығы бойынша жұмыс істеуге тура келмейді. Жұмыс берушілер үшін әртүрлі жеңілдіктер арқылы ресми жұмыспен қамтуды ынталандыру. Жұмысшы мамандықтарына, ауылда жұмысқа орналасуға және т.б. қажеттілікті жабу үшін жас қызметкерлерді жұмыспен қамту орталықтарына, біліктілікті арттыру немесе қайта даярлау курстарына тарту бойынша ақпараттық жұмысқа бастамашылық жасау.

Жастарды жұмыспен қамту бағдарламаларын іске асыру нәтижелерін кеңінен жариялау, мысалы, «Дипломмен ауылға», әлеуметтік желілерде бағдарламаларға қатысушылардың пікірлері мен әсерлерін жариялау қажет.

Облыстық әкімдіктерге өңірде жетіспейтін мамандарға арнайы гранттар бөлу, бұл өңірді дамыту үшін мықты мамандардың әлеуетін пайдалануға мүмкіндік береді және жастардың көрші елдерге кетуін қысқартады.

Кадрлардың елден кетуін болдырмау жөніндегі саясатты пысықтау - түлектердің басқа елдерге көшу немесе олардың шетелде оқудан кейін қайтпау себептерін зерттеу, кадрлардың отандық еңбек нарығына мүдделілігін арттыру, компаниялардың жалақы деңгейіне мониторинг жүргізу және т.б.

Өнермен айналысатын шығармашыл жастардың болашағына ерекше назар аудару керек - оған өз әлеуетін шетелде емес, өз елінде жүзеге асыру мүмкіндігі берілуі керек. Ол үшін тиісті жағдайлар жасау қажет. Дарынды жастарды қолдау үшін МЖС шеңберінде бағдарламалар қарастыру. Мемлекеттің

³ Жастарды жұмыспен қамту саласындағы дағдарыс: Әрекет ететін уақыт. //Халықаралық еңбек конференциясы, 101-сессия, V баяндама. 2012 ж., 70 б.

көмегімен шығармашылық орталықтар, үйірмелер, клубтар құру және олардың қызметін қолдау, оларды жастар үшін, оның ішінде ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қолжетімді ету. Сондай-ақ жергілікті атқарушы органдар жастар театрларын қаржыландыру, фестивальдар, конкурстар өткізу, шығармашылық гранттар бөлу, шығармашыл жастардың жетістіктерін БАҚ-та ілгерілету есебінен шығармашыл жастарды жұмысқа орналастыру үшін жекелеген бағдарламалар құра алады.

Қазіргі жастардың құндылық бағдарлары мен мүдделері

Онлайн кезең жастардың мінез-құлқындағы негізгі трендтерді талап ететін жағдайларда жаңа тәуекелдер белгіленеді. Әлеуметтік желілер жастардың көзқарастарын ақпараттандыру мен қалыптастыруда жетекші рөл атқарады. Онлайн-кеңістікте мемлекет өзінің берік тауашасын иелене алмайынша, жас ұрпақтың ресми ақпарат көздеріне деген сенімі бұзылды, елдің әлеуметтік-экономикалық жағдайына, сыбайлас жемқорлық деңгейіне, шенеуніктер тарапынан жасалатын қиянат ауқымына және басқа да фактілерге сыни көзқарас таратылды. Осы тұрғыда пікірдің жаңа көшбасшылары, мінез-құлық үлгілері, идеялық бағыттар пайда болады, деструктивті ағымдардың, оның ішінде экстремистік ағымдардың жастардың қалыптаспаған құндылықтар жүйесіне әсер ету қаупі артады.

Жалпы барлық азаматтар, соның ішінде жастар үшін ортақ болып табылатын құндылықтар турасында мәселе өзекті бола түседі, осы құндылықтар қоғамды біріктіріп, жекелеген сегменттерге бөлініп, ажырап кетпеуіне септік тигізе алатын еді. Осы жағдайларда ортақ проблемаларды шешуге және Қазақстанның өркендеуіне жәрдемдесу мақсатында ортақ құндылықтар негізінде қоғам өміріне қатысу үшін назар аудару және жастарды белсенді тарту қажет, олардың арасында елде тұратын барлық адамдарға құрмет, өзара көмек, ынтымақтастық, отаншылдық, сондай-ақ әлеуметтік шындықты, атап айтқанда қоршаған ортаны қайта құруда белсенді рөл негізгі болуы тиіс (экология, өмір сапасы, аумақтарды дамыту және т.б. мәселелер). Волонтерлік қозғалыс осы құндылықтарды нығайтуда маңызды рөл атқаруға тиіс.

Әлеуметтік маңызды жобаларды іс жүзінде іске асырудың, волонтерлер жұмысының, әлеуметтік бағамаларды іске асырудың оң мысалдарын ақпараттық жария етуді күшейту.

Өзін-өзі таныту, тұлғалық өсу, жеке адамға және оның құқықтарына құрмет, жастар арасында мемлекет пен қоғам заңдарына құрмет құндылықтары маңызды рөл атқаруға тиіс. Бұл девиантты мінез-құлық, қылмыстық субмәдениет мысалдарының әсерін болдырмауға мүмкіндік береді. Жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыру және дәріптеу мектепке дейінгі, бастауыш мектеп жасынан басталуы тиіс - мектепте арнайы пәндерді енгізу, ата-аналармен, қамқоршылармен өзара іс-қимыл жасау, жастар үшін психологиялық көмектің қолжетімді болуы.

Жастар қоғамдық-саяси процестерде

Саяси емес болып көрінуі мен жастардың саяси қозғалыстарға қатысуының төмендеуіне қарамастан, белсенділіктің ішкі парадигмасы өзгеруде - қоршаған шындықты, өздерін өзгертуге деген көзқарастар айқын бола бастайды, әділеттілік, қауіпсіздік және өмір сапасы мәселелерін түсіну процестері күшейеді. Егер осы векторды ескермесек, онда белсенділік энергиясы наразылық әрекеті кейпін қабылдауы мүмкін. Жастардың әлеуетін ескере отырып, жастардың белсенділігін әлеуметтік желілерден нақты өмірге аудара отырып, күш-жігерін оң өзгерістер арнасына бағыттай отырып, олардың азаматтық ұстанымдарын көрсету мүмкіндіктерін кеңейту қажет: волонтерлік, экологиялық белсенділік, қалалық және ауылдық ортаны дамыту, МЖС шараларын әзірлеуге және іске асыруға қатысу, балалар мен жастардың жан-жақты дамуына бағытталған түрлі әлеуметтік жобалар, шығармашылық өзін-өзі көрсету үшін мүмкіндіктер беру. Ол үшін жастардың саяси және құқықтық сауаттылығын арттыру, қоғамдық қозғалыстар мен жобалар туралы қолжетімді ақпарат жасау, жастар ортасынан идеяларды анықтау және қолдау жүйесін құру қажет.

Жастардың азаматтық белсенділігін іске асыру формаларының бірі ретінде елдегі волонтерлер қозғалысын ынталандыру және қолдау жөніндегі шаралар пакетін кеңейту. Жастарға қызмет аясын әлеуметтік бағыттағы жобалармен шектемей, қызықты, оның ішінде халықаралық, білім беру, мәдени, ғылыми волонтерлік жобаларға қатысу үшін көбірек ақпарат пен мүмкіндіктер ұсыну.

Волонтерлік қызметке қатысты мәселелерді шешу үшін, сондай-ақ ұлттық және халықаралық волонтерлік қызмет үшін негіздемелік жағдайларды жақсарту жөніндегі нақты саяси стратегиялар мен шараларды қарау және әзірлеу үшін парламенттік комитет немесе ұқсас топ құру.

Бір жағынан саясатты әзірлеуге жауапты адамдар мен заң шығарушылар және екінші жағынан волонтерлік қызметтегі негізгі мүдделі тараптар арасында тұрақты диалог жүргізуге мүмкіндік беретін тұрақты құрылым ретінде ұлттық және аймақтық волонтерлер орталықтарын немесе тіпті волонтерлерді дамыту агенттіктерін құру және олардың жұмысын қолдау.

Волонтерлік қызметті ұлттық саясатқа, бағдарламаларға және баяндамаларға негізгі мәселелердің бірі ретінде қосу, мысалы, волонтерлердің ұлттық және халықаралық стратегиялық мақсаттарға қол жеткізуге қосқан үлесін ескеру. Халықаралық, аймақтық және ұлттық саясат пен заңнама ерікті қызметтің барлық ықтимал көріністерінің әртүрлілігі мен икемділігін қамтамасыз ете отырып, азаматтардың ерікті қызметке қатысу мүмкіндіктеріне кедергі жасамауын қамтамасыз ету.

Волонтерлердің экономикалық және әлеуметтік дамуға қосқан үлесі осы секторға қатысты барлық заңнамалық және басқа да үкіметтік актілерде танылуын және қорғалуын қамтамасыз ету.

Волонтерлік қозғалыстың жергілікті атқарушы органдармен екі жақты негізде: ЖАО тарапынан - өкімшілік, материалдық және ұйымдастырушылық көмек түрінде және волонтерлік қозғалыс тарапынан - өңірдің өткір әлеуметтік проблемаларын шешуге жәрдемдесу түрінде өзара іс-қимыл алгоритмін әзірлеу және енгізу.

Волонтерлердің күш-жігерін қолдауға және тануға бағытталған іс-шаралар өткізу. Мысалы, 5 желтоқсандағы халықаралық волонтерлер күнін және волонтерлік қызмет маңызды құрамдас бөлік болып табылатын басқа да маңызды күндер мен іс-шараларды қолдау және насихаттау арқылы хабардарлықты арттыру қызметін жандандыру. Жылына бір рет өңірлерде волонтерлік, оның ішінде интерактивті фестивальдер өткізу.

Ерікті ұйымдармен, сондай-ақ жеке сектор, ғылыми орта және бұқаралық ақпарат құралдары сияқты басқа да мүдделі тараптармен, оның ішінде волонтерлердің өздері үшін қолжетімді қоғамдық тыңдаулар арқылы тығыз байланыста болу.

Волонтерлердің әлеуметтік дамуға қосқан үлесі және ұлттық заңнаманың ұлттық және халықаралық салыстырмалы тұрғыдан волонтерлік қызметке әсері туралы зерттеулерді дамыту, қолдау және жәрдемдесу.

Волонтерлер қызметін материалдық және материалдық емес көтермелеу жүйесін көздеу, мысалы, қоғамдық көлікте жол жүру, Қазақстан бойынша жеңілдікпен жүру, жоғары оқу орындарына түсу кезінде жеңілдіктер, ТЖ кезеңінде волонтерлерді мемлекеттік қолдау және қорғау және т.б. Материалдық емес көтермелеулер: білім беру, әлеуметтік-тұрмыстық (мұражайларға, театрларға, киноларға, концерттерге, спорттық іс-шараларға тегін бару), тамақ, арнайы киім түрінде қолдау, үй-жайлар мен жабдықтар беру түрінде ұйымдастырушылық қолдау, есесіне үй-жайлар мен ондағы мүлікті сақтау үшін волонтерлер жауапкершілігі.

Жастар арасындағы қылмыс

Заңға қайшы келетін адамдарды қолдау жүйесін жасау. Қылмыс жасаған жасөспірімдер жүйемен бет-бет қалмауы тиіс, оңалту шараларының жүйесі көзделуі керек. Сотталғандардың санын азайтуға бағытталған стратегияға байланысты баса назар аударуды талап етеді, өзіне қатысты қылмыстық істер ақталмайтын негіздер бойынша қысқартылатын не медиация бойынша тоқтатылатын жастар ерекше

қауіп төндіруі мүмкін. Жастар, жасөспірімдер мұндай үкімді алғаннан кейін жауапкершілікті сезінбейді, сот шешімдерін түсінбейді. Жергілікті әкімдіктердің қызметін бағалау жүйесін аумақтарды дамытудың, оның ішінде қылмыс пен криминогендік жағдайды азайту жөніндегі сапалы көрсеткіштерімен байланыстыру керек. Осы аспектілердің барлығы «Жастар саясаты туралы» ҚР Заңында көрініс табуы тиіс.

Қолжетімді білім беру, жұмысқа орналастыру арқылы әл-ауқат деңгейін арттыру бойынша шаралар қажет, бұл әсіресе тұрмысы төмен немесе аз қамтылған отбасылардан шыққан жастарға немесе соттылығы бар адамдарға қатысты.

Жүйелі демалыс (шығармашылық, спорт және т.б.) мүмкіндіктерін беру, осы жобаларға өңірлерде, ауылдық жерлерде көбірек қаржыландыру бөлу, дарынды балалардың (әсіресе ауылдық жерлерде) өз қабілеттерін іске асыруға іздестіру және көмек көрсету.

Синтетикалық есірткілер мен есеңгірететін заттар түрлерінің үнемі толықтырылып отыру фактісін ескере отырып, жастар арасында маскүнемдік пен нашақорлықтың өсуін болдырмау жөніндегі шаралар кешенін кеңейту. Жарнаманың үнемі өзгеріп отыратын тәсілдерін және әртүрлі прекурсорлардың таралуын ескере отырып, оларды өткізу жолдарын қадағалау және жолын кесу жөніндегі шаралардың тиімділігін арттыру қажет. Сондай-ақ, мұндай заттардың денсаулыққа зияны туралы түсіндіру жұмыстары маңызды, өйткені жастар мұндай заттарды тұтынуды норма ретінде қабылдай бастайды.

Жастар саясаты мемлекеттің тұрақты даму факторы ретінде

Жастарды қолдау жөніндегі шаралар көзделген барлық іске асырылатын мемлекеттік бағдарламаларға, жобаларға, нысаналы трансферттерге және т.б. аудит жүргізу. Мұндай аудит жастардың қандай топтары мемлекеттік қолдаумен қамтылғанын және оның қандай түрлері, қандай топтар қолдаудан тыс қалғанын, не ескіргенін және жаңғыртуды қажет ететінін, нені жою керектігін, қандай проблемалық аймақтар қамтылмағанын түсінуге мүмкіндік береді. Бұл мақсатты топтардың шұғыл қажеттіліктерін ескере отырып, неғұрлым жүйелі, стратегиялық тұрғыдан тексерілген және дәйекті мемлекеттік жастар саясатын әзірлеуге мүмкіндік береді. МЖС құруға негіз болуға тиіс негізгі қағидат - бұл қандай да бір түрде шектелген санаттарға (өңірлердегі жастар, ерекше қажеттіліктері бар адамдар, аз қамтылған және тұрмысы нашар отбасылар, NEET жастарға және т.б.) назар аудара отырып, қолдауға мұқтаж жастардың барлық топтарының мүдделері мен сұраныстарын есепке алу, қала және ауыл жастарының мүмкіндіктерін теңестіру.

Қазіргі уақытта негіздемелік заң болып табылатын «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» ҚР Заңын елеулі түрде пысықтау талап етіледі.

Тұтынушылардың түсінуі үшін жастарды қолдаудың барлық мемлекеттік механизмдерін жүйелендіру және жеңілдету. Уәкілетті органның құрылымын оңтайландыру, НҚА жетілдіру. МЖС іске асыруға жауап беретін құрылымдарды, әсіресе өңірлер деңгейінде, ауылдық жерлерде жиі қайта ұйымдастыруға назар аударылсын. Қайта ұйымдастыру, кадрлық қайта құру МЖС іске асырудың жүйелілігін тұрақсыздандырмауы және бұзбауы тиіс, ол үшін байыпты дайындық жұмыстары жүргізілуі тиіс.

Жастар ресурстық орталықтары, әсіресе ауылдық жерлерде, жастарды тарту орталығына айналып, консультациялық, практикалық көмек көрсетуі және жастарға арналған идеялар мен жобалардың жинақтаушысы болуы тиіс. Олардың қызметі мен бастамашылығын жандандыру мақсатында ЖРО-ны рейтингтік бағалауды енгізу.

МЖС іске асыруға бөлінетін қаражаттың жұмсалыуына бақылауды күшейту.

МЖС неғұрлым тиімді іске асыру мақсатында ведомствоаралық өзара іс-қимылды, сондай-ақ мемлекеттік органдардың азаматтық қоғаммен ынтымақтастығын жандандыру және жақсарту. МЖС іске асыруға жауап беретін мемлекеттік органдар мен құрылымдардың сапалық құрамын күшейту, әсіресе ауылдық жерлерде, жастармен жұмыс жөніндегі персоналды тұрақты оқыту.

МЖС шеңберінде ақпараттық саясат түбегейлі қайта қаралуға тиіс. Жекелеген топтарға ғана емес, жастардың кең ауқымына арналған жастар саясаты мен жастар ресурстық орталықтарының мемлекет қабылдап жатқан шаралары туралы қажетті ақпаратқа қолжетімділікті кеңейту қажет. Жастарды диджитализациялаудың соңғы үрдістерін ескере отырып, мемлекеттік ақпараттық саясат арналарын кеңейту және ең танымал ақпарат көздерін: әлеуметтік желілер мен мессенджерлер түріндегі әлеуметтік медианы пайдалану. Бірыңғай ақпараттық интернет-портал құру, онда жұмыспен қамтуға жәрдемдесуге, кәсіпкерлікті дамытуға, тұрғын үймен қамтамасыз етуге, білім беруге, құқықтарды қорғауға және жастарды әлеуметтендірудің басқа да салаларына бағытталған түрлі мемлекеттік бағдарламалар, оның ішінде өңірлік ауқымдағы барлық өзекті ақпарат жиналатын болады. Ақпарат берудің ерекше форматын ескеру керек: нақты, қысқа, түсінікті қадамдық нұсқаулар берілуі керек. Кеңірек ақпараттандыру үшін мемлекеттік органдардың ресми парақшаларын құрудың Инстаграмм, Фейсбук, Телеграмм мессенджерінде чат-боттарды пайдаланудың сәтті тәжірибесін пайдалану қажет, олар бойынша халыққа мемлекеттік органдардан ресми, тексерілген ақпарат жедел келіп түсуге тиіс (мысалы, eGovHelpRU).

Жастар арасында көшбасшылардың жаңа буынын қалыптастыруға қолдау көрсету қажет. Өртүрлі әлеуметтік топтардағы жастардың неғұрлым белсенді өкілдерін МЖС шараларын әзірлеу мен іске асыру процесіне, орталықта және өңірлерде МЖС іске асыратын құрылымдардың жұмысына, жастардың ҮЕҰ жұмысына қатысуға тарту.

Халықаралық тәжірибе мен дұрыс мағынаға негізделе отырып, негізгі ұсыныс мектепке дейінгі кіші және мектеп жасындағы балалардың ата-аналарымен жұмысты ұйымдастыру болуы тиіс, бұл жастармен отбасы деңгейінде стратегиялық жұмысты бастауға, ерте жастан оң орта қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жастар арасында салауатты психологиялық климатты қалыптастыруға отбасылық қарым-қатынастардың үлесін жете бағаламауға болмайды. Сондай-ақ, балалармен балабақша мен мектеп деңгейінде жұмыс істеу тәжірибесін енгізу, баланың жеке сипаттамаларының аман-есен қалыптасуына мониторинг жүргізу қажет.

ҚОСЫМША

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы
Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік Ел, 30
Телефоны: 8 (7172) 76-93-49, 24-84-11
Халыққа жаппай зерттеу жүргізуге арналған сауалнама

Сауалнама №	Аудан
Облыс	Елді мекен типі
Қала	1. Қалалық
Ауыл	2. Ауылдық

Сәлеметсіз бе, менің атым _____. «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы еліміздің жастары арасында зерттеу жүргізуде. Бұл сауалнама жастардың пікірін жинауға, олардың маңызды әлеуметтік, саяси және экономикалық мәселелерге көзқарасы мен жүріс-тұрысын анықтауға арналады, осыған байланысты Сізді осы сауалнамаға қатысуға шақырамыз.

Зерттеу Қазақстан Республикасының барлық аумағында жүргізіледі, Сізді кездейсоқ таңдап алдық. Сауалнама құпия болып табылады, Сіздің жауаптарыңыз тек ғылыми мақсатта және еліміз бойынша статистика құру үшін қолданылатын болады.

Қатаң кәсіби стандарттарды ұстана отырып, Орталық Сіздің жасырын қалатыныңызға кепілдік береді және деректеріңізді қорғайды.

Ынтымақтастық үшін рахмет!

1. ДЕНСАУЛЫҚ ПЕН БОС УАҚЫТ

1. Сіз профилактикалық тексерілуге қаншалықты жиі барасыз? (БІР ЖАУАП)

1. Жылына екі реттен көп
2. Жылына екі рет
3. Жылына бір рет
4. Жылына бір реттен кем
5. Профилактикалық тексерілуге ешқашан барған емеспін

2. Сіз алкогольді қаншалықты жиі тұтынасыз? (БІР ЖАУАП)

1. Аптасына бірнеше рет
2. Айына бірнеше рет
3. Шамамен айына бір рет
4. Айына бір реттен сирек
5. Ешқашан тұтынған емеспін

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

3. Қаншалықты жиі темекі шегесіз? (БІР ЖАУАП)

1. Күнде
2. Аптасына бірнеше рет
3. Айына бірнеше рет
4. Шамамен айына бір рет

5. Айына бір реттен сирек

6. Шекпеймін

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

4. Сіз есірткі, оның ішінде марихуана, кокаин, LSD пайдаланып көрдіңіз бе? (БІР ЖАУАП)

1. Иә

2. Жоқ

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

5. Өтінемін, өзіңіздің жыныстық жолмен берілетін инфекциялар (ЖЖБИ) туралы хабардарлық деңгейін бағалаңыз:

1. Бұл туралы өте жақсы білемін

2. Жақсы білемін

3. Үстіртін білемін

4. Бұл туралы ештеңе білмеймін

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

6. Сіз спорттық секцияларға/жаттығуларға қаншалықты жиі барасыз? (БІР ЖАУАП)

1. Аптасына екі рет және одан көп

2. Айына үш-төрт рет

3. Айына бір рет

4. Жылына бір реттен сирек

5. Спорттық мекемелерге бармаймын

6. Үйде айналысамын

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

7. Төменде аталған жаттығулар бір апта ішінде Сіздің қанша уақытыңызды алады? (ӘР ЖОЛ БОЙЫНША БІР ЖАУАП)

№	Жаттығу	Уақыт алмайды	1 сағаттан аз	1-3 сағат	4-7 сағат	7-10 сағат	10 сағаттан көп
1	Спорт (спорт залы, бассейн, жүгіру, секциялар)	1	2	3	4	5	6
2	Өздігінен білім алу (білім беру және кәсіби курстар, ғылым, кітаптар және т.б.)	1	2	3	4	5	6
3	Шығармашылық (сурет салу, ән айту, поэзия және т.б.)	1	2	3	4	5	6
4	Отбасымен уақыт өткізу	1	2	3	4	5	6
5	Достармен уақыт өткізу	1	2	3	4	5	6
6	Волонтерлік және ерікті қызмет	1	2	3	4	5	6
(98)	Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____	1	2	3	4	5	6

8. Сіз интернетте күнделікті қанша уақыт өткізесіз? (БІР ЖАУАП)

1. Интернет қолданбаймын
2. Тәулігіне бір сағаттан аз
3. 1-2 сағат
4. 3-5 сағат
5. 6 сағаттан көп

9. Сіз Интернетке қандай мақсатпен кіресіз? (ЖАУАПТЫҢ КЕЗ КЕЛГЕН САНЫ)

1. Сабақ бойынша
 2. Жұмыс бойынша
 3. Жаңалық қарау/оқу үшін
 4. Достармен қарым-қатынас жасау үшін
 5. Әлеуметтік желілерде уақыт өткізу үшін
 6. Ойын-сауық үшін (фильмдер, музыка, ойындар)
- (98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)_____

2. БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ

10. Сіз Қазақстандық білім беру жүйесін ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қолайлы деп санайсыз ба? (БІР ЖАУАП)

1. Иә
2. Дәлірегі, иә
3. Дәлірегі, жоқ
4. Жоқ

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

11. Сіз қашықтықтан оқыту түріне қалай қарайсыз? (БІР ЖАУАП)

1. Әдеттегі тәсілмен білім алу қызықтырақ, өйткені жеке қарым-қатынас бар
2. Қашықтықтан оқу дәстүрлі оқытудың жақсы баламасы болып табылады
3. Әдеттегі тәсілмен білім алу ыңғайлырақ
4. Қашықтықтан білім алу дәстүрліге қарағанда нашар
5. Қашықтықтан білім алу – қосалқы білім беру түрі

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)_____

(99) Жауап беруге қиналамын

12. Сіздің пікіріңізше, қашықтықтан оқыту формасы қаншалықты тиімді? (БІР ЖАУАП)

1. Төмен
2. Орташадан төмен
3. Орташа
4. Орташадан жоғары
5. Жоғары

(99) Жауап беруге қиналамын

13. Сіз қашықтықтан білім беру жүйесін оқу процесіне енгізу идеясын қолдайсыз ба?

1. Иә
2. Дәлірегі, иә
3. Дәлірегі, жоқ

4. Жоқ

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

14. Сіз өздігінен білім алумен бейресми айналысасыз ба (онлайн курстар; тренингтер; біліктілікті арттыру курстары және т.б.)? (БІР ЖАУАП)

1. Иә

2. Жоқ

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

15. Сіз ғылыми қызметпен айналысасыз ба (ғылыми зерттеулер, эксперименттер жүргізу, ғылыми мақалалар жазу және т.б.)? (БІР ЖАУАП)

1. Иә

2. Жоқ

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

16. Сіз қандай да бір шығармашылық түрімен айналысасыз ба? (ЖАУАПТЫҢ ҮШ НҰСҚАСЫНАН АСЫРМАҢЫЗ)

1. Би

2. Вокал

3. Музыкалық аспаптарда ойнаймын

4. Сурет салу

5. Өлең, әңгіме жазамын

6. Сәндік-қолданбалы өнер (hand made)

7. Театр студиясында айналысамын

8. Ешқандай шығармашылық түрімен айналыспаймын

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

17. Сіз үшін шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі жетілдіру қаншалықты маңызды?

1. Өте маңызды

2. Дәлірегі, маңызды

3. Дәлірегі, маңызды емес

4. Мүлдем маңызды емес

(99) Жауап беруге қиналамын

18. Сіз Қазақстандағы жастардың шығармашылық қызметін дамыту мен қолдау деңгейін қалай бағалайсыз?

1. Жоғары деңгей

2. Орташа деңгей

3. Төмен деңгей

19. Қалай ойлайсыз, бүгінгі жастарға мансапқа жету, шығармашылық кәсіпте (музыкант, жазушы, әртіс және т.б.) табысты болу оңай ма?

1. Өте оңай

2. Айтарлықтай оңай

3. Айтарлықтай қиын

4. Мүмкін емес дерлік
(99) Жауап беруге қиналамын

3. ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙ

20. Сіздің қазіргі кәсіби қызметіңіз колледжде/ЖОО-да алған мамандықпен байланысты ма? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, мен мамандығым бойынша жұмыс істеймін
2. Ішінара байланысты
3. Жоқ, байланысты емес
4. Әлі жұмыс істемеймін (мектеп/колледж/жоо-да оқимын)
(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

21. Сіздің мамандық таңдауыңызға кім немесе не ықпал етті? (БІР ЖАУАП)

1. Ата-анам осы мамандықты таңдау туралы айтты
2. Достарым кеңес берді
3. Мамандыққа жеке қызығушылығым
4. Мектепте кәсіптік бағдар берілді
5. Мұғалім кеңес берді
6. Мамандықтың Қазақстанда беделді болуы
7. Гранттың болуы
8. Әлі мектепте оқимын
(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

22. ТЖ режимі мен карантин жұмысыңызға қалайша әсер етті? (БІР ЖАУАП)

1. Мен қашықтықтан жұмыс істеу форматына ауыстым
2. Жұмыс істеуді жалғастыра бердім, жұмыс көлемі ұлғайды
3. Жұмыссыз қалдым
4. Табыссыз қалдым, бірақ жұмысты жалғастыра бердім
5. Жаңа кәсіп үйрендім
6. Әлі жұмыс істемеймін (мектеп/колледж/жоо-да оқимын)
(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

23. Сіздің Қазақстан аумағында кәсіпкерлік қызмет тәжірибеңіз болды ма? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, қазір де кәсіпкерлікпен айналысамын
2. Сәтті тәжірибе болды
3. Сәтсіз тәжірибе болды
4. Тәжірибем жоқ 25-СҰРАҚҚА ӨТУ
(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

24. Сіз кәсіпкерлікпен айналысқан уақытта қандай проблемаларға кезіктіңіз? (БІР ЖАУАП)

1. Жоғары салық аударымдары
2. Өңірде үй-жай жалдаудың жоғары құны
3. Еңбек нарығында білікті жұмыскерлердің жоқтығы
4. Мемлекеттік органдардағы жемқорлық
5. Қазақстанда бизнесті кәсіби емес (әдептен тыс) жүргізу
6. Проблемаға кезіккен жоқпын

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

25. Сіз халықтың әлеуметтік осал топтарына жататын жастарды (мүгедектер, жетім балалар, көп балалы жас отбасылар және т.б.) қолдау деңгейіне қанағаттанасыз ба? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, толық қанағаттанамын
2. Ішінара қанағаттанамын
3. Дәлірегі, қанағаттанбаймын
4. Толық қанағаттанбаймын

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

26. Өтінемін, Сіздің елді мекендегі ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін инфрақұрылымды қамтамасыз ету деңгейін бағалаңыз (пандустар, қоғамдық көлікте арнайы көтергіштер, баспалдақ қоршаулары мен тұтқалары және т.б.) (БІР ЖАУАП)

1. Жоғары (толық қамтамасыз етілген)
2. Орташа (ішінара қамтамасыз етілген)
3. Төмен (ешбір қамтамасыз етілмеген)

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

4. ҚҰНДЫЛЫҚТЫ БАҒДАРЛАР МЕН МҮДДЕЛЕР

27. Сіз үйде туғандарыңызбен қай тілде сөйлесесіз? (БІР ЖАУАП)

1. Қазақ тілінде
2. Орыс тілінде
3. Екі тілде

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

28. Сіз достарыңызбен қай тілде сөйлесесіз? (БІР ЖАУАП)

1. Қазақ тілінде
2. Орыс тілінде
3. Екі тілде

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

29. Сіз үшін өмірдегі басты құндылық неде? (ҮШ ЖАУАПТАН АСЫРМАҢЫЗ)

1. Сенім, дін
2. Отбасы
3. Ләззат алу, көңіл көтеру мүмкіндігі
4. Билік иелену
5. Достық
6. Жан тыныштығы
7. Денсаулық
8. Оқу, білім
9. Қызықты жұмыс, мамандық
10. Сүйіспеншілік
11. Материалдық қамтамасыз етілген өмір
12. Қоғамдық танылу, атақтылық, бедел
13. Адамдарға көмектесу

14. Өзін-өзі таныту, өзін-өзі қадірлеу
15. Мансап, қоғамдағы жоғары жағдай
16. Шығармашылық

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

30. Сіз қалай санайсыз, жастардың құндылықтарын қалыптастыру кезінде қай әлеуметтік институт басты болып табылады? (БІР ЖАУАП)

1. Отбасы
2. Балабақша
3. Мектеп
4. Университет
5. Достар, таныстар
6. Жұмыс орны
7. БАҚ
8. Дін (конфессиялық құрылымдар)

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

31. Сіз қалай санайсыз, өз құндылықтарыңыз бен әлемге деген көзқарасыңыз ата-анаңыздың құндылықтары мен әлемге деген көзқарастарына ұқсас па? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, өте ұқсас
2. Тек жалпы мағынада ұқсас
3. Жоқ, әртүрлі

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

32. Өтінемін, айтыңызшы, Сіз өзіңізді діншіл адам санайсыз ба? (БІР ЖАУАП)

1. Діншілмін, діни қауым өміріне қатысамын, діни нормаларды толық ұстанамын

2. Діншілмін, бірақ мешіт, шіркеу және т.б. жерлерге мереке күндері ғана барамын, діни нормаларды өте сирек ұстанамын

3. Мен діншіл емеспін, бірақ кейде діни салттарды ұстанамын
4. Атеистпін
5. Діншілмін, бірақ діни өмірге араласпаймын

6. Діншіл емеспін, бірақ кейде мешіт, шіркеу және т.б. жерлерге барамын, діни нормаларды сақтаймын

7. Діншіл емеспін, бірақ діншілдерді құрметтеймін

8. Мен дінге бейтарап қараймын
9. Мен дінге қарсымын

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

33. Өтінемін, айтыңызшы, Сіз өзіңізді қай дінге жатқызасыз? (БІР ЖАУАП)

1. Дәстүрлі ислам
2. Православие
3. Католицизм
4. Протестантизм
5. Иудаизм
6. Жаңа діни бағыттар

7. Түрлі конфессиялардың діни дәстүрлерін қатар ұстанамын
 8. Ешбір дінді ұстанбаймын
- (98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

34. Өтінемін, айтыңызшы, Сіздің діни сеніміңізге, діншіл болу немесе болмау туралы таңдауыңызға кім немесе не ықпал етті? (БІР ЖАУАП)

1. Жақын айналамдағылардың ықпалы
 2. Арнайы әдебиеттер, интернет ресурстарды зерделеу
 3. Имам, дін қызметшісі, миссионермен әңгімелесу
 4. Өмірдегі маңызды оқиға
 5. Сән үрдістерінің қоғамдағы діншілдікке ықпалы
 6. Туылғаннан бері солай қалыптасты
 7. Ештеңе ықпал еткен жоқ
 8. Мен әлі анықтаған жоқпын
- (99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

35. «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру туралы хабардарлық деңгейіңізді бағалаңыз (БІР ЖАУАП)

1. Мен бұл бағдарлама не туралы екенін және не үшін іске асырылатынын білемін
 2. Мен бұл бағдарлама не туралы екенін және не үшін іске асырылатынын тек жалпы мағынада білемін
 3. Мен бағдарламаның атауын ғана білемін
 4. Осындай бағдарлама туралы алғаш естуім
- (99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

36. Сіз мемлекеттің жастар ортасындағы этносаралық саясатын қалай бағалайсыз? (БІР ЖАУАП)

1. Оң
 2. Дәлірегі, оң
 3. Дәлірегі, теріс
 4. Теріс
- (99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

37. Сіз карантин кезінде үйде немен айналыстыңыз? (ЖАУАПТЫҢ КЕЗ КЕЛГЕН САНЫ)

1. Қашықтықтан оқыдым/жұмыс істедім
 2. Кітап оқыдым
 3. Фильмдер, сериалдар көрдім
 4. Компьютерлік, үстел ойындарын ойнадым
 5. Спортпен/йогамен айналыстым
 6. Өзін-өзі дамыту курстарын өттім
 7. Отбасыммен уақыт өткіздім (бірге фильм көру, ойын ойнау және т.б.)
- (98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____
- (99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

38. Сіздің бір пәтерде/үйде тұратын адамдармен карантин кезеңіндегі қарым-қатынасыңыз қалай өзгерді? (БІР ЖАУАП)

1. Нығайды
2. Бұрынғы күйінде қалды

3. Нашарлады

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

39. Сіз карантинге байланысты соңғы оқиғалар аясында болашаққа қандай сезіммен қарайсыз? (БІР ЖАУАП)

1. Барлығы жақсы болады деген сеніммен
2. Барлығы жақсы болады деген үміт сезімімен
3. Сенімсіздікпен
4. Үрей және үмітсіздікпен

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

40. Өтінемін, қазіргі уақыттағы қазақстан жастарының ең танымал трендтерін белгілеңіз (ҮШ ЖАУАПТАН АСЫРМАҢЫЗ)

1. Экологиялылық
2. Волонтерлік
3. Азаматтық белсенділік
4. Бейресми өздігінен білім алу
5. Фриланс
6. Салауатты өмір салты
7. Саяхаттау

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

41. Сіз ТЖ және карантин кезеңінде волонтерлік қызметке қатыстыңыз ба?

1. Иә
2. Жоқ

(99) Жауап беруге қиналамын

42. Сіздің көзқарасыңыз бойынша, патриотизм қандай амалдарда, әрекеттерде көрініс береді? (БЕС ЖАУАПТЫҢ НҰСҚАСЫНАН АСЫРМАҢЫЗ)

1. Әскерге бару, Отан қорғауға әзірлік
2. Елден кетпеу ниеті
3. Елге деген сүйіспеншілік, құрмет, оны мақтан ету
4. Белсенді азаматтық позиция, мемлекет ісіне араласу
5. Елдегі оқиғаларға қызығушылық таныту, оны талқылау
6. Ел игілігіне жасалатын жақсы, адал жұмыс
7. Қайырымдылық, өзара көмектесу
8. Сайлауға, митингке қатысу
9. Табандылық, қиындыққа төзуге әзір болу
10. Отандық өндірушіні қолдау
11. Тарихи жадыны сақтау, естелік іс-шараларға қатысу
12. Қазақстандық спортшыларды қолдау
13. Адалдық, әдептілік
14. Балаларды отаншылдыққа тәрбиелеу

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

43. Қалай ойлайсыз, патриотизм көбінесе кімге тән: жастарға, орта жастағы адамдарға, әлде қарт адамдарға ма?

1. Жастарға
2. Орта жастағы адамдарға
3. Қарттарға
4. Барлығына бірдей

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

5. ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ПРОЦЕСТЕР

44. Сіз Қазақстандағы жаңалықтар мен оқиғаларды білу үшін қандай ақпарат көздерін бәрінен жиі қолданасыз? (ҮШ ЖАУАПТАН АСЫРМАҢЫЗ)

1. Қазақстандық республикалық телеарналар
2. Қазақстандық жергілікті (өңірлік) телеарналар
3. Шетелдік телеарналар (оның ішінде ресейлік)
4. Радио
5. Қазақстандық республикалық баспа басылымдары (газеттер, журналдар)
6. Қазақстандық жергілікті (өңірлік) баспа басылымдары (газеттер, журналдар)
7. Шетелдік баспа басылымдары (газеттер, журналдар)
8. Қазақстандық интернет-сайттар (ТВ, радио, жаңалық ресурстары)
9. Шетелдік интернет-сайттар (ТВ, радио, жаңалық ресурстары)
10. Әлеуметтік желілер, блогтар
11. Жақын орта (туыстары, достары, таныстары)

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

45. Әлеуметтік желілердегі жалған жаңалықтар аккаунттарын ресми аккаунттардан ажырата аласыз ба? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, ажырата аламын және жаңалықтарды тек ресми көздерден оқимын
2. Иә, ажырата аламын, бірақ жаңалықтарды ресми аккаунттардан ғана оқымаймын
3. Жоқ, ажырата алмаймын

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

46. Қалай ойлайсыз, қазір Сіз тұратын жерде (елді мекенде) наразылық акцияларының туындау ықтималдығы бар ма? (БІР ЖАУАП)

1. Әрине, бар
2. Дәлірегі, бар
3. Дәлірегі, жоқ
4. Әрине, жоқ

(99) Жауап беруге қиналамын

47. Сізді жария наразылық акциясына баруға қандай проблема мәжбүр етуі мүмкін? (ҮШ ЖАУАПТАН АСЫРМАҢЫЗ)

1. Мектеп, ЖОО, колледждегі проблемалар
2. Жұмыстан қысқарту немесе босату
3. Коммуналдық қызмет тарифтерін негізсіз көтеру
4. Жалақы, зейнетақы, шәкіртақы, жәрдемақы төлемдерін кешіктіру
5. Медицина мекемелері қызметкерлерінің салғырттығы және кәсіпқой болмауы
6. Кредиттер немесе ипотека бойынша төлемдерді арттыру
7. Негізсіз айыппұлдар
8. Экологиялық жағдайдың нашарлауы
9. Билік әрекетіне қанағаттанбау
10. Әділетсіз сот шешімдері
11. Құқықтардың этникалық негізде бұзылуы
12. Тұрғын үй проблемалары
13. Білім беру қызметінің төмен сапасы
14. Азық-түлік, ЖЖМ, дәрі-дәрмек бағасының өсуі
15. Мені ашық наразылық білдіруге ештеңе мәжбүрлей алмайды

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

48. Сіздің ел азаматтарымен бірлік пен ынтымақтастық сезімін не тудырады? (БІР ЖАУАП)

1. Этникалық тиістілік
2. Аумақтық тиістілік
3. Азаматтық тиістілік
4. Діни тиістілік
5. Барлық құраушылар
6. Мен бірлік мен ынтымақтастық сезінбеймін

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

49. Төменде көрсетілген себептердің қайсысы бойынша елімізде жастар жиі кемсітушілікке ұшырап, құқықтары бұзылады? (ҮШ ЖАУАПТАН АСЫРМАҢЫЗ)

1. Этникалық тиістілік
2. Қазақ тілін білмеу
3. Орыс тілін білмеу
4. Гендерлік тиістілік
5. Аумақтық тиістілік
6. Жасы
7. Сексуалды бағдарлық
8. Шектеулі физикалық және ментальдық қабілеттер
9. Білім деңгейі

10. Кемсітушілік және құқық бұзушылық жоқ (98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

50. Сіз әскери қызметке қалай қарайсыз?

1. Оң
 2. Бейтарап
 3. Теріс
- (99) Жауап беруге қиналамын

51. Сіздің пікіріңізше, әскери қызметте ең қиыны не?

1. Әскери тәртіп және армиялық ережелер
 2. Физикалық жүктеме
 3. Жүйке-эмоциялық жүктеме
 4. Жарғыдан тыс қатынастар
 5. Жаңа ұжымға бейімделу
- (98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)_____

52. Әрбір жас адам ер болу үшін әскери қызметтен өту керек деп ойлайсыз ба?

1. Иә, әскерде қызмет барлық ерлер үшін міндетті
2. Міндетті емес, мектепте/университетте әскери дайындық курстары жеткілікті
3. Жоқ, әскердегі қызмет ерліктің көрсеткіші емес

6. МЕМЛЕКЕТТІК ЖАСТАР САЯСАТЫН ІСКЕ АСЫРУ

53. Сіздің пікіріңізше, елімізде мемлекеттік жастар саясаты (жастарды қолдау және дамыту) тиімді іске асырылады ма? (БІР ЖАУАП)

1. Иә, тиімді
 2. Дәлірегі, тиімді
 3. Дәлірегі, тиімсіз
 4. Тиімсіз
 5. Елдегі жастар саясаты туралы ештеңе білмеймін, естіген жоқпын
- (99) Жауап беруге қиналамын

54. Мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруда ең алдымен неге назар аудару қажет? (БІР ЖАУАП)

1. Жас отбасыларды тұрғын үймен қамтамасыз ету
 2. Жұмысқа орналастыру
 3. Медициналық қызметтердің қолжетімділігі
 4. Жоғары білімнің қолжетімділігі мен сапасын арттыру
 5. Шәкіртақы, жалақы, жеңілдіктерді арттыру
 6. Ешқандай қолдау күтпеймін
- (98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ)_____

55. Келесі жастар ұйымдары жұмысының тиімділігін бағалаңыз (ӘР ЖОЛ БОЙЫНША БІР ЖАУАП)

		Тиімді	Тиімсіз	Ж/Қ
1.	Қазақстан студенттерінің альянсы	1	2	99
2.	Қазақстан КТА одағы/Жайдарман	1	2	99
3.	Қазақстан Республикасы Президентінің халықаралық «Болашақ» стипендиясы стипендиаттарының қауымдастығы	1	2	99
4.	«Жасыл ел» Жастар еңбек жасағының Республикалық штабы	1	2	99
5.	«Нұр Отан» партиясы жанындағы «Жас Отан» жастар қанаты	1	2	99
6.	«Жас Ұлан» бірыңғай балалар мен жасөспірімдер ұйымы	1	2	99
7.	Ұлттық дельфий комитеті	1	2	99
8.	Қазақстан жастары конгресі	1	2	99
9.	Ұлттық волонтерлік желі	1	2	99
10.	Қазақстан халқы Ассамблеясының жастар қанаты (Жаңғыру жолы/Жарасым)	1	2	99
(98)	Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____	1	2	99

56. Сіз Жастар ресурстық орталықтарына жүгіндіңіз бе?

1. Иә
2. Жоқ D1 СҰРАҚҚА ӨТУ

57. Сіздің облыстың/қаланың жастар ресурстық орталықтары жұмысының тиімділігін келесі қызмет түрлері бойынша бағалаңыз (ӘР ЖОЛ БОЙЫНША БІР ЖАУАП)

		Тиімді	Тиімсіз	Ж/Қ
1.	Жастарды жұмысқа орналастыру және кәсіптік бағдар беруге даярлауға жәрдемдесу	1	2	99
2.	Бейресми білім беру арқылы жастардың өмірлік маңызды дағдыларын, құзыретін және дербестігін дамыту	1	2	99
3.	Жастар арасында цифрлық сауаттылықты арттыруға және жаңа технологияларды дамытуға жәрдемдесу	1	2	99
4.	Жастарға психологиялық көмек көрсету	1	2	99
5.	Жастарға тегін консультациялық және заңгерлік көмек көрсету	1	2	99
6.	Жастардың инновациялық және кәсіпкерлік қызметін жандандыруға жәрдемдесу	1	2	99
7.	Жастар ортасында волонтерлік қызметті қолдау және дамыту	1	2	99
8.	Жастар ұйымдарын, қозғалыстарын және жастардың өзін-өзі басқару органдарын дамытуға қолдау көрсету және жәрдемдесу	1	2	99
9.	Жастар жобалары мен бағдарламаларын әзірлеу мен бағалауды сүйемелдеу	1	2	99
10.	Қазақстан халқы Ассамблеясының жастар қанаты (Жаңғыру жолы/Жарасым)	1	2	99
(98)	Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____	1	2	99

АЯҚТАЙ КЕЛЕ, ӨТІНЕМІН, ӨЗІҢІЗ ЖАЙЛЫ БІРШАМА ДЕРЕКТЕР БЕРІҢІЗ

D1. Жынысыңыз: 1. Еркек 2. Әйел

D2. Өтінемін, толық жасыңыз нешеде екенін жазыңыз _____

D3. Сіздің этникалық тиістілігіңіз (ұлтыңыз) қандай?

1. Қазақ
2. Орыс

(98) Басқа этностық топ (ұлт) (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

D4. Сіздің біліміңіз (БІР ЖАУАП)

1. Аяқталмаған орта (мектептің 9 сыныбы)
2. Орта (мектептің 11 сыныбы)
3. Кәсіптік-техникалық, орта кәсіптік (колледж, училище)
4. Аяқталмаған жоғары (ЖОО-да оқып жүрмін)
5. Жоғары (ЖОО аяқтадым)
6. Жоғары және ғылыми дәреже (магистр, кандидат, доктор, PhD)

D5. Өтінемін, айтыңызшы, Сіз қазіргі уақытта қайда тұрасыз? (БІР ЖАУАП)

1. Ата-анаммен/туыстарыммен тұрамын
2. Өз пәтерімде/үйімде тұрамын
3. Жалдамалы пәтерде/бөлмеде, жатақханада тұрамын

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

D6. Сіздің отбасылық жағдайыңыз: (БІР ЖАУАП)

1. Үйленген/Тұрмыста
2. Тіркелмеген некеде тұрамын
3. Бойдақ/тұрмыста емес

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

D7. Өтінемін, айтыңызшы, Сіздің неше балаңыз бар? (БІР ЖАУАП)

1. Балаларым жоқ
2. Бір бала
3. Екі бала
4. Үш бала
5. Төрт және одан көп бала

D8. Сіз қазір жұмыс істейсіз бе? (БІР ЖАУАП)

1. Жоқ, мен әлі оқып жүрмін
2. Оқу мен жұмысты қатар алып жүрмін (қосымша табыс)
3. Иә, мен жұмыс істеймін
4. Мен оқымаймын, жұмыс істемеймін және жұмыс іздеп жүрген жоқпын
5. Мен оқымаймын, жұмыс істемеймін (жұмыс іздеп жүрмін)

6. Декреттік демалыстамын
 7. Мүгедектікке байланысты жұмыс істемеймін
- (99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

D9. Сіз қандай қаражатқа күн көресіз? (БІР ЖАУАП)

1. Өз жалақыма/табысыма
2. Ата-анамның табысына
3. Жұбайымның табысына
4. Шәкіртақыға
5. Жәрдемақы пен жеңілдіктерге

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

D10. Өтінемін, айтыңызшы, Сіз қай салада жұмыс істейсіз/қосымша табыс табасыз? (БІР ЖАУАП)

1. Мемлекеттік қызметші
2. Ғылым, мәдениет, денсаулық сақтау, білім беру, мектепке дейінгі тәрбие саласындағы маман
3. Қаржы саласының маманы (банктер, бухгалтерия және т.б.)
4. Бизнесмен, кәсіпкер
5. БАҚ қызметкері
6. Қызмет көрсету саласының жұмыскері
7. Сауда саласының қызметкері
8. Құрылыс саласының қызметкері
9. Ауыл шаруашылығы қызметкері
10. Техникалық персонал (күзетші, вахтер, еден жуушы және т.б.)
11. Өзін-өзі жұмыспен қамтушы
12. Тұрақты жұмыс орным жоқ, әртүрлі орындарда табыс табамын
13. Уақытша жұмыссыз немесе декреттік демалыста
14. Жұмыс істемеймін

(98) Басқа (ЖАЗЫҢЫЗ) _____

(99) Жауап беруге қиналамын (ОҚЫМАҢЫЗ)

САУАЛНАМАҒА ҚАТЫСҚАНЫҢЫЗ ҮШІН АЛҒЫС АЙТАМЫЗ!

Біздің Нұр-Сұлтан қаласындағы телефонымыз (7172) 76-93-49, 24-84-11.

Сіз бізге хабарласып, өз сұрақтарыңызды қоя аласыз.

**ИНТЕРВЬЮЕРДІҢ ЖҰМЫСЫН БАҚЫЛАУ ҮШІН САУАЛНАМАНЫ ТОЛТЫРҒАННАН КЕЙІН СІЗГЕ
САУАЛНАМА ЖҮРГІЗУДІ РАСТАУ МАҚСАТЫНДА ҚОҢЫРАУ ШАЛУЫМЫЗ МҮМКІН.**

ОЛ ҮШІН ТЕЛЕФОН НӨМІРІН ҚАЛДЫРУДЫ СҰРАЙМЫЗ

Интервьюедің аты-жөні _____	Интервьюердің № _____
Сауалнама күні _____	Интервьюердің қолы _____

КОД _____ ЕНГІЗУ _____

Сызықтық бөлу кестелері

1. Сіз профилактикалық тексерілуге қаншалықты жиі барасыз?

	Саны	%
Жылына екі реттен көп	184	9,2
Жылына екі рет	335	16,8
Жылына бір рет	1013	50,7
Жылына бір реттен кем	333	16,7
Профилактикалық тексерілуге ешқашан барған емеспін	135	6,8

2. Сіз алкогольді қаншалықты жиі тұтынасыз?

	Саны	%
Аптасына бірнеше рет	36	1,8
Айына бірнеше рет	126	6,3
Шамамен айына бір рет	129	6,5
Айына бір реттен сирек	281	14,1
Ешқашан тұтынған емеспін	1409	70,5
Жауап беруге қиналамын	19	1,0

3. Қаншалықты жиі темекі шегесіз?

	Саны	%
Күнде	194	9,7
Аптасына бірнеше рет	82	4,1
Айына бірнеше рет	38	1,9
Шамамен айына бір рет	28	1,4
Айына бір реттен сирек	43	2,2
Шекпеймін	1606	80,3
Жауап беруге қиналамын	9	0,5
Затрудняюсь ответить	9	0,5

4. Сіз есірткі, оның ішінде марихуана, кокаин, LSD пайдаланып көрдіңіз бе?

	Саны	%
Иә	58	2,9
Жоқ	1927	96,5
Жауап беруге қиналамын	11	0,6

5. Өтінемін, өзіңіздің жыныстық жолмен берілетін инфекциялар (ЖЖБИ) туралы хабардарлық деңгейін бағалаңыз:

	Саны	%
Бұл туралы өте жақсы білемін	543	27,2
Жақсы білемін	772	38,6
Үстіртін білемін	447	22,4
Бұл туралы ештеңе білмеймін	204	10,2
Жауап беруге қиналамын	32	1,6

6. Сіз спорттық секцияларға/жаттығуларға қаншалықты жиі барасыз?

	Саны	%
Аптасына екі рет және одан көп	409	20,5
Айына үш-төрт рет	202	10,1
Айына бір рет	149	7,5
Жылына бір реттен сирек	105	5,3
Спорттық мекемелерге бармаймын	618	30,9
Үйде айналысамын	499	25,0
Жауап беруге қиналамын	15	0,8

7. Төменде аталған жаттығулар бір апта ішінде Сіздің қанша уақытыңызды алады? Саны

	Уақыт алмайды	1 сағаттан аз	1-3 сағат	4-7 сағат	7-10 сағат	10 сағаттан көп
Спорт (спорт залы, бассейн, жүгіру, секциялар)	825	429	478	152	71	39
Өздігінен білім алу (білім беру және кәсіби курстар, ғылым, кітаптар және т.б.)	799	442	517	158	54	26
Шығармашылық (сурет салу, ән айту, поэзия және т.б.)	1157	373	287	115	38	26
Отбасымен уақыт өткізу	111	88	192	411	443	752
Достармен уақыт өткізу	151	276	661	480	250	177
Волонтерлік және ерікті қызмет	1577	224	119	50	17	5
Үй жұмыстары	0	0	1	0	0	0
Интернетте уақыт өткізу	0	0	0	1	0	0

7. Төменде аталған жаттығулар бір апта ішінде Сіздің қанша уақытыңызды алады? %

	Уақыт алмайды	1 сағаттан аз	1-3 сағат	4-7 сағат	7-10 сағат	10 сағаттан көп
Спорт (спорт залы, бассейн, жүгіру, секциялар)	41,4	21,5	24,0	7,6	3,6	2,0
Өздігінен білім алу (білім беру және кәсіби курстар, ғылым, кітаптар және т.б.)	40,0	22,1	25,9	7,9	2,7	1,3
Шығармашылық (сурет салу, ән айту, поэзия және т.б.)	58,0	18,7	14,4	5,8	1,9	1,3
Отбасымен уақыт өткізу	5,6	4,4	9,6	20,6	22,2	37,7
Достармен уақыт өткізу	7,6	13,8	33,1	24,1	12,5	8,9
Волонтерлік және ерікті қызмет	79,2	11,2	6,0	2,5	0,9	0,3
Үй жұмыстары	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Интернетте уақыт өткізу	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0

8. Сіз интернетте күнделікті қанша уақыт өткізесіз?

	Саны	%
Интернет қолданбаймын	27	1,4
Тәулігіне бір сағаттан аз	82	4,1
1-2 сағат	538	27,0
3-5 сағат	852	42,7
6 сағаттан көп	496	24,9

9. Сіз Интернетке қандай мақсатпен кіресіз?

	Саны	%
Сабақ бойынша	619	31,0
Жұмыс бойынша	515	25,8
Жаңалық қарау/оқу үшін	850	42,5
Достармен қарым-қатынас жасау үшін	1185	59,3
Әлеуметтік желілерде уақыт өткізу үшін	880	44,0
Ойын-сауық үшін (фильмдер, музыка, ойындар)	909	45,5
Интернетпен пайдаланбаймын	8	0,4
Өзін-өзі дамыту үшін	3	0,2
Барлық аталғандар үшін	1	0,1

10. Сіз Қазақстандық білім беру жүйесін ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін қолайлы деп санайсыз ба?

	Саны	%
Иә	519	26,0
Дәлірегі, иә	720	36,0
Дәлірегі, жоқ	382	19,1
Жоқ	210	10,5
Жауап беруге қиналамын	169	8,5

11. Сіз қашықтықтан оқыту түріне қалай қарайсыз?

	Саны	%
Әдеттегі тәсілмен білім алу қызықтырақ, өйткені жеке қарым-қатынас бар	549	27,5
Қашықтықтан оқу дәстүрлі оқытудың жақсы баламасы болып табылады	317	15,9
Әдеттегі тәсілмен білім алу ыңғайлырақ	557	27,9
Қашықтықтан білім алу дәстүрліге қарағанда нашар	342	17,1
Қашықтықтан білім алу – қосалқы білім беру түрі	185	9,3
Қашықтықтан оқытуды іске асыру әлсіз	3	0,2
Қашықтықтан оқыту кезінде білім сапасы төмен	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	43	2,2

12. Сіздің пікіріңізше, қашықтықтан оқыту формасы қаншалықты тиімді?

	Саны	%
Төмен	470	23,5
Орташадан төмен	511	25,6
Орташа	738	36,9
Орташадан жоғары	171	8,6
Жоғары	72	3,6
Жауап беруге қиналамын	36	1,8

13. Сіз қашықтықтан білім беру жүйесін оқу процесіне енгізу идеясын қолдайсыз ба?

	Саны	%
Иә	271	13,6
Дәлірегі, иә	392	19,6
Дәлірегі, жоқ	572	28,7
Жоқ	720	36,1
Жауап беруге қиналамын	41	2,1

14. Сіз өздігінен білім алумен бейресми айналысасыз ба (онлайн курстар; тренингтер; біліктілікті арттыру курстары және т.б.)?

	Саны	%
Иә	676	33,9
Жоқ	1280	64,1
Жауап беруге қиналамын	41	2,1

15. Сіз ғылыми қызметпен айналысасыз ба (ғылыми зерттеулер, эксперименттер жүргізу, ғылыми мақалалар жазу және т.б.)?

	Саны	%
Иә	175	8,8
Жоқ	1796	89,9
Жауап беруге қиналамын	26	1,3

16. Сіз қандай да бір шығармашылық түрімен айналысасыз ба?

	Саны	%
Би	171	8,6
Вокал	119	6,0
Музыкалық аспаптарда ойнаймын	196	9,8
Сурет салу	236	11,8
Өлең, әңгіме жазамын	112	5,6
Сәндік-қолданбалы өнер (hand made)	104	5,2
Театр студиясында айналысамын	20	1,0
Ешқандай шығармашылық түрімен айналыспаймын	1263	63,4
Фото және бейне түсірумен айналысамын	4	0,2
Компьютерлік ойындар ойнаймын	1	0,1
Спортпен айналысамын	8	0,4
Бағдарламалаумен айналысамын	1	0,1
Аспазшылықпен айналысамын	1	0,1

17. Сіз үшін шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі жетілдіру қаншалықты маңызды?

	Саны	%
Өте маңызды	451	22,6
Дәлірегі, маңызды	685	34,3
Дәлірегі, маңызды емес	420	21,0
Мүлдем маңызды емес	342	17,1
Жауап беруге қиналамын	102	5,1

18. Сіз Қазақстандағы жастардың шығармашылық қызметін дамыту мен қолдау деңгейін қалай бағалайсыз?

	Саны	%
Жоғары деңгей	374	18,7
Орташа деңгей	1344	67,3
Төмен деңгей	279	14,0

19. Қалай ойлайсыз, бүгінгі жастарға мансапқа жету, шығармашылық кәсіпте (музыкант, жазушы, әртіс және т.б.) табысты болу оңай ма?

	Саны	%
Өте оңай	176	8,8
Айтарлықтай оңай	546	27,3
Айтарлықтай қиын	997	49,9
Мүмкін емес дерлік	143	7,2
Жауап беруге қиналамын	137	6,9

20. Сіздің қазіргі кәсіби қызметіңіз колледжде/ЖОО-да алған мамандықпен байланысты ма?

	Саны	%
Иә, мен мамандығым бойынша жұмыс істеймін	469	23,5
Ішінара байланысты	235	11,8
Жоқ, байланысты емес	492	24,6
Әлі жұмыс істемеймін (мектеп/колледж/жоо-да оқимын)	772	38,6
Жауап беруге қиналамын	30	1,5

21. Сіздің мамандық таңдауыңызға кім немесе не ықпал етті?

	Саны	%
Ата-анам осы мамандықты таңдау туралы айтты	473	23,7
Достарым кеңес берді	79	4,0
Мамандыққа жеке қызығушылығым	784	39,4
Мектепте кәсіптік бағдар берілді	88	4,4
Мұғалім кеңес берді	42	2,1
Мамандықтың Қазақстанда беделді болуы	60	3,0
Гранттың болуы	128	6,4
Әлі мектепте оқимын	283	14,2
Мамандығым жоқ	10	0,5
Амалсыз жағдай	4	0,2
Өмірлік жағдай	2	0,1
Алдағы уақытта жоғары жалақы	1	0,1
Мамандықтың қажеттілігі	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	37	1,9

22. ТЖ режимі мен карантин жұмысыңызға қалайша әсер етті?

	Саны	%
Мен қашықтықтан жұмыс істеу форматына ауыстым	413	20,8
Жұмыс істеуді жалғастыра бердім, жұмыс көлемі ұлғайды	303	15,2
Жұмыссыз қалдым	262	13,2
Табыссыз қалдым, бірақ жұмысты жалғастыра бердім	108	5,4
Жаңа кәсіп үйрендім	30	1,5
Әлі жұмыс істемеймін (мектеп/колледж/жоо-да оқимын)	768	38,7
Еш әсер етпеді	33	1,7
Табыс азайды	3	0,2
Жұмыс істемеймін	67	3,4

23. Сіздің Қазақстан аумағында кәсіпкерлік қызмет тәжірибеңіз болды ма?

	Саны	%
Иә, қазір де кәсіпкерлікпен айналысамын	84	4,2
Сәтті тәжірибе болды	116	5,8
Сәтсіз тәжірибе болды	117	5,9
Тәжірибем жоқ	1664	83,2
Жауап беруге қиналамын	18	0,9

24. Сіз кәсіпкерлікпен айналысқан уақытта қандай проблемаларға кезіктіңіз?

	Саны	%
Жоғары салық аударымдары	35	10,7
Өңірде үй-жай жалдаудың жоғары құны	77	23,5
Еңбек нарығында білікті жұмыскерлердің жоқтығы	40	12,2
Мемлекеттік органдардағы жемқорлық	34	10,4
Қазақстанда бизнесті кәсіби емес (әдептен тыс) жүргізу	24	7,3
Проблемаға кезіккен жоқпын	90	27,5
Бұл салада білімнің жетіспеушілігі	1	0,3
Салық қызметіндегі бюрократия	1	0,3
Жауап беруге қиналамын	25	7,6

25. Сіз халықтың әлеуметтік осал топтарына жататын жастарды (мүгедектер, жетім балалар, көп балалы жас отбасылар және т.б.) қолдау деңгейіне қанағаттанасыз ба?

	Саны	%
Иә, толық қанағаттанамын	369	18,5
Ішінара қанағаттанамын	824	41,3
Дәлірегі, қанағаттанбаймын	445	22,3
Толық қанағаттанбаймын	187	9,4
Жауап беруге қиналамын	172	8,6

26. Өтінемін, Сіздің елді мекендегі ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін инфрақұрылымды қамтамасыз ету деңгейін бағалаңыз (пандустар, қоғамдық көлікте арнайы көтергіштер, баспалдақ қоршаулары мен тұтқалары және т.б.)

	Саны	%
Жоғары (толық қамтамасыз етілген)	308	15,4
Орташа (ішінара қамтамасыз етілген)	1138	56,9
Төмен (ешбір қамтамасыз етілмеген)	428	21,4
Жауап беруге қиналамын	126	6,3
Затрудняюсь ответить	172	8,6

27. Сіз үйде туғандарыңызбен қай тілде сөйлесесіз?

	Саны	%
Қазақ тілінде	1007	50,4
Орыс тілінде	648	32,4
Екі тілде	324	16,2
Күрд және орыс тілдерінде	9	0,5
Ұйғыр тілінде	6	0,3
Қырғыз тілінде	1	0,1
Өзбек тілінде	2	0,1
Әзірбайжан тілінде	1	0,1
Армян тілінде	1	0,1

28. Сіз достарыңызбен қай тілде сөйлесесіз?

	Саны	%
Қазақ тілінде	789	39,5
Орыс тілінде	720	36,0
Екі тілде	487	24,4
Күрд және орыс тілдерінде	1	0,1
Қазақ, ағылшын, неміс тілдерінде	1	0,1
Өзбек тілінде	1	0,1

29. Сіз үшін өмірдегі басты құндылық неде?

	Саны	%
Сенім, дін	308	15,4
Отбасы	1703	85,2
Ләззат алу, көңіл көтеру мүмкіндігі	84	4,2
Билік иелену	43	2,2
Достық	566	28,3
Жан тыныштығы	152	7,6
Денсаулық	1036	51,8
Оқу, білім	220	11,0
Қызықты жұмыс, мамандық	156	7,8
Сүйіспеншілік	241	12,1
Материалдық қамтамасыз етілген өмір	295	14,8
Қоғамдық танылу, атақтылық, бедел	34	1,7
Адамдарға көмектесу	98	4,9
Өзін-өзі таныту, өзін-өзі қадірлеу	167	8,4
Мансап, қоғамдағы жоғары жағдай	118	5,9
Шығармашылық	30	1,5
Барлық аталғандар	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	9	0,5

30. Сіз қалай санайсыз, жастардың құндылықтарын қалыптастыру кезінде қай әлеуметтік институт басты болып табылады?

	Саны	%
Отбасы	1442	72,1
Балабақша	55	2,8
Мектеп	228	11,4
Университет	84	4,2
Достар, таныстар	110	5,5
Жұмыс орны	56	2,8
БАҚ	10	0,5
Дін (конфессиялық құрылымдар)	9	0,5
Барлық аталған құндылықтар	5	0,3

31. Сіз қалай санайсыз, өз құндылықтарыңыз бен әлемге деген көзқарасыңыз ата-анаңыздың құндылықтары мен әлемге деген көзқарастарына ұқсас па?

	Саны	%
Иә, өте ұқсас	705	35,3
Тек жалпы мағынада ұқсас	882	44,1
Жоқ, әртүрлі	367	18,4
Жауап беруге қиналамын	44	2,2

32. Өтінемін, айтыңызшы, Сіз өзіңізді діншіл адам санайсыз ба?

	Саны	%
Діншілмін, діни қауым өміріне қатысамын, діни нормаларды толық ұстанамын	283	14,2
Діншілмін, бірақ мешіт, шіркеу және т.б. жерлерге мереке күндері ғана барамын, діни нормаларды өте сирек ұстанамын	607	30,4
Мен діншіл емеспін, бірақ кейде діни салттарды ұстанамын	238	11,9
Атеистпін	55	2,8
Діншілмін, бірақ діни өмірге араласпаймын	444	22,2
Діншіл емеспін, бірақ кейде мешіт, шіркеу және т.б. жерлерге барамын, діни нормаларды сақтаймын	71	3,6
Діншіл емеспін, бірақ діншілдерді құрметтеймін	118	5,9
Мен дінге бейтарап қараймын	112	5,6
Мен дінге қарсымын	18	0,9
Жауап беруге қиналамын	53	2,7

33. Өтінемін, айтыңызшы, Сіз өзіңізді қай дінге жатқызасыз?

	Саны	%
Дәстүрлі ислам	1466	73,4
Православие	338	16,9
Католицизм	13	0,7
Протестантизм	6	0,3
Иудаизм	3	0,2
Жаңа діни бағыттар	3	0,2
Түрлі конфессиялардың діни дәстүрлерін қатар ұстанамын	8	0,4
Ешбір дінді ұстанбаймын	155	7,8
Барлығына сенемін	1	0,1
Пұтқа табынушылық	1	0,1
Иегова Куәгерлері	1	0,1
Растафариандық	1	0,1

34. Өтінемін, айтыңызшы, Сіздің діни сеніміңізге, діншіл болу немесе болмау туралы таңдауыңызға кім немесе не ықпал етті?

	Саны	%
Жақын айналамдағылардың ықпалы	383	19,2
Арнайы әдебиеттер, интернет ресурстарды зерделеу	90	4,5
Имам, дін қызметшісі, миссионермен әңгімелесу	37	1,9
Өмірдегі маңызды оқиға	79	4,0
Сән үрдістерінің қоғамдағы діншілдікке ықпалы	9	0,5
Туылғаннан бері солай қалыптасты	682	34,1
Ештеңе ықпал еткен жоқ	532	26,6
Мен әлі анықтаған жоқпын	116	5,8
Жауап беруге қиналамын	71	3,6

35. «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру туралы хабардарлық деңгейіңізді бағалаңыз

	Саны	%
Мен бұл бағдарлама не туралы екенін және не үшін іске асырылатынын білемін	436	21,8
Мен бұл бағдарлама не туралы екенін және не үшін іске асырылатынын тек жалпы мағынада білемін	676	33,8
Мен бағдарламаның атауын ғана білемін	584	29,2
Осындай бағдарлама туралы алғаш естуім	249	12,5
Жауап беруге қиналамын	54	2,7

36. Сіз мемлекеттің жастар ортасындағы этносаралық саясатын қалай бағалайсыз?

	Саны	%
Оң	728	36,5
Дәлірегі, оң	876	43,9
Дәлірегі, теріс	162	8,1
Теріс	51	2,6
Жауап беруге қиналамын	180	9,0

37. Сіз карантин кезінде үйде немен айналыстыңыз?

	Саны	%
Қашықтықтан оқыдым/жұмыс істедім	1059	53,0
Кітап оқыдым	483	24,2
Фильмдер, сериалдар көрдім	782	39,1
Компьютерлік, үстел ойындарын ойнадым	268	13,4
Спортпен/йогамен айналыстым	333	16,7
Өзін-өзі дамыту курстарын өттім	195	9,8
Отбасыммен уақыт өткіздім (бірге фильм көру, ойын ойнау және т.б.)	1140	57,0
Үй шаруасымен айналысты	16	0,8
Шығармашылықпен айналысты	3	0,2
Интернетте уақыт өткізді	1	0,1
Ораза ұстады	0	0,0
Қайырымдылық қызметпен айналысты	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	25	1,3

38. Сіздің бір пәтерде/үйде тұратын адамдармен карантин кезеңіндегі қарым-қатынасыңыз қалай өзгерді?

	Саны	%
Нығайды	749	37,5
Бұрынғы күйінде қалды	1145	57,3
Нашарлады	81	4,1
Жауап беруге қиналамын	25	1,3

39. Сіз карантинге байланысты соңғы оқиғалар аясында болашаққа қандай сезіммен қарайсыз?

	Саны	%
Барлығы жақсы болады деген сеніммен	704	35,2
Барлығы жақсы болады деген үміт сезімімен	923	46,2
Сенімсіздікпен	235	11,8
Үрей және үмітсіздікпен	85	4,3
Жауап беруге қиналамын	53	2,7

40. Өтінемін, қазіргі уақыттағы қазақстан жастарының ең танымал трендтерін белгілеңіз:

	Саны	%
Экологиялылық	354	17,7
Волонтерлік	942	47,1
Азаматтық белсенділік	462	23,1
Бейресми өздігінен білім алу	253	12,7
Фриланс	264	13,2
Салауатты өмір салты	972	48,6
Саяхаттау	573	28,7
Жетістікке көзделу	1	0,1
Тәрбие	1	0,1
Достық	2	0,1
Шығармашылық	2	0,1
Әлеуметтік желілерде уақыт өткізу	4	0,2
Барлық аталған трендтер	1	0,1
Білім	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	66	3,3

41. Сіз ТЖ және карантин кезеңінде волонтерлік қызметке қатыстыңыз ба?

	Саны	%
Иә	236	11,8
Жоқ	1727	86,7
Жауап беруге қиналамын	30	1,5

42. Сіздің көзқарасыңыз бойынша, патриотизм қандай амалдарда, әрекеттерде көрініс береді?

	Саны	%
Әскерге бару, Отан қорғауға әзірлік	777	38,9
Елден кетпеу ниеті	359	18,0
Елге деген сүйіспеншілік, құрмет, оны мақтан ету	1063	53,3
Белсенді азаматтық позиция, мемлекет ісіне араласу	341	17,1
Елдегі оқиғаларға қызығушылық таныту, оны талқылау	293	14,7
Ел игілігіне жасалатын жақсы, адал жұмыс	565	28,3
Қайырымдылық, өзара көмектесу	382	19,1
Сайлауға, митингке қатысу	178	8,9
Табандылық, қиындыққа төзуге әзір болу	246	12,3
Отандық өндірушіні қолдау	307	15,4
Тарихи жадыны сақтау, естелік іс-шараларға қатысу	311	15,6
Қазақстандық спортшыларды қолдау	203	10,2
Адалдық, әдептілік	640	32,1
Балаларды отаншылдыққа тәрбиелеу	559	28,0
Басқа	2	0,2
Жауап беруге қиналамын	32	1,6

43. Қалай ойлайсыз, патриотизм көбінесе кімге тән: жастарға, орта жастағы адамдарға, әлде қарт адамдарға ма?

	Саны	%
Жастарға	466	23,3
Орта жастағы адамдарға	290	14,5
Қарттарға	258	12,9
Барлығына бірдей	931	46,6
Жауап беруге қиналамын	52	2,6

44. Сіз Қазақстандағы жаңалықтар мен оқиғаларды білу үшін қандай ақпарат көздерін бәрінен жиі қолданасыз?

	Саны	%
Қазақстандық республикалық телеарналар	781	39,1
Қазақстандық жергілікті (өңірлік) телеарналар	226	11,3
Шетелдік телеарналар (оның ішінде ресейлік)	154	7,7
Радио	155	7,8
Қазақстандық республикалық баспа басылымдары (газеттер, журналдар)	160	8,0
Қазақстандық жергілікті (өңірлік) баспа басылымдары (газеттер, журналдар)	114	5,7
Шетелдік баспа басылымдары (газеттер, журналдар)	51	2,6
Қазақстандық интернет-сайттар (ТВ, радио, жаңалық ресурстары)	665	33,3
Шетелдік интернет-сайттар (ТВ, радио, жаңалық ресурстары)	297	14,9
Әлеуметтік желілер, блогтар	1229	61,5
Жақын орта (туыстары, достары, таныстары)	398	19,9
Жаңалықтар қарамаймын	3	0,2
Жауап беруге қиналамын	28	1,4

45. Әлеуметтік желілердегі жалған жаңалықтар аккаунттарын ресми аккаунттардан ажырата аласыз ба?

	Саны	%
Иә, ажырата аламын және жаңалықтарды тек ресми көздерден оқимын	917	46,1
Иә, ажырата аламын, бірақ жаңалықтарды ресми аккаунттардан ғана оқымаймын	637	32,1
Жоқ, ажырата алмаймын	348	17,5
Қызықпаймын	4	0,2
Жауап беруге қиналамын	81	4,1

46. Қалай ойлайсыз, қазір Сіз тұратын жерде (елді мекенде) наразылық акцияларының туындау ықтималдығы бар ма?

	Саны	%
Әрине, бар	187	9,4
Дәлірегі, бар	313	15,7
Дәлірегі, жоқ	655	32,9
Әрине, жоқ	677	34,0
Жауап беруге қиналамын	160	8,0

47 Сізді жария наразылық акциясына баруға қандай проблема мәжбүр етуі мүмкін?

	Саны	%
Мектеп, ЖОО, колледждегі проблемалар	190	9,5
Жұмыстан қысқарту немесе босату	201	10,1
Коммуналдық қызмет тарифтерін негізсіз көтеру	94	4,7
Жалақы, зейнетақы, шәкіртақы, жәрдемақы төлемдерін кешіктіру	137	6,9
Медицина мекемелері қызметкерлерінің салғырттығы және кәсіпқой болмауы	158	7,9
Кредиттер немесе ипотека бойынша төлемдерді арттыру	133	6,7
Негізсіз айыппұлдар	137	6,9
Экологиялық жағдайдың нашарлауы	98	4,9
Билік әрекетіне қанағаттанбау	125	6,3
Әділетсіз сот шешімдері	112	5,6
Құқықтардың этникалық негізде	74	3,7
Тұрғын үй проблемалары	139	7,0
Білім беру қызметінің төмен сапасы	75	3,8
Азық-түлік, ЖЖМ, дәрі-дәрмек бағасының өсуі	213	10,7
Мені ашық наразылық білдіруге ештеңе мәжбүрлей алмайды	1018	50,9
Басқа	7	0,5
Жауап беруге қиналамын	163	8,2

48. Сіздің ел азаматтарымен бірлік пен ынтымақтастық сезімін не тудырады?

	Саны	%
Этникалық тиістілік	188	9,4
Аумақтық тиістілік	227	11,4
Азаматтық тиістілік	385	19,3
Діни тиістілік	87	4,4
Барлық құраушылар	758	38,0
Мен бірлік мен ынтымақтастық сезінбеймін	199	10,0
Бірыңғай тарих	1	0,1
Сыйластық	1	0,1
Жалпы әуестенум	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	150	7,5

49. Төменде көрсетілген себептердің қайсысы бойынша елімізде жастар жиі кемсітушілікке ұшырап, құқықтары бұзылады?

	Саны	%
Этникалық тиістілік	242	12,1
Қазақ тілін білмеу	397	19,9
Орыс тілін білмеу	242	12,1
Гендерлік тиістілік	155	7,8
Аумақтық тиістілік	185	9,3
Жасы	251	12,6
Сексуалды бағдарлық	333	16,7
Шектеулі физикалық және ментальдық қабілеттер	212	10,6
Білім деңгейі	359	18,0
Кемсітушілік және құқық бұзушылық жоқ	565	28,3
Барлық аталғандар	3	0,2
Қаржы жағдайы	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	207	10,4

50. Сіз әскери қызметке қалай қарайсыз?

	Саны	%
Оң	1191	59,6
Бейтарап	688	34,4
Теріс	96	4,8
Жауап беруге қиналамын	24	1,2

51. Сіздің пікіріңізше, әскери қызметте ең қиыны не?

	Саны	%
Әскери тәртіп және армиялық ережелер	736	37,0
Физикалық жүктеме	277	13,9
Жүйке-эмоциялық жүктеме	340	17,1
Жарғыдан тыс қатынастар	317	15,9
Жаңа ұжымға бейімделу	284	14,3
Қиындықтар жоқ	7	0,4
Білмеймін	19	1,0
Отбасынан алыс болу	1	0,1
Әскери тәртіпсіздік	2	0,1
Уақытты босқа кетіру	8	0,4

52. Әрбір жас адам ер болу үшін әскери қызметтен өту керек деп ойлайсыз ба?

	Саны	%
Иә, әскерде қызмет барлық ерлер үшін міндетті	1035	51,9
Міндетті емес, мектепте/университетте әскери дайындық курстары жеткілікті	570	28,6
Жоқ, әскердегі қызмет ерліктің көрсеткіші емес	388	19,5

53. Сіздің пікіріңізше, елімізде мемлекеттік жастар саясаты (жастарды қолдау және дамыту) тиімді іске асырылады ма?

	Саны	%
Иә, тиімді	561	28,1
Дәлірегі, тиімді	729	36,5
Дәлірегі, тиімсіз	296	14,8
Тиімсіз	104	5,2
Елдегі жастар саясаты туралы ештеңе білмеймін, естіген жоқпын	190	9,5
Жауап беруге қиналамын	119	6,0

54. Мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыруда ең алдымен неге назар аудару қажет?

	Саны	%
Жас отбасыларды тұрғын үймен қамтамасыз ету	552	27,7
Жұмысқа орналастыру	737	37,0
Медициналық қызметтердің қолжетімділігі	97	4,9
Жоғары білімнің қолжетімділігі мен сапасын арттыру	326	16,4
Шәкіртақы, жалақы, жеңілдіктерді арттыру	180	9,0
Ешқандай қолдау күтпеймін	96	4,8
Барлығына назар аудару қажет	3	0,2
Көп балалы отбасыларды қолдау	1	0,1

55. Келесі жастар ұйымдары жұмысының тиімділігін бағалаңыз Саны

	Тиімді	Тиімсіз	Жауап беруге қиналамын
Қазақстан студенттерінің альянсы	1040	406	546
Қазақстан КТА одағы/Жайдарман	1199	412	378
Қазақстан Республикасы Президентінің халықаралық «Болашақ» стипендиясы стипендиаттарының қауымдастығы	1334	298	355
«Жасыл ел» Жастар еңбек жасағының Республикалық штабы	1227	330	430
«Нұр Отан» партиясы жанындағы «Жас Отан» жастар қанаты	1217	339	432
«Жас Ұлан» бірыңғай балалар мен жасөспірімдер ұйымы	1204	333	450
Ұлттық дельфий комитеті	808	505	674
Қазақстан жастары конгресі	925	441	622
Ұлттық волонтерлік желі	1170	319	499
Қазақстан халқы Ассамблеясының жастар қанаты (Жаңғыру жолы/Жарасым)	1001	345	643

55. Келесі жастар ұйымдары жұмысының тиімділігін бағалаңыз %

	Тиімді	Тиімсіз	Жауап беруге қиналамын
Қазақстан студенттерінің альянсы	52,2	20,4	27,4
Қазақстан КТА одағы/Жайдарман	60,3	20,7	19,0
Қазақстан Республикасы Президентінің халықаралық «Болашақ» стипендиясы стипендиаттарының қауымдастығы	67,1	15,0	17,9
«Жасыл ел» Жастар еңбек жасағының Республикалық штабы	61,8	16,6	21,6
«Нұр Отан» партиясы жанындағы «Жас Отан» жастар қанаты	61,2	17,1	21,7
«Жас Ұлан» бірыңғай балалар мен жасөспірімдер ұйымы	60,6	16,8	22,6
Ұлттық дельфий комитеті	40,7	25,4	33,9
Қазақстан жастары конгресі	46,5	22,2	31,3
Ұлттық волонтерлік желі	58,9	16,0	25,1
Қазақстан халқы Ассамблеясының жастар қанаты (Жаңғыру жолы/Жарасым)	50,3	17,3	32,3

56. Сіз Жастар ресурстық орталықтарына жүгіндіңіз бе?

	Саны	%
Иә	279	14,0
Жоқ	1720	86,0

57. Сіздің облыстың/қаланың жастар ресурстық орталықтары жұмысының тиімділігін келесі қызмет түрлері бойынша бағалаңыз: Саны

	Тиімді	Тиімсіз	Жауап беруге қиналамын
Жастарды жұмысқа орналастыру және кәсіптік бағдар беруге даярлауға жәрдемдесу	203	53	17
Бейресми білім беру арқылы жастардың өмірлік маңызды дағдыларын, құзыретін және дербестігін дамыту	177	69	27
Жастар арасында цифрлық сауаттылықты арттыруға және жаңа технологияларды дамытуға жәрдемдесу	199	45	29
Жастарға психологиялық көмек көрсету	175	72	26
Жастарға тегін консультациялық және заңгерлік көмек көрсету	177	68	28
Жастарға тегін консультациялық және заңгерлік көмек көрсету	174	64	35
Жастар ортасында волонтерлік қызметті қолдау және дамыту		28	21
Жастар ұйымдарын, қозғалыстарын және жастардың өзін-өзі басқару органдарын дамытуға қолдау көрсету және жәрдемдесу	185	52	36
Жастар жобалары мен бағдарламаларын әзірлеу мен бағалауды сүйемелдеу	185	51	37

57. Сіздің облыстың/қаланың жастар ресурстық орталықтары жұмысының тиімділігін келесі қызмет түрлері бойынша бағалаңыз: %

	Тиімді	Тиімсіз	Жауап беруге қиналамын
Жастарды жұмысқа орналастыру және кәсіптік бағдар беруге даярлауға жәрдемдесу	74,4	19,4	6,2
Бейресми білім беру арқылы жастардың өмірлік маңызды дағдыларын, құзыретін және дербестігін дамыту	64,8	25,3	9,9
Жастар арасында цифрлық сауаттылықты арттыруға және жаңа технологияларды дамытуға жәрдемдесу	72,9	16,5	10,6
Жастарға психологиялық көмек көрсету	64,1	26,4	9,5
Жастарға тегін консультациялық және заңгерлік көмек көрсету	64,8	24,9	10,3
Жастарға тегін консультациялық және заңгерлік көмек көрсету	63,7	23,4	12,8
Жастар ортасында волонтерлік қызметті қолдау және дамыту	82,1	10,3	7,7
Жастар ұйымдарын, қозғалыстарын және жастардың өзін-өзі басқару органдарын дамытуға қолдау көрсету және жәрдемдесу	67,8	19,0	13,2
Жастар жобалары мен бағдарламаларын әзірлеу мен бағалауды сүйемелдеу	67,8	18,7	13,6

«Қазақстан жастары» жобасы бойынша сараптамалық фокус-топ гайды

Кіріспе

Қайырлы күн, менің атым _____. Мен «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығынан боламын.

Біз бүгін Сізбен мемлекеттік жастар саясаты туралы әңгімелесетін боламыз – қандай проблемалар бар, оларды қалай шешуге болады, сондай-ақ ұсыныстар әзірлеп көреміз.

Мен әрқайсысыңыздан талқыланатын мәселелер бойынша жеке пікірлеріңізді еркін айтуды сұраймын.

Біздің әңгімеміз барынша қолайлы өтуі үшін, бірнеше қарапайым ережеге сүйенуді ұсынамын:

1. Бір-біріңіздің пікіріңізді аяғына дейін тыңдау.
2. Өтінемін, әңгімеден ойды бөлмеу үшін мобильдік телефондарды сөндіріңіз.
3. Талқылау аяқталғанға дейін осы бөлмеден кетпеді сұраймын, өйткені барлық талқыланатын мәселелер бойынша әркімнің пікірі аса маңызды.
4. Талқылау барысында бір-біріңізбен сөйлесуге ыңғайлы болуы үшін, алдарыңызда тұрған карточкаға өз аттарыңызды жазуды сұраймын.
5. Біздің талқылау видеоға түсірілетіні жайлы ескертуге тиіспін.

Бұл жазба бүгінгі күні айтылған пікірлердің ешқайсысын жіберіп алмау үшін ғана қажет. Біз жазбаны тек зерттеу мақсатында, сұрақтарға жауаптарды нақтылау және барлық айтылған пікірлерді бекіту үшін пайдаланатынымызға кепілдік береміз.

Әңгіменің басталуы

1. Сіз жүргізіліп жатқан мемлекеттік жастар саясатымен (бұдан әрі - МЖС) таныссыз ба? Сізге МЖС-ның қандай бағыттары белгілі? Сіз жалпы МЖС туралы не ойлайсыз?

1-блок. Жастардың денсаулығы мен бос уақыты

2. Өтінемін, айтыңызшы, Сіз елдегі жас буынның қазіргі денсаулық жағдайын қалай бағалайсыз? Сіз қандай жақсы өзгерістерді айтар едіңіз? Ал, керісінше, кейінгі 3-5 жылда не нашарлады?

3. Денсаулық сақтау саласындағы саясат (жастардың денсаулығын қорғау, салауатты өмір салтын насихаттау және т. б.) қаншалықты тиімді жүзеге асырылады? Жастар үшін денсаулық сақтау сапасын арттыру мақсатында қандай шаралар қабылдау қажет? Мемлекеттік қолдаудың қандай шараларын жақсарту қажет?

2-блок. Жастар өміріндегі білім және ғылым

4. Өтінемін, айтыңызшы, Сіз білім берудің қолжетімділігі мен сапасының деңгейін қалай бағалайсыз? Бұл немен байланысты? Білім беру сапасын арттыру мақсатында қандай шаралар қабылдау қажет? Білім беру саласындағы мемлекеттік бағдарламаларды жүзеге асыруда нені жақсарту керек?

3-блок. Жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайы

5. Қазіргі жастардың жұмыспен қамтылуы туралы не ойлайсыз? Жақын арада қандай үрдістерді күту керек? Неліктен? Жастарды нәтижелі жұмыспен қамту және жұмысқа орналастыру үшін қандай шаралар қабылдау қажет? Мемлекеттік бағдарламаларды жүзеге асыруда нені жақсарту керек?

4-блок. Қазіргі жастардың құндылық бағдарлары мен мүдделері

6. Өтінемін, жалпы жастардың негізгі құндылықты бағдарлары мен даму үрдістерін атап беріңіз. Мемлекет жас буынға дұрыс құндылықты бағдарларды сіңіру үшін не істеуі керек?

5-блок. Жастар қоғамдық-саяси процестерде

7. Соңғы жылдардағы жастардың азаматтық белсенділік деңгейін қалай бағалайсыз? Жастардың азаматтық белсенділігі неден көрінеді? Қандай үрдістер күту керек? Азаматтық белсенділік көрінісіне келергі келтіретін негізгі қиындықтар қандай?

8. Соңғы екі жыл ішінде жастардың наразылық белсенділігін арттыру туралы не ойлайсыз? Себептері қандай және үрдістер қандай болуы мүмкін?

9. 2020 жыл Волонтер жылы деп жарияланды. Волонтерлік - жастардың жаңа тренді ме? Неліктен? Волонтерлікті дамытуды және жастарды волонтерлік қызметке тартуды қалай ынталандыруға болады?

10. Волонтерлік қызметті мемлекеттік реттеу қажет пе?

11. «Әлеуметтік студенттік кредит» жобасын қалай бағалайсыз? Бұл жобаның + / - қандай?

12. Жастардың азаматтық белсенділігін қолдау және арттыру үшін не істеу қажет?

6-блок. Жастар ортасындағы қылмыс

13. Өтінемін, жастар арасындағы қылмыс деңгейін бағалаңыз? Негізгі бағыттары/түрлері қандай? Негізгі себептері қандай? Бұл мәселені шешу үшін қандай шаралар қолдану керек?

7-блок. Жастар саясаты мемлекеттің тұрақты даму факторы ретінде

14. Сіздің ойыңызша, мемлекеттік жастар бағдарламаларының, жобалардың жастарды қолдаудағы рөлі қандай? Жастарды қолдауда жастар ресурстық орталықтарының рөлі қандай? Қолдау қалай көрсетіледі?

15. МЖС іске асырудың тиімділігін арттыру үшін не істеу қажет?

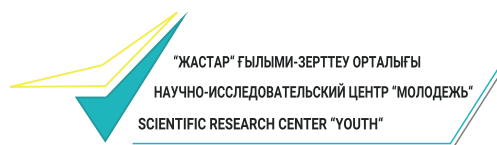
Қорытынды сұрақтар

16. Біз қозғамай кеткен маңызды нәрселер бар ма?

17. Біз талқылаған мәселелер бойынша қосарыңыз бар ма?

Қазақстан Республикасы
Ақпарат және қоғамдық
даму министрлігі

"ЖАСТАР" ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЦЕНТР "МОЛОДЕЖЬ"
SCIENTIFIC RESEARCH CENTER "YOUTH"

МОЛОДЕЖЬ КАЗАХСТАНА

АНАЛИТИЧЕСКИЙ ДОКЛАД

ПО РЕЗУЛЬТАТАМ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Нұр-Сұлтан, 2020

Социологическое исследование «Молодежь Казахстана» / Руднева Е.А., Кожабекова Д.А., Туреханова Б.К. – привлеченный эксперт: НИЦ «Молодежь», Нур-Султан, 2020. – 146 с.

Аналитический доклад основан на результатах социологического исследования «Молодежь Казахстана», проведенного методами массового республиканского опроса молодежи и экспертной фокус-группы по заказу Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан.

© Научно-исследовательский центр «Молодежь», 2020

СОДЕРЖАНИЕ

	Введение.....	148
	Программа социологического исследования.....	149
	Методологическая часть программы.....	149
	Методическая часть программы.....	149
	Раздел 1. Анализ результатов массового республиканского опроса «Молодежь Казахстана».....	155
01	Здоровье и досуг молодежи.....	156
	1.1. Отношение молодежи к здоровью.....	156
	1.2. Наличие/отсутствие вредных привычек у молодежи.....	157
	1.3. Физическая активность и досуг молодежи.....	161
02	Образование и наука в жизни молодежи.....	168
	2.1. Отношение молодежи к дистанционной форме обучения.....	168
	2.2. Неформальное образование молодежи.....	170
	2.3. Развитие и поддержка творческой деятельности молодежи.....	171
03	Социально-экономическое положение молодежи.....	177
	3.1. Выбор профессиональных ориентиров.....	177
	3.2. Опыт и проблемы молодежи в сфере предпринимательской деятельности.....	179
	3.3. Состояние и возможности социально уязвимой категории молодежи.....	180
04	Ценностные ориентации и интересы современной молодежи.....	184
	4.1. Ценностные ориентиры молодежи.....	184
	4.2. Языковые предпочтения молодежи.....	187
	4.3. Отношение молодежи к религии.....	188
	4.4. Социальное самочувствие молодежи в период пандемии/карантина.....	193
	4.5. Патриотизм и популярные тренды среди казахстанской молодежи.....	196
	4.6. Осведомленность молодежи о реализации программы «Рухани жаңғыру».....	198
05	Молодежь в общественно-политических процессах.....	202
	5.1. Источники получения информации о событиях, происходящих в Казахстане.....	202
	5.2. Протестный потенциал и риск дискриминации в молодежной среде.....	204
	5.3. Отношение молодежи к воинской службе.....	207
06	Эффективность реализации государственной молодежной политики.....	210
	6.1. Оценка эффективности реализации государственной молодежной политики.....	210
	6.2. Оценка эффективности деятельности активных/популярных молодежных организаций и молодежных ресурсных центров.....	211
	Выводы.....	214
	Раздел 2. Анализ результатов экспертной фокус-группы «Молодежь Казахстана».....	222
	1. Анализ материалов фокус-группы.....	223
	2. Рекомендации.....	245
	Приложения.....	253

ВВЕДЕНИЕ

Научно-исследовательским центром «Молодежь» в 2020 году реализуется проект «Молодежь Казахстана», в рамках которого было проведено комплексное социологическое исследование. Цель исследования состоит в изучении и оценке основных аспектов жизни, социального самочувствия, качества жизни молодежи Казахстана, а также выработке рекомендаций по эффективности реализации государственной молодежной политики.

Молодежь – это важный стратегический ресурс, представляющий особую значимость для общества. Молодежь сегодня быстро адаптируется к различным изменениям, активно откликается на происходящие события в стране и мире, а также предлагает свои пути решения на волнующие социум проблемы. Эффективная реализация молодежной политики невозможна при отсутствии информации о процессах, происходящих в молодежной среде. Именно поэтому важна объективная оценка проблемных вопросов, волнующих молодежь и степени воздействия на них мер и программ, реализуемых в рамках государственной молодежной политики.

Исследование охватывает различные аспекты жизни молодежи – здоровье и досуг, образование, социально-экономическое положение, ценностные ориентации и интересы, участие в общественно-политических процессах, эффективность реализации государственной молодежной политики и другие.

Данное прикладное социологическое исследование представляет собой целостную систему теоретических и эмпирических процедур, содержит определенный набор научно-прикладных элементов, способствующих определению объекта и предмета исследования, получению объективных результатов для решения конкретных теоретических и практических социальных задач.

Программа социологического исследования

Методологическая часть программы

Объектом исследования выступает молодежь Казахстана в возрасте 14-28 лет.

Предмет исследования – оценка молодежи Казахстана основных аспектов своей жизни, включающие: здоровье и досуг, образование и наука, социально-экономическое положение, ценностные ориентации и интересы, общественно-политические процессы.

Целью социологического исследования является изучение различных аспектов жизни молодежи Казахстана и выработка рекомендаций по эффективности реализации государственной молодежной политики.

Задачи социологического исследования:

- изучение состояния здоровья и досуга молодежи;
- оценка уровня образования и вовлеченности молодежи в научную деятельность;
- изучение социально-экономического положения молодежи;
- выявление ценностных ориентаций и интересов молодых казахстанцев;
- выявление уровня и причин потенциала протестной активности молодежи и риска дискриминации в молодежной среде;
- оценка эффективности реализации государственной молодежной политики.

Методическая часть программы

Методы социологического исследования

Массовый республиканский опрос

Методом сбора информации выступает массовый опрос молодежи в возрасте от 14 до 28 лет включительно методом «face-to-face». Данный метод позволил получить объективную информацию относительно мнений и оценок молодежи.

Анкета массового опроса содержит основной блок вопросов и социально-демографический блок.

Язык опроса: казахский и русский, в зависимости от предпочтений респондента.

Сбор информации полевого этапа исследования осуществлялся специально подготовленными интервьюерами.

Массовый опрос производился по месту жительства респондентов, выбранный метод соответствует целям и задачам текущего исследования.

Объем выборочной совокупности

Объем выборочной совокупности составил 2000 респондентов. Территория проведения социологического исследования охватывает все регионы Республики Казахстан – города республиканского значения Нур-Султан, Алматы и Шымкент, 14 областных центров, а также сельские населенные пункты. В исследовании использована стратифицированная многоступенчатая выборка.

Выборочная совокупность – 2000 респондентов

	Всего	Городское население	Сельское население	Мужчины	Женщины
Республика Казахстан	2000	1136	864	1016	984
Акмолинская	76	34	42	39	37
Актюбинская	97	66	31	49	48
Алматинская	209	44	165	109	100
Атырауская	70	34	36	36	34
Восточно-Казахстанская	133	82	51	69	64
Жамбылская	125	47	78	64	61
Западно-Казахстанская	69	35	34	35	34
Карагандинская	143	111	32	73	70
Костанайская	89	46	43	46	43
Кызылординская	92	38	54	48	44
Мангистауская	76	28	48	39	37
Павлодарская	73	49	24	37	36
Северо-Казахстанская	53	24	29	28	25
Туркестанская	239	42	197	128	111
Нур-Султан	115	115	0	55	60
Алматы	213	213	0	99	114
Шымкент	128	128	0	62	66

* По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан на 1 января 2019 года.

Дизайн выборки построен таким образом, что любой человек (в возрасте 14-28 лет) в пределах совокупности имеет равные возможности быть отобранным для анализа. Была использована стратифицированная многоступенчатая выборка. Так, основными стратами выступают:

Ступень 1. Отбор по областям – исходя из численности населения по областям и городам республиканского значения в возрасте 14-28 лет, определены объемы выборки по 17 регионам страны.

Ступень 2. Отбор по принципу город-село – в каждой области высчитаны объемы городской и сельской выборки.

Ступень 3. Отбор стартовой точки – в пределах каждого населенного пункта случайным образом определяются стартовые точки маршрута и количество респондентов.

Ступень 4. Отбор респондентов согласно квоте – в каждом отдельно взятом домохозяйстве респонденты отбираются по двум признакам – пол и возраст – половозрастной квоте – возраст респондента должен быть от 14 до 28 лет включительно, а также репрезентативная представленность по полу (количество опрашиваемых мужчин и женщин рассчитано согласно данным Комитета по статистике по каждой области, городу и селу).

Выборка является репрезентативной, т.е. по выделенным параметрам состав респондентов приближается к соответствующим пропорциям в генеральной совокупности (согласно данным Комитета по статистике на 2019 год). При этом отклонение средних характеристик выборочной совокупности от средних характеристик генеральной совокупности не превысит $\pm 2,5$ %.

Методика обработки информации

По итогам полевого этапа исследования проведен контроль работы интервьюеров (100% проверка корректности заполнения анкет и 30% контроль поля по телефону), ввод и обработка данных.

Ввод, обработка первичных данных, а также вывод одномерных, двумерных таблиц, корреляционный и кластерный анализы были выполнены с помощью лицензионной, русифицированной компьютерной программы SPSS, версия 21.

Методы анализа информации

Основными методами анализа первичной социологической информации выступили:

- 1) одномерный анализ данных;
- 2) двумерный анализ данных;
- 3) корреляционный анализ.

Метод экспертной фокус-группы

Метод фокус-групп применен в исследовании в целях получения содержательных и смысловых ответов. Представляя собой один из видов качественного исследования, метод позволяет получить развернутые мнения респондентов по изучаемой проблеме.

Фокус-групповая дискуссия проведена по заранее подготовленному сценарию (гайду), разработанному в соответствии с задачами исследования.

Структуру инструментария исследования (гайда фокус-группы) составляет ряд вопросов, разделенных на логические блоки в соответствии с программными целями и задачами исследования.

Фокус-группа проведена специально подготовленным модератором. Количество участников экспертной фокус-группы составило 12 человек.

Произведена аудио- и видеозапись фокус-группового обсуждения для облегчения последующей расшифровки (транскрибирования) и анализа данных. По итогам фокус-группы проведена расшифровка аудиозаписей и составлен транскрипт.

В связи с эпидемиологической ситуацией в стране было принято решение о переводе фокус-группы в онлайн формат. Обсуждение проходило в формате видеоконференцсвязи на платформе Zoom.

Список экспертов

№	ФИО	Место работы	Должность
1.	Абильдина Акбота Сулеймановна	Отдел укрепления здоровья детей и молодежи Национального центра общественного здоровья (НЦОЗ)	Руководитель отдела
2.	Балтабеков Еркебұлан Сайлаубекұлы	Отдел по делам молодежи Управления внутренней политики Восточно-Казахстанской области	Руководитель отдела
3.	Грабарь Лидия Николаевна	МОО «Молодежь за ЗОЖ»	Председатель
4.	Демесинова Лаура Баглановна	Ассоциация международной стипендии «Болашак»	Исполнительный директор
5.	Ерниязова Айсулу Алимжановна	ОФ «Лига волонтеров Казахстана»	Председатель
6.	Каиршин Нурлан Серикович	Палата предпринимателей г. Нур-Султан	Заместитель директора по социальным вопросам
7.	Мейірбек Нұркен Асқарұлы	Ресурсный центр по работе с молодежью ЗКО	Руководитель
8.	Рыль Ольга Владимировна	Общественный фонд «Право»	Директор
9.	Рыстина Индира Садыбековна	Кафедра политологии ЕНУ им. Л.Н. Гумилева	Заведующая кафедрой
10.	Туспекова Куралай Айткабыловна	Национальный дельфийский комитет	Директор
11.	Швецова Елена Александровна	ОФ «Еркіндік қанаты»	Исполнительный директор
12.	Яценко Вадим Яковлевич	Комитет административной полиции МВД Республики Казахстан	Заместитель начальника управления ювенальной полиции

Период проведения исследования: май-июль, 2020 года.

СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКИЙ БЛОК

2000 Опрошено респондентов

География

14 областных центров

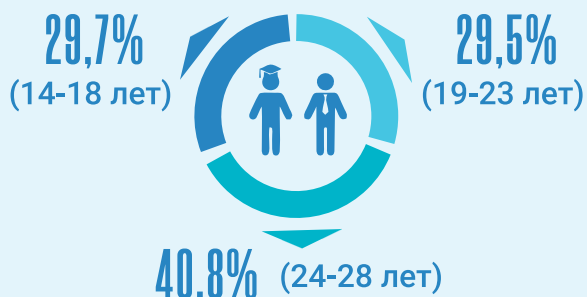

гг. Нур-Султан, Алматы и Шымкент

сельские населенные пункты

Возраст

Семейное положение

Образование

Где Вы проживаете в данный момент?

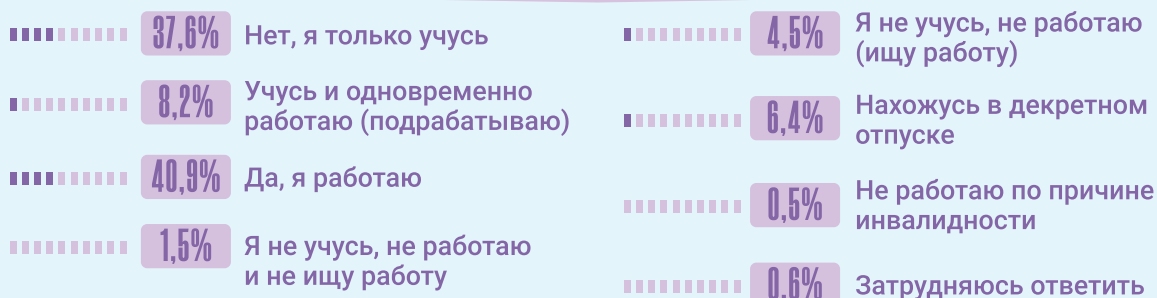
Количество детей

Источники доходов

В настоящее время Вы работаете?

РАЗДЕЛ 1.

АНАЛИЗ

РЕЗУЛЬТАТОВ

МАССОВОГО

РЕСПУБЛИКАНСКОГО ОПРОСА

«МОЛОДЕЖЬ КАЗАХСТАНА»

01 ЗДОРОВЬЕ И ДОСУГ МОЛОДЕЖИ

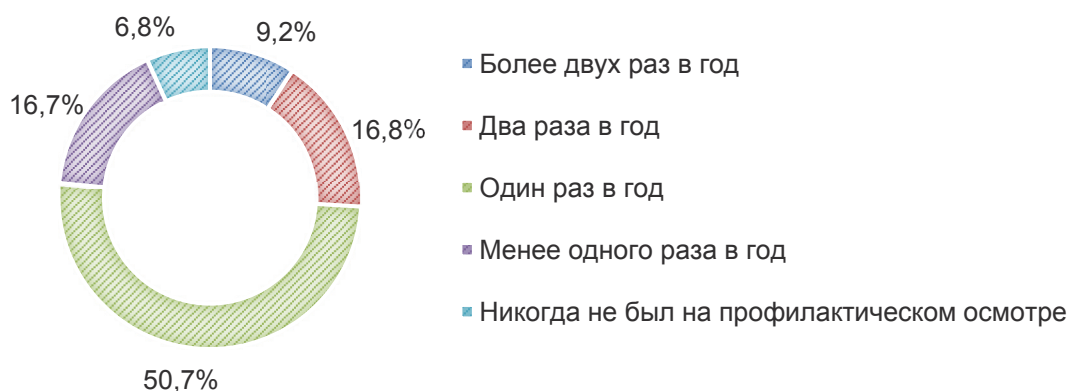
1.1. Отношение молодежи к здоровью

Состояние здоровья молодежи является одним из значимых индикаторов существующего социального, экономического, трудового и общественного развития страны. Поэтому изучение формирования здоровья молодежи, а также факторов, негативно влияющих на здоровье, имеют особую значимость для отражения процессов, в целом влияющих на культуру здоровья.

Результаты исследования показывают, что в целом молодежь уделяет внимание профилактическим мерам заботы о здоровье. Так, один раз в год профилактический осмотр проходят чуть больше половины респондентов (50,7%). Два раза в год проходят 16,8% и менее одного раза в год 16,7% молодежи. Более двух раз в год профилактический осмотр проходят 9,2% опрошенных. 6,8% респондентов отметили, что никогда не были на профилактическом осмотре (Диаграмма №1).

Диаграмма №1.

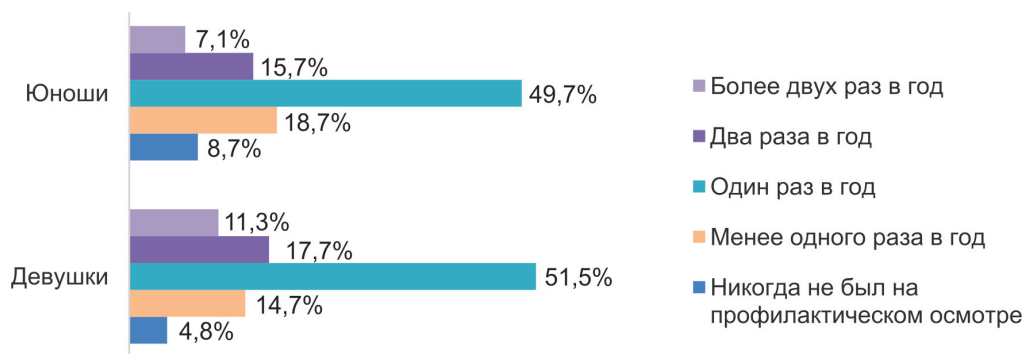
Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы ходите на профилактический осмотр?», в %

Анализ данных также показывает, что больше заботятся о здоровье женщины. Так, профилактический медицинский осмотр женщины проходят чаще, чем мужчины, – более двух раз в год и два раза в год (11,3% и 17,7% против 7,1% и 15,7% соответственно). Также доля тех, кто никогда не был на профилактическом осмотре, превышает среди мужчин (8,7%) против 4,8% женщин (Диаграмма №2).

Диаграмма №2.

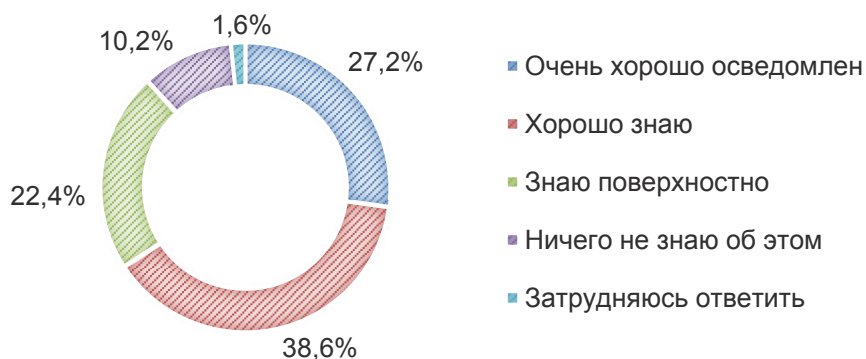
Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы ходите на профилактический осмотр?», в разрезе по гендеру, в %

В рамках блока об отношении молодежи к здоровью, молодым людям было предложено оценить степень своей информированности об инфекциях, передающихся половым путем (ИППП). Так, респонденты показали разный уровень информированности об ИППП. Убеждены, что очень хорошо осведомлены о данных инфекциях, 27,2% опрошенных. 38,6% респондентов считают, что хорошо знают. Поверхностно знают 22,4% участников опроса. Ничего не знает об ИППП каждый десятый (10,2%) молодой респондент. Таким образом, в целом уровень информированности об ИППП является средним (Диаграмма №3).

Диаграмма №3.

Распределение ответов на вопрос: «Оцените, пожалуйста, свою степень информированности об инфекциях, передающихся половым путем (ИППП)», в %

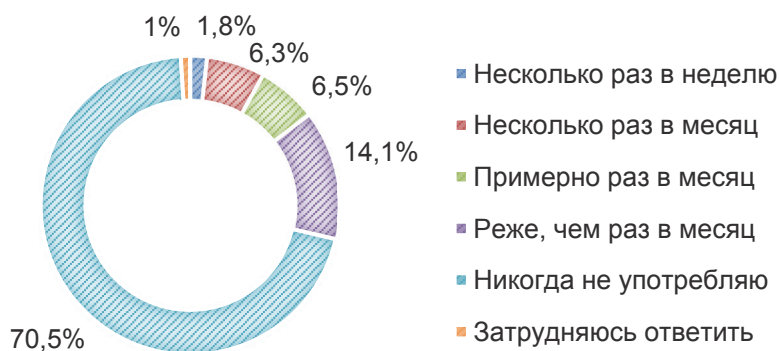

1.2. Наличие/отсутствие вредных привычек у молодежи

Данные проведенного опроса показывают, что употребление алкоголя не распространено в молодежной среде. Так, большинство опрошенных (70,5%) никогда не употребляют алкоголь. Реже, чем раз в месяц употребляют 14,1% участников опроса. Наименьшее количество респондентов (1,8%) отметили, что употребляют алкогольные напитки несколько раз в неделю.

Диаграмма №4.

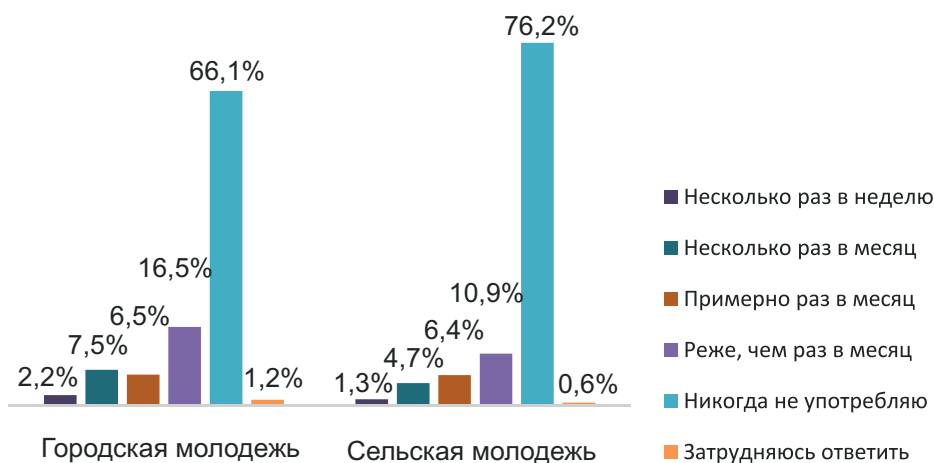
Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы употребляете алкоголь?», в %

В целом, одной из предпосылок употребления алкоголя молодежи является урбанизированная среда: молодежь, живущая в городе, употребляет больше алкоголя. Возможно, это связано с наличием большего количества возможностей для осуществления «пагубных пристрастий». Так, согласно опросу, жители городской местности чаще употребляют алкогольные напитки несколько раз в неделю (2,2%) и месяц (7,5%), нежели жители сельской 1,3% и 4,7% соответственно. Отметим, что никогда не употребляют алкоголь 76,2% жители сельской местности против жителей города 66,1% (Диаграмма №5).

Диаграмма 5.

Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы употребляете алкоголь?», в разрезе по типу населенного пункта, в %

Анализ ответов респондентов также показал, что распространенность употребления алкоголя среди молодежи связана с возрастом – чем выше возраст респондентов, тем выше число употребляющих алкоголь.

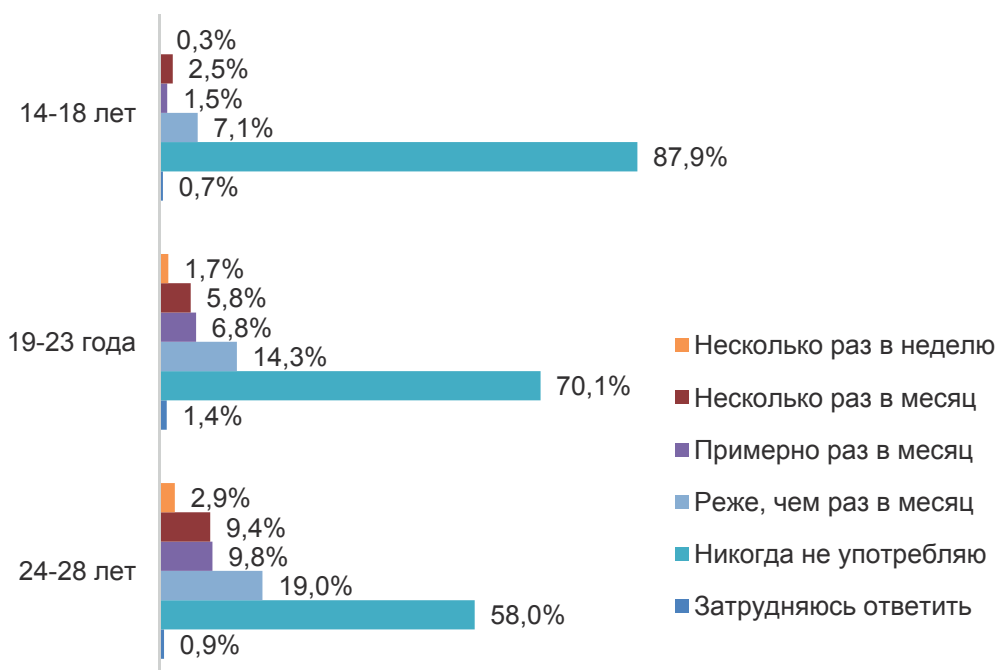
В младшей возрастной группе (14-18 лет) несколько раз в неделю употребляют алкоголь 0,3% молодых людей, а в старшей возрастной группе 24-28 года – 2,9%. Такая же взаимосвязь наблюдается и по другой интенсивности употребления алкогольных напитков (Диаграмма №6).

Не употребляют алкоголь 87,9% молодежи в возрасте 14-18 лет, 70,1% в возрасте 19-23 лет и в старшей возрастной группе (24-28 лет) 58%.

Таким образом, большинство участников опроса, когда-либо употреблявших алкоголь, употребляют алкоголь с различной интенсивностью, то есть употребление алкоголя может продолжаться и в дальнейшем.

Диаграмма №6.

Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы употребляете алкоголь?», в разрезе возрастных групп, в %

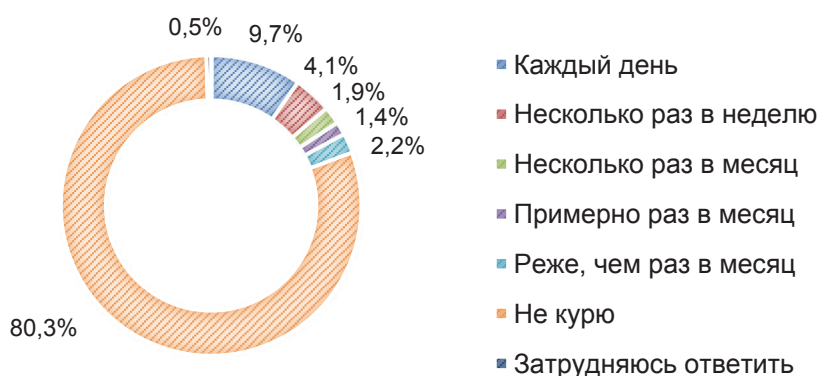
В разрезе регионов, ответы респондентов расположились следующим образом. Несколько раз в неделю употребляют алкоголь респонденты Западно-Казахстанской (14,5%) и Мангистауской (6,6%) областей. Несколько раз в месяц употребляют алкоголь молодые люди Западно-Казахстанской (30,4%), Павлодарской (15,1%) и Мангистауской (11,8%) областей; раз в месяц респонденты Северо-Казахстанской (22,6%), Западно-Казахстанской (17,4%) и Павлодарской (16,4%) областей.

Респонденты Северо-Казахстанской (28,3%), Карагандинской (23,1%) областей и г.Алматы (22,1%) отметили, что употребляют алкоголь реже, чем раз в месяц; отметили, что никогда не употребляют алкоголь молодые люди, проживающие в Туркестанской (87,4%), Кызылординской (85,9%), Актюбинской (83,5%) областях и г.Нур-Султан (83,5%).

Принимая во внимание тот факт, что потребность в курении является одним из признаков табачной зависимости, респондентам был задан вопрос об интенсивности их курения. Анализ ответов показал, что в молодежной среде большинство опрошенных (80,3%) не курят. Однако число ежедневно курящей молодежи невелико, но существенно – курит каждый 10-й респондент (9,7%). Также 4,1% респондентов курят несколько раз в неделю. Кроме того, 2,2% респондентов признались, что курят реже, чем раз в месяц (Диаграмма №7).

Диаграмма №7.

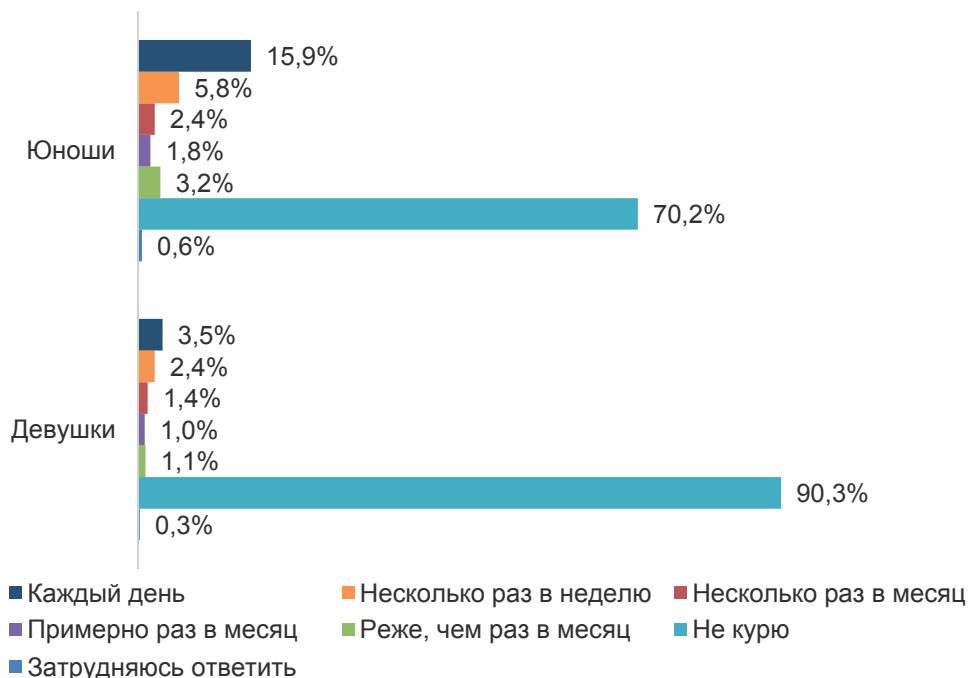
Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы курите?», в %

Среди юношей распространенность курения выше, чем среди девушек: каждый день курят 15,9% юношей и 3,5% девушек. Не курят 90,3% представителей женского пола, 70,2% - мужского (Диаграмма №8).

Диаграмма №8.

Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы курите?», в разрезе по гендеру, в %

В разрезе регионов, большинство респондентов, которые курят каждый день, проживают в Карагандинской (21,7%), Западно-Казахстанской (20,3%) и Павлодарской (19,2%) областях. Не курит молодежь Кызылординской (91,3%), Костанайской (89,9%) и Туркестанской (88,3%) областей.

Результаты исследования показали, что распространенность употребления наркотических веществ среди молодежи составляет 2,9 случая на 100 опрошенных. Большинство опрошенной молодежи (96,5%) отметили, что не употребляли наркотики, в том числе марихуану, кокаин, LSD (Диаграмма №9).

Диаграмма №9.

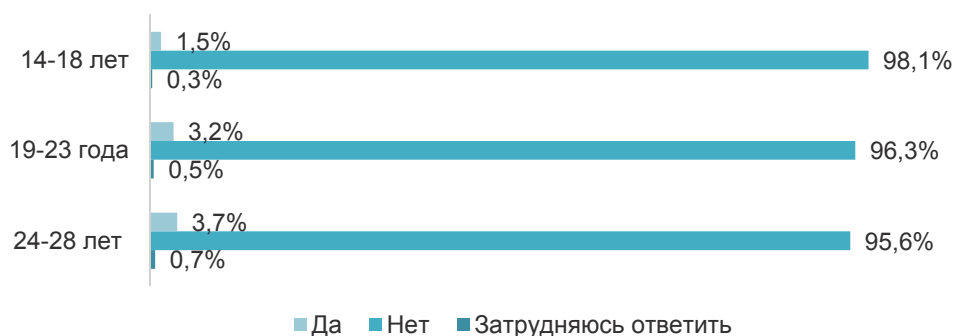
Распределение ответов на вопрос: «Употребляли ли Вы когда-нибудь наркотики, в том числе марихуана, кокаин, LSD?», в %

Об употреблении наркотических веществ чаще говорят респонденты от 19 до 28 лет (Диаграмма №10).

Диаграмма №10.

Распределение ответов на вопрос: «Употребляли ли Вы когда-нибудь наркотики, в том числе марихуана, кокаин, LSD?», в разрезе возрастных групп, в %

1.3. Физическая активность и досуг молодежи

В настоящее время спорт приобретает особую значимость и популярность. Физическая активность является не только одним из способов поддержания и сохранения здоровья, но и может рассматриваться в качестве превентивных мер по предотвращению вредных привычек в молодежной среде. Для изучения отношения к спорту респондентам был задан ряд вопросов.

Анализ ответов на вопрос частоты посещений спортивных секций/тренировок показал, что 30,9% молодежи не посещают спортивные учреждения. 25% опрошенных занимаются дома. Два и более раз в неделю уделяют время тренировкам 20,5% молодежи. Три-четыре раза в месяц занимаются спортом 10,1% респондентов (Диаграмма №11).

Диаграмма №11.

Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы посещаете спортивные секции / тренировки?», в %

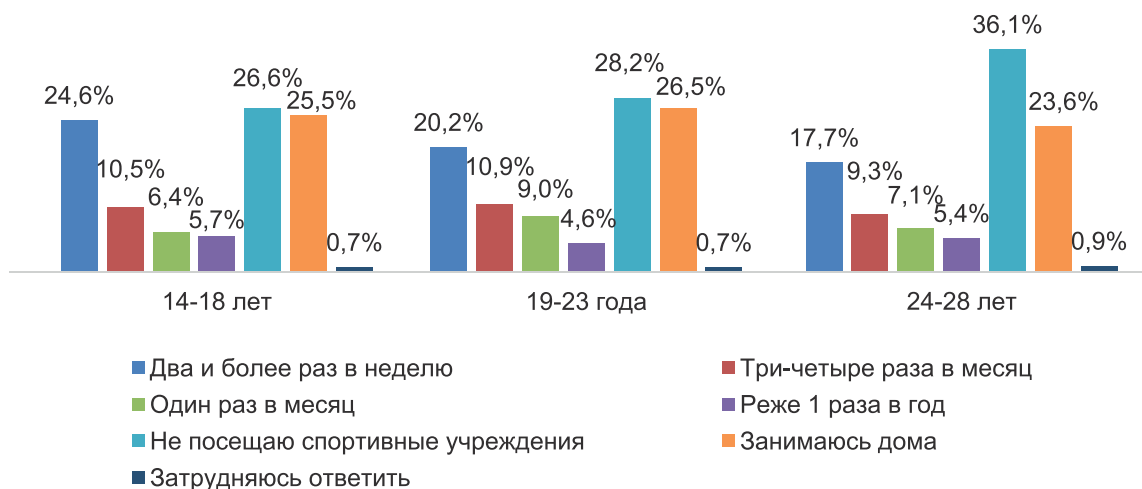
В результате опроса выявлено, что частота посещаемости спортивной секции зависит от возрастной группы участников опроса. Чем младше возраст, тем интенсивность посещений выше.

Так, два и более раз в неделю посещают спортивные секции в возрастной группе 14-18 лет 24,6%, 24-28 лет – 17,7% опрошенных. Больше ответов «один раз в месяц» у представителей возрастной группы 19-23 года 9%, против 14-18 лет – 6,4% и 24-28 лет – 7,1%. Не посещает спортивные учреждения 36,1% опрошенных 24-28 лет.

Заниматься спортом дома больше предпочитает молодежь 19-23 лет (26,5%) (Диаграмма №12).

Диаграмма №12.

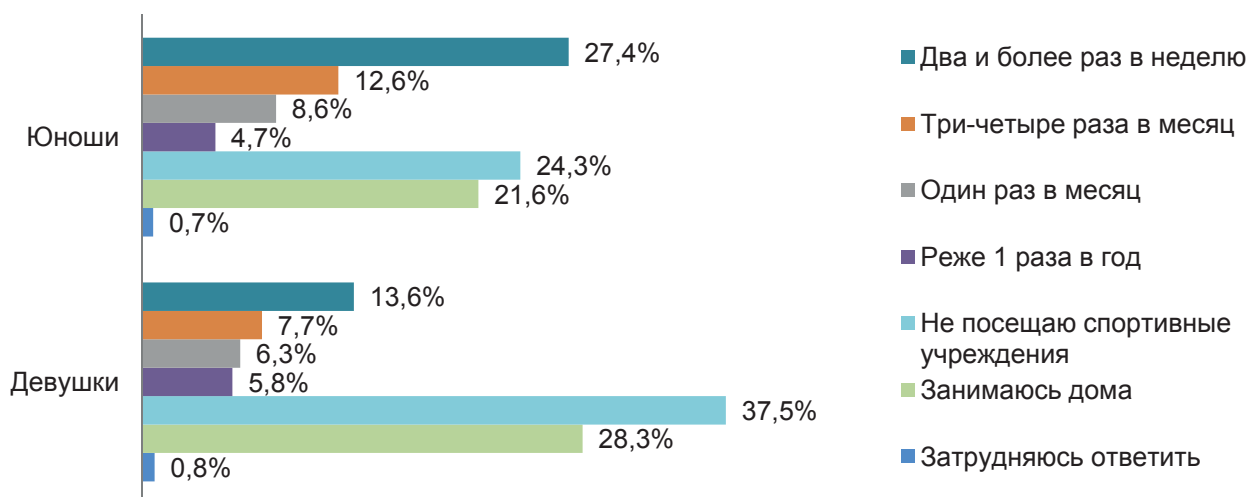
Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы посещаете спортивные секции / тренировки?», в разрезе возрастных групп, в %

Результаты показывают, что интерес к занятиям спортом больше преобладает у юношей, чем у девушек. Так два и более раз в неделю физической активностью занимаются 27,4% представителей мужского и 13,6% женского полов. Три-четыре раза в месяц уделяют время спорту 12,6% юношей и 7,7% девушек. Большее число девушек занимаются дома (28,3%), чем юношей (21,6%). 37,5% девушек и 24,3% юношей не посещают спортивные учреждения (Диаграмма №13).

Диаграмма №13.

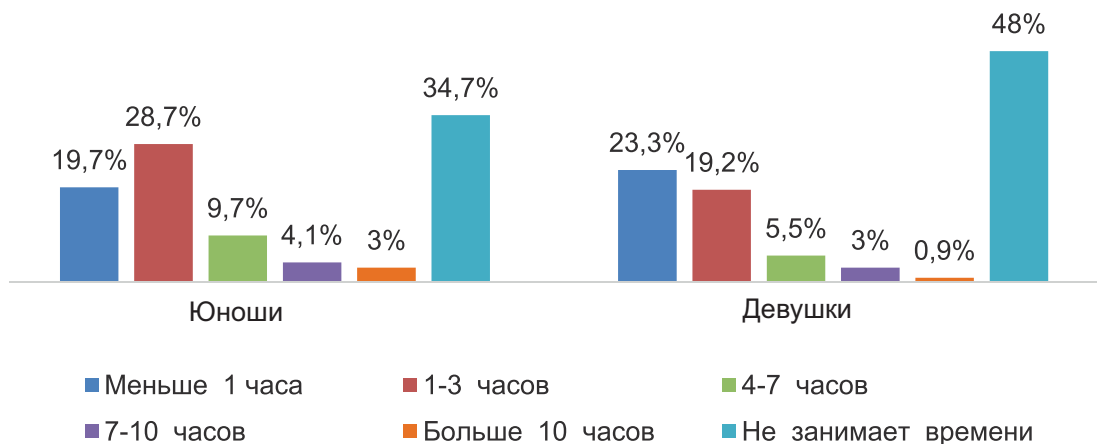
Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы посещаете спортивные секции / тренировки?», в разрезе по гендеру, в %

Анализ опросных данных показал, что мужчины посвящают больше времени занятию спортом, чем женщины. Так, у женщин продолжительность занятий спортом в основном составляет меньше часа (23,3%). Мужчины же уделяют спорту от 1 до 7 часов в неделю – от 1-3 часов отметили 28,7% и 4-7 часов 9,7% респондентов против 19,2% и 5,5% женщин соответственно. Отметим, что физическая активность не занимает времени 48% опрошенных женщин против ответов 34,7% мужчин (Диаграмма №14).

Диаграмма №14.

Распределение ответов на вопрос: «Сколько у Вас занимает времени в течение недели каждое из нижеперечисленных занятий? Спорт (спортзал, бассейн, бег, секции)», в разрезе по гендеру, в %

Изучение форм проведения досуга имеет особую значимость в определении уровня культуры среди молодежи. Досуг влияет на формирование личности, при занятии досуговой деятельностью происходит приобщение к общественной жизни и культуре в целом. Молодежь выбирает разные виды деятельности для проведения досуга в зависимости от своих потребностей и ценностных ориентиров.

Анализ данных респондентов позволяет выявить частоту занятий по видам досуга. Так, самым популярным занятием в структуре досуга молодежи является времяпровождение с ближайшим окружением. Больше десяти часов в неделю своего времени респонденты тратят на времяпровождение с семьей (37,7%) и друзьями (8,9%). Несмотря на то, что количество времени варьируется с 1 часа до больше 10 часов, эти две категории в равной степени остаются неизменными.

1-3 часа в неделю молодежь проявляет интерес к самообразованию (25,9%) и спорту (24%). Низкая активность молодежи наблюдается в волонтерской и творческой деятельности. Как отметили большинство респондентов, волонтерство (79,2%) и творчество (58%) у них не занимает времени (Диаграмма №15).

Диаграмма №15.

Распределение ответов на вопрос: «Сколько у Вас занимает времени в течение недели каждое из нижеперечисленных занятий?», в %

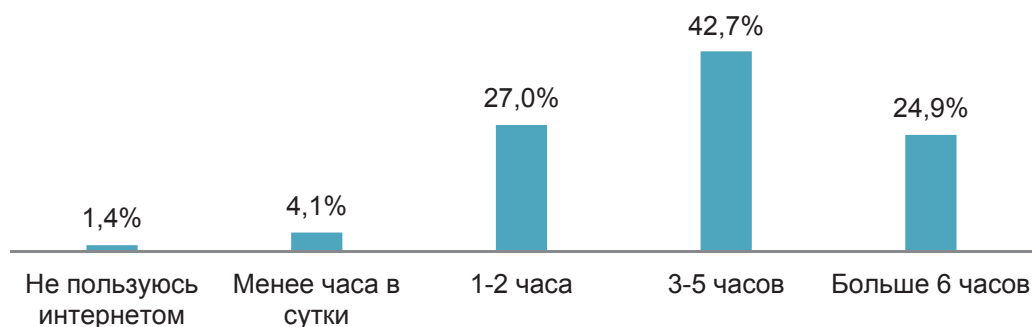

Сегодня сеть Интернет играет важную роль в современной жизни. Виртуальная сеть предоставляет возможность пользователям удовлетворять многие потребности, выступая средством для поиска и получения информации, образования, профессиональной деятельности, общения и др. Следовательно, Интернет является необходимостью, которой значительная часть молодежи пользуется практически ежедневно.

Результаты опроса показывают, что большая часть молодежи (42,7%) от 2 до 5 часов ежедневно проводит в сети Интернет. 27% опрошенных уделяют Интернету 1-2 часа, 24,9% - больше 6 часов в день. Лишь 1,4% респондентов заявили, что не пользуются Интернетом (Диаграмма №16).

Диаграмма №16.

Распределение ответов на вопрос: «Сколько времени Вы ежедневно проводите в интернете?», в %

Опрос также показал, что молодежь использует Интернет для различных целей. В целом, больше половины респондентов используют сеть Интернет для общения с друзьями (59,3%). 45,5% участников опроса отметили, что находят применение Интернету в качестве развлечений (для просмотра фильмов, прослушивания музыки, игр и т.д.). 44% опрошенных выходит в виртуальную сеть для проведения времени в социальных сетях и 42,5% - для просмотра, чтения новостей. Как отметили респонденты, Интернет также необходим им для учебы 31% и работы 25,8% (Диаграмма №17).

Диаграмма №17.

Распределение ответов на вопрос: «С какой целью Вы заходите в Интернет?», в %

Рассмотрение данного вопроса в разрезе возрастных групп позволяет выявить некоторые расхождения относительно усредненных тенденций. Так, для все возрастных групп общение с друзьями в сети интернет стоит на первом месте.

Но в определении других причин использования Интернета в возрастных группах есть различия. Большинство молодежи в возрасте 14-18 лет использует Интернет для учебы (50,3%) и развлечений (49,8%).

Респонденты 19-23 лет предпочтение в сети Интернет отдают развлечениям (44,3%) и просмотру новостей (40,4%). В свою очередь, молодые граждане 24-28 лет используют сеть для просмотра и чтения новостей (52,4%), а потом уже для развлечений – просмотра фильмов, прослушивания музыки и т.д. (43,2%) (Таблица №1).

Таблица №1.

Распределение ответов на вопрос: «С какой целью Вы заходите в Интернет?», в разрезе возрастных групп, в %

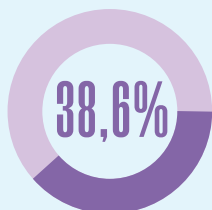
	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 28 лет
По учебе	50,3	34,5	14,4
По работе	10,5	25,6	37,0
Для просмотра / чтения новостей	31,1	40,4	52,4
Для общения с друзьями	62,2	59,4	57,2
Для проведения времени в социальных сетях	41,7	46,0	44,3
Для развлечений (фильмы, музыка, игры)	49,8	44,3	43,2
Не пользуюсь Интернетом	0,0	0,3	0,7
Для саморазвития	0,0	0,2	0,2
Для всего перечисленного	0,0	0,2	0,0

ЗДОРОВЬЕ МОЛОДЕЖИ

Один раз в год
проходят
профилактический
осмотр

50,7%

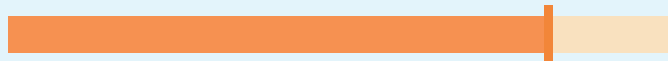

Хорошо знают об инфекциях,
передающихся
половым путем (ИППП)

Не употребляют
алкоголь

70,5%

Не курят

80,3%

Не посещают
спортивные
учреждения

30,9%

Не употребляли
наркотики

96,5%

Занимаются
спортом дома

25%

02 ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В ЖИЗНИ МОЛОДЕЖИ

2.1. Отношение молодежи к дистанционной форме обучения

В настоящее время, с учетом событий, происходящих в стране и мире, связанных с распространением коронавирусной инфекции COVID-19, дистанционное образование становится одной из популярных образовательных практик.

Результаты исследования показывают, что больше половины опрошенной молодежи в целом предпочитают традиционное обучение. Так, 27,9% респондентов отметили, что учиться обычным способом им удобнее и 27,5% выразили мнение, что традиционное обучение интереснее, так как присутствует личное общение.

15,9% опрошенных считают дистанционное обучение является хорошей альтернативой традиционного обучения. По мнению 9,3% опрошенных дистанционное обучение возможно только как вспомогательная форма обучения.

17,1% молодых людей считает, что дистанционное образование хуже, чем традиционное. Причины негативного отношения к дистанционной форме обучения можно проследить по ответам меньшинства респондентов. 0,2% молодежи считает реализацию дистанционного обучения слабой и 0,1% отмечают низкое качество. 2,2% опрошенных затруднились с ответом (Диаграмма №18).

Диаграмма №18.

Распределение ответов на вопрос: «Как вы относитесь к дистанционной форме обучения?», в %

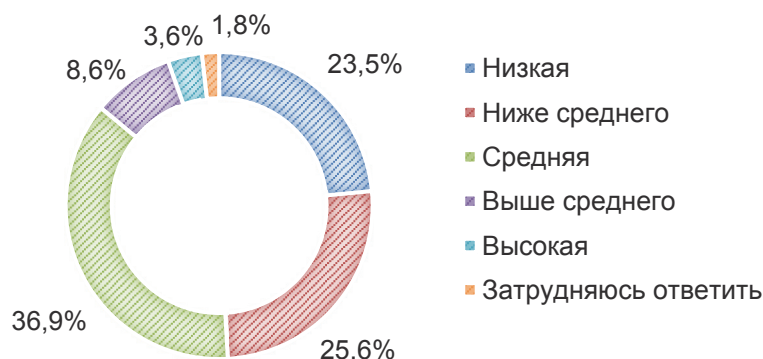

В ходе опроса респондентам предложили оценить эффективность дистанционной формы обучения. Большинство опрошенных в той или иной степени признают дистанционное обучение неэффективным. Мнения респондентов расположились следующим образом. 36,9% молодежи оценили эффективность дистанционного обучения как «среднюю», уровень эффективности «ниже среднего» - 25,6%. Низкой эффективностью не традиционного для казахстанской молодежи способа обучения считают 23,5% опрошенных.

Лишь 3,6% участников опроса указали на высокую эффективность дистанционного обучения, 8,6% - оценили эффективность «выше среднего». Затруднились с ответом 1,8% молодежи.

Диаграмма №19.

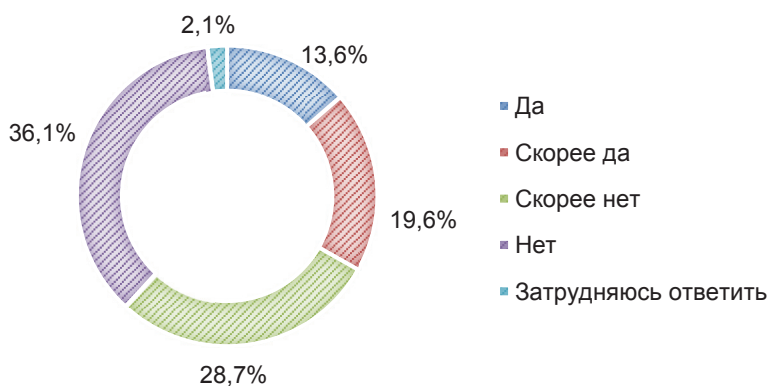
Распределение ответов на вопрос: «По Вашему мнению, какова эффективность дистанционной формы обучения?», в %

Переходя к заключительной части анализа результатов касательно дистанционного обучения, респондентам был задан актуальный вопрос: «Поддерживаете ли Вы идею внедрения в учебный процесс системы дистанционного обучения?». Респонденты ответили на поставленный вопрос следующим образом. Две третьих респондентов не поддерживает внедрение дистанционного обучения, в качестве ответа: «нет» отметили 36,1% и «скорее нет» - 28,7% опрошенных. Одобряют дистанционную форму обучения 13,6% и как «скорее да» указали в ответах 19,6% молодежи. Затруднились с ответом 2,1% опрошенных (Диаграмма №20).

Диаграмма №20.

Распределение ответов на вопрос: «Поддерживаете ли Вы идею внедрения в учебный процесс системы дистанционного обучения?», в %

В целом, поддерживает идею внедрения в учебный процесс системы дистанционного обучения молодежь Акмолинской (27,6%), Восточно-Казахстанской (21,8%) и Алматинской (21,5%) областей. Скорее да, в пользу дистанционного обучения также ответили респонденты Восточно-Казахстанской (37,6%), Западно-Казахстанской (36,2%) и Акмолинской (32,9%) областей.

Не поддерживают данную идею респонденты Актюбинской (70,1%), Жамбылской (56,5%) и Туркестанской (48,7%) областей. «Скорее нет» ответили респонденты Павлодарской (43,8%), Северо-Казахстанской (41,5%) и Кызылординской (41,3%) областей.

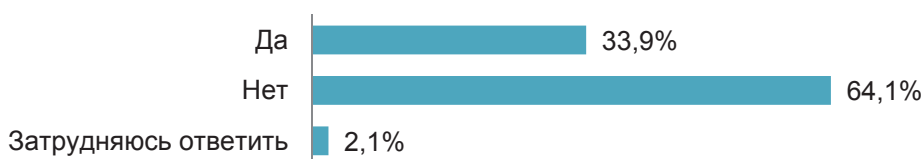
2.2. Неформальное образование молодежи

Меняющиеся тенденции в развитии рынка труда, обязывают молодежь к постоянному совершенствованию своих знаний и профессиональных навыков. При этом их можно получать разными способами, независимо от возраста, продолжительности и затратности. В качестве такой формы обучения представлены различные краткосрочные курсы повышения квалификации, тренинги, семинары и другие.

Результаты опроса респондентов показывают, что большинство молодежи не занимается неформальным самообразованием (64,1%). Тренинги, различные курсы повышения квалификации и т.д. посещают 33,9% респондентов. Затруднились с ответом 2,1% молодежи (Диаграмма №21).

Диаграмма №21.

Распределение ответов на вопрос: «Занимаетесь ли Вы неформальным самообразованием (онлайн курсы; тренинги; курсы повышения квалификации и т.д.)?», в %

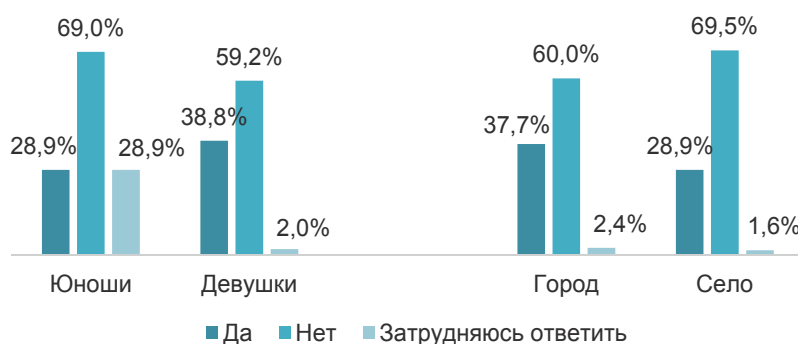

В разрезе регионов, неформальным самообразованием занимаются респонденты г. Алматы (50,7%), Восточно-Казахстанской (48,1%) и Акмолинской (47,4%) областей. Отметим, что не занимаются неформальным самообразованием респонденты Актюбинской (78,1%), Павлодарской (77,8%) и Северо-Казахстанской (77,4%) областей.

Стоит отметить, что неформальным самообразованием чаще занимаются девушки (38,8%), а также городская молодежь (37,7%) (Диаграмма №22).

Диаграмма №22.

Распределение ответов на вопрос: «Занимаетесь ли Вы неформальным самообразованием (онлайн курсы; тренинги; курсы повышения квалификации и т.д.)?», в разрезе по гендеру, по типу населенного пункта, в %

Необходимо отметить, что чем выше уровень образования, тем чаще респонденты говорят о том, что занимаются неформальным образованием.

На вопрос о том, занимается ли молодежь научной деятельностью, преобладающим был вариант ответа: нет (89,9%). Погружены в научную деятельность лишь 8,8% молодых людей. Затруднились ответить на данный вопрос 1,3% респондентов (Диаграмма №23).

Диаграмма №23.

Распределение ответов на вопрос: «Занимаетесь ли Вы научной деятельностью (проведение научных исследований, экспериментов; написание научных статей и т.д.)?», в %

2.3. Развитие и поддержка творческой деятельности молодежи

Актуальность изучения творческой деятельности молодежи важна, так как молодежь более склонна к самореализации, демонстрации своих умений и талантов. В этой связи в анкету были включены вопросы для определения вовлеченности молодежи в творческую деятельность.

В ходе опроса, респондентам предложили назвать конкретную творческую деятельность, которой они занимаются. Оказалось, что абсолютное большинство молодых людей не занимаются никаким творчеством (63,4%). Среди остальных респондентов, кто предрасположен к искусству, ответы распределились следующим образом. 11,8% респондентов занимаются рисованием, 9,8% - играют на музыкальных инструментах. Увлекаются танцами 8,6% молодежи. Наименьшее количество респондентов занимаются кулинарией, программированием и играют в компьютерные игры (по 0,1%).

Диаграмма №24.

Распределение ответов на вопрос: «Занимаетесь ли вы каким-либо творчеством?», в %

Среди участников опроса чаще занимаются творчеством молодые люди в возрасте от 14 до 18 лет – 44,8%. Чем старше респонденты, тем меньше среди них тех, кто вовлечен в творческую деятельность. Так в возрастной группе от 14 до 18 лет тех, кто не занимается никаким творчеством 55,2% опрошенных, в группе от 19 до 23 лет – 61,1%, а в группе от 24 до 28 лет – 70,9%.

Прежде всего это связано с наличием большего количества свободного времени у более юных респондентов.

Таблица №2.

Распределение ответов на вопрос: «Занимаетесь ли вы каким-либо творчеством?», в разрезе возрастных групп, в %

	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 28 лет
Рисование	17,7	11,9	7,5
Танцы	12,8	8,7	5,4
Играю на музыкальных инструментах	10,1	11,1	8,7
Вокал	7,8	5,8	4,8
Пишу стихи, рассказы	7,1	5,5	4,7
Декоративно-прикладное творчество	4,7	5,5	5,4
Занимаюсь в театральной студии	1,7	1,2	0,4
Занимаюсь фото и видеосъемкой	0,0	0,3	0,2
Играю в компьютерные игры	0,0	0,0	0,1
Занимаюсь спортом	0,8	0,5	0,0
Занимаюсь программированием	0,0	0,2	0,0
Занимаюсь кулинарией	0,0	0,0	0,1
Не занимаюсь никаким творчеством	55,2	61,1	70,9

В разрезе регионов ответы расположились следующим образом. Танцами в большинстве занимаются респонденты Восточно-Казахстанской (23,1%), Акмолинской (17,1%) областей и г.Алматы (12,3%); вокалом – респонденты Восточно-Казахстанской (13,1%), Акмолинской (11,8%) областей и г. Нур-Султан (11,3%); играют на музыкальных инструментах респонденты Восточно-Казахстанской (15,4%) и Карагандинской (14,0%) областей, г. Алматы (13,2%); рисованием занимаются респонденты Павлодарской области (19,2%), г. Алматы (17,5%) и Шымкент (15,6%); пишут стихи, рассказы респонденты г. Алматы (11,3%), Туркестанской области (9,2%) и г. Шымкент (8,6%); декоративно-прикладным творчеством занимаются респонденты г. Нур-Султан (10,4%) и Кызылординской области (9,8%).

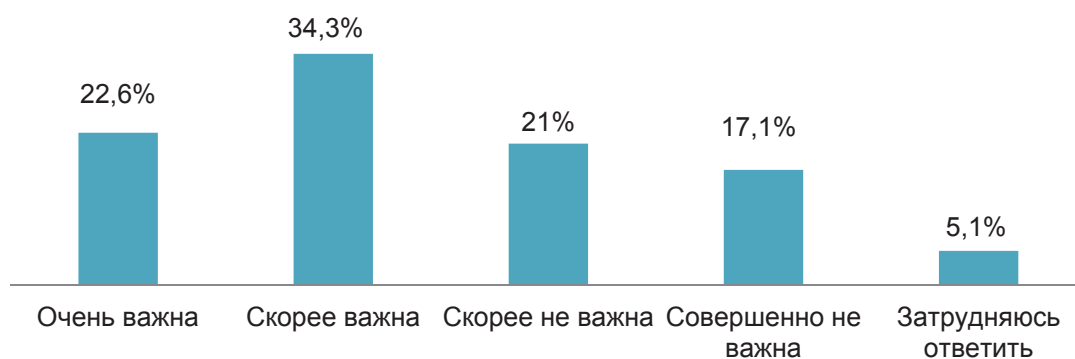
Не занимаются творчеством респонденты Мангистауской (85,5%), Западно-Казахстанской (85,5%) и Костанайской (76,4%) областей.

Анализ данных исследования показал важность творческой самореализации для молодых людей. 22,6% респондентов ответили, что самореализация для них «очень важна», 34,3% - «скорее важна». Таким образом, больше половины (56,9%) респондентов считают важной творческую самореализацию.

21% респондентов отметили, что творческая самореализация «скорее не важна», а 17,1% - «совершенно не важна». Затруднились с ответом 5,1% молодых людей (Диаграмма №25).

Диаграмма №25.

Распределение ответов на вопрос: «Насколько для вас важна творческая самореализация?», в %

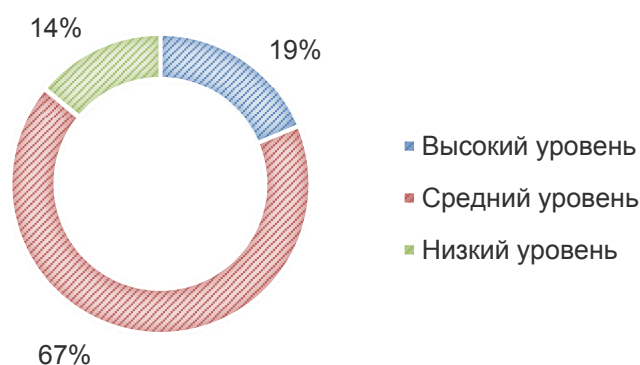

Оценивая уровень развития и поддержки творческой деятельности молодежи в Казахстане, ответы респондентов распределились следующим образом. 67% опрошенных оценили его как «средний» и 19% - как «высокий».

Низким уровень поддержки творческой молодежи признали 14% участников опроса (Диаграмма №26).

Диаграмма №26.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы оцениваете уровень развития и поддержки творческой деятельности молодежи в Казахстане?», в %

В разрезе регионов, уровень развития и поддержки творческой деятельности молодежи в Казахстане оценили, как высокий респонденты Кызылординской (45,7%), Акмолинской (32,9%) и Восточно-Казахстанской (27,8%) областей; как средний – респонденты г. Нур-Султан (90,4%), Северо-Казахстанской (81,1%) и Атырауской (80,0%) областей; как низкий – респонденты г. Алматы (23,0%), Карагандинской (21,0%) и Акмолинской (19,7%) областей.

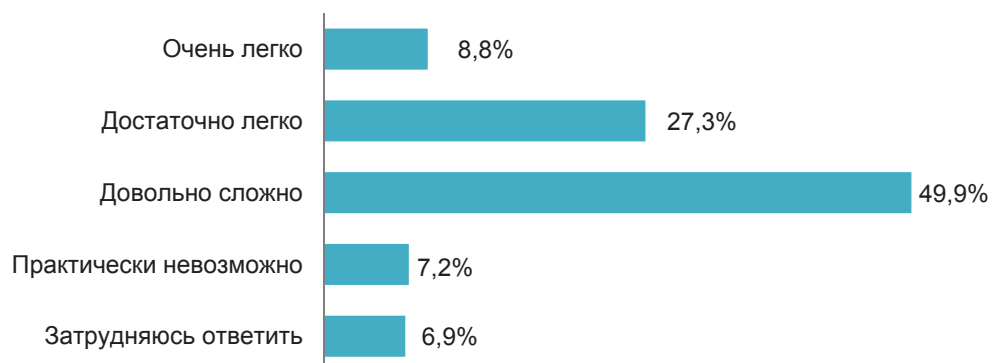
Анализ данных исследования позволяет оценить возможности достижения молодежью профессионального успеха в творческой сфере. Так, респондентам предложено ответить на вопрос относительно сложности или легкости построения карьеры в творческой сфере.

Большинство участников опроса скептически оценили возможности молодежи достичь успеха в творческой профессии – респонденты склонны считать, что это «довольно сложно» (49,9%) либо практически невозможно (7,2%).

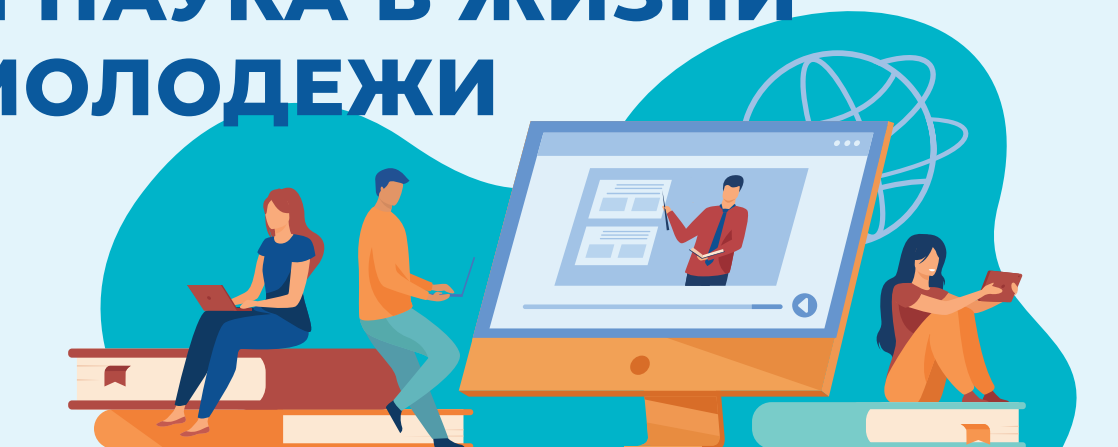
Вторую группу составляют участники опроса, которые убеждены, что молодым гражданам достаточно легко (27,3%) и очень легко (8,8%) реализовываться профессионально в творческой сфере. Имеются респонденты, затруднившиеся ответить на данный вопрос (6,9%) (Диаграмма №27).

Диаграмма №27.

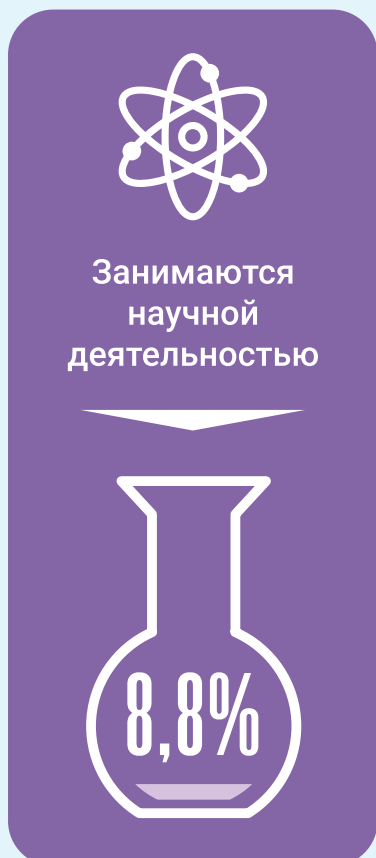
Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, легко ли современным молодым людям сделать карьеру, добиться успеха в творческой профессии (музыкант, писатель, артист и др.)?», в %

ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В ЖИЗНИ МОЛОДЕЖИ

Считают, что учиться обычным способом им удобнее, в отличие от дистанционного образования

Не поддерживают идею внедрения дистанционного обучения

36,1%

Оценивают эффективность дистанционного обучения как «среднюю»

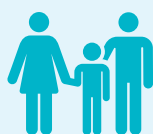
36,9%

64,1%

Не занимаются неформальным самообразованием

ДОСУГ И ТВОРЧЕСТВО

Больше 10 часов
в неделю проводят
с семьей

37,7%

Считают
уровень развития
и поддержки
творческой
деятельности
молодежи
в Казахстане
«средним»

67%

От 2 до 5 часов
ежедневно
проводят
в Интернете

42,7%

Не занимаются никаким творчеством

63,4%

Считают важной
творческую
самореализацию

Используют
Интернет
для общения
с друзьями

59,3%

Считают, что
достичь успеха
в творческой
профессии
«довольно сложно»

49,9%

03 СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ МОЛОДЕЖИ

3.1. Выбор профессиональных ориентиров

Важным периодом вступления молодежи в самостоятельную жизнь является профессиональное самоопределение. От правильного выбора профессии зависит будущее молодого человека. Сложности при выборе профессии и несбалансированность рынка труда в целом, в последнее время являются одними из важнейших проблем для современного общества. В этой связи процесс профессионального самоопределения и профориентация важны не только с точки зрения определения жизненных ориентиров отдельной личности, но и с позиции оценки перспектив общественного развития в целом. Для эффективного использования трудовых ресурсов крайне важно проводить мониторинг профориентационных мер для привлечения молодежи к востребованным профессиям, а также выявления тенденций на рынке услуг. Этим также объясняется необходимость системного изучения мотивации и ожиданий молодых людей при выборе и получении профессии.

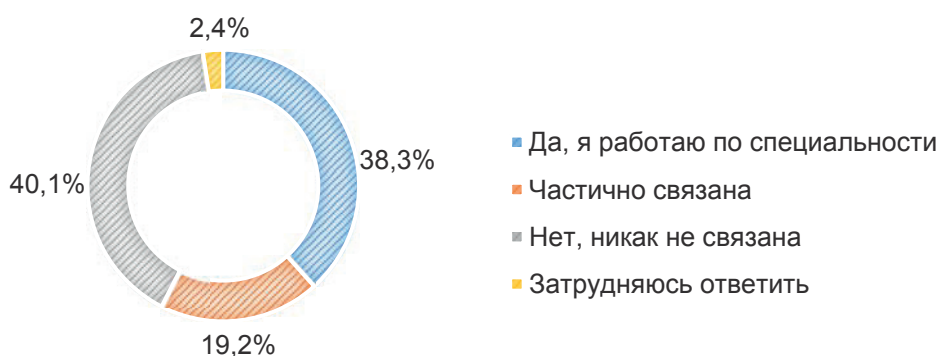
В ходе исследования респондентам задан вопрос о том, насколько выпускники при трудоустройстве остались приверженными выбранной специальности, которой обучались в колледже или вузе. Контингент еще не работающей (учащейся) молодежи при опросе составил 38,6%.

Исключив учащуюся молодежь, результаты показывают, что большая часть трудоустроенных выпускников работает не по специальности (40,1%). В тоже время доля респондентов, занимающихся трудовой деятельностью в соответствии со своим профилем составила 38,3%. У 19,2% опрошенных молодых людей профессиональная деятельность частично связана со специальностью, полученной за время учебы.

Таким образом, заметно снижение ориентации на трудоустройство по специальности, полученной при обучении (Диаграмма №28).

Диаграмма №28.

Распределение ответов на вопрос: «Связана ли Ваша нынешняя профессиональная деятельность с полученной Вами специальностью в колледже/ ВУЗе?», в %

Анализируя полученные результаты, в целом, необходимо отметить, что при выборе профессии молодежь руководствовалась собственными интересами и социально значимыми факторами.

У большинства опрошенных (39,4%) приоритет был отдан профессии согласно личного интереса к специальности. Многие в воспитании, формировании ценностных ориентиров и, в целом, проявлении активной гражданской позиции личности зависят от ближайшего окружения. Пример родителей и близких родственников может служить моделью поведения для молодежи. В этой связи, очевидно, что мнение родителей (23,7%) стало решающим для респондентов при выборе профессии. Немаловажными при выборе будущей профессии оказались наличие гранта (6,4%), профориентация в школе (4,4%) и рекомендации друзей (4%).

Стоит отметить, что меньше всего повлияли на выбор профессии жизненная ситуация (0,1%), высокая заработная плата в дальнейшем (0,1%), востребованность специальности (0,1%).

Следует учитывать, что 14,2% участников опроса еще учатся в школе (Диаграмма №29).

Диаграмма №29.

Распределение ответов на вопрос: «Кто или что повлияло на выбор Вашей специальности?», в %

3.2. Опыт и проблемы молодежи в сфере предпринимательской деятельности

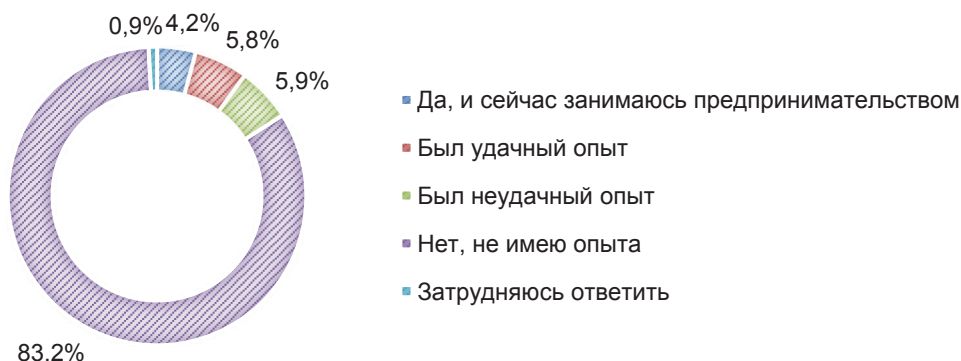
Сегодня молодежь имеет существенные перспективы для занятия предпринимательской деятельностью в Казахстане. Это обусловлено не только тем, что, по мнению экспертов, молодежь более соответствует социальным и психологическим требованиям рынка труда, но и тем, что вопросы стимулирования и развития молодежного предпринимательства в достаточной мере поддерживаются на государственном и региональном уровнях. К примеру, в регионах с 2019 года Национальной палатой предпринимателей «Атамекен» реализуется проект «Жас кәсіпкер», направленный на повышение экономической активности молодежи через их привлечение к занятию предпринимательской деятельностью. В период пандемии, для преодоления негативных экономических последствий были предоставлены налоговые послабления, отсрочены платежи, дана возможность рефинансирования кредитов на льготных условиях для предпринимателей.

Однако, несмотря на это, результаты исследования показали, что предпринимательская деятельность является недостаточно привлекательной для молодежи. Лишь 4,2% опрошенных в настоящее время занимаются предпринимательством, что является достаточно низким показателем. При этом большинство респондентов (83,2%) указывают на отсутствие практического опыта в сфере предпринимательства.

Также среди участников опроса, 5,8% ранее имели опыт работы в этом секторе. На неудачный опыт ведения бизнеса указали 5,9% молодых граждан (Диаграмма №30).

Диаграмма №30.

Распределение ответов на вопрос: «Имели ли Вы опыт предпринимательской деятельности на территории Казахстана?», в %

В региональном разрезе лидерами по количеству молодых предпринимателей среди респондентов являются Западно-Казахстанская (10,1%) и Алматинская (9,1%) области. В меньшей степени молодые предприниматели представлены в Атырауской (1,4%), Павлодарской (1,4%) и Костанайской (1,1%) областях.

Анализ данных исследования показывает, что среди тех, кто имел опыт предпринимательства (15,9% из общего числа опрошенных – 317 респондентов), 27,5% молодежи не сталкивались с проблемами при занятии предпринимательской деятельностью.

Однако имеется ряд основных проблемных вопросов в сфере молодежного предпринимательства, о которых в ходе проведенного опроса заявили оставшиеся респонденты. Так, 23,5% участников опроса

отметили высокую арендную стоимость помещений в их регионе. Об отсутствии квалифицированных работников на рынке труда заявили 12,2% респондентов.

Участники опроса отмечали, что при основании своего собственного дела сталкивались с высокими налоговыми отчислениями (10,7%) и предложениями коррупционного характера (10,4%). Также в качестве основного недостатка, влияющего на занятие предпринимательской деятельностью, молодые люди указывают непрофессиональное (неэтичное) ведение бизнеса в Казахстане (7,3%).

Наименьшее количество респондентов указали также на недостаточность образования (0,3%) и бюрократию в налоговой службе (0,3%). Затруднились с ответом 7,6% молодых людей (Диаграмма №31).

Диаграмма №31.

Распределение ответов на вопрос: «С какими проблемами Вы сталкивались, занимаясь предпринимательством?», в %

3.3. Состояние и возможности социально уязвимой категории молодежи

Одним из важных объектов системы социальной защиты населения является поддержка молодых людей, относящихся к социально уязвимым слоям населения. В казахстанском законодательстве к социально уязвимым слоям населения относятся граждане, которые из-за различных обстоятельств лишились (или не имеют) жилья, кормильцев или физических способностей трудиться.

Удовлетворенность системой социальной защиты в целом показывает отношение молодых людей к результатам проводимых государством мер, направленных на обеспечение достойных условий жизни социально уязвимым категориям населения. Оценка удовлетворенности в некоторой мере способствует определению соответствия ожиданий молодых граждан фактической государственной поддержке.

Результаты исследования показывают, большинство респондентов (59,8%) в той или иной мере удовлетворены оказываемой поддержкой со стороны государства в отношении социально уязвимой категории молодых людей. Заявили, что полностью удовлетворены 18,5% молодых людей, частично удовлетворены – 41,3%. Около трети опрошенных отметили неудовлетворенность уровнем господдержки социально уязвимых слоев населения.

Затруднились с ответом на данный вопрос 8,6% респондентов (Диаграмма №32).

Диаграмма №32.

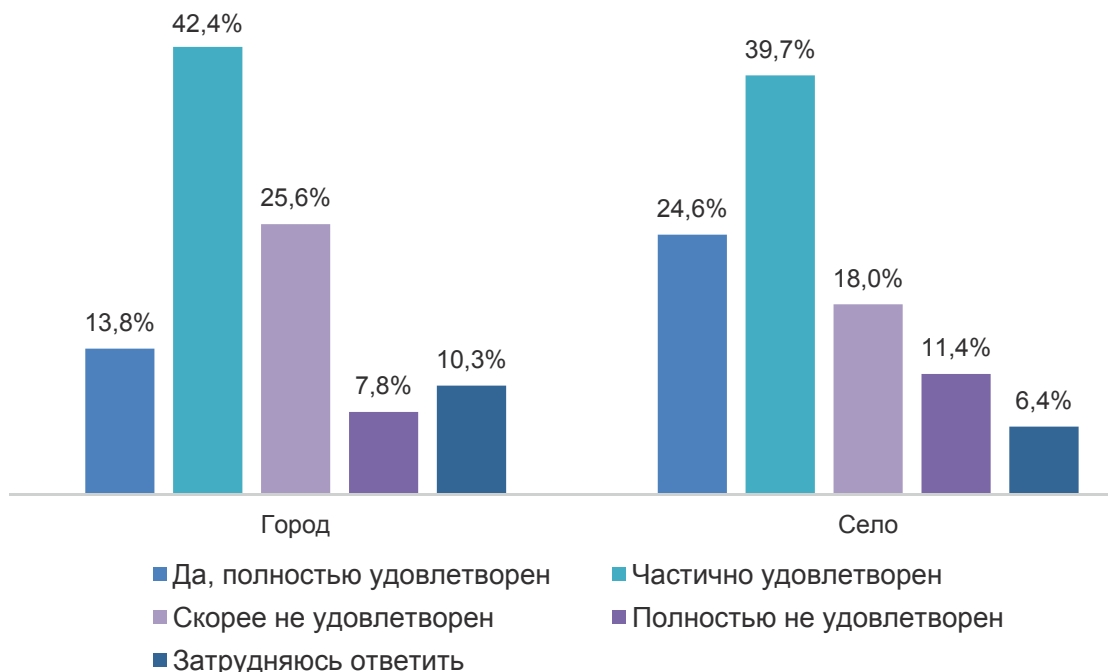
Распределение ответов на вопрос: «Удовлетворены ли Вы уровнем поддержки молодых людей, относящихся к социально уязвимым слоям населения (инвалиды, дети-сироты, многодетные молодые семьи и т.д.), в %»

Стоит отметить, уровень удовлетворенности респондентов несколько различается в зависимости от типа населенного пункта. Респонденты, проживающие в сельской местности, значительно выше оценивают поддержку молодых граждан из социально уязвимой категории. Так, вышеуказанной поддержкой полностью удовлетворены 24,6% сельчан, тогда как в городе таких респондентов 13,8%. Однако согласно данным, на селе также оказалось больше граждан, которые полностью не удовлетворены государственной поддержкой молодежи из социально уязвимых групп (11,4%) (Диаграмма №33).

Диаграмма №33.

Распределение ответов на вопрос: «Удовлетворены ли Вы уровнем поддержки молодых людей, относящихся к социально уязвимым слоям населения (инвалиды, дети-сироты, многодетные молодые семьи и т.д.)?», в разрезе по типу населенного пункта, в %»

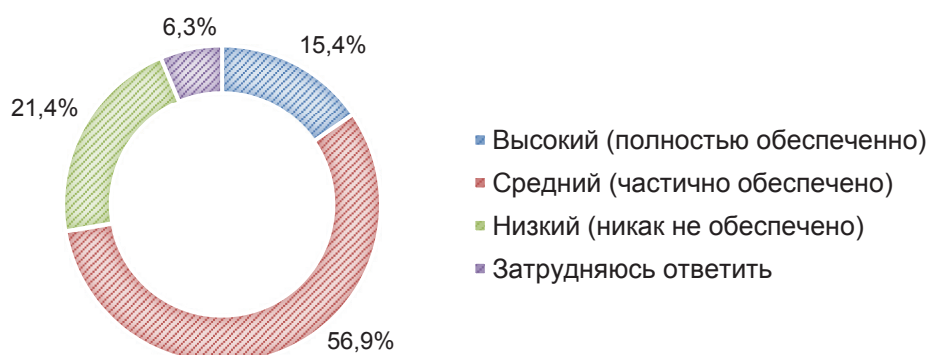
Анализ ответов участников опроса показал, что полностью удовлетворены уровнем поддержки молодых людей, относящихся к социально уязвимым слоям населения, большинство респондентов, проживающих в Восточно-Казахстанской (39,8%), Акмолинской (35,5%) и Кызылординской (31,9%) областях. Ответили, что частично удовлетворены респонденты Северо-Казахстанской области (67,9%),

г. Нур-Султан (63,5%) и Атырауской области (55,7%). Не удовлетворены респонденты Туркестанской (29%), Карагандинской (15,4%), а также Кызылординской (13,2%) областей. В ходе опроса, респондентам было предложено оценить уровень обеспечения городской инфраструктуры для людей с особыми потребностями в их населённом пункте. Таким образом, ответы молодых граждан распределились следующим образом. Практически больше половины (56,9%) респондентов дали среднюю оценку (частично обеспечено) обеспеченности соответствующей инфраструктурой для лиц с особыми потребностями.

Высокой оценкой, т.е. полностью обеспечено, развитие инфраструктуры отметили 15,4% респондентов. Низкую оценку возможности доступа к объектам городской инфраструктуры для людей с особыми потребностями дали 21,4% молодых граждан. Затруднились с ответом 6,3% участников опроса (Диаграмма №34).

Диаграмма №34.

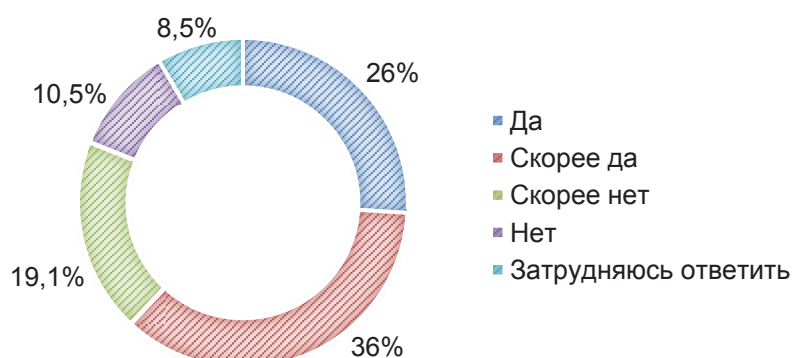
Распределение ответов на вопрос: «Оцените, пожалуйста, уровень обеспечения городской инфраструктуры для людей с особыми потребностями в вашем населенном пункте (пандусы, спец. подъемники и т.д.)?», в %

Оценивая благоприятность казахстанской системы образования для людей с особыми потребностями, большинство казахстанской молодежи считает систему образования благоприятной. Так, как благоприятную образовательную систему оценили 26% респондентов, как «скорее благоприятную» - 36% молодежи. 29,6% респондентов характеризуют систему образования как неблагоприятную (скорее неблагоприятная – 19,1%, неблагоприятная – 10,5%). При этом затруднились ответить на вопрос 8,5% молодых респондентов (Диаграмма №35).

Диаграмма №35.

Распределение ответов на вопрос: «Считаете ли Вы казахстанскую систему образования благоприятной для людей с особыми потребностями?», в %

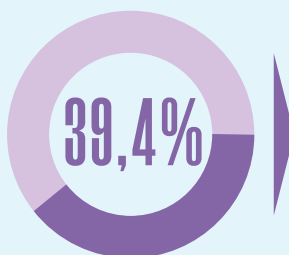

ЗАНЯТОСТЬ МОЛОДЕЖИ

40,1%

Трудоустроенных
выпускников
работает не по
специальности

Выбор профессии
связан с личным
интересом
к специальности

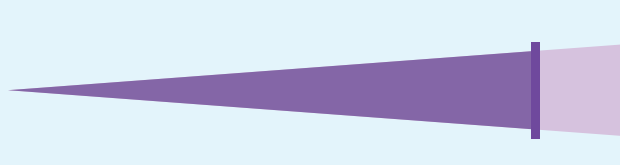
Занимаются предпринимательством

4,2%

Не имеют опыта предпринимательства

83,2%

04 ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ И ИНТЕРЕСЫ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

4.1. Ценностные ориентиры молодежи

Изучение ценностных ориентиров молодежи представляет особую значимость, так как знание и понимание желаний, целей и потребностей молодых граждан позволяет своевременно выявить назревающие проблемы и тем самым выстроить эффективную государственную молодежную политику.

С целью определения ценностной системы молодежи, респондентам было предложено выбрать важнейшее понятие из предлагаемого списка (Таблица №3).

Согласно полученным результатам, доминирующую позицию среди ценностей у молодых респондентов заняли такие традиционные, с точки зрения большинства, ценности, как семья (85,2%), здоровье (51,8%) и дружба (28,3%). Для 15,4% респондентов наивысшую ценность представляет религия, 14,8% - материальная обеспеченность и 12,1% - любовь. Также респонденты указали, что для них ценны образование (11,0%), самореализация (8,4%) и интересная работа (7,8%).

Стоит отметить, что у молодежи практически отсутствует потребность к наличию власти (2,2%), общественному признанию (1,7%) и творчеству (1,5%). Затруднились с ответом на поставленный вопрос всего 0,5% респондентов (Таблица №3).

Таблица №3.

Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?»

№	Система ценностей	%
1.	Семья	85,2
2.	Здоровье	51,8
3.	Дружба	28,3
4.	Вера, религия	15,4
5.	Материально обеспеченная жизнь	14,8
6.	Любовь	12,1
7.	Знание, образование	11,0
8.	Самореализация, самоуважение	8,4
9.	Интересная работа, профессия	7,8
10.	Душевный покой	7,6
11.	Карьера, высокое положение в обществе	5,9
12.	Помощь людям	4,9
13.	Возможность получать удовольствие, развлекаться	4,2
14.	Наличие власти	2,2
15.	Общественное признание, известность, репутация	1,7
16.	Творчество	1,5
17.	Все перечисленное	0,1
18.	Затрудняюсь ответить	0,5

Результаты опроса также показали, что для каждой возрастной группы характерны свои приоритеты.

Вслед за доминирующей тройкой ценностей: «семья», «здоровье» и «дружба», молодежь в возрасте 14-18 лет выбрала образование (15,7%), религию (14,3%) и материальную обеспеченность (9,9%).

В системе жизненных ценностей у молодежи 19-23 года стали религия (19,4%), материальное обеспечение (16,3%) и любовь (12,7%).

Респонденты 24-28 лет значимыми ценностными ориентирами считают материальную обеспеченность (17,1%), любовь (14,1%) и религию (13,3%) (Таблица №4).

Таблица №4.

Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?», в разрезе возрастных групп, в %

	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 28 лет
Семья	84,0	83,2	87,4
Здоровье	48,5	49,7	55,7
Дружба	33,7	26,8	25,5
Знание, образование	15,7	11,7	7,1
Вера, религия	14,3	19,4	13,3
Материально обеспеченная жизнь	9,9	16,3	17,1
Любовь	8,6	12,7	14,1
Интересная работа, профессия	7,1	7,5	8,6
Самореализация, самоуважение	6,9	9,0	8,9
Возможность получать удовольствие, развлекаться	6,2	4,1	2,8
Карьера, высокое положение в обществе	5,9	6,1	5,8
Душевный покой	5,7	8,1	8,6
Помощь людям	5,1	4,4	5,1
Творчество	2,7	1,7	0,5
Наличие власти	1,9	2,7	2,0
Общественное признание, известность, репутация	1,5	1,4	2,1
Все перечисленное	0,0	0,2	0,0
Затрудняюсь ответить	1,0	0,0	0,4

Нужно отметить, в разрезе регионов, религию, в качестве жизненной ценности, отметили участники опроса, проживающие в Западно-Казахстанской (33,3%), Мангистауской (31,6%) и Кызылординской (25%) областях.

Расхождения в ценностных ориентирах возрастных групп молодежи могут быть существенными, поэтому необходимо их учитывать при планировании и реализации государственной молодежной политики, а также при осуществлении мероприятий, направленных на патриотическое воспитание молодого поколения.

Формирование ценностных ориентиров личности происходит в процессе социализации под влиянием различных институциональных факторов. Для определения основного, в анкету был включен соответствующий вопрос о том, какие из указанных социальных институтов являются ключевыми при формировании ценностей молодежи.

Респондентам были предложены: институт семьи, детский сад, школа, университет, место работы, СМИ и т.д.

В итоге, основополагающим институтом формирования ценностей молодежи по результатам опроса оказалась семья (72,1%); на втором месте – школа (11,4%). Друзей и знакомых упомянули 5,5% респондентов. 4,2% из числа опрошенных отметили ключевым – университет. Наименьшее количество респондентов определили главными социальными институтами, влияющими на формирование их жизненных ценностей, СМИ (0,5%) и религию (0,5%) (Диаграмма №36).

Диаграмма №36.

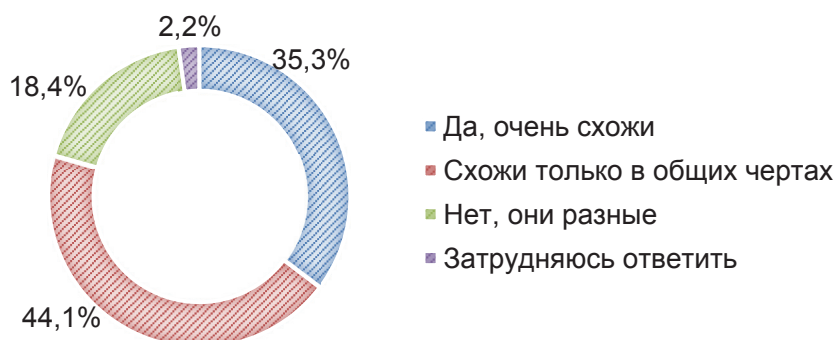
Распределение ответов на вопрос: «Вы считаете, какой социальный институт является ключевым при формировании ценностей молодежи», в %

Учитывая то, что основной средой социализации личности, где закладывается база социальных норм и ценностей, является семья, мировоззрение молодежи может иметь схожесть с определенными убеждениями их родителей. Этой точки зрения придерживается большая часть респондентов. Так, сравнивая схожесть своих ценностей и видения мира с родителями, 44,1% опрошенных полагают, что они схожи «только в общих чертах» и 35,3% отметили, как «очень схожи». Убеждены в том, что ценности молодых людей и видение мира их родителями «разные» - 18,4% опрошенных (Диаграмма №37).

Диаграмма №37.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, Ваши ценности и видение мира схожи с ценностями и видением мира Ваших родителей?», в %

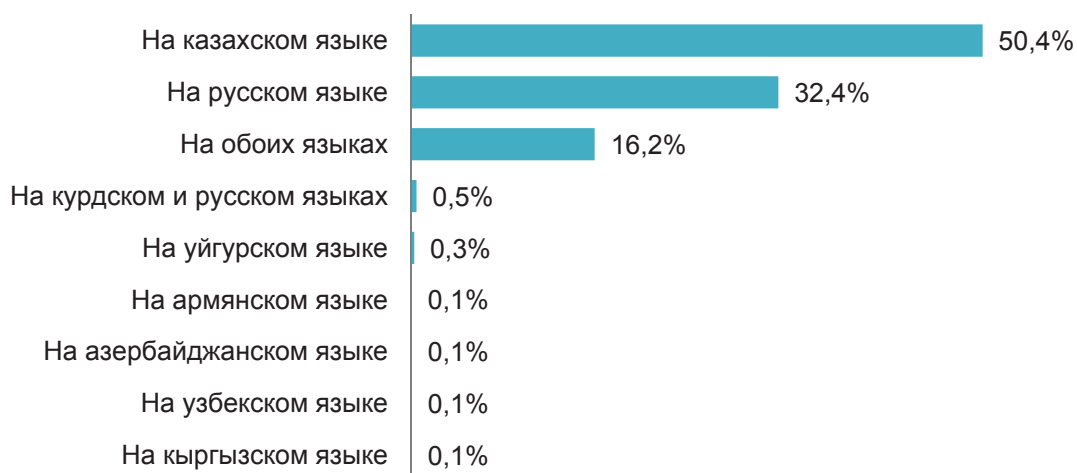
4.2. Языковые предпочтения молодежи

Ценностное отношение к родному языку и языку межнационального общения у молодежи можно проследить посредством изучения функционирования языков в молодежной среде.

Результаты ответов респондентов на вопрос об уровне использования языка в домашних условиях показывают, что большая часть молодых людей разговаривает на казахском (50,4%) и русском (32,4%) языках. Об использовании двух языков в общении с родными сказали 16,2% участников опроса. Также респондентами назывались языки различных этнических групп – курдский, уйгурский, армянский, азербайджанский, узбекский и кыргызский.

Диаграмма №38.

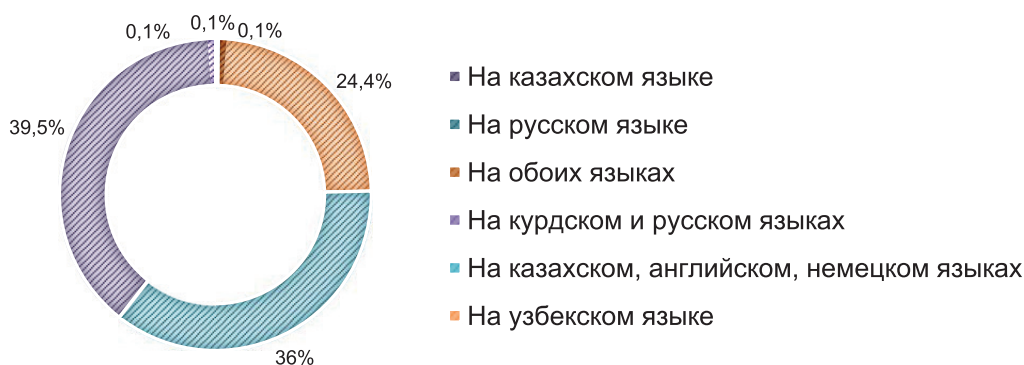
Распределение ответов на вопрос: «На каком языке Вы разговариваете дома с родными?», в %

Ситуация с языковыми предпочтениями молодежи при общении с друзьями несколько иная. Так, на казахском языке разговаривают 39,5% опрошенных, на русском – 36%. На обоих языках разговаривают с друзьями 24,4% респондентов.

Диаграмма №39.

Распределение ответов на вопрос: «На каком языке Вы разговариваете с друзьями?», в %

4.3. Отношение молодежи к религии

Актуальность изучения религиозной сферы в жизни молодежи связана с ролью религии в современном мире. В частности, религия влияет на развитие и формирование ценностной системы, а также соответствующих поведенческих норм общества, в том числе и молодежи.

С целью выявления религиозной представленности молодежи, респондентам был задан ряд вопросов касательно их веры.

Полученные результаты исследования показали, что для казахстанской молодежи присуща номинативная религиозность, которая выражается в том, что называя себя верующими, молодежь не считает важным реализовывать свою религиозность.

Так, согласно опросу, к глубоко верующим и соблюдающим религиозные нормы относят себя 14,2% респондентов. Большинство участников опроса ответили, что считают себя верующими, но ограничиваются посещением религиозных учреждений лишь на праздники (30,4%); считают себя верующими, но не участвуют в религиозной жизни (22,2%).

Доля неверующих, иногда соблюдающих религиозные обряды, составляет 11,9%. Среди участников опроса 5,6% респондентов высказались о равнодушии к религии, атеистами признают себя 2,8% участников опроса (Диаграмма №40).

Диаграмма №40.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?», в %

Дифференцирующим фактором уровня религиозности молодежи оказалось место проживания респондентов.

Среди жителей города и села присутствует определенная разница в ответах касательно веры респондентов. Так, сельская молодежь чаще, чем городская считает себя верующими, участвует в религиозной жизни и соблюдает все нормы (15,7% и 13,0% соответственно). Городские респонденты относят себя к верующим, но посещающим религиозные объекты только на праздники чаще, чем сельские респонденты – 36,6% против 22,2%.

Среди городских респондентов больше, чем среди сельской молодежи, тех, кто относит себя к атеистам (4,2% и 0,8% соответственно) (Диаграмма №41).

Диаграмма №41.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?», в разрезе по типу населенного пункта, в %

В разрезе регионов, к глубоко верующим и соблюдающим религиозные нормы относят себя респонденты Мангистауской (36,8%), Восточно-Казахстанской (34,1%) и Западно-Казахстанской (31,9%) областей. Участники опроса, проживающие в г. Нур-Султан (74,8%), Западно-Казахстанской (56,5%) и Павлодарской (39,7%) областях считают себя верующими, но ограничиваются посещением религиозных учреждений лишь на праздники. Ответили, что считают себя верующими, но не участвуют в религиозной жизни респонденты Актюбинской (37,1%), Северо-Казахстанской (34%), Костанайской (33,7%) и Жамбылской (33,6%) областей.

К неверующим, но иногда соблюдающим религиозные обряды относят себя респонденты Кызылординской (27,2%), Туркестанской (20,9%) и Акмолинской (18,4%) областей. Атеистами признают себя опрошенные молодые люди, проживающие в Павлодарской (12,3%), Восточно-Казахстанской (8,3%) и Карагандинской (7,7%) областях.

Для определения конфессиональной идентификации молодежи, участникам опроса был задан вопрос: «К какой религии Вы себя относите?» (Таблица №5).

Так, основная часть участников опроса (73,4%) придерживается традиционного ислама. 16,9% молодежи определили свою конфессиональную принадлежность как православие.

Другие ветви христианства – католицизм (0,7%) и протестантизм (0,3%) представлены незначительно. Кроме этого, в меньшей степени участники опроса идентифицировали себя, как «совмещают религиозные традиции разных конфессий» - 0,4%, «иудаизм» и «новые религиозные направления» - 0,2%

Участники опроса также указали такие нетрадиционные религии, как «язычество», «Свидетели Иеговы» и «растафарианство» по 0,1% из общего числа опрошенных.

Заявили о том, что «не исповедуют никакой религии» 7,8% респондентов.

Таблица №5.

Распределение ответов на вопрос: «К какой религии Вы себя относите?»

Варианты ответа	%
Традиционный ислам	73,4
Православие	16,9
Католицизм	0,7
Совмещаю религиозные традиции разных конфессий	0,4
Протестантизм	0,3
Иудаизм	0,2
Новые религиозные направления	0,2
Язычество	0,1
Свидетели Иеговы	0,1
Растафарианство	0,1
Верю во все	0,1
Не исповедую никакой религии	7,8

Согласно результатам исследования, к вере современная молодежь приходит разными путями. Первый – это принятый в семье уклад жизни «так сложилось с рождения» (34,1%), второй – ближайшее окружение (19,2%).

Для 4% респондентов пришли к вере через важное событие в жизни, возможно воспринимаемое как сверхъестественное или трагическое.

В наименьшей степени влияние на формирование религиозных убеждений молодежи оказали беседы с имамом, священником, миссионером (1,9%) и «модные тенденции на религиозность в обществе» (0,5%).

26,6% участников опроса ответили, что ничего не повлияло на выбор относительно веры (Диаграмма №42).

Диаграмма №42.

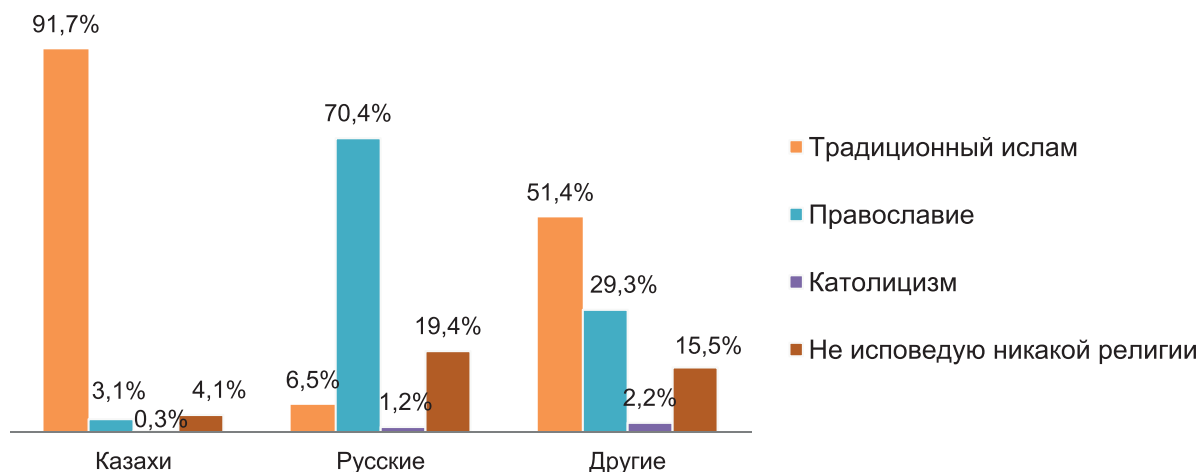
Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, кто или что в большей степени повлияло на Ваши религиозные убеждения, на Ваш выбор – быть верующим или неверующим?», в %

По распределению ответов касательно вопроса принадлежности к конфессии по этническому признаку респондентов, можно предположить, что предрасположенность к той или иной вере зависит от факта рождения в той или иной этнической группе. Так, к примеру, молодые респонденты казахской национальности придерживаются традиционного ислама (91,7%), русской – православия (70,4%) (Диаграмма №43).

Диаграмма №43.

Распределение ответов на вопрос: «К какой религии Вы себя относите?», в разрезе этнической принадлежности (национальности), в %

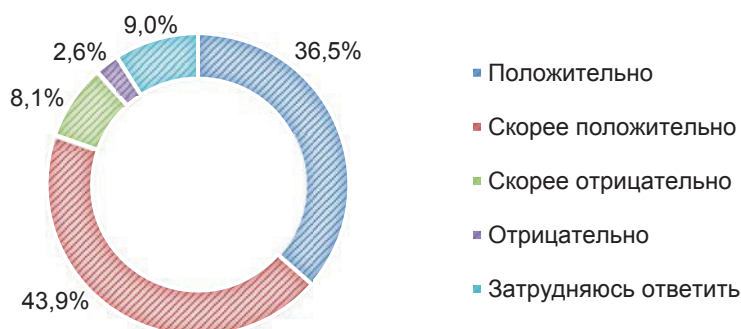

Оценивая межэтническую политику государства, в частности в молодежной среде, ответы респондентов распределились следующим образом. Больше 80% опрошенных положительно оценили государственную политику в сфере межэтнических отношений - «скорее положительно» - 43,9%, «положительно» - 36,5%.

Более критичной в своих оценках оказалась десятая часть всех опрошенных. Так, «скорее отрицательно» госполитику оценили 8,1% респондентов, «отрицательно» - 2,6% (Диаграмма №44).

Диаграмма №44.

Распределение ответов на вопрос: «Как бы Вы оценили межэтническую политику государства в молодежной среде?», в %

Этот оценочный показатель практически не зависит от гендера, уровня образования или типа населенного пункта, – показатели практически неизменны, и в большинстве, «скорее положительны». Небольшая разница наблюдается только в оценках представителей других этносов. Так, свою оценку как «отрицательно» и «скорее отрицательно» дали 15,7% русской и 14,9% молодых респондентов других национальностей. При этом затруднились дать ответ 9,6% и 11% молодежи соответственно. Неудовлетворенность, отраженная в оценочных показателях респондентов, может свидетельствовать о недостаточных мерах в отношении этносов, проводимых в рамках межэтнической политики.

Таблица №6.

Распределение ответов на вопрос: «Как бы Вы оценили межэтническую политику государства в молодежной среде?», в разрезе этнической принадлежности (национальности), в %

Оценка/этническая принадлежность	Казах / казашка	Русский / русская	Другие
Положительно	40,5	22,7	29,3
Скорее положительно	41,9	51,9	44,8
Скорее отрицательно	6,7	12,2	11,6
Отрицательно	2,2	3,5	3,3
Затрудняюсь ответить	8,6	9,6	11

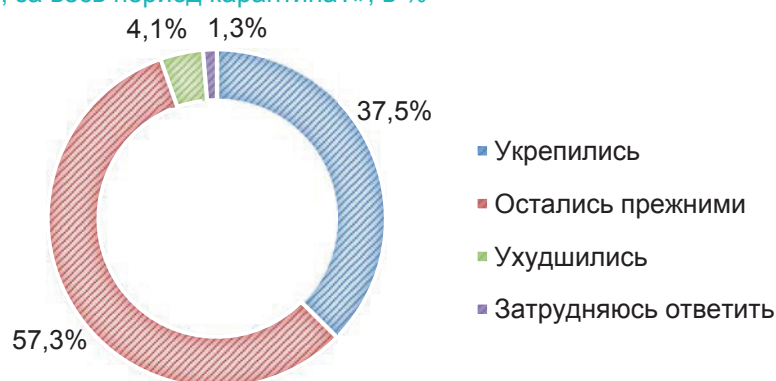
4.4. Социальное самочувствие молодежи в период пандемии/карантина

Введение чрезвычайного положения в стране, связанного с распространением коронавируса COVID-19, внесло значительные коррективы в жизнь казахстанцев, в том числе молодого поколения. Ряд вопросов проведенного исследования посвящен возможным изменениям в привычной жизни молодежи в период ЧП и карантина.

В исследовании молодым респондентам задали вопрос об отношениях с проживающими в одном доме людьми в период карантина. Так, на вопрос: «Как изменились Ваши отношения с людьми, с кем Вы проживаете в одной квартире/доме, за весь период карантина?» больше половины участников опроса ответили: «остались прежними» (57,3%). 37,5% опрошенных заметили, что отношения с проживающими «укрепились». Заявили об ухудшении климата в доме лишь 4,1% от общего числа опрошенных (Диаграмма №45).

Диаграмма №45.

Распределение ответов на вопрос: «Как изменились Ваши отношения с людьми, с кем Вы проживаете в одной квартире/доме, за весь период карантина?», в %

В связи с приостановлением деятельности большинства организаций, в том числе образовательных учреждений, отменой мероприятий в период карантина, многие респонденты были вынуждены отказаться от привычного образа жизни.

Так, согласно опросу, во время карантина, молодые граждане ч большую часть времени проводили, пассивно, с семьей (57%), за просмотром фильмов (39,1%) и чтением книг (24,2%).

Учитывая, что деятельность большинства организаций и учреждений образования в период карантина была переведена в дистанционный формат, больше половины участников опроса учились и работали дистанционно (53%). В качестве активных форм времяпровождения, 16,7% молодежи назвала за-

нятие спортом. Меньшее количество респондентов упомянули, что занимались саморазвитием (9,8%), домашними делами (0,8%) и творчеством (0,2%) (Диаграмма №46).

Диаграмма №46.

Распределение ответов на вопрос: «Чем Вы занимались дома во время карантина?», в %

Готовность к оказанию безвозмездной помощи людям и гуманность являются важными ценностями личностного развития человека. Одной из форм проявления данных ценностей является волонтерство.

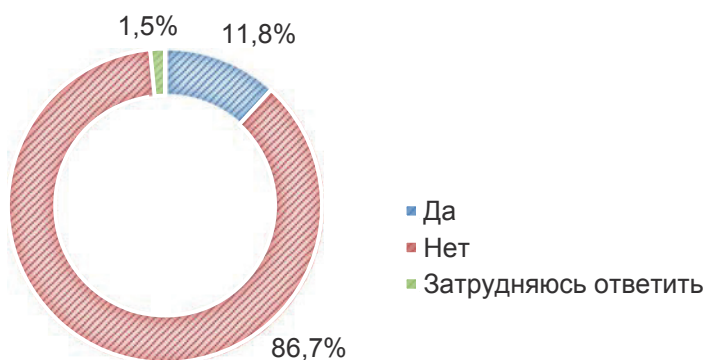
Учитывая, что 2020 год в Казахстане объявлен Годом волонтера, а также то, что пандемия объединила казахстанцев в помощи социально уязвимым гражданам, в исследование включен вопрос участия в волонтерской деятельности молодежи в период ЧП и карантина.

Согласно результатам опроса, в указанный период лишь 11,8% респондентов принимали участие в оказании помощи нуждающимся в качестве волонтера. Значительная часть молодых респондентов не принимала участие в волонтерской деятельности (86,7%) (Диаграмма №47).

Низкий показатель участия в волонтерской деятельности в данный период может быть связан с введением ограничений на свободное передвижение граждан на проживаемой территории (город/село) и в стране, в целом.

Диаграмма №47.

Распределение ответов на вопрос: «Принимали ли вы участие в волонтерской деятельности в период ЧП и карантина?», в %

Как показывают результаты проведенного опроса, введенный режим ЧП и карантина внес значительные коррективы в профессиональную деятельность большинства молодых граждан.

Так, 20,8% респондентов перешли на дистанционный формат работы. Для 15,2% опрошенных объем работы увеличился, и они продолжали работать. 13,2% респондентов отметили, что лишились работы. Лишились дохода, но, в тоже время продолжали работать 5,4% участников опроса.

Введенные ограничения никак не повлияли на профессиональную деятельность лишь 1,7% молодых специалистов.

38,7% опрошенных отметили, что являются учащимися и еще не работают (Диаграмма №48).

Диаграмма №48.

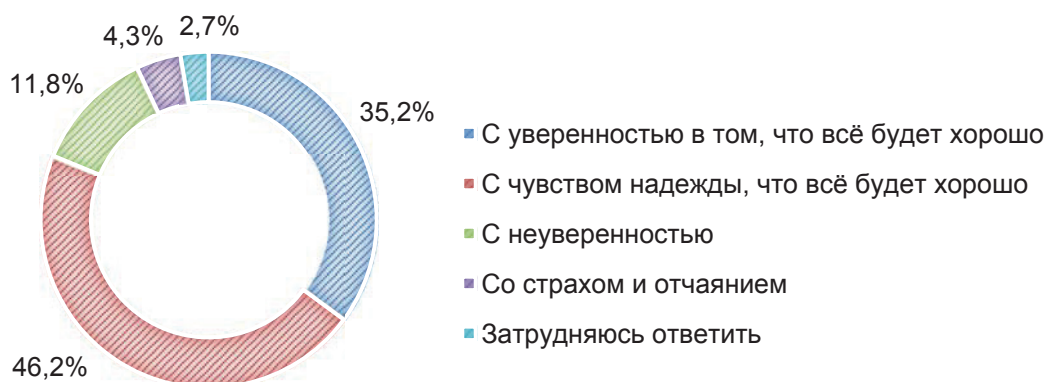
Распределение ответов на вопрос: «Каким образом режим ЧП и карантин повлияли на вашу работу?», в %

В условиях кризиса и борьбы с распространением коронавируса, особенно актуальными являются вопросы уверенности молодежи в завтрашнем дне. Данные социологического опроса свидетельствуют о том, что молодежь с уверенностью смотрит в будущее. Так, в ходе опроса 46,2% респондентов ответили, что смотрят в будущее «надежды, что всё будет хорошо». Уверенность в будущем выразили 35,2% молодых граждан. Однако среди респондентов присутствовали и более скептические настроения: 11,8% респондентов выразили чувство неуверенности. Выявлены также тревожные и пессимистические настроения: 4,3% молодежи представляют свое будущее «со страхом и отчаянием». Есть респонденты, которые затруднились ответить на поставленный вопрос (2,7%) (Диаграмма №49).

Диаграмма №49.

Распределение ответов на вопрос: «В свете последних событий, связанных с карантином, с каким чувством Вы смотрите в будущее?», в %

В разрезе возрастных групп наиболее оптимистична в своем отношении к будущему самая младшая категория молодежи в возрасте от 14 до 18 лет – 39,1%. Чувство неуверенности и страха в большей степени присуще молодым людям 24-28 лет – 19,2% (Таблица №7).

Таблица №7.

Распределение ответов на вопрос: «В свете последних событий, связанных с карантином, с каким чувством Вы смотрите в будущее?», в разрезе возрастных групп, в %

	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 28 лет
С уверенностью в том, что всё будет хорошо	39,1	35,3	32,3
С чувством надежды, что всё будет хорошо	45,3	47,0	46,1
С неуверенностью	8,4	11,7	14,2
Со страхом и отчаянием	3,7	3,7	5,0
Затрудняюсь ответить	3,5	2,2	2,3

4.5. Патриотизм и популярные тренды среди казахстанской молодежи

Особое место в исследовании отводится изучению патриотических ценностей в молодежной среде, поскольку патриотизм как ценностная ориентация личности является ключевым фактором формирования национальной идентичности. С целью выявления понимания патриотических ценностей, молодым респондентам был задан ряд вопросов.

Как показывают результаты исследования, для молодежи более характерен «пассивный» патриотизм, доминирующим, при этом, остается эмоционально-чувственное восприятие патриотизма. Так, патриотизм для 53,3% респондентов связан с эмоциональными чувствами по отношению к своей стране – чувством любви, уважения и гордости.

38,9% молодых людей ассоциируют патриотизм со службой в армии, готовностью защищать Родину. У 32,1% участников исследования патриотизм ассоциируется с честностью и порядочностью. Для 28,3% респондентов это хорошая, добросовестная работа, идущая на благо страны.

Ответ «не являюсь патриотом» дал лишь 1 респондент. Затруднились ответить на вопрос о патриотизме 1,6% молодежи (Диаграмма №50).

Диаграмма №50.

Распределение ответов на вопрос: «На ваш взгляд, в каких поступках, действиях проявляется патриотизм?», в %

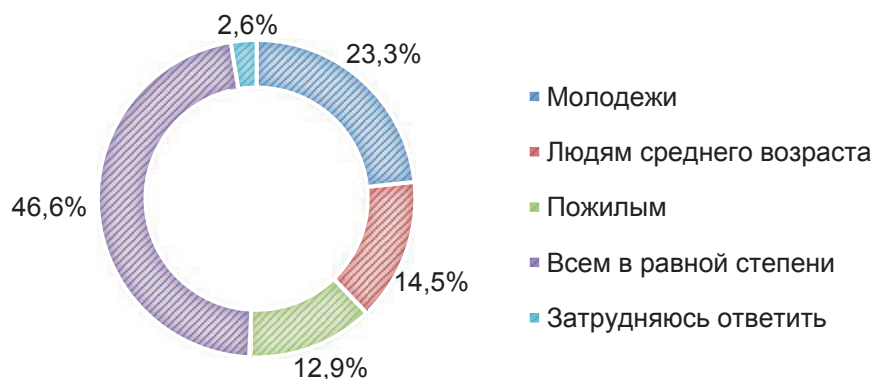
Данные опроса показывают, что респонденты склонны считать, что патриотизм свойственен всем возрастным группам в равной степени – как молодежи, так и людям среднего и пожилого возраста (46,6%).

При этом 23,3% опрошенных относят себя к группе, которая является носителем патриотических ценностей.

В меньшей степени чувство патриотизма, по мнению участников опроса, свойственно людям среднего возраста (14,5%) и пожилые (12,9%) (Диаграмма №51).

Диаграмма №51.

Распределение ответов на вопрос: «Как вы думаете, кому в большей степени свойственен патриотизм: молодежи, людям среднего возраста или пожилым?», в %

Для выявления тенденций, происходящих в молодежной среде, у молодежи спросили о наиболее популярных трендах, распространенных в настоящее время.

Наиболее популярным трендом среди казахстанской молодежи является здоровый образ жизни (48,6%). Далее по популярности следует приобретающее все большую актуальность волонтерство (47,1%), на третьем месте расположились путешествия 28,7%. Около четверти опрошенных молодых людей высказали мнение о популярности гражданской активности (23,1%).

Проведение времени в социальных сетях, в качестве тренда, отметили лишь 0,2% участников опроса (Диаграмма №52).

Диаграмма №52.

Распределение ответов на вопрос: «Отметьте, пожалуйста, наиболее популярные тренды казахстанской молодежи на данный момент?», в %

4.6. Осведомленность молодежи о реализации программы «Рухани жаңғыру»

В Казахстане реализуется ряд программных документов, направленных на гражданское развитие общества. Основной идеологической программой, приоритетами которой стали духовное развитие нации, в частности формирование патриотизма, сохранение традиций, культуры и собственного национально-го кода, является программа модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру».

В ходе проведенного исследования респондентам было предложено оценить уровень своей осведомленности о реализации данной программы.

Так, о чем и для чего эта программа реализуется, знают 21,8% респондентов. Только в общих чертах о программе осведомлены 33,8% участников опроса. Знают только название программы 29,2% молодежи. 12,5% респондентов заявили, что впервые слышат о такой программе (Диаграмма №53).

Диаграмма №53.

Распределение ответов на вопрос: «Оцените уровень Вашей осведомленности о реализации программы «Рухани жаңғыру», в %

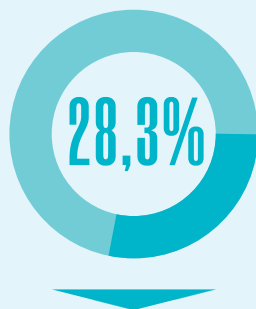
В разрезе регионов ответы респондентов расположились следующим образом. О чем и для чего реализуется программа «Рухани жаңғыру», знают респонденты Кызылординской (46,7%), Мангистауской (40,8%) областей и г. Шымкент (37,5%). Осведомлены только в общих чертах о программе респонденты Северо-Казахстанской (52,8%), Алматинской (44,5%) и Восточно-Казахстанской (43,6%) областей. Отметим, что знают только название программы молодые люди, проживающие в г. Нур-Султан (53%), Атырауской (44,3%) и Актюбинской (38,1%) областях. Впервые слышат о данной программе большинство респондентов Карагандинской области (26,6%), г. Алматы (24,4%), Актюбинской (20,6%) и Западно-Казахстанской (20,3%) областей.

ЦЕННОСТИ МОЛОДЕЖИ

Смотрят в будущее с чувством надежды и уверенности, что всё будет хорошо

81,4%

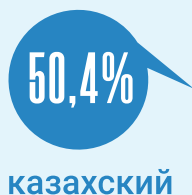
Отмечают отсутствие в Казахстане дискриминации и нарушения прав

72,1%

Главным институтом формирования ценностей молодежи является семья

Языком общения дома с родными являются

Отмечают схожесть своих ценностей и видения мира с родителями только в общих чертах

Очень редко соблюдают религиозные нормы, посещают мечеть, церковь и др. только на праздники

Тренды казахстанской молодежи - здоровый образ жизни, волонтерство, путешествия

53,3%

Патриотизм связывают с эмоциональными чувствами по отношению к своей стране – чувством любви, уважения и гордости

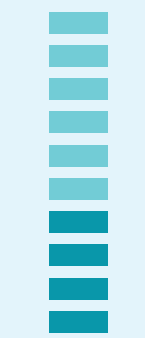

Главными ценностями являются:

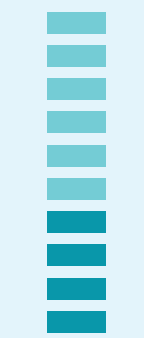
С друзьями разговаривают:

39,5%

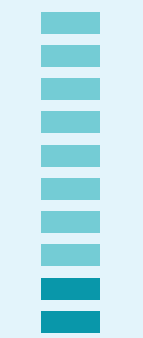
на казахском языке

36%

на русском языке

24,4%

на обоих языках

Выражают позитивное отношение к воинской службе

59,6%

Считают обязательной службу в армии для всех мужчин

51,9%

Соблюдение военной дисциплины и армейского распорядка считают наиболее трудным в воинской службе

37%

05 МОЛОДЕЖЬ В ОБЩЕСТВЕННО- ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССАХ

Общеизвестно, что одним из основных факторов развития гражданского общества является активное вовлечение молодежи в общественную жизнь. Роль и место молодежи в общественной жизни, при этом, определяются уровнем ее готовности к участию в процессах государственного и общественного развития. Следовательно, поддержка и привлечение молодежи к активному участию в общественно-политических процессах может рассматриваться в качестве вклада в развитие стратегических ресурсов государства.

В основе формирования мотивации молодежи к активности в общественной жизни лежит заинтересованность в информации о событиях, происходящих в стране, а также возможности влиять на принятие государственных решений и политические процессы, в целом.

5.1. Источники получения информации о событиях, происходящих в Казахстане

Результаты опроса показали, что молодежь использует различные источники получения информации о событиях, происходящих в Казахстане. Это как традиционные средства массовой информации, интернет, так и социальные сети (Диаграмма №54).

Большая часть молодежи получает информацию о новостях и событиях в стране посредством интернета: 61,5% - из социальных сетей и блогов; 33,3% - из казахстанских интернет-ресурсов (ТВ, радио, новостные ресурсы) и 14,9% - зарубежных.

Также молодые респонденты используют традиционные медиаканалы для получения информации о том, что происходит в Казахстане: казахстанские республиканские телеканалы (39,1%). При этом молодые люди отдают предпочтение местным (региональным каналам) (11,3%), нежели зарубежным, в том числе российским (7,7%).

Для получения информации молодые респонденты используют межличностную коммуникацию. 19,9% участников опроса отметили, что получают информацию через ближнее окружение, посредством общения с родственниками, друзьями и знакомыми.

Печатные издания как республиканские (8%) и региональные (5,7%), так и зарубежные (2,6%) используются молодежью значительно реже.

Меньше всего респондентов узнают новости из радио (7,8%), казахстанских местных (региональных) (5,7%) и зарубежных печатных изданий (газеты, журналы) (2,6%). Заявили, что не смотрят новости 0,2% от общего числа опрошенных молодых граждан.

Диаграмма №54.

Распределение ответов на вопрос: «Какими источниками информации Вы пользуетесь чаще всего, чтобы узнать о новостях и событиях в Казахстане?», в %

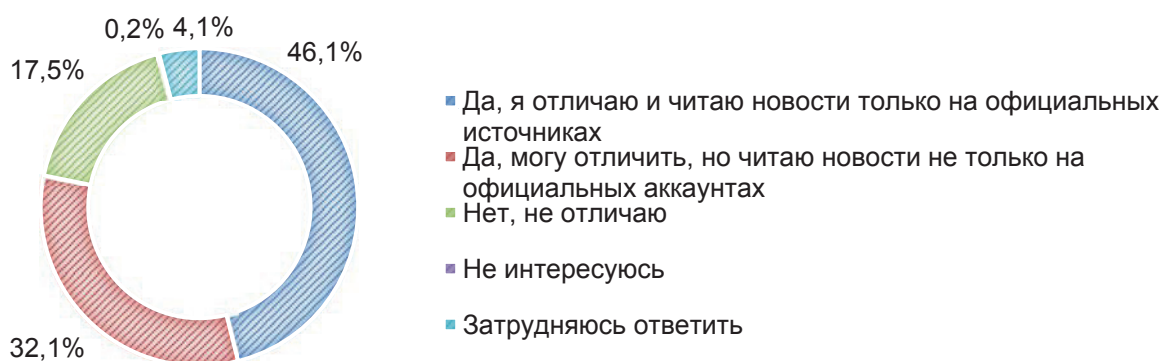

«Фейковые» новости становятся особым медиа-явлением, с которым сталкивается почти каждый пользователь социальной сети. Дезинформация, которую в своей основе несет «фейк», может существенно исказить реальную картину событий в стране. В целях проверки способности молодежи оценивать достоверность новостей, размещенных в социальных сетях, респондентам был задан вопрос отличают ли они фейковые новостные аккаунты в социальных сетях от официальных.

Результаты опроса показали, что 46,1% респондентов читают новости только на официальных аккаунтах и отличают их от фейковых. Треть респондентов (32,1%) считают, что могут отличить фейковые новостные аккаунты, но читают новости не только на официальных аккаунтах. Не отличают фейковые аккаунты 17,5% опрошенных пользователей социальных сетей. 0,2% не интересуется новостными аккаунтами в социальных сетях. Затруднились с ответом 4,1% опрошенных (Диаграмма №55).

Диаграмма №55.

Распределение ответов на вопрос: «Отличаете ли Вы фейковые новостные аккаунты в социальных сетях от официальных?», в %

5.2. Протестный потенциал и риск дискриминации в молодежной среде

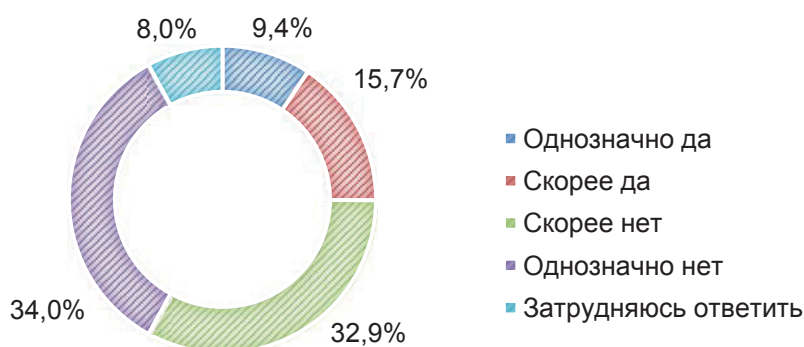
Изучение протестных настроений в молодежной среде создает предпосылку прогнозирования реакций молодежи на социальные и общественно-политические процессы, происходящие в стране. Такие прогнозы позволяют государственным органам оперативно реагировать и корректировать молодежную политику с целью предотвращения социальных конфликтов, снижения уровня социальной напряженности, сохраняя контроль над стабильностью функционирования, прежде всего, социальной системы.

Анализ ответов респондентов показывает, что 34% опрошенных уверены, что акции протеста в их населенном пункте маловероятны. 32,9% молодежи на вопрос о вероятности возникновения массовых выступлений, ответили «скорее нет».

Среди опрошенных, четверть респондентов не исключают возможность возникновения акций протеста в том месте, где проживают участники опроса. При том, что 9,4% респондентов убеждены, что такой поворот событий однозначно вероятен. (Диаграмма №56).

Диаграмма №56.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в том месте (населенном пункте), в котором Вы проживаете?», в %

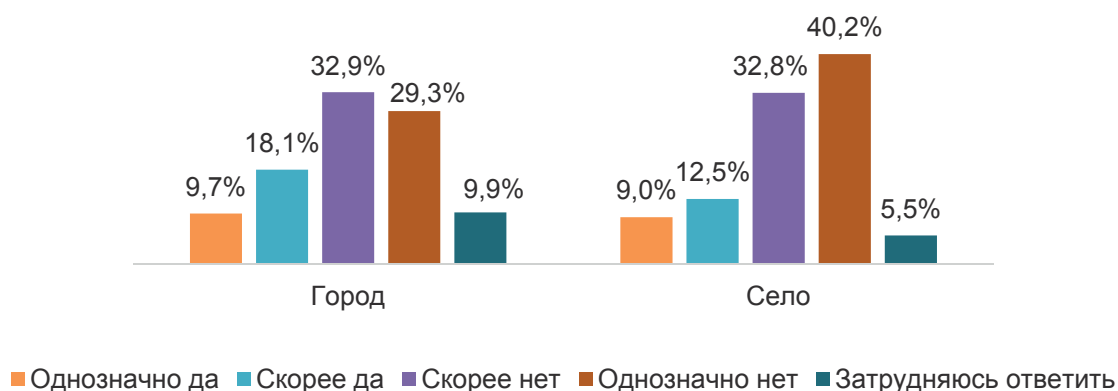

Вероятность возникновения массовых выступлений по тем или иным причинам респонденты городов и сел оценивают по-разному. Так среди горожан выше доля тех, кто считает акции протеста вполне возможными - 27,8%, среди сельчан таких 21,5%.

Маловероятным возникновение протестов считают больше жители сельских населенных пунктов – 40,2% против 29,3% городских респондентов (Диаграмма №57).

Диаграмма №57.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в том месте (населенном пункте), в котором Вы проживаете?», в разрезе по типу населенного пункта, в %

В региональном разрезе наибольшую уверенность в возможности возникновения протестных акций выражают жители Западно-Казахстанской («однозначно да» - 27,5%, «скорее да» - 52,2%), Восточно-Казахстанской («однозначно да» - 27,8%, «скорее да» - 18,0%) и Мангистауской («однозначно да» - 10%, «скорее да» - 32,9%) областей.

Одним из наиболее значимых для данного исследования был вопрос о факторах, которые могут спровоцировать протестные акции среди молодежи. Исходя из предположения, что протестная активность является реакцией молодежи на волнующие в настоящее время проблемы общества, был составлен соответствующий перечень проблемных вопросов (Таблица №8).

Несмотря на то, что участники не исключают возникновения акций протеста в местах их проживания, половина респондентов (50,9%) не будут участвовать в акциях протеста ни при каких условиях.

При этом, результаты исследования позволяют разделить факторы, способные оказать влияние на формирование протестного потенциала среди молодежи, условно на социально-экономические и политические.

Причиной участия молодежи в публичных протестных акциях могут стать, прежде всего, социально-экономические проблемы, такие как рост цен на продукты жизнедеятельности (10,7%), сокращения и увольнения с работы (10,1%), проблемы в учреждениях образования (9,5%) и с жильем (7%), халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений (7,9%), задержка различных выплат (6,9%), необоснованные штрафы (6,9%), повышение выплат по кредитам или ипотеке (6,7%).

Вторая группа проблем, охарактеризованная в исследовании как политические, связана с проблемами неудовлетворенностью действиями властей (6,3%), несправедливыми судебными решениями (5,6%), нарушениями прав на этнической почве (3,7%).

Таблица №8.

Распределение ответов на вопрос: «Какая проблема может вынудить Вас пойти на публичную протестную акцию?»

Варианты ответа	%
Рост цен на продукты питания, ГСМ, лекарства	10,7
Сокращение или увольнение с работы	10,1
Проблемы в школе, ВУЗе, колледже	9,5
Халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений	7,9
Проблемы с жильем	7,0
Задержка по выплате заработной платы, пенсий, стипендий, пособий	6,9
Необоснованные штрафы	6,9
Повышение выплат по кредитам или ипотеке	6,7
Неудовлетворенность действиями властей	6,3
Несправедливые судебные решения	5,6
Ухудшение экологической ситуации	4,9
Необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги	4,7
Низкое качество услуг в образовании	3,8
Нарушение прав на этнической почве	3,7
Все проблемы	0,1
Другое (Варианты ответов, записаны со слов респондентов: Отсутствие еды, Установление дистанционного обучения, Продление карантинных мер, Всеобщая вакцинация)	0,4
Ничто не может вынудить меня открыто протестовать	50,9
Затрудняюсь ответить	8,2

Также в исследовании респондентам было предложено обозначить основные проблемы, приводящие к дискриминации и нарушениям прав человека. По мнению 28,3% респондентов, в Казахстане нет дискриминации и нарушения прав. Остальные респонденты отметили, что распространенной причиной дискриминации и нарушения прав молодых граждан является незнание казахского языка (19,9%), уровень образования (18%) и сексуальная ориентация (16,7%). Почти одинаково по шкале причин расположились возраст (12,6%), незнание русского языка и этническая принадлежность, по 12,1% соответственно. Доля остальных ситуаций не превышает 11%.

Диаграмма №58.

Распределение ответов на вопрос: «По какой из нижеперечисленных причин у нас в стране молодые люди чаще подвергаются дискриминации и нарушаются их права?», в %

Ощущение единства и солидарности со всеми гражданами Казахстана у молодежи связано с гражданской (19,3%) и территориальной принадлежностью (11,4%).

В ходе исследования на тесную связь с этнической принадлежностью указали 9,4% респондентов. 4,4% участников исследования считают, что ощущают близость с гражданами одной с ними веры. 38% опрошенных отметили, что чувство единства и солидарности вызывают все составляющие (согласно Диаграмме №59). 10% молодых людей отметили, что не чувствуют единства и солидарности с гражданами страны.

Диаграмма №59.

Распределение ответов на вопрос: «Что вызывает у Вас чувство единства и солидарности с гражданами страны?», в %

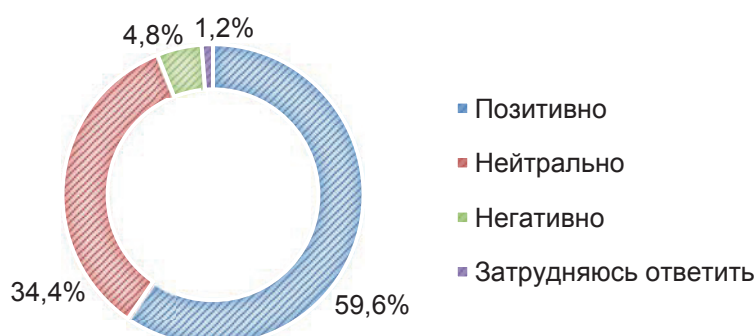
5.3. Отношение молодежи к воинской службе

На патриотическое воспитание молодежи в нашей стране влияет и армия. В диаграмме 60 представлено распределение ответов на вопрос об отношении молодежи к воинской службе.

Преобладающее большинство (59,6%) опрошенных выразили позитивное отношение к воинской службе. Нейтральное отношение отмечают 34,4% респондентов. О своем негативном отношении к воинской службе высказались порядка 5% молодежи. Затруднились ответить на данный вопрос 1,2% участников опроса (Диаграмма №60).

Диаграмма №60.

Распределение ответов на вопрос: «Как вы относитесь к воинской службе?», в %

Позитивное отношение к воинской службе подтверждается и мнением молодежи об обязательной службе в армии для всех мужчин, так считают больше половины респондентов (51,9%). 28,6% респондентов, считают службу в армии не обязательной, достаточно прохождения курсов военной подготовки в школе, университете. Каждый пятый участник опроса высказал мнение, что служба в армии не является показателем мужественности (Диаграмма №61).

Диаграмма №61.

Распределение ответов на вопрос: «Считаете ли Вы, что каждый молодой человек, чтобы стать мужчиной, должен пройти военную службу?», в %

В ходе опроса определен ряд трудностей, с которыми сталкиваются молодые люди при прохождении воинской службы. Соблюдение военной дисциплины и армейского распорядка, по мнению большинства опрошенных (37%) является наиболее трудным в воинской службе. Далее респонденты отметили нервно-эмоциональную нагрузку (17,1%), неуставные отношения (15,9%), адаптацию к новому коллективу (14,3%) и физические нагрузки (13,9%). Меньшее количество респондентов считают трудным нахождение вдали от семьи (0,1%) и армейский беспорядок (0,1%) 0,4% ответивших считают, что трудностей в воинской службе нет (Диаграмма №62).

Диаграмма №62.

Распределение ответов на вопрос: «По вашему мнению, что наиболее трудное в воинской службе?», в %

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ

Получают информацию о новостях и событиях в стране из социальных сетей и блогов

61,5%

Полагают, что сфера государственной молодежной политики должна охватить комплекс социальных и экономических вопросов самореализации молодежи:

37%

вопросы трудоустройства

27,7%

обеспечение молодых семей жильем

16,4%

повышение доступа и качества высшего образования

46,1%

Читают новости только на официальных аккаунтах и отличают их от фейковых новостей

64,6%

Отмечают высокую эффективность реализации государственной молодежной политики в стране

Положительно оценивают государственную политику в сфере межэтнических отношений

80%

06 ЭФФЕКТИВНОСТЬ РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ

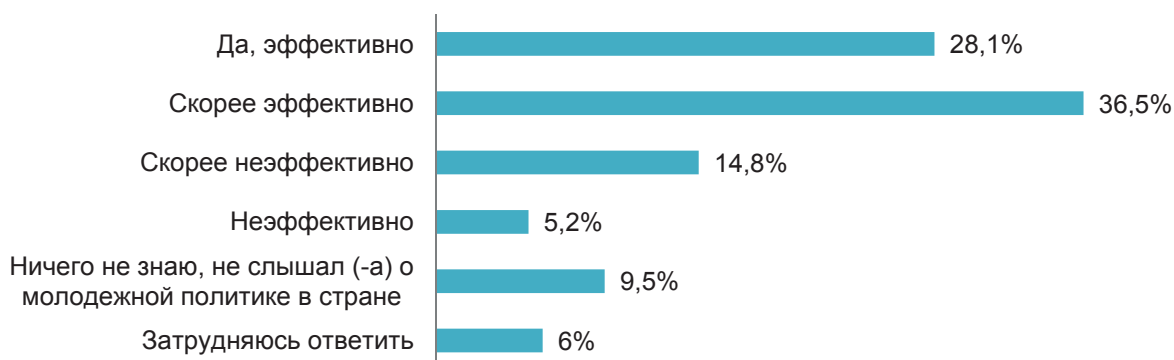
6.1. Оценка эффективности реализации государственной молодежной политики

Приоритетным фактором устойчивого развития гражданского общества, роста благосостояния граждан и совершенствования общественных отношений является реализация эффективной государственной молодежной политики – самостоятельное направление деятельности государства, направленное на формирование необходимых социальных и других условий для молодежи.

Результаты опроса выявили перспективную в дальнейшем тенденцию: повышается уровень доверия молодежи к проводимой политике. На вопрос: «Эффективно ли реализуется государственная молодежная политика (поддержка и развитие молодежи) у нас в стране?» 28,1% опрошенных ответили утвердительно. Большинство респондентов (36,5%) оценили молодежную политику государства как «скорее эффективную». Как «скорее неэффективную» и «неэффективную» государственную политику оценили порядка 15% опрошенных. Особо следует отметить, что 9,5% опрошенных ничего не знают и не слышали о молодежной политике в стране (Диаграмма №63).

Диаграмма №63.

Распределение ответов на вопрос: «По Вашему мнению, эффективно ли реализуется государственная молодежная политика (поддержка и развитие молодежи) у нас в стране?», в %

В разрезе регионов оценили, как эффективную реализацию государственной молодежной политики респонденты Костанайской (56,2%), Кызылординской (55,4%) и Восточно-Казахстанской (53%) областей. Как скорее эффективно отметили опрошенные г. Нур-Султан (49,6%), Жамбылской (50,4%) и Северо-Казахстанской области (52,8%).

Не эффективной реализацию государственной молодежной политики считают участники опроса, проживающие в Мангистауской (11,8%), Акмолинской (10,5%) и Карагандинской (9,8%) областях. Скорее неэффективно отметили респонденты г. Алматы (27,2%), Мангистауской (22,4%) и Карагандинской (21,7%) областей.

Ничего не слышали о молодежной политике, проводимой в стране респонденты г. Алматы (23,5%), Северо-Казахстанской области (22,6%) и г. Нур-Султан (13,9%).

Молодые респонденты полагают, что сфера государственной молодежной политики должна охватить комплекс социальных и экономических вопросов самореализации молодежи. По мнению респондентов, это вопросы трудоустройства (37%), обеспечение молодых семей жильем (27,7%). 16,4% молодых людей предлагают сделать акцент на повышение доступа и качества высшего образования. Наименьшее количество респондентов (0,1%) предложило поддержать многодетные семьи.

В ходе опроса, 4,8% молодежи отметили, что не рассчитывают на поддержку со стороны государства.

Диаграмма №64.

Распределение ответов на вопрос: «На что необходимо обратить внимание в реализации государственной молодежной политики в первую очередь?», в %

6.2. Оценка эффективности деятельности активных/популярных молодежных организаций и молодежных ресурсных центров

Важную роль в процессе социализации личности занимают молодежные организации, они способствуют формированию системы ценностей, повышению уровня гражданской активности, могут стать средством решения политических и социальных проблем молодежи, а также ресурсом для самореализации молодежи.

Основным показателем общественного мнения о молодежных организациях является оценка гражданами эффективности их деятельности.

Так, согласно результатам исследования, в пятерке лидеров по эффективности своей работы оказались такие организации, как «Ассоциация стипендиатов международной стипендии Президента РК «Болашак» (67,1%), «Республиканский штаб молодежных трудовых отрядов «Жасыл ел» (61,8%), «Мо-

лодежное крыло «Жас Отан» при партии «Нұр Отан» (61,2%), «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан» (60,6%) и «Союз КВН Казахстана/ Жайдарман» (60,3%).

По ответам респондентов, менее эффективной признана деятельность «Национального дельфийского комитета» (25,4%) и «Конгресса молодежи Казахстана» (22,2%).

17-34% респондентов затруднились ответить на вопрос эффективности работы вышеуказанных организаций, что может свидетельствовать о слабой информированности о деятельности организаций среди молодежи (Таблица №9)

Таблица №9.

Распределение ответов на вопрос: «Оцените эффективность работы следующих молодежных организаций», в %

№	Наименование организации	Эффективна	Неэффективна	Затрудняюсь ответить
1.	Ассоциация стипендиатов международной стипендии Президента РК «Болашак»	67,1	15	17,9
2.	Республиканский штаб молодежных трудовых отрядов «Жасыл ел»	61,8	16,6	21,6
3.	Молодежное крыло «Жас Отан» при партии «Нұр Отан»	61,2	17,1	21,7
4.	Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан»	60,6	16,8	22,6
5.	Союз КВН Казахстана/ Жайдарман	60,3	20,7	19,0
6.	Национальная волонтерская сеть	58,9	16	25,1
7.	Альянс студентов Казахстана	52,2	20,4	27,4
8.	Молодежное крыло Ассамблеи народа Казахстана (Жаңғыру жолы/ Жарасым)	50,3	17,3	32,3
9.	Конгресс молодежи Казахстана	46,5	22,2	31,3
10.	Национальный дельфийский комитет	40,7	25,4	33,9

Вопросы о деятельности молодежных ресурсных центров (МРЦ) вызвали затруднения с ответами, так как к ним, по результатам исследования, обращались лишь 14% опрошенных респондентов.

Больше всего респондентов, обратившихся в МРЦ в Костанайской (37,1%), Северо-Казахстанской (26,4%) и Кызылординской (26,1%) областях.

Несмотря на низкий процент обращений участников опроса в МРЦ, респондентам было предложено отметить наиболее эффективные, по их мнению, направления деятельности МРЦ в регионах. Так, наиболее эффективными являются следующие: «Поддержка и развитие волонтерской деятельности в молодежной среде» (82,1%), «Содействие в подготовке к трудоустройству и профориентации молодежи» (74,4%), «Содействие в повышение цифровой грамотности и развитие технологий среди молодежи» (72,9%). «Неэффективной» молодые респонденты отметили «Оказание психологической помощи молодежи» - 26,4% и «Развитие жизненно важных навыков, компетенций» - 25,3% (Таблица №10).

Таблица №10.

Распределение ответов на вопрос: «Оцените эффективность работы МРЦ Вашей области/города по следующим видам деятельности», в %

№	Наименование организации	Эффективна	Неэффективна	Затрудняюсь ответить
1.	Поддержка и развитие волонтерской деятельности в молодежной среде	82,1	10,3	7,7
2.	Содействие в подготовке к трудоустройству и профориентации молодежи	74,4	19,4	6,2
3.	Содействие в повышение цифровой грамотности и развитие технологий среди молодежи	72,9	16,5	10,6
4.	Поддержка и содействие в развитии молодежных организаций	67,8	19	13,2
5.	Сопровождение разработки и оценки молодежных проектов и программ	67,8	18,7	13,6
6.	Развитие жизненно важных навыков, компетенции	64,8	25,3	9,9
7.	Оказание на безвозмездной основе консультаций и юридической помощи молодежи	64,8	24,9	10,3
8.	Оказание психологической помощи молодежи	64,1	26,4	9,5
9.	Содействие активизации инноваций и предпринимательской деятельности молодежи	63,7	23,4	12,8
10.	Оказание помощи по получению льгот	100	0	0
11.	Содействие онлайн-обучению	0	100	0

ВЫВОДЫ

Настоящий аналитический документ содержит результаты социологического исследования, основной целью которого являлось изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде.

По результатам исследования были сделаны следующие выводы:

Здоровье и досуг молодежи. В целом молодежь уделяет внимание профилактическим мерам заботы о здоровье. Профилактический осмотр один раз в год проходят чуть больше половины респондентов. Два раза в год и менее одного раза в год проходят почти равное количество молодежи 16,8% и 16,7% соответственно. Больше заботятся о здоровье женщины. Они проходят осмотр чаще, чем мужчины, более двух раз в год.

Употребление алкоголя не распространено в молодежной среде. Результаты опроса показывают, что 70,5% молодежи не употребляют алкоголь. В целом, одной из предпосылок употребления алкоголя молодежи является урбанизированная среда: молодежь, живущая в городе, употребляет больше алкоголя, чем жители села. Чаще употребляет алкоголь молодежь старшей возрастной группы 24-28 года.

Несколько раз в неделю употребляют алкоголь респонденты Западно-Казахстанской и Мангистауской областей. Несколько раз в месяц употребляют алкоголь молодые люди Западно-Казахстанской, Павлодарской и Мангистауской областей; раз в месяц респонденты Северо-Казахстанской, Западно-Казахстанской и Павлодарской областей.

В молодежной среде большинство опрошенных (80,3%) не курят. Среди курящей молодежи, ежедневно курит каждый 10-й респондент. Среди юношей распространенность курения выше, чем среди девушек – не курят 90,3% представителей женского пола против 70,2% мужского.

Большинство респондентов, которые курят каждый день, проживают в Карагандинской, Западно-Казахстанской и Павлодарской областях. Не курит молодежь Кызылординской, Костанайской и Туркестанской областей.

Распространенность употребления наркотических веществ среди молодежи составляет 2,9 случая на 100 опрошенных. Большинство опрошенной молодежи никогда не употребляли наркотики, в том числе марихуану, кокаин, LSD. Об употреблении наркотических веществ чаще говорят респонденты от 24 до 28 лет.

Уровень информированности об инфекциях, передающихся половым путем (ИППП) является средним. Ничего не знает об ИППП каждый десятый (10,2%) молодой респондент.

Несмотря на все большую популярность здорового образа жизни и физической активности, большинство опрошенной молодежи не посещает спортивные учреждения и предпочитает заниматься дома. Три-четыре раза в месяц спортом занимается каждый десятый (10,1%) респондент. Интерес к занятию спортом больше преобладает у юношей, чем у девушек. Юноши занимаются спортом чаще и посвящают спорту больше времени, чем девушки. Частота посещаемости спортивной секции зависит и от возрастной группы участников опроса - чем младше возраст, тем интенсивность посещений выше.

Молодежь выбирает разные виды деятельности для проведения досуга в зависимости от своих потребностей и ценностных ориентиров. Самым популярным занятием в структуре досуга молодежи является времяпровождение с ближайшим окружением. Больше десяти часов в неделю своего времени респонденты тратят на времяпровождение с семьей и друзьями. Меньше времени, 1-3 часа в неделю молодежь проявляет интерес к самообразованию и спорту. Низкая активность молодежи наблюдается в волонтерской и творческой деятельности.

От 2 до 5 часов ежедневно проводит в сети Интернет большая часть молодежи (42,7%), больше 6

часов – 24,9%. В основном, большинство используют сеть Интернет для общения с друзьями, в качестве развлечений, для проведения времени в социальных сетях и просмотра новостей. Если смотреть в разрезе возрастных групп, то большинство молодежи в возрасте от 14-18 лет использует Интернет для общения с друзьями, учебы и развлечений, молодые граждане 24-28 лет используют сеть для просмотра и чтения новостей.

Образование и наука в жизни молодежи. С учетом событий, происходящих в стране и мире, связанных с распространением коронавирусной инфекции COVID-19, дистанционное образование становится одной из популярных образовательных практик среди молодежи. Однако большинство молодежи в целом предпочитает традиционное обучение, учиться обычным способом им удобнее и интереснее, так как присутствует личное общение.

Молодежь в той или иной степени признает дистанционное обучение неэффективным. Лишь 3,6% участников опроса дали высокую оценку эффективности. Основная часть респондентов не поддерживает внедрение дистанционного обучения в учебный процесс.

Поддерживает идею внедрения в учебный процесс системы дистанционного обучения молодежь Акмолинской, Восточно-Казахстанской, Западно-Казахстанской и Алматинской областей. Не поддерживают данную идею большинство респондентов Актюбинской, Жамбылской и Туркестанской областей. «Скорее нет» ответили респонденты Павлодарской, Северо-Казахстанской и Кызылординской областей.

Результаты показывают, что 64,1% молодых людей не занимается неформальным самообразованием. Тренинги, различные курсы повышения квалификации и т.д. посещает 33,9% респондентов. При этом неформальным самообразованием занимается больше женщин, чем мужчин.

Чаще неформальным самообразованием занимаются респонденты г. Алматы, Восточно-Казахстанской и Акмолинской областей. Отметим, что не занимаются неформальным самообразованием респонденты Актюбинской, Павлодарской и Северо-Казахстанской областей.

Научной деятельностью из всего массива опрошенных занимаются лишь 8,8% молодых людей.

Основная часть опрошенных не занимается никаким творчеством. Меньшее число респондентов занимается рисованием, играет на музыкальных инструментах и увлекается танцами. Так, в разрезе регионов, танцами в большинстве занимаются респонденты Восточно-Казахстанской, Акмолинской областей и г. Алматы; вокалом – респонденты Восточно-Казахстанской, Акмолинской областей и г. Нур-Султан; играют на музыкальных инструментах респонденты Восточно-Казахстанской и Карагандинской областей, г. Алматы; рисованием занимаются респонденты Павлодарской области, гг. Алматы и Шымкент; пишут стихи, рассказы респонденты гг. Алматы, Шымкент и Туркестанской области; декоративно-прикладным творчеством занимаются респонденты г. Нур-Султан и Кызылординской области. Не занимаются творчеством большинство респондентов Мангистауской, Западно-Казахстанской и Костанайской областей.

Несмотря на то, что большая часть опрошенных не занимается творчеством, для молодежи важна творческая самореализация.

Уровень развития и поддержки творческой деятельности молодежи в Казахстане респонденты оценили, как «средний». Как высокий уровень развития и поддержки творческой деятельности молодежи оценили респонденты Кызылординской, Акмолинской и Восточно-Казахстанской областей; как средний – респонденты г. Нур-Султан, Северо-Казахстанской и Атырауской областей; как низкий – респонденты г. Алматы, Карагандинской и Акмолинской областей.

Большинство участников опроса скептически оценили возможности молодежи достичь успеха в творческой профессии – больше половины склонны считать, что добиться успеха в карьере творческим людям довольно сложно или практически невозможно.

Социально-экономическое положение молодежи. Результаты исследования показали тенденции профессионального самоопределения и мотивации профессионального выбора молодежи. Так, выбор

профессии становится все более индивидуальным – приоритет в выборе профессии отдается в соответствии с личным интересом к специальности и мнением родителей. В меньшей степени влияют жизненная ситуация, высокая заработная плата в дальнейшем и востребованность специальности.

Наблюдается снижение у молодежи ориентации на трудоустройство по специальности, полученной при обучении, что может свидетельствовать о гибкости в профессиональном самоопределении молодежи, т.е. возможности корректировки своих профессиональных планов. Так, большинство трудоустроенных выпускников работает не по специальности (40,1%). Чуть меньше занимаются трудовой деятельностью в соответствии с полученной подготовкой в вузе (38,3%).

При выборе специальности большинство опрошенных (39,4%) ориентировались на личный интерес к специальности, к мнению родителей при выборе профессии прислушались около четверти опрошенных.

Сегодня молодежь имеет существенные перспективы для занятия предпринимательской деятельностью в Казахстане, при этом в настоящее время лишь 4,2% опрошенных занимаются предпринимательством. При этом большинство респондентов (83,2%) указывают на отсутствие практического опыта в сфере предпринимательства. В региональном разрезе лидерами по количеству молодых предпринимателей среди респондентов являются Западно-Казахстанская и Алматинская области. В меньшей степени молодые предприниматели представлены в Атырауской, Павлодарской и Костанайской областях.

Среди тех, кто имел опыт предпринимательства, 27,5% не сталкивались с проблемами при занятии предпринимательской деятельностью. Оставшиеся респонденты отметили высокую арендную стоимость помещений в их регионе, отсутствие квалифицированных работников на рынке труда, высокие налоговые отчисления, коррупционные барьеры, а также непрофессиональное (неэтичное) ведение бизнеса в Казахстане.

Большинство респондентов в той или иной мере удовлетворены оказываемой поддержкой со стороны государства в отношении социально уязвимой категории молодых людей. Около трети опрошенных отметили неудовлетворенность уровнем господдержки социально уязвимых слоев населения. Респонденты, проживающие в сельской местности, значительно выше оценивают поддержку молодых граждан из социально уязвимой категории. В разрезе регионов, полностью удовлетворены уровнем поддержки молодых людей, относящихся к социально уязвимым слоям населения, большинство респондентов, проживающих в Восточно-Казахстанской, Акмолинской и Кызылординской областях. Ответили, что частично удовлетворены респонденты Северо-Казахстанской и Атырауской областей, г.Нур-Султан. Не удовлетворены респонденты Туркестанской, Карагандинской, а также Кызылординской областей.

Больше половины молодых респондентов дали среднюю оценку (частично обеспечено) обеспеченности городской инфраструктуры для лиц с особыми потребностями. Низкую оценку возможности доступа к объектам городской инфраструктуры для людей с особыми потребностями дали 21,4% молодых граждан.

Система образования, по мнению большинства казахстанской молодежи, является благоприятной для людей с ограниченными возможностями.

Ценностные ориентации и интересы современной молодежи. Основу ценностной системы молодежи, неизменно, составляют три ведущие ценности – семья, здоровье и друзья. Вместе с тем, у молодежи практически отсутствуют установки на наличие власти, общественного признания и творчества.

Вслед за доминирующей тройкой ценностей: «семья», «здоровье» и «дружба», в зависимости от возрастной группы, молодежь выбрала, религию, образование, материальную обеспеченность и любовь. Религию, в качестве жизненной ценности, чаще отмечали участники опроса, проживающие в Западно-Казахстанской, Мангистауской и Кызылординской областях.

Формирование ценностных ориентиров молодежи происходит в процессе социализации под влиянием институциональных факторов, таких как семья и школа. Практически не оказывают влияния СМИ и религия, в том числе религиозные учреждения.

Мировоззрение молодежи имеет схожесть с определенными убеждениями их родителей. Этой точки зрения придерживается большая часть респондентов. Убеждены, что они «разные» - 18,4% опрошенных.

Изучая языковые предпочтения молодежи, результаты показали, что большая часть молодых людей в домашних условиях разговаривает на казахском (50,4%) и русском (32,4%) языках. При общении с друзьями на казахском языке разговаривают 39,5% опрошенных, на русском – 36%. На обоих языках разговаривают с друзьями 24,4% респондентов. Среди респондентов были те, кто указывал язык своей этнической группы.

Для казахстанской молодежи присуща номинативная религиозность, которая выражается в том, что, называя себя верующими, молодежь не считает важным реализовывать свою религиозность, ограничиваясь посещением религиозных учреждений лишь на праздники. При этом больше к данной категории относят себя городские респонденты, нежели сельские. Также атеистов среди городской молодежи больше, чем в сельской местности. В разрезе регионов, к глубоко верующим и соблюдающим религиозные нормы относят себя респонденты Мангистауской, Восточно-Казахстанской и Западно-Казахстанской областей. Участники опроса, проживающие в г.Нур-Султан, Западно-Казахстанской и Павлодарской областях считают себя верующими, но ограничиваются посещением религиозных учреждений лишь на праздники. Ответили, что считают себя верующими, но не участвуют в религиозной жизни респонденты Актюбинской, Северо-Казахстанской, Костанайской и Жамбылской областей. К неверующим, но иногда соблюдающим религиозные обряды относят себя респонденты Кызылординской, Туркестанской и Акмолинской областей. Атеистами признают себя опрошенные молодые люди, проживающие в Павлодарской, Восточно-Казахстанской и Карагандинской областях.

Большая часть молодежи придерживается традиционного ислама. 16,9% респондентов определили свою конфессиональную принадлежность как православие. Меньше всего респондентов указали на такие нетрадиционные религии как «язычество», «Свидетели Иеговы» и «растафарианство».

К вере современная молодежь приходит разными путями. Первый – это принятый в семье уклад жизни «так сложилось с рождения», второй – ближайшее окружение. Об отсутствии какого-либо влияния извне на выбор веры высказались 26,6% участников опроса.

В целом, предрасположенность к той или иной вере зависит от факта рождения в этнической группе.

Молодежь в той или иной мере, положительно относится к проводимой государством межэтнической политике в молодежной среде. Небольшая разница наблюдается в оценках представителей русской и других национальностей. Неудовлетворенность, отраженная в оценочных показателях респондентов, может свидетельствовать о недостаточных мерах, проводимых в рамках межэтнической политики, в отношении определенных этносов.

Введение чрезвычайного положения в стране, связанного с предотвращением распространения коронавируса COVID-19, в той или иной мере отразилось на всех гражданах страны, в том числе и на межличностных отношениях. Так, больше трети опрошенных (37,5%) отметили укрепление отношений между проживающими с ними людьми. При этом, более половины опрошенных сказали, что отношения остались прежними.

В период ЧП и карантина больше половины участников опроса учились и работали дистанционно. Другая часть опрошенных большую часть времени проводила пассивно, с семьей, в основном за просмотром фильмов и чтением книг.

Учитывая, что 2020 год в Казахстане объявлен Годом волонтера, лишь 11,8% молодых граждан принимали участие в оказании помощи нуждающимся в качестве волонтера в период ЧП и карантина. Низкий показатель участия молодежи в волонтерской деятельности может быть связан с введением ограничений на свободное передвижение граждан на проживаемой территории (город/село) и в стране, в целом.

В условиях кризиса и борьбы с распространением COVID-19, как показал опрос, молодежь обладает большой уверенностью в завтрашнем дне. Большинство опрошенных смотрят в будущее «с чувством надежды, что всё будет хорошо». У меньшинства присутствуют тревожные и пессимистические настроения, как страх и отчаяние.

Для казахстанской молодежи более характерен «пассивный» патриотизм, доминирующим, при этом, остается эмоционально-чувственное восприятие патриотизма. Такое как чувство любви, уважения и гордости к стране, служба в армии, готовность защищать Родину. Респонденты склонны считать, что патриотизм свойственен всем возрастным группам в равной степени – как молодежи, так и людям среднего и пожилого возраста.

Трендами среди молодежи являются здоровый образ жизни и волонтерство. На третьем месте по популярности расположились путешествия. Наименее популярными среди опрошенных молодых людей оказались гражданская активность и экологичность. Проведение времени в социальных сетях, в качестве тренда, отметили лишь 0,2% участников опроса.

О реализации программы «Рухани жаңғыру», приоритетами которой стали духовное развитие нации, в частности формирование патриотизма, сохранение традиций, культуры и собственного национального кода, молодежь осведомлена недостаточно. Большинство респондентов осведомлены о программе «только в общих чертах». Впервые слышат о программе 12,5% респондентов. Наиболее информированы, о чем и для чего реализуется программа «Рухани жаңғыру» респонденты Кызылординской, Мангистауской областей и г. Шымкент. Осведомлены только в общих чертах о программе респонденты Северо-Казахстанской, Алматинской и Восточно-Казахстанской областей. Отметим, что знают только название программы молодые люди, проживающие в г. Нур-Султан, Атырауской и Актюбинской областях. Впервые слышат о данной программе большинство респондентов Карагандинской области, г. Алматы, Актюбинской и Западно-Казахстанской областей.

Молодежь в общественно-политических процессах. Информацию о событиях, происходящих в стране, большая часть молодежи получает посредством интернета: из социальных сетей и блогов, и казахстанских интернет-ресурсов (ТВ, радио, новостные ресурсы). Новости молодые респонденты также узнают из казахстанских республиканских телеканалов. Не смотрят новости 0,2% от общего числа опрошенных молодых граждан.

46,1% молодежи читают новости только на официальных аккаунтах и отличают их от фейковых. Треть респондентов (32,1%) считают, что могут отличить фейковые новостные аккаунты, но читают новости не только на официальных аккаунтах. 0,2% молодежи не интересуется новостными аккаунтами в социальных сетях.

Анализ ответов респондентов показал, что 34% опрошенных уверены, что акции протеста в их населенном пункте маловероятны. 32,9% молодежи на вопрос о вероятности возникновения массовых выступлений, ответили «скорее нет».

При этом четверть респондентов не исключают возможность возникновения акций протеста в том месте, где проживают участники опроса. 9,4% молодежи убеждены, что акции протеста вполне вероятны в их городе/селе. Среди горожан выше доля тех, кто считает акции протеста вполне возможными - 27,8%, среди сельчан таких 21,5%.

Регионами с наиболее высокими показателями вероятности возникновения акций протеста являются – Западно-Казахстанская, Восточно-Казахстанская и Мангистауская области.

Выявлены значимые факторы протеста – проблемы, в наибольшей степени беспокоящие респондентов. Так, причиной участия молодежи в публичных протестных акциях могут стать, прежде всего, социально-экономические проблемы, такие как рост цен на продукты жизнедеятельности, сокращения и увольнения с работы, проблемы в учреждениях образования и с жильем, халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений, задержка различных выплат, необоснованные штра-

фы, повышение выплат по кредитам или ипотеке. У меньшей части опрошенных причиной могут стать политические проблемы, связанные с неудовлетворенностью действиями властей, несправедливыми судебными решениями, нарушениями прав на этнической почве. Половина респондентов (50,9%) отметила, что не будет участвовать в акциях протеста ни при каких условиях.

Значительная часть молодежи считает, что в Казахстане нет дискриминации и нарушения прав. Если и есть, то причинами дискриминации и нарушения прав молодых граждан могут быть незнание казахского языка, уровень образования и сексуальная ориентация.

Ощущение единства и солидарности со всеми гражданами Казахстана, по мнению респондентов, связано с гражданской и территориальной принадлежностью. Каждый десятый респондент не чувствует единства и солидарности. Практически не сказываются на этих чувствах такие факторы, как тип населенного пункта (город/село), пол и уровень образования.

К армии и воинской службе – как к одному из институтов патриотического воспитания – преобладающее большинство молодых людей относятся позитивно.

Обязательной службой в армии для всех мужчин считают чуть больше половины респондентов.

Наиболее трудным в воинской службе молодежь считает военную дисциплину, армейский распорядок и нервно-эмоциональную нагрузку. Меньшее всего респондентов считают трудным нахождение вдали от семьи и армейский беспорядок.

Эффективность реализации государственной молодежной политики. Две третьих опрошенных отмечают удовлетворенность проводимой молодежной политикой государства.

Эффективную реализацию государственной молодежной политики отмечают респонденты Костанайской, Кызылординской и Восточно-Казахстанской областей. Как скорее эффективно отметили опрошенные Жамбылской области, г. Нур-Султан и Северо-Казахстанской области. Не эффективной реализацию государственной молодежной политики считают участники опроса, проживающие в Мангистауской, Акмолинской и Карагандинской областях. Скорее неэффективно отметили респонденты г. Алматы, Мангистауской и Карагандинской областей. Ничего не слышали о молодежной политике, проводимой в стране респонденты г. Алматы, Северо-Казахстанской области и г. Нур-Султан.

Молодые респонденты полагают, что сфера государственной молодежной политики должна охватить комплекс социальных и экономических вопросов самореализации молодежи. В частности, вопросы трудоустройства, обеспечения молодых семей жильем и повышения доступа и качества высшего образования.

По мнению опрошенных, в пятерке лидеров по эффективности работы оказались такие организации, как «Ассоциация стипендиатов международной стипендии Президента РК «Болашак», «Республиканский штаб молодежных трудовых отрядов «Жасыл ел», «Молодежное крыло «Жас Отан» при партии «Нұр Отан», «Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан» и «Союз КВН Казахстана/ Жайдарман». Менее эффективной признана деятельность Конгресса молодежи Казахстана. От 17 до 34% респондентов затруднились ответить на вопрос эффективности работы вышеуказанных организаций, что может свидетельствовать о слабой информированности о деятельности организаций среди молодежи.

В Молодежные ресурсные центры (МРЦ) обращались лишь 14% опрошенных респондентов – респонденты Костанайской, Северо-Казахстанской и Кызылординской областей.

Наиболее эффективными направлениями деятельности МРЦ в регионах молодежь считает поддержку и развитие волонтерской деятельности в молодежной среде, содействие в подготовке к трудоустройству и профориентации молодежи, содействие в повышении цифровой грамотности и развитие технологий среди молодежи.

По результатам проведенного социологического исследования, местным исполнительным органам совместно с общественными организациями рекомендуется:

- ♦ проведение информационно-разъяснительных мероприятий, направленных на снижение распро-

странённости предотвращаемых факторов риска среди молодежи (таких, как табак, алкоголь и др.), включающие информационные и мотивационные ролики, посты в социальных сетях и т.д.;

- ♦ усилить разъяснительную работу по вопросам здоровья детей и молодежи, в частности, о принципах правильного питания, ввести в образовательный компонент уроки здорового питания, начиная с младших классов;

- ♦ помимо информационной работы по пропаганде привычек здорового питания, предусмотреть законодательные нормы по контролю за качеством продуктов, по ограничению продажи вредных для здоровья продуктов в организациях общественного питания на территории организаций высшего и профессионально-технического образования;

- ♦ активизировать работу по формированию ценностных ориентиров молодежи, в том числе через разработку и размещение в электронных СМИ и социальных сетях социальной рекламы, несущей положительные жизненные ценности, призывающей к здоровому образу жизни и т.д.;

- ♦ усилить информационную работу по формированию ценностных ориентиров посредством программы «Рухани жаңғыру», в частности в гг. Нур-Султан и Алматы, Атырауской, Актюбинской, Карагандинской и Западно-Казахстанской областях, где наблюдается низкий уровень осведомленности о данной программе;

- ♦ для улучшения досуга молодежи увеличить количество различных кружков и секций, в том числе по более низкой цене. Информировать молодежь о различных выставках, музеях и других культурных мероприятиях для увеличения посещаемости молодежью;

- ♦ проведение специальных социологических исследований, направленных на определение степени деструктивности религиозности в молодежной среде, выявление факторов ее увеличения. Особое внимание следует обратить в Мангистауской, Восточно-Казахстанской и Западно-Казахстанской областях, где согласно опросу, проживают большинство глубоко верующих и соблюдающих религиозные нормы респондентов;

- ♦ привлекать к реализации мероприятий в сфере межэтнической политики, молодежь различных этносов, в том числе предлагается пересмотреть подходы работы Молодежного крыла АНК «Жаңғыру жолы»;

- ♦ адаптировать систему образования и подготовки кадров для сокращения несоответствия навыков для высокотехнологичных рабочих мест, так как некоторые виды деятельности не подлежат дистанционному формату;

- ♦ обеспечить компьютерами и доступом к широкополосному Интернету детей из социально уязвимых семей для возможности дистанционного обучения, в том числе за счет социальной ответственности бизнеса;

- ♦ принять меры по повышению уровня информированности о реализуемых программах, проектах, а также организациях, осуществляющих поддержку молодых предпринимателей. При этом необходимо использовать правильные формы и каналы информирования для доведения соответствующей информации до целевой группы – молодежи и потенциальных молодых предпринимателей;

- ♦ расширить меры по оказанию консалтинговой поддержки, обучению с целью формирования у потенциальных молодых предпринимателей финансовой грамотности, навыков управления бизнесом и других знаний, необходимых для успешной предпринимательской деятельности;

- ♦ оказание поддержки бизнес-инициативам молодежи, в частности учащимся старших классов общеобразовательных школ и студентов вузов посредством создания специализированных клубов, проведение обучающих семинаров и др.;

- ♦ усилить информационно-разъяснительную работу о действующих в стране различных государственных программах по трудоустройству и поддержке молодежи в целом, по месту проживания молодежи, а также с учетом пандемии посредством использования различных средств коммуникации и социальных сетей;

- ♦ разработать и запустить единый навигационный сайт для молодежи, на котором можно детально

ознакомиться с условиями проводимых программ и оставить свою заявку для участия. Данный сайт должен иметь синхронизацию с операторами каждой программы и проекта;

- ♦ активизировать деятельность центров занятости для трудоустройства и прохождения практики/стажировки молодых граждан, в том числе посредством проведения разъяснительных мероприятий по применению различных эффективных стратегий поиска работы;

- ♦ создать онлайн-сервисы для поддержки молодежи в процессе трудоустройства. Опирайтесь необходимо на зарубежный опыт, где такие сервисы дают хорошие результаты. По примеру Европы, а также Китая, где правительство разработало и запустило цифровые платформы по помощи в трудоустройстве («Европейская путевка в профессиональную жизнь»);

- ♦ активизировать информирование целевых групп о мерах государственной поддержки в сфере обеспечения молодежи жильем;

- ♦ расширить реализацию проекта «Арендное жилье для работающей молодежи без права выкупа», осуществляемого в гг.Нур-Султан, Алматы и Шымкент в рамках государственной программы «Нұрлы жер» в остальных 14 областях. К примеру, если ежегодно в столице и городах республиканского значения будут выдаваться по 1000 и областях по 500 квартир для работающей молодежи, то за год можно решить жилищные проблемы более 10 000 представителей молодежи и их семей;

- ♦ внести изменения в законодательство в сфере жилищных отношений о защите прав граждан, в том числе молодых семей, снимающих квартиру в аренду (законодательное утверждение максимального порога арендной платы в зависимости от регионов и площади квартиры, запрет внезапного выселения арендаторов и т.п.)

- ♦ обеспечить широкое информирование молодежи о функционирующих онлайн-сервисах и «телефонах доверия» по оказанию психологической и иной помощи для поддержки самочувствия молодежи;

- ♦ с целью выявления глубинных причин и предотвращения возможного роста протестной активности в молодежной среде проводить регулярное измерение настроений молодежи в регионе;

- ♦ оказывать содействие активизации участия молодежи в деятельности государственных органов путем их вовлечения в пересмотре действующего законодательства, консультативных советов по делам молодежи и др.;

- ♦ повсеместно создавать и организовывать онлайн-площадки для дискуссий по выявлению возможностей развития и решения проблем молодежи;

- ♦ внедрить индикаторы оценки эффективности МРЦ, в том числе обеспечить информирование молодежи об их деятельности, сделав акцент на незанятую на рынке труда молодежь.

Учитывая, что молодежь является не только потенциалом для позитивных перемен в развитии гражданского общества, но и возможным фактором социальной напряженности, изучение процессов, происходящих в молодежной среде, является важной задачей для общества. Становится и актуальным вопрос о создании условий для удовлетворения потребностей и реализации возможностей для самореализации молодежи в различных сферах. Самореализация может осуществляться посредством расширения партнерского взаимодействия молодежных организаций с государственными структурами. Потенциал молодежи можно использовать в решении государственных и региональных проблем.

Результаты исследования могут быть значимы для формирования региональной молодежной политики, разработки и реализации специализированных целевых программ для данной социальной группы.

РАЗДЕЛ 2.

АНАЛИЗ

РЕЗУЛЬТАТОВ

ЭКСПЕРТНОЙ ФОКУС-ГРУППЫ

«МОЛОДЕЖЬ КАЗАХСТАНА»

01 АНАЛИЗ МАТЕРИАЛОВ ФОКУС-ГРУППЫ

Здоровье молодежи

Состояние здоровья молодежи вызывает сильную обеспокоенность среди экспертов. Среди молодежи, по мнению экспертов, распространены респираторные заболевания, болезни ЖКТ, проблемы с репродуктивной системой, ИПП. Заболевания желудочно-кишечного тракта – эта проблема стоит на втором месте по распространенности, и зачастую является следствием плохой осведомленности о здоровом и правильном питании, недостаточно сбалансированного рациона дома, в учебных учреждениях.

Наблюдается низкий уровень репродуктивной грамотности подрастающего поколения, полового просвещения, знаний о способах контрацепции, о путях передачи ИПП и ВИЧ, вопросов гигиены. Это влечет за собой рост заболеваемости ИПП, ранних беременностей. Эксперты настоятельно рекомендуют повышать уровень просвещения в вопросах здоровья – репродуктивного, ментального, формирования правильных пищевых привычек, физической активности и др.

«И вот, если говорить о репродуктивном здоровье, то в Казахстане девушки-подростки в возрасте от 15 до 18 лет рожают детей в 6 раз чаще, чем в странах Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), и в 2015 году зарегистрировано чуть более полутора тысяч беременностей в возрасте от 15 до 17 лет. 1/3 подростков возрасте от 15 до 18 лет сексуально активны... 62% сексуально активных подростков, у них симптомы ИПП – это инфекции, передающиеся половым путем, не обращались за медицинской помощью. 91% молодых людей не осведомлены о ВИЧ, и способах его передачи, как предохраниться от передачи инфекций. И только 34% молодых людей продемонстрировали корректные знания об использовании средств контрацепции. ...У подрастающего поколения недостаточно знаний об инфекциях, передающихся половым путем. Показатели репродуктивного здоровья, ранней беременности в возрасте от 15-18 лет растет. Если говорить о показателях за 2017-2019 гг., то от 4700 беременностей в 2017 году выросло до 6700 беременностей в 2019 году. Казахстан остается страной с низкими показателями заболеваемости ВИЧ, новых инфекций и смертностей от СПИДа к 2020 году». (Эксперт Национального центра общественного здоровья).

«Теперь касательно половой грамотности среди молодежи тоже оставляет желать лучшего. Потому что на уровне образования нет четко сформулированной рабочей лечебной программы, которая давала бы полноценные знания молодежи, детям о том, как развивается организм, какие изменения происходят и какими правами обладают дети». (Эксперт Национального центра общественного здоровья).

«Как я уже говорила, у меня прерогатива – это вносить рекомендации по поводу того, чтобы любая образовательная программа содержала фактор здоровья. Те же самые предметы по химии, биологии и физики можно приобщать к вопросам здоровья и давать некоторые компоненты как оберегать и укреплять здоровье детям. Такого характера рекомендации должны быть. И, конечно же,

хотелось бы, чтобы образование на любом уровне дошкольном, школьном, высшем, послевузовском обязательно были факторы и компоненты по укреплению здоровья. В дошкольном уровне – это как элементарно сохранять организм, тело в 5 лет, допустим, и потом какие изменения происходят. В школьном образовании – это на уроке самоанализа ментального, психического здоровья, укрепления репродуктивного здоровья, по вопросам питания, физической активности. И обязательно хотела бы внести такую ремарку, что вопросы укрепления здоровья – это не только физическая активность, не только ЗОЖ. Это большой пласт, который включает в себя, много раз уже упоминала, это ментальное, репродуктивное здоровье, пищевые привычки правильные, компонент семейного воспитания и т.д.». (Эксперт Национального центра общественного здоровья).

Алкоголизм и наркомания

Эксперты акцентируют внимание на статистике: идет процесс омоложения алкоголизма и наркомании. Проблему представляет увеличение количества бесконтрольной рекламы запрещенных препаратов, что влечет за собой рост распространения наркомании. Молодежь легкомысленно относится к последствиям употребления наркотиков, воспринимая это как развлечение, редко осознает какой урон наносится здоровью.

«Стремительно омолаживается алкоголизм. По результатам национальных исследований, употребление алкоголя среди молодежи в возрасте от 15 до 18 лет составляет чуть более 37%. Уровень употребления наркотических веществ среди детей и молодежи прогрессивно растет. Употребление наркотических веществ встречается во всех возрастных категориях, а стремительно растет в возрастной группе от 15 до 17 лет и составляет 13%. В 2018 году – 18,6%». (Эксперт Национального центра общественного здоровья).

«Беспокоит информационное оповещение и распространение информации по наркотическим веществам. Я думаю, кто в Астане живет, может увидеть, что в подъездах или на стенах дома можно купить мэфы и другие наркотические вещества, т.е. это никак не контролируется». (Эксперт, представитель НПО по правовому просвещению молодежи).

Суициды среди молодежи

Все такими же высокими, отмечают эксперты, остаются показатели самоубийств среди молодежи. Подростковый возраст, на который приходится основное количество суицидов и его попыток, является самым психологически уязвимым, еще вчерашний ребенок должен стать практически взрослым, определиться с будущей профессией, найти место в социуме, в среде сверстников. Не все справляются с этой задачей. Одиночество, тяжелое материальное положение, а также ограниченный доступ к психологической помощи детей и подростков, дефицит государственных комплексных программ по предотвращению самоубийств приводит к тому, что Казахстан занимает одно из первых мест в печальной статистике.

«В 2019 году если министерство, вот я сейчас смотрю слайды, предоставленные в парламент министерством в 2019 году, там мы показываем радужную картинку, что мы вышли из тройки лидеров по молодежным суицидам, да и вообще. 2019 год – удручающая картина на самом деле, очень большой процент, мы опять в тройке лидеров. Также есть исследования, которые говорят о причинах. И одна из этих причин – это одиночество, низкий уровень жизни, тяжелое материальное положение – второе». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

Доступность спорта

Эксперты акцентируют внимание на проблеме ограниченного доступа молодежи (в том числе в финансовом плане) к спортивным секциям, оздоровительным кружкам, нехватку уличных спортивных площадок, что плохо сказывается на общем состоянии здоровья молодежи. Ситуация усугубляется коммерциализацией спортивных сооружений. Проблема доступа к спортивным сооружениям наиболее остро стоит в регионах, в сельской местности.

«У нас в городе очень мало (даже практически нет) бассейнов, где молодежь могла бы спокойно поплавать. У нас нет беговых дорожек, где молодежь могла бы бегать по утрам. У нас очень мало спортивных площадок, где молодежь могла бы заниматься спортом. Спортивные площадки есть, я не спорю, но только в центральных местах нашего города. Молодежь, которая живет за городом (Зачаганск, Мичурино, Асан и т.д.) даже не знает, где бы заняться спортом». (Эксперт, представитель регионального Ресурсного центра по работе с молодежью).

«Я вообще состою в общественном совете г. Алматы, мы проводили мониторинг на доступность спортивных сооружений, творческих площадок, так как закрыли дворцы школьников. Кружки, бесплатные занятия, вот это нужно возобновлять в любом случае. Понятно стрит-площадки, уличные площадки, но, например, в погодных условиях у нас в разных регионах разные условия, и не всегда можно позаниматься на улице круглое время года. Поэтому о доступности спортивных секций и т.д. мы знаем, что сдаются в аренду за деньги, все коммерциализируется, а это все-таки нужно делать бесплатно и доступно». (Эксперт, представитель НПО в сфере поддержки волонтерства).

Много сложностей у молодежи с особыми потребностями, которая нуждается в первую очередь в расширении программ реабилитации, облегчении процедуры прохождения комиссий для получения или подтверждения инвалидности. Все еще остро стоит проблема физической доступности социальных объектов (спортивных, культурных и т.д.).

«Существует целый набор проблем в данной категории. Потому что молодые ребята, которые получают инвалидность, достаточно сложно им получить, необходимо проходить комиссии. Ну это чтобы понять какое заболевание, но также существует если, например, у человека 1 группа инвалидности, то комиссию нужно проходить каждый год и это проблематично. Т.е. если у человека нету двух ног, у ребенка. Действительно у него не вырастут эти две ноги, зачем ему каждый раз проходить эту комиссию». (Эксперт, представитель НПО по правовому просвещению молодежи).

«На сегодняшний день очень мало программ реабилитации, очень слабая доступность, т.е. практически не доступны ни средства реабилитации такие как спортивные сооружения, творческие кружки». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

Оценка эффективности мер по охране здоровья молодежи

Эффективность реализации мер по охране здоровья молодежи оценивается экспертами двояко. Отдельные эксперты считают, что меры реализуются успешно: при разработке Кодекса «О Здоровье народа» учтены права детей и подростков, по стране действуют 126 центров по укреплению здоровья молодежи, призванные оказывать консультативную помощь по психическому и репродуктивному здоровью. Есть и противоположное мнение, что данные центры не в полной мере справляются с возложенной на них функцией, а работа по укреплению здоровья молодежи оценивается на среднем уровне и требует активизации.

«Касательно мероприятий, которые реализуются на уровне политики, на уровне национальных органов в области здравоохранения, то, конечно же, видна явная победа. При принятии поправок в проекте Кодекса «О Здоровье народа» в системе здравоохранения, где были учтены права детей, подростков и молодежи от 10 до 16 лет. Могут самостоятельно обращаться за консультацией в органы ОМСП. Если говорить о том, какие были сделаны прогрессивные шаги по укреплению эф-

фективного здоровья молодежи, то сейчас у нас в стране действуют центры по укреплению здоровья молодежи, которые ориентированы на то, чтобы все эти подростки обращались и получали консультативную помощь по психическому, репродуктивному здоровью. Сеть молодежных центров активно растет по всей стране. Если в 2018 году по отчетам 2019 года на конец было 118 молодежных центров, то сейчас около 126 молодежных центров здоровья. Они находятся при городских поликлиниках и молодежь может анонимно обращаться». (Эксперт Национального центра общественного здоровья).

«Политика в области здравоохранения реализуется средне. Можно организовать и предпринять очень много мер в целях повышения качества здравоохранения для молодежи». (Эксперт, представитель Ресурсного центра по работе с молодежью).

«Нужно активизировать именно деятельность молодежных центров здоровья при управлении здравоохранения. В одно время они были подразделены подведомственным организациям управления здравоохранения, сейчас акиматам на баланс дали, но на должном уровне они сейчас не работают, к сожалению». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

Образование и наука в жизни молодежи

Позитивный момент, который отмечают эксперты – это высокая доступность образования в Казахстане, хороший показатель, который есть не во всех странах мира. Но, к сожалению, количество не всегда означает качество. Наблюдается низкое качество образовательных программ, что неизбежно влечет снижение привлекательности местных вузов для молодежи.

«На самом деле, если смотреть рамочные конвенции, рекомендации ВОЗ, ЮНИСЕФ, ЮНЕСКО, ЮНЦФ, других ПРООНовских агентств, то для укрепления благополучия... Вообще есть понятие выживаемость и процветание детей и молодежи в международных стратегиях. И везде идет рекомендация для благополучия – это доступность образования. К, сожалению, в тех же странах Европы она может быть не столько доступной, как у нас. У нас доступность образования на любом уровне оценивается в 98,8%. Это очень хороший показатель. Это замечательно. Но остается очень много вопросов к содержанию этих образовательных программ, в самом школьном образовании, университетском. И по качеству образования есть много различных комментариев». (Эксперт Национального центра общественного здоровья).

«Сегодня у нас в Комитете науки, в Комитете по контролю в сфере образования очень большие дискуссии с теми, кто получил зарубежное образование. Они идеализируют его и не понимают, как наука реализуется у нас в Казахстане. Это не то, что проучился за рубежом, здесь вытекает еще одна проблема про которую мы хотим сказать - это престиж зарубежного образования. У нас ценят, у нас очень уважают зарубежное образование иногда даже слишком, тем самым ущемляя казахстанское образование. Давайте посмотрим все молодежные форумы, которые проходили последние несколько лет. Кто был спикерами? Спикерами всегда, ну или зачастую, большинство 90% выбирают тех, у которых зарубежное образование. Да, это классно. Но в тоже время эти форумы делаются для кого, какое у них идеологическое значение для молодежи? Они смотрят и думают, вот, если я проучусь за рубежом, я приеду и буду на таком-то форуме разговаривать. (Эксперт из сферы высшего образования).

Всю систему образования, по мнению экспертов, дестабилизируют постоянные реформы, а бюрократические требования часто губят позитивные начинания. Увеличивается нагрузка на преподавателей и самих учащихся, которые вынуждены раз за разом привыкать к новым стандартам. Таким образом, уменьшается эффективность обучения, восприятия учебного материала.

«Вот в первую очередь у нас основные проблемы в том, что МОН уже лет 10 штормит. Реформа за реформой, да? Реформа не успеет у нас прижиться, так другая. Вот, как сейчас только что го-

ворили о качестве образовательных программ. Если углубиться в саму систему образовательной политики, меняется все, меняется каждые 2 года и просто физически мы не успеваем следить за этими обновлениями. Спускают каждый раз какие-то новые директивы, новое содержание. ВУЗам дают академическую свободу, но в то же время ВУЗы привязывают. Убирают отчетность, но появляется что-то другое. Но очень и очень сложно, вот начинается у нас что-то это хорошо, но потом как у нас обычно начинается бюрократия, все забивает до невозможности. Это вот основные проблемы в образовании, которые сейчас существуют. Это реформы и бюрократия.» (Эксперт из сферы высшего образования).

Образование на казахском языке

Казахстан встал на путь независимости, восстанавливает свою национальную культуру и традиции, свой родной язык. Насколько успешно происходит этот процесс? Эксперты выражают беспокойство тем, что в данный момент обучение на казахском языке не соответствует ожиданиям и по объему, и по качеству. Плохая подготовка преподавательского состава, дефицит и низкое качество литературы, недостаточное количество профессоров и т.п. Особенно, эти тенденции усиливаются в сельской местности, где уровень образования сам по себе ниже городского.

«Нет источников образования на казахском языке. Очень мало, некачественно. Мы сами с этим сталкиваемся. Сейчас 70% процентов студентов и школьников обучаются на казахском языке. Даже вот эти вот 100 книг, мы проводим иногда мониторинг и экспертизу книг. Они такого низкого качества, столько денег убивают на то, чтобы просто перевести какой-то учебник». (Эксперт из сферы высшего образования).

Образование для особых категорий молодежи (инвалиды, молодые люди, совершившие преступление, трансгендеры)

Эксперты акцентировали внимание на необходимости учитывать образовательные права и возможности отдельных групп молодежи, у которых в силу жизненных обстоятельств, есть сложности с доступом к образовательным услугам. К примеру, категория лиц, имеющих конфликты с законом, среди них часто встречаются люди фактически неграмотные, и для них нужны специальные программы, которые позволили бы дать им необходимый объем знаний (летние бесплатные образовательные лагеря), это позволит предотвратить дальнейшую деградацию этой категории.

«Существует большая проблема образовательная среди вот нашей категории молодежи, которые в конфликте с законом. Мы делаем замеры, потому что мы обучаем их юридически определенным нормам, навыкам, законам, кодексам. Они не понимают смысл, прочитанных статей. Например, того же самого гражданского или уголовного кодекса. Они не могут эти статьи объяснить. Не могут даже сказать, как их зовут и где они учились. А уровень чтения что на казахском государственном языке, что на русском языке очень низкий. И мы вынуждены были сейчас вводить практику летних школ для такой категории детей. Т. е. в каникулярное время мы нанимаем репетиторов по математике, казахскому языку, русскому языку, литературе. Потому что по школьной программе он отстают, соответственно они более деградируют, больше уходят в негатив потому что им нужно как-то себя проявить, а проявить они себя не могут». (Эксперт, представитель НПО по помощи лицам, страдающим наркоманией).

Эксперты обеспокоены проблемой доступности образовательных услуг для молодежи с особыми потребностями. Если среднее образование – в целом решенный вопрос, то в последующем образовании становится менее доступным. Поэтому эксперты считают необходимым повысить доступность организаций профессионально-технического образования, вузов для молодежи с особыми потребностями, чтобы в будущем они имели возможности для трудоустройства.

«Также хочется сказать про молодых людей с инвалидностью. Здесь, в первую очередь доступ, получение образовательных услуг. Это и школы, и университеты Т.е. как физическая доступность, невозможно просто зайти в университет, так же и программа для такой молодежи. На данный момент для молодежи с инвалидностью доступны только ну, например, швейные колледжи, т.е. необходимо это расширять». (Эксперт, представитель НПО по правовому просвещению молодежи).

«Наша молодежь с особыми потребностями в нее сейчас наше государство делает очень большой вклад, чтобы учились в школах. У нас открываются частные классы для детей с особыми потребностями, так и государственные. Детсад охвачен и охвачена школа. А что дальше? Т.е. мы дали первую ступеньку этим детям, но дальше могут ли они реализоваться. И здесь нужно сделать на это также упор в молодежной политике, чтобы дальше эти ребята смогли быть хотя бы отчасти самостоятельными. (Эксперт, представитель Ассоциации международной стипендии «Болашак»).

«В 2016 году мы запустили парадельфийские номинации и к чему мы пришли? Ребята, когда завершают коррекционные заведения – это среднее образование, как правило ребята остаются не у дел. Как правильно Елена озвучила, что они становятся либо швеями, либо сапожниками, это допустим касательно слабослышащей категории. К примеру, мы запустили проект «Театр особенных актеров». С чем мы столкнулись? Все ребята с инвалидностью победители каких-то творческих конкурсов, принятые в театр, прошли краткосрочное обучение, но в чем проблема? Государство обещало помочь трудоустроить ребят, а на деле получилось так что ребят не могут принять на работу элементарно в тот же Северо-Казахстанский театр только по одной простой причине, что ребята не являются актерами. Это нарушение, т.е. нет образования, нет диплома. Ребят не могут принять на учебу, потому что элементарно нет программы обучающей. У нас, например, уже есть договоренность с Западно-Казахстанским Институтом Искусств о создании и внедрении пилотного проекта обучению не слышащих хореографов. Они в дальнейшем будут трудоустроены». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

Существует проблема с получением образования для такой категории, как трансгендерная молодежь, которая сталкивается со многими трудностями, от отторжения в обществе и семье, до проблем с документами, а, следовательно, с доступом к получению образовательных и других социальных услуг.

«Вопрос образования для трансгендерной молодежи. Вы, я думаю удивитесь, но у нас такая молодежь тоже появилась. И как раз-таки существует проблема того, что, например, девушка, которая решила поменять свой пол или парень, который решил поменять свой пол, они не могут получить образование в университете потому, что документы они еще не переделали, т.е. внешность не соответствует документам. И это тоже является проблемой, в том числе и дальше мы будем говорить про права и по взаимодействию с полицией. Это тоже является сложностью». (Эксперт, представитель НПО по правовому просвещению молодежи).

Необходимо учесть проблему отставания в образовании такой категории детей и молодежи, у которых нет документов (а также отсутствуют документы у родителей). Для возможности получения ими образования нужно предусмотреть проведение разовых акций по их легализации и получению документов этой категорией. Для этой категории можно предусмотреть меры по ликвидации отставания в обучении (специальный образовательный цикл).

«Я длительное время уже в общественном совете министерства образования, когда я говорю, что у нас есть молодежь, которая никогда не училась в школе, что им 21 год, а они никогда не попадали в школу. Мне говорят - это единичный пример. Мы четко говорим, что на сегодняшний день есть молодежь, которая никогда не была охвачена образовательной программой. Кроме этого большая проблема стоит в южных регионах, где дети не документированы с рождения, т.е. они выпали из документирования. Почему? Потому что не документирована мать. По эмигрантам это вообще отдельная тема, где бабушки имеют красный паспорт, своевременно не продокументировали, ро-

дили детей, которых не продокументировали. Здесь необходимо решение вопросов на уровне акций. Знаете, как акции по помилованию. Потому что эти люди не имеют возможности ни прописаться, ни заплатить штрафы для своего документирования. Вот такие ежегодные должны быть трехмесячные какие-то акции для того, чтобы в этот период могли быть продокументированы». (Эксперт, представитель НПО по помощи лицам, страдающим наркоманией).

«Соответственно, что касается в рамках рекомендации, считаю, что необходимо вводить образовательный цикл для детей, отстающих от программы. Уровень, то что дети оказались на карантине, вы же видели, что получается. Дети не готовы обучаться, а это категория тем более». (Эксперт, представитель НПО по помощи лицам, страдающим наркоманией).

Профориентация, повышение престижа средне-специального образования, получения рабочих профессий

Эксперты отмечали наличие в обществе ограничивающих ментальных установок, в том числе, в виде психологического «давления» родителей на детей по поводу выбора профессии с точки зрения ее престижности и статусности в обществе. Казахстанцы зачастую недооценивают профессионально-техническое образование, получить рабочую специальность для многих молодых казахстанцев совершенно неприемлемо. Зачастую, эксперты сталкиваются с явлением, когда выпускник учится в вузе только ради получения диплома, а в последующем отказывается работать по полученной специальности. А это потерянные финансовые средства (государственные или семейные), а также время и силы.

«У нас сейчас очень хорошая поддержка колледжей. Т.е. среднее специальное образование у нас поддерживают, это очень хорошая политика, им выделяются большие средства. Но здесь есть большой минус, который совсем не связан с государственной политикой, это родители, которые не хотят отправлять своих детей в колледж. Вот есть у нас такая ментальность. Основная проблема сегодня в образовательной политике, это не только молодежь сама, потребители этого образования, но и родители, которые направляют своих детей. Ни одна политика не направит ребенка учиться так, как его направляет родитель. Здесь нужно большой акцент уделять на родителей. Точно также у нас ввели в этом году очень хорошую практику по поднятию престижа педагогических специальностей. Им увеличивают стипендию». (Эксперт из сферы высшего образования).

Профориентация как вид работы со школьниками, считают эксперты, нужна и для взаимодействия с родителями, для изменения в целом пренебрежительного отношения к рабочим специальностям, для более рационального понимания рынка труда и имеющихся востребованных профессий. Эксперт призывает использовать положительный опыт, наработанный НПП «Атамекен» (мобильные центры занятости), когда на помощь потенциальному работнику приходят профессиональные психологи и профориентаторы, помогающие выбрать сферу занятости.

«Нужно большую профориентационную работу делать с родителями школьников, абитуриентов для того, чтобы ну в принципе проф. ориентационная работа должна быть направлена на родителей для того, чтобы разъяснять основные такие группы образовательных программ. Потому что невозможно это передать кафедрам. Сейчас это передается кафедрам, но кафедра не может ходить по всем школам Республики и объяснять их преимущества». (Эксперт из сферы высшего образования).

«В целом, те меры, которые принимаются, по крайней мере мы как «Атамекен», в части бизнеса, в части поддержки, именно ориентации в этой сфере предпринимательства, так скажем достаточно исчерпывающие меры предпринимаются и закладываются определенные меры государственной поддержки. Другое дело, что нам не помешало бы проводить какую-то диагностику нашей молодежи на ориентацию, т.е. не все допустим будут бизнесменами. Кто-то больше склонен к определенным сферам в плане занятости, в плане трудоустройства в дальнейшем. Т.е. помочь им найти свой путь в этой жизни. Где-то начать даже со школьной скамьи и каждый год проверять, сверять. Поз-

тому мы, когда попозже будем больше углубляться, у нас есть мобильный центр занятости, там у нас есть консультанты личностного роста - это психологи. Они помогают людям определить свой психотип. И это на самом деле очень помогает нашим гражданам, горожанам, кто обращается за поддержкой. Поэтому два таких основных момента – это помочь молодежи определиться с их дальнейшим направлением по жизни, т.е. чем заниматься и в какой сфере». (Эксперт НПП «Атамекен»).

Эксперты отметили появление новой интересной тенденции среди родителей, которые направляют своих детей после школы не в университет, а на какую-либо стажировку, подработку, чтобы они могли сразу в процессе работы понять, подходит им та или иная специальность. Своего рода профориентация на местах, снижающая риск неудачного выбора профессии.

«Уже здесь даже в Нур-Султане я слышал знакомые своих детей в течение года отправляю в 5-6 разных организаций. IT-компании, госсектор, типография, кулинария, еще куда-нибудь. Абсолютно разные. Даже на шиномонтажку своих детей отправляют. И вот в течение года они пробуют себя, ищут работу и уже потом по истечению года они определяют, что им по душе ближе, что им больше нравится. (Эксперт НПП «Атамекен»).

Студенты, обучившиеся по системе государственных грантов, могли бы иметь больше возможностей для прохождения практики, если бы в реестр разрешенных предприятий, кроме государственных структур были включены и частные компании. Ведь именно практика увеличит шансы для успешного трудоустройства.

«К нам с удовольствием идут на работу девушки и юноши с высшим образованием и со средне специальным образованием, юристы особенно, потому что на нашей базе можно получать практику, но, если, они грантовики, то мы их устроить через отдел занятости на молодежную практику не можем, потому что неправительственный сектор не входит в перечень организаций, которые могут отрабатывать, скажем так, государственные гранты выпускников университетов и колледжей. Я считаю, что это в корне неправильно, потому что, если взять пример Запада и наш Казахстан, которые готовы принять молодежь, начиная с практики университетской или колледжской, когда они приходят на практику ознакомительную, учебную, потом дипломную защищают. Еще мы с чем сталкиваемся, например, госорган берет по молодежной практике и потом не предоставляет им работу по истечению срока, а неправительственный сектор уже может предлагать работу в рамках проектов или грантов, или самофинансирование». (Эксперт, представитель НПО по помощи лицам, страдающим наркоманией).

Выделена отдельная важная тема – участие молодежи в научно-исследовательской деятельности. Приток новых молодых специалистов нужен науке Казахстана уже давно. Практика показывает, что процесс идет медленно, недостаточно стимулируется интерес выпускников к дальнейшему наращиванию знаний, получению научных степеней, участию в научных изысканиях.

«ВУЗы не реализуют никаких грантов, мало ВУЗов, которые реализуют какие-то научно-исследовательские гранты, соответственно там нет научных проектов. А как молодежь будет втягиваться в науку, если ее нет в ВУЗе. Потому что целенаправленно в науку идет только 2% от всех выпускников молодежи. Я может быть даже завишаю эту цифру. Т.е. сейчас мы получаем то, что наша наука стареет, у нас очень мало представителей молодежи в науке. Большинство тех, кто сейчас занимается наукой, это те, кто закончил зарубежные ВУЗы... Нужно совмещать науку и образование на уровне ВУЗов, т.е. обязывать в какой-то степени научно-исследовательские центры совместно брать какие-то проекты с ВУЗами. Это позволит привлекать молодежь в науку». (Эксперт из сферы высшего образования).

Многие эксперты предлагают прогрессивную модель воспитания молодежи, начиная с младшего дошкольного возраста, когда привитие нравственных ориентиров происходит непринужденно. Конечно же,

эта работа должна вестись не только воспитателями, но в первую очередь родителями. Поэтому нужна новая программа взаимодействия с семьей и детьми в комплексе.

«В дошкольном уровне – это как элементарно сохранять организм, тело в 5 лет, допустим, и потом какие изменения происходят. В школьном образовании – это на уроке самоанализа ментально-психического здоровья, укрепления репродуктивного здоровья, по вопросам питания, физической активности. Любые наши инициативы должны исходить из того, что да, конечно, нужно обучать детей, начиная с детского возраста, любые привитие навыков и надо обязательно учитывать ответственного родителя и продолжать такие программы на протяжении всего обучения». (Эксперт Национального центра общественного здоровья).

«Первое, что мы считаем правильным, действительно, все начинается с детского сада. Поэтому прививать к труду детей, их правильно ориентировать по жизни, это все нужно начинать с детского сада, школы и т.д. (Эксперт НПП «Атамекен»).

Социально-экономическое положение молодежи

Эксперты сходятся во мнении, что выпускники ВУЗов или колледжей нередко сталкиваются с трудностями в поиске работы, часто они вынуждены работать не по специальности. Более успешны среди работодателей те, кто уже сумел приобрести практические навыки во время стажировки. Еще одна востребованная группа – выпускники зарубежных ВУЗов с высокими рейтингами. В то же время, иногда, обучение за рубежом оказывается бесполезным вложением средств, ведь есть институты, за дипломами которых ничего не стоит.

«Многие ребята получают диплом в университете, они потом работают торговыми представителями и это, как раз-таки, говорит об уровне образования и то, что молодежь не знает, как потом себя реализовать. После завершения университета, куда им идти работать, потому здесь, мне кажется, университетам надо напрямую работать с работодателями для того, чтобы и практику проходить, более какие-то практические знания получать». (Эксперт, представитель НПО по правовому просвещению молодежи).

«У нас повезло, болашакеры, они трудоустраиваются, а вот те ребята, которые учатся в непонятных, извините за выражение, зарубежных ВУЗах, они потом идут тоже самое делают хоть что, но не работают по профессии. В лучшем случае – это «помогайки» между китайскими и казахстанскими компаниями. Хотя они 5-6 лет обучаются в Китае на бакалавриате». (Эксперт, представитель Ассоциации международной стипендии «Болашак»).

«У нас главная проблема – это профориентационная работа. Прежде всего, молодые люди сейчас боятся связывать свою деятельность с творчеством потому как это по ситуации в стране очень нестабильная профессия. Поэтому одна из ключевых проблем – это утечка наших талантливых ребят в связи с тем, что не продумана кадровая политика, не продуман механизм трудоустройства, особенно молодых выпускников творческих вузов». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

Получив высшее образование, не каждый выпускник стремится обращаться на биржу труда по вполне понятным причинам, во-первых, уровень их заработной платы непривлекателен, во-вторых, мало кто стремится в рабочие специальности. Возникает потребность усилить качество и оперативность работы центров занятости. Нужен мониторинг ситуации на рынке трудовых ресурсов с целью выяснения устраивает ли молодежь заработная плата, соответствие образованию, условия работы или вообще смогли ли найти ее. Необходимо активизировать информационную работу по привлечению молодых работников в центры занятости.

«Я сейчас сужу только по городу Нур-Султан. У нас допустим мобильный центр занятости, по городу их порядка 8 штук. Они с работодателями очень тесно работают. Как с частным сектором,

так и с госсектором. Более 3000 вакансий есть. Ну это понятно, зарплаты не 400 000 тенге. Начнутся от 80 000 тг до 150 000, 200 000 тг есть некоторые, даже до 250 000 тг. Но, к сожалению, мало желающих идти на эту работу. И здесь, наверное, очень важно, еще раз повторюсь, что психологическая поддержка, и про тех организаторов личностного роста, те же психологи, о которых я еще в самом начале говорил. А на самом деле их работа очень важна, они помогают проходить всякие психологические тесты по психотипу личности и потом уже наши модераторы помогают им подбирать вакансии». (Эксперт НПП «Атамекен»).

«Программы занятости молодежи осуществляются систематически. Однако молодые люди не часто посещают центры занятости. Предлагаю продвигать информационную работу этих центров. А эффективность программы станет известна только после анализа количества специалистов по программам занятости, например, в программе «С дипломом в село», которые остались в сельской местности после окончания программы». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

«Занятость современной молодежи очень слабая. В данное время очень много молодых людей, которые остались без работы. Очень много людей, которых заработная плата не устраивает. Центр занятости населения работает очень медленно, поэтому каждый день с утра там большое скопление людей». (Эксперт, представитель Ресурсного центра по работе с молодежью).

Эксперты отметили неравенство в стартовых возможностях в трудоустройстве между сельской и городской молодежью, сказывается, прежде всего, разный уровень образования в регионах и крупных городах.

«Современная молодежь получает все больше вызовов, требующих молниеносного реагирования. Рынок принимает предприимчивых людей, имеющих определенные конкурентные преимущества. Задача государства – предоставить возможность формирования данных преимуществ. Таким образом, основная цель всех госпрограмм, считаю, создание равных возможностей для всех. Одна из проблем – разрыв уровня компетенций между сельскими и городскими молодыми людьми. Многие сельские ребята остаются за бортом, не имеют возможности трудоустройства». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

Ценностные ориентации и интересы современной молодежи

Говоря о ценностной системе современной молодежи, эксперты настроены довольно скептически. Есть мнение, что молодежь не очень приспособлена к современным экономическим реалиям, несамостоятельна. Социальные сети начинают играть ключевую роль в формировании ее ценностных взглядов. Перед государством сейчас стоит задача вовлечения молодежи в интересные проекты, где молодые люди могли бы реализовать свои идеи и энергию, для этого работа по реализации ГМП должна стать более системной, последовательной, охватывать все группы молодежи, учитывать современные тенденции, чтобы молодежь поверила и могла воспользоваться предоставляемой государственной поддержкой.

«Сегодня для молодежи важно самоутвердиться, в то же время многие ждут какой-либо поддержки, в том числе финансовой, не умеют жить по средствам, слабо разбираются в финансах. В связи с этим возникают многие трудности при планировании самостоятельной жизни». (Эксперт, представитель НПО «Молодежь за ЗОЖ»).

«Молодые люди ищут свои основные ценности в социальных сетях. Их основные ценности кажутся мне выгодными, чтобы провести время, а затем пойти и получить образование. Я предлагаю разработать комплексный проект, основанный на национальных ценностях в соответствии со спецификой каждого региона». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

«Развитие молодежи в целом неплохое. Но есть и слабые стороны. Так же сейчас очень много мо-

лодежи, у которых много свободного времени. Молодежь должна правильно пользоваться этим. Ну и от государства видеть нужную поддержку. По-моему, нужно проводить побольше мероприятий, которые будут на самом деле интересны. Не для отчетности бумаг и фотографий, а для того, чтобы разбудить интерес у молодежной среды. Есть очень много идей, которые можно воплотить в реальность, лишь бы была помощь от государства». (Эксперт, представитель Ресурсного центра по работе с молодежью).

В целом, эксперты говорят, что у казахстанской молодежи есть базовые ценности, касающиеся семьи, финансовой стабильности, возможностей самореализации, которые в целом являются хорошим стартом для вовлечения и в общественную деятельность. Сейчас задача государства должна заключаться в том, чтобы сфокусировать внимание и активно вовлекать молодежь в участие в жизни общества для содействия решению общих проблем и процветания Казахстана, на базе общих ценностей, среди которых основными должны стать уважение ко всем людям, населяющим страну, взаимопомощь, солидарность, патриотизм.

«По опросам, проводимым Национальным Дельфийским Комитетом, ценности молодежи: семья, родители, финансовая стабильность, возможность самореализации. Необходима системная работа во всем, программы развития и поддержки для всех категорий молодежи». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

«Общественные деятели и ученые утверждают: чем активнее молодежь начнет добровольно участвовать в жизни общества и содействовать решению общих проблем и процветанию Казахстана, тем вернее общество сплотится на базе общих ценностей, среди которых основными должны стать уважение ко всем людям, населяющим нашу страну, взаимопомощь, солидарность и патриотизм». (Эксперт, представитель Ресурсного центра по работе с молодежью).

Молодежь в общественно-политических процессах

У экспертов складывается двоякое мнение по поводу политической и гражданской активности молодежи. Есть мнение, что увеличивается разрыв между общественно активной молодежью, которая использует все возможности ГМП, и маргинальной частью, которая становится все более политически пассивной и апатичной. Стимулом для проявления гражданской активности все чаще становится желание изменить жизнь к лучшему. Поэтому растет популярность волонтерского движения.

«И вторая - это политическая культура и в принципе культура восприятия государственной политики самой молодежи, она меняется. Мы просто работаем в образовательной среде и это очень сильно заметно. Если есть у нас активная молодежь, она с каждым днем становится все более активной и активной, они придерживаются и используют всю возможность государственной политики по молодежи, то те, которые вот маргинальная часть, скажем так, в ВУЗах есть маргинальная часть, а представьте сколько этой маргинальной молодежи не в ВУЗах, так у них вот эта апатия политическая еще больше становится. И вот, мне кажется, если кратко на сегодняшний день проблема молодежной политики - это невозможность охватить всю молодежь нашей страны. И здесь нужно какие-то кардинально другие меры принимать». (Эксперт из сферы высшего образования).

«Гражданская активность молодежи очень высока. Существует поколение, которое открыто, ясно и четко формулирует любые проблемы, волнующие общество. Если мы не направим эту деятельность в правильное русло, могут возникнуть проблемы. Нет никаких барьеров, общественные советы открыты для выражения своих взглядов на диалоговых площадках». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

«Исследование показало, что за последний год в Казахстане снизился уровень гражданской активности молодежи. Интересуют ли современную молодежь политические события? Нет. В ходе проведения опроса, среди молодежи выяснилось, что есть некоторая молодежь, которая интере-

суется политическими событиями. Есть много желающих молодежи, которые хотят работать в волонтерской деятельности. Работа волонтером является самой популярной формой проявления гражданской активности. Также привлекательными формами для современной молодежи являются участие в деятельности политических партий, молодежных общественных объединений и организаций и выражение своей позиции в СМИ, блогах и на различных форумах. Желание изменить жизнь к лучшему для абсолютного большинства является стимулом для проявления гражданской активности. (Эксперт, представитель Ресурсного центра по работе с молодежью).

С другой стороны, отдельные эксперты считают, что политическая активность молодежи больше показная, рассчитанная на «шумиху» в соцсетях, а на деле за этой активностью нет политической грамотности, настоящей гражданской позиции, а лишь погоня за популярностью. Решить вопрос может вовлечение молодежи в какой-либо вид активности, который даст молодежи возможность ощутить свою нужность как члену общества, попробовать свои силы в общественно полезном труде, к примеру – в волонтерстве. Волонтерство, также позволит снизить неудовлетворенность и преимущественно негативный взгляд молодежи на собственные социально-экономические перспективы, так оно может стать своеобразным социальным лифтом.

«По сути, это только кажется, что молодежь граждански активна, но это из-за того, что происходит шумиха в социальных сетях и т.д. А так, она не особо граждански-политически активна. Надо повышать политическую грамотность, гражданскую активность молодежи и тут вот именно вовлечением в какую-либо деятельность. И поэтому оттуда вытекает - почему волонтерство так важно, потому что так мы повышаем гражданскую активность, затем уже и политическую, то есть уже такую осознанную». (Эксперт, представитель НПО в сфере поддержки волонтерства).

«Ещё тесно общаюсь со студенческой молодежью, проводила опрос среди своих волонтеров, они считают, что у нас существует неравенство экономически-социальное и как бы есть всё в крайностях. Вот эти крайности заполняются вакуумом. Допустим, либо ты добиваешься и проскальзываешь в какой-то топ, выводешь лайки и т.д., либо ты остаешься за бортом с осознанием «Я пойду подметать улицы», то есть социальных трамплинов, социальных лифтов не так много, как нам кажется, или молодежь их не видит. А видит сплошные потолки. Поэтому тут тоже важна роль волонтерства, потому что волонтерство – это конкретный социальный лифт. И волонтер, который непосредственно работает, крутится в этом социуме получает предложение на работу, не получив ещё образование высшее. Опыт и уверенность в себе человек приобретает. (Эксперт, представитель НПО в сфере поддержки волонтерства).

«Гражданская активность молодежи проявляется в грамотной взвешенной позиции волеизъявления, действий, высказываний. К сожалению, сегодня большая часть активной молодежи понимает и демонстрирует свою гражданскую позицию путем комментариев и постов в социальных сетях, реагируя на зачастую некорректную информацию. Отрадно, что среди сельской молодежи сохраняется тенденция «тихого» проявления позиции в форме участия в асарах, волонтерских инициативах. Но ввиду отсутствия централизованной идеологической работы, молодежь не всегда осознает и реально оценивает собственную значимость в жизни общества и влияние на нее». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

Говоря о риске возрастания протестной активности, эксперты отмечали проблему «клипового сознания», когда молодежь, не обладая критическим мышлением, не умея глубоко анализировать факты, принимает на веру любую дезинформацию. Это создает возможность влиять на умонастроения молодежи, в том числе со стороны деструктивных сил, а, следовательно, возрастает риск вовлечения молодежи в протестную активность. При этом, под негативное влияние могут попасть и общественно активные и грамотные представители молодежи. В эпоху всеобщей цифровизации, значение приобретает информационное воздействие на умы подрастающего поколения.

«Потому что молодежь привыкла к «клиповому сознанию», «хватать по верхушкам». У нас проблема в том, что молодежь не сортирует информацию, не проверяет факты. Из-за этого сейчас модных слов «хайп» и т.д. мы теряем смысл и ценности. Поэтому дальше по вопросу протестной активности вот создается информационный вакуум. Вакуум среди, вот как мы говорили сельской молодежи, городской молодежи вот этот вот разрыв заполняется дезинформацией, какими-то деструктивными силами. Например, очень много фондов, о которых не все мы информированы, они зарубежные и финансируют нашу молодежь. Молодежь узнает о них из каких-то непроверенных источников. А уже идеологический настрой, цели и т.д. этих фондов мы не можем отслеживать, что там, каким образом происходит. Я не могу говорить голословно, но существовали примеры, когда, в целом, активные, лояльно настроенные к ГМП молодые люди, начинали работать/тесно контактировать, получать денежные средства/бюджеты от них, а потом становились очень протестно настроенными и т.д.» (Эксперт, представитель НПО в сфере поддержки волонтерства).

«И второе - это бывает такой небольшой периодический информационный вакуум, когда не доходит информация до нужной категории нашего населения и эти пустоты заполняются какими-то деструктивными группами, пабликами, телеграмм каналами и т.д. К сожалению, что мы видим сейчас в эпоху пандемии, что много фейковой информации распространяется. Поэтому, я думаю надо какое-то информационное обеспечение, информированию нужно много внимания уделить». (Эксперт НПП «Атамекен»).

«Протест как явление, постоянно воспроизводимое обществом, выступает своеобразным способом регуляции социальной системы. Процесс глобализации, постоянный научный и технический прогресс вносят серьезные изменения в способы проявления протестной активности, что заставляет более подробно рассмотреть типологию протеста. Также необходимо отметить, что происходят серьезные трансформации в форме проявления протестной активности благодаря развитию современных средств коммуникации, о чем наглядно свидетельствует появление виртуальных и игровых типов протеста. В общем я думаю, что протестная активность молодежи не изменилась за последние два года». (Эксперт, представитель Ресурсного центра по работе с молодежью).

Поддержка и развитие волонтерского движения среди молодежи

Учитывая какой общественно полезный эффект несет развитие движения волонтерства среди молодежи, экспертами был предложен целый ряд соответствующих мер.

«1. Создать парламентский комитет или аналогичную группу для решения вопросов, касающихся добровольческой деятельности, а также для рассмотрения и разработки конкретных политических стратегий и мер по улучшению рамочных условий для национальной и международной волонтерской деятельности.

2. Обеспечить, чтобы вклад волонтеров в экономическое и социальное развитие признавался и защищался во всех законодательных и других правительственных актах, имеющих отношение к данному сектору.

3. Активизировать деятельность по повышению осведомленности, например, путем поддержки и пропаганды Международного дня добровольцев 5 декабря и других важных дней и мероприятий, в которых волонтерская деятельность является важным компонентом.

4. Проводить мероприятия, направленные на поддержку и признание усилий волонтеров.

5. Поддерживать тесные связи с добровольческими организациями, а также с другими заинтересованными сторонами, такими как частный сектор, научные круги и средства массовой информации, в том числе посредством публичных слушаний, доступных для самих добровольцев.

6. Поддерживать создание и функционирование национальных и региональных добровольческих центров или даже агентств по развитию добровольческой деятельности в качестве постоянных

структур, позволяющих вести постоянный диалог между лицами, ответственными за разработку политики, и законодателями, с одной стороны, и основными заинтересованными сторонами в волонтерской деятельности, с другой. Иначе рискуем столкнуться в каждой хорошей инициативе с недоработкой как с Социальным студенческим ваучером.

7. Развитие, поддержка и содействие проведению исследований, посвященных вкладу добровольческой деятельности в социальное развитие и влияние национального законодательства на волонтерскую деятельность как с национальной, так и с международной сравнительной точки зрения.

8. Включать волонтерскую деятельность в качестве одного из основных вопросов в национальную политику, программы и доклады, например, учет вклада добровольцев в достижение национальных и международных стратегических целей.

9. Обеспечить, чтобы международная, региональная и национальная политика и законодательство не создавали препятствий для сокращения возможностей граждан в плане участия в добровольческой деятельности, обеспечивая разнообразие и гибкость всех потенциальных проявлений добровольческой деятельности.

11. Проездной волонтера и передвижение по Казахстану со скидкой.

12. Нематериальные поощрения: образовательные, социально-бытовые (бесплатное посещение музеев, театров, кино, концертов, спортивных мероприятий), поддержка в виде питания, спец одежды, организационная поддержка в виде предоставления помещений и оборудования, взамен ответственность волонтеров за сохранение помещения и имущества в нем.

13. Давать допбаллы при поступлении (альтернатива механизмам скидочной системы и стипендиям, которые не доработаны абсолютно).

14. Раз в год проводить волонтерские фестивали в областях (что важно по охвату регионов), по большей части интерактивные. Разработать общий концепт.

15. С местных акиматов поддержка в виде транспорта, к примеру, выделять машину, чтобы с командой и прочим (собранные вещи, продовольственные продукты) удобно было передвигаться». (Эксперт, представитель НПО в сфере поддержки волонтерства).

«Предоставить молодежи больше информации и возможностей для участия в интересных, в том числе международных, образовательных, культурных, научных волонтерских проектах, а не ограничивать их поле деятельности вовлечением в волонтерские проекты социальной направленности (помощь со уязвимым группам и т.д.). Нет, это поле деятельности гражданского общества». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

«Волонтерство не является новой тенденцией среди молодежи, напротив, оно дало новый импульс развитию добровольчества. В сегодняшней пандемии работа волонтеров особенная. Мы можем развивать волонтерство, оказывая реальную поддержку волонтерским проектам». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

Проект «Социальный студенческий кредит»: плюсы и минусы

Проект «Социальный студенческий кредит» получил неоднозначные оценки со стороны экспертов. В основном он оценивается как потенциально полезный проект, но плохо реализованный на практике. Главная проблема: непроработанность механизмов реализации проекта. Проект изначально направлен на активизацию добровольческой деятельности молодежи, но из-за недоработок, рассогласованности действий вовлеченных структур, отсутствия координации и понимания конкретной потребности в волонтерах - все это привело к невысокой эффективности проекта. Если не проработать механизмы, это может привести к демотивации студенческой молодежи к волонтерской деятельности. Также, была

проблема недостаточного информационного сопровождения проекта, по этой причине он не был воспринят положительно, а скорее, как очередной популистский проект. У некоторых экспертов вызывает сомнения будущее проекта.

Справочно: проект «Социальный студенческий кредит» стартовал в рамках Года молодежи в 2019 году. Проект направлен на широкое вовлечение студентов в социальную и общественно-полезную деятельность. В рамках проекта студенты вузов должны были получать денежное вознаграждение и осуществлять перезачет академических кредитов за результаты общественно-полезной работы.¹

«Изначально нужно было вводить третье лицо, заинтересованное лицо. Например, какая-нибудь волонтерская НПО. Они бы сами могли набирать волонтеров. Получать квоты в регионах на 7 000 человек. Сами могли бы ходить и искать заинтересованных людей.

Вот это квоту можно было действительно желающими ребятами, с горящим желанием наполнить. Это кажется, что нет. Когда была универсиада, три тысячи человек нужно было набрать, мы за десять дней собрали десять тысяч заявок. Это реально. Люди, кто реально захотел быть волонтером. До этого полгода собирали триста человек. Поэтому это можно было бы также стихийно, классную, грамотную рекламу организовать и не было бы заморочек. Уже ВУЗам выйти с конкретными задачами - сколько человек с вашего университета задействованы в этой программе. Совместно с акиматом и с другими местными учреждениями, где нуждаются в волонтерах, согласовать, предоставить места, вот эту всю связную координационную работу провести, затем утвердить, что действительно, вот эти люди проработали, потому что вдруг будут те, кто слился по дороге и так далее. А потом уже окончательный список отработавших отправлять в финансовый центр для получения этих самых стипендий». (Эксперт, представитель НПО в сфере поддержки волонтерства).

«Замысел хороший, но практических плюсов, со слов, молодых людей не много. Так же считаю, данный проект не получил должного информационного сопровождения, и воспринят как очередной популистский проект». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

«Хороший проект. Конечно, после пилотного запуска были некоторые недостатки. От регистрации добровольцев и организаций на сайте до наблюдения за добровольцами ответственной организацией. Маршруты также увеличились до 11. Например, в нашем регионе большое количество волонтеров. Количество принимающих организаций - невелико. Из-за ситуации в стране, карантинных ограничений и того факта, что студенты находятся в отпуске, работа приостановлена». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

«Не думаю, что есть необходимость запускать этот проект». (Эксперт, представитель Ресурсного центра по работе с молодежью).

Преступность в молодежной среде

Анализируя статистику, эксперт из сферы ювенальной полиции отмечает, что в целом, уровень молодежной, в том числе подростковой преступности, в течение нескольких лет имеет тенденцию к снижению. Основным контингентом среди молодежи, совершившей преступления, являются безработные, что приводит к выводу, что решение вопроса трудовой занятости может дать положительный эффект в снижении уровня преступности среди молодежи.

¹ https://baigenews.kz/news/proekt_sotsialnyy_studencheskiy_kredit_dlya_volonterov_zapustyat_v_sentyabre/

«Если брать текущий год, то уровень преступности на 24,5% снизился по сравнению с прошлым годом. Именно в возрасте от 14 до 29 лет.

При этом статистика свидетельствует, что в прошлом году из 95 000 молодых людей, совершивших преступления, 81 000 или около 80% являются безработными лицами. Это сразу навевает на мысль, чтобы минимизировать количество преступлений, совершаемых молодежью, необходимо естественно всех обеспечить соответствующей работой». (Эксперт из сферы ювенальной полици).

Также важными факторами, по мнению эксперта, в снижении молодежной преступности являются вопросы обеспечения досуга молодежи, воспитательной работы со стороны семьи, укрепления моральных устоев подрастающего поколения, борьба с алкоголизмом. Эксперт подчеркивает важную роль как семьи в привитии гуманистических норм и ценностей, так и правильной организации учебно-воспитательного процесса в учреждениях образования, внедрения светских знаний.

«Во-вторых, наравне с безработицей, никак не организован досуг молодежи. В-третьих, еще одной причиной, служащей совершению преступлений являются распитие алкогольных напитков и отсутствие моральных устоев. Если брать примеры опрошенных молодых людей, совершивших преступление, то, естественно, создается такая картина, что они в малом возрасте совершенно не были подвергнуты какому-либо воспитанию со стороны родителей.

В итоге, при правильной организации учебно-воспитательного процесса в школах и других учреждениях образования, внедрение светских знаний, устоев, отдельных тем обучения, возможно снизится уровень маргинализации молодежи». (Эксперт из сферы ювенальной полици).

Другие эксперты, наоборот, считают, что уровень молодежной преступности высок (особенно в некоторых регионах) и официальная статистика занижена. В качестве основных факторов, провоцирующих рост преступности, назывались: отсутствие правовой и информационной грамотности, низкий экономический уровень жизни, ценностная разобщенность, влияние «среды», в которой общается молодежь, алкоголизм.

«Уровень преступности достаточно высок, и официальная статистика не отражает реальную картину. Причины: правовая и информационная безграмотность, низкий уровень жизни молодежи, отсутствие общих ценностей, как следствие озлобленность и выход беспомощности через преступные действия. (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

«К сожалению, уровень преступности среди молодежи в нашем регионе высок. Это связано со средой, в которой они воспитываются, где ссорятся друзья, «хотят показать, кто они есть на самом деле», употребление алкоголя, этот список можно продолжать и продолжать. (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

«На сегодняшний день у нас уровень преступности Туркестан, Шымкент среди молодежи очень высок». (Эксперт, представитель НПО по помощи лицам, страдающим наркоманией).

Эксперты озвучили соответствующие меры по снижению уровня преступности среди молодежи: доступное образование, помощь в трудоустройстве, обеспечение полноценного и системного досуга, воспитание гуманистических ценностей с дошкольного возраста. Также предлагаются меры по комплексному учету криминальных факторов с последующим составлением социального «портрета» молодежи, предрасположенной к совершению преступлений.

«Меры: повышение уровня благосостояния через доступное образование, трудоустройство, предоставление возможностей системного досуга (творчество, спорт и т.д.), формирование и популяризация общечеловеческих ценностей (воспитание) с дошкольного возраста». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

«Существует специальная комиссия, организована межведомственная работа ответственных органов. Необходимо создать портрет молодых людей, которые «могут» совершать преступления в городе/районе, университете, колледже или даже в школе, где факты преступления молодых людей постоянно фиксируются». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

Эксперт, работающая в сфере поддержки лиц, страдающих наркоманией, считает, что молодежная политика в части работы с молодежью, находящейся в контакте с законом, полностью провалена. Отсутствует система поддержки и реабилитации этой категории молодежи, особенно подростков, фактически нет законодательно закрепленных мер.

«И я хотела бы сделать еще один акцент, я не побоюсь это сказать потому что я все-таки с 2005 года занимаюсь с молодежью от 14 лет, и я хочу сказать, что у нас провалена государственная молодежная политика в части лиц, находящихся в контакте с законом. Это молодежь начиная с 14 до 18 лет и от 18 до своей возрастной категории 30 лет, скажем так. У нас отсутствует полностью система поддержки лиц, которые вступают в конфликт с законом. Совершая преступление, подросток остается один на один с системой, реабилитационных мер нет, в законе очень мало об этом прописано. (Эксперт, представитель НПО по помощи лицам, страдающим наркоманией).

Прозвучало предложение увязать систему показателей развития территорий с показателями преступности в регионах с целью мотивировать местные исполнительные органы более эффективно работать в данном направлении. Подчеркивалась важность того, чтобы МИО в каждом регионе адаптировали и внедряли государственные программы, проекты, гранты и целевые трансферты, учитывая конкретные условия своего региона.

«Кроме того, закон никаким образом не влияет программу развития территорий. Это необходимо увязывать в обязательном порядке, потому что на сегодняшний день оценка деятельности акимата, акима, она должна нести прямую ответственность, потому что целевые трансферты, либо проекты или гранты, которые на всю республику они должны быть только пилотными, а на территории они должны реплицироваться, внедряться и развиваться согласно той конъюнктуры, той ситуации, той преступности, которая есть на территории. Потому что в каждом регионе все по-разному». (Эксперт, представитель НПО по помощи лицам, страдающим наркоманией).

По мнению эксперта, вызывает настороженность тот факт, что в силу стратегического направления на снижение количества осужденных, большую опасность может представлять молодежь, в отношении которой уголовные дела прекращаются по нереабилитирующим основаниям, либо прекращаются по медиации. Молодежь, подростки не чувствуют ответственности после получения такого приговора. Эксперт предлагает учесть этот аспект при разработке нового закона о молодежи.

«Во главу угла при оценки молодежной преступности необходимо ставить вопросы, связанные с количеством прекращенных дел. Потому что у нас сейчас все связано со снижением лиц осужденных. Но большую опасность, поверьте моему большому 15-летнему опыту и опыту работы в правоохранительной системе, сейчас представляет молодежь, в отношении которой уголовные дела прекращаются по не реабилитирующим основаниям, либо прекращаются по медиации. Молодежь, подростки абсолютно не чувствуют ответственности после получения такого приговора. Они даже не понимают решения судов. И вот, если сейчас ставить вопрос о разработке нового закона о государственной молодежной политике - это необходимо увязывать. Это касается вопроса национальной безопасности». (Эксперт, представитель НПО по помощи лицам, страдающим наркоманией).

Также эксперт подняла вопрос, который чаще всего, по ее мнению, замалчивается - это вовлечение несовершеннолетних в ЛГБТ-сообщество, усматривая в этом нарушение прав подростков.

«И хочу вам сказать, что это очень большая проблема, мы совершенно об этом не говорим, мы стесняемся в силу своей ментальности, но это вопросы, связанные с ЛГБТ. Мы работаем с такой группой. У нас есть закрытый проект и мне очень печально от того, что мы его открывали для взрослых людей, для людей совершеннолетних, но на сегодняшний день мы сталкиваемся, что самым юным потребителем наших услуг является 13-летний подросток. И такое количество среди учащихся растет. И я не считаю это нормой. Мы не осуждаем выбор человека, но мы должны понимать, что этот выбор должен быть после достижения совершеннолетия. На сегодняшний день у нас есть вовлечение несовершеннолетних в такие явления». (Эксперт, представитель НПО по помощи лицам, страдающим наркоманией).

Остро, по мнению эксперта, стоит вопрос религиозной грамотности, и это результат неэффективной молодежной политики в этой сфере. Это направление фактически провалено.

«Это вопросы религиозной грамотности. Это то, что на сегодняшний день наши учебные заведения не выполняют, а молодежь в силу оценки их глазами той ситуации, которая находится, экономическая, молодежная политика и т.д., социальная политика. Они начинают искать себе другую дорогу в жизнь. Это тоже я считаю на сегодняшний день провальная тема в рамках молодежной политики. Я не знаю, может кто-то со мной не согласится в этой части, но на сегодняшний день, оценивая работу с 17-ю регионами, через 17 центров, мы с этим явлением сталкивались, и мы понимаем, что на сегодняшний день - это одна из острейших проблем». (Эксперт, представитель НПО по помощи лицам, страдающим наркоманией).

Эксперт акцентировала внимание на проблеме наркотизации молодежи. Проблему усугубляет появление и распространение новых видов наркотических веществ, чье воздействие стало еще более разрушающим для организма и особенно для психики молодежи и подростков. И эта проблема, по мнению эксперта, ранее активно поднимавшаяся, сейчас не находит отражения в молодежной политике, в программе развития территорий.

«Четвертая проблема - это то, что у нас не проговорено в молодежной политике программа развития территорий. Был у нас определенный период бума, когда мы очень выделяли проблему наркотизации молодежи. Но это были тяжелые наркотики. Сейчас это идет употребление солей, молодежь считает, что это норма. Это не выявляется. Но, извините, мы ведем таких подростков и молодых женщин. Вот у меня последний случай молодая женщина 23-х лет, детдомовская. Двухразовое употребление солей – полностью деградация личности человека. Мы ее вчера положили в наркологию потому, что у нее уже развивается шизофрения». (Эксперт, представитель НПО по помощи лицам, страдающим наркоманией).

Роль государственных молодежных программ, проектов, молодежных ресурсных центров в поддержке молодежи

Эксперты сошлись во мнении, что потенциально роль государственных молодежных программ, проектов, а также молодежных ресурсных центров - очень высока. По мнению эксперта, представителя гражданского общества, МРЦ могли бы играть ключевую роль в воспитательном процессе наряду с семьей, особенно в сельской местности, стать центрами притяжения и активизации молодежной инициативы, а также оказывать практическую и консультационную поддержку.

«В мировой практике - что ни на есть основополагающая наряду с воспитанием в семье. МРЦ должны быть центром притяжения молодежи, особенно, в сельской местности, оказывать консультационную, практическую помощь и быть аккумулятором идей и проектов для молодежи». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

«Роль государственных молодежных программ в любом случае большая. Благодаря разным молодежным программам мы видим развитие волонтерских работ. Молодежные ресурсные центры

дают очень большую поддержку для молодежи. Дают возможность реализовать себя, увидеть себя с другой стороны». (Эксперт, представитель Ресурсного центра по работе с молодежью).

«Известно, что молодежные ресурсные центры обеспечивают информационно-методологическую, консультационную поддержку молодежных инициатив, отслеживают и анализируют ситуацию среди молодых людей». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

«Надеюсь, что комплексная программа поддержки молодежи Республики Казахстан на 2020–2025 годы решит реальные проблемы молодежи». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

Далее мнения разделяются. Со своей стороны, представитель молодежного ресурсного центра, считает, что МРЦ проявляют себя в качестве структуры, оказывающей поддержку инициативам молодежи, дают возможность проявить себя.

По мнению экспертов, представляющих гражданское общество, деятельность МРЦ хаотична, несистемна, охватывает лишь отдельные группы молодежи, и повторяет забюрократизированную схему работы управлений молодежной политики. С точки зрения представителя Отдела по работе с молодежью акимата, МРЦ пока слабо справляются с возложенной на них задачей по широкому информированию молодежи о имеющихся программах и возможностях, по практической помощи для участия в них. Эксперт предлагает ввести рейтинговую оценку МРЦ с целью активизировать их деятельность и инициативность.

«Ресурсные центры по работе с молодежью всегда поддерживают любую идею, дают возможность реализовать ее и показать свою работу на высшем уровне». (Эксперт, представитель Ресурсного центра по работе с молодежью).

«Сейчас это забюрократизированный рудимент управлений молодежной политики, живущий собственной жизнью, отличной от основной массы молодежи, реализующий стихийную деятельность для малого количества бенефициаров. Более того, в стране нет профессиональных специалистов с академическим образованием по работе с молодежью». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

«Как я уже упоминал выше, лучше объяснить молодежи, как по-простому участвовать в программах для молодых людей, их современников, участников одной и той же программы. Молодые люди с большой надеждой обращаются в молодежные ресурсные центры и, к сожалению, не могут найти ответы на все свои вопросы. Необходимо составить рейтинг молодежных ресурсных центров региона по конкретным показателям. Ведь любой молодой человек должен знать о молодежных ресурсных центрах». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

Эксперт, представитель НПО, отмечает нехватку действительно эффективных молодежных программ в силу их несоответствия запросам и потребностям целевой группы, а также отсутствие объективной и достоверной информации о реализации программ.

«В настоящее время очень мало действительно эффективных программ для молодежи, так как условия программ не всегда соответствуют потребностям молодежи и их возможностям, также слабая информированность молодежи о действующих программах, отсутствует достоверная статистика о результатах реализации программ для молодежи, отсутствует системный подход в реализации программ». (Эксперт, представитель НПО «Молодежь за ЗОЖ»).

Проблемы ГМП на настоящий момент

Эксперты высказались по поводу необходимости доработки закона о молодежи, который, по их мнению, носит скорее рамочный, нормативный характер. Многие положения в нем устарели и не отражают сегодняшних потребностей и запросов молодежи, не учитывают существующие проблемы. В этой связи и выделяемое финансирование расходуется неэффективно.

«И так же еще хотелось сказать, что сам закон о государственной молодежной политике он такой больше рамочный и, наверное, отсюда и строится сама молодежная политика. Потому что в законе, в принципе, ничего не сказано, то есть это такие рамочные вещи. Поэтому и выделяемое финансирование, оно тоже выделяется на общие какие-то рамочные вещи». (Эксперт, представитель НПО по правовому просвещению молодежи).

«Касательно закона согласна, что он имеет такой рамочный формат, очень много недосказанности. В частности, мы вносили, ежегодно вносим предложения в комитет по делам молодежи, в министерство о том, что необходимо предусмотреть права определенной категории молодежи, вот в частности молодежи с особыми потребностями». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

«У нас молодежная политика, так же, как и закон о волонтерской деятельности, согласна, он носит больше нормативный характер. Мы тоже вносили, сейчас у нас есть рабочая группа по разработке закона о волонтерстве и изменениях. Думаю, в закон уже можно вносить изменения, раз этот закон 2004 года». (Эксперт, представитель НПО в сфере поддержки волонтерства).

Одной из распространенных проблем названо то, что ГМП не рассчитана на широкие слои молодежи, а только на определенные сегменты. Остальные, нуждающиеся группы, не охвачены ГМП. Особенно проблемной видится недоступность проектов для сельской молодежи, лиц с особыми потребностями, категории NEET.

«И, в частности, хочется отметить именно плохую работу в сельской местности. Именно недоступность, наверное, реализации государственных программ, которые направлены на молодежь в сельской местности. Причин много. Это и слабый интернет, и недоступность некоторых сельских округов, и отсутствие дорог, возможностей, различных учреждений для молодежи. Т.е. каким-то образом нужно продумать системную работу в этом направлении хотя бы на сельскую молодежь». (Эксперт, представитель НПО «Молодежь за ЗОЖ»).

«Например, по насилию детей с особыми потребностями вообще мы не видим проектов. Есть такие проекты, это очень тяжелые темы и возможно, я понимаю, что ни каждый готов с этим работать, но есть, проблема такая есть у нас». (Эксперт, представитель Ассоциации международной стипендии «Болашак»).

«У нас проблема в молодежной политике на сегодня знаете какая? Делается много, но делается для одних и тех же слоев молодежи. У нас есть категория NEET, вот эта категория она как выпадала, так и выпадает все время. И иногда даже вот эта разница между NEET и активной молодежью все больше. Она как пропасть все растет, насколько мы видим. Здесь, конечно, две проблемы: первая общий охват молодежи. Очень сложно на сегодняшний день это сделать». (Эксперт из сферы высшего образования).

«Во-первых, это отношение государства к молодежи сейчас. Т.е. государство разделяет молодежь по группам определенным, и это не всегда правильно». (Эксперт, представитель НПО по правовому просвещению молодежи).

Также эксперты отмечали тенденцию к восприятию общественно активной молодежью участие в гражданском секторе как своего рода бизнес. Таким образом, у этой категории молодежи размывается представление о назначении гражданской активности как общественно полезной деятельности, направленной на решение социально значимых задач.

«Большая проблема в том, что некоторые представители молодежи воспринимают гражданский сектор, молодежную политику больше как бизнес, т.е. создать общественный фонд, создать общественную организацию для того, чтобы участвовать в грантах. Да, государство на известных уровнях их поддерживает, но какая цель итоговая этих общественных организаций, я у них спрашиваю, они не могут до конца ответить на этот вопрос. Что преследуют они? Потому что я считаю,

когда создается общественная организация, любая организация гражданского сектора, у нее должна быть итоговая цель, т.е. у нее должно быть свое стратегическое видение. Но к сожалению... Надо более информационную работу вести, разъяснительную, что это создается... общественная организация, она должна принести какую-то пользу своему обществу, в котором она находится. Здесь уже у ребят есть ли видение, что должна быть польза, а не то, что они должны заработать себе на 1-2 месяца зарплаты, а какую пользу они принесут социуму. Я больше делаю упор на вот эту разъяснительную работу. (Эксперт, представитель Ассоциации международной стипендии «Болашак»).

Экспертами были обозначены ряд проблем ГМП, в частности: неэффективность и непрозрачность использования финансовых средств, недостаточное информирование молодежи о возможностях ГМП, несоответствие существующих программ потребностям целевой группы, недоверие молодежи к ГМП, разовый характер мероприятий, отсутствие системного подхода, постоянные реорганизации структур, отвечающих за ГМП, что вносит неразбериху и хаос в их работу. Еще сильнее эти проблемы проявляются в сельской местности.

«Потом выделяется очень большое количество финансирования, но даже сама молодежь не знает куда тратятся эти финансы. Что говорить про молодежь, общественные объединения в принципе не знают куда тратится данное финансирование». (Эксперт, представитель НПО по правовому просвещению молодежи).

«Проблема в том, что государственные программы не доходят до молодежи, информированность как раз-таки не происходит. Если и происходит, то идет абсолютное тотальное недоверие, т.е. обязательно кажется, что это как раз-таки все рамочное и т.д. Многие программы, если честно, уже устарели, которые нужно модернизировать, обновлять или вообще вводить. И также мы очень часто работаем по государственному социальному заказу с молодежными политиками, управлениями». (Эксперт, представитель НПО в сфере поддержки волонтерства).

«Ну, на самом деле, очень много программ в сфере государственной молодежной политики, колоссальные средства выделяются на развитие молодежной политики, но большая проблема в том, что отсутствует система, т.е. нет системного подхода, не прослеживается качественная реализация. Т.е. сейчас очень много негатива со стороны молодежи получаем, особенно сельской молодежи. Те, кто работает в поле мы слышим, что мероприятия стали носить характер разовый. Это прежде всего не несет никакой пользы для целевой аудитории». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

«Вообще все, что сейчас происходит с управлением молодежной политики где-то закрывают, где-то объединяют. Это тоже все плохо сказывается в целом на ситуации молодежной политики в городах, регионах». (Эксперт, представитель НПО в сфере поддержки волонтерства).

«У нас такая же ситуация в регионе, что структуры по некоторым вопросам молодежной политики периодически то открываются, то закрываются. В этом году опять произошла реорганизация и в связи с этим в регионе такая ситуация не стабильная, что системная работа нарушена, в особенности в сельской местности. Потому что происходит постоянная реорганизация вот этих вот структур, связанных с реализацией молодежной политики. В том числе идет смена руководства, смена кадров, которые были до этого». (Эксперт, представитель НПО «Молодежь за ЗОЖ»).

Меры по повышению эффективности реализации ГМП

Экспертами были предложены ряд шагов по повышению эффективности государственной молодежной политики. Общим для экспертов требованием является систематизация и широкое распространение информации о ГМП, упорядочивание работы ее механизмов. Также прозвучали предложения оптимизировать структуру уполномоченного органа, усовершенствовать НПА. Обратили внимание на частые реорганизации структур, отвечающих за реализацию ГМП, особенно на уровне регионов, в

сельской местности. Активизировать и улучшить качество межведомственного взаимодействия, а также сотрудничества госорганов с гражданским обществом в целях более эффективной реализации ГМП. Усилить качественный состав госорганов и структур, отвечающих за реализацию ГМП, особенно в сельской местности, проводить регулярное обучение персонала по работе с молодежью.

«Систематизировать и облегчить для понимания потребителями все госмеханизмы поддержки молодежи, оптимизировать структуру уполномоченного органа, привлекать к диалогу молодежь, а не ее частичку, предусмотреть программы развития для каждой группы молодежи, усовершенствовать НПА. Все вышеозвученные рекомендации также являются формирующими по эффективности ГМП». (Эксперт, представитель Национального Дельфийского Комитета).

«Для повышения эффективности реализации ГМП необходимо системная работа программ и проектов, налаженная работа госорганов и структур с обученным персоналом и штатов для работы с молодежью, особенно в сельской местности». (Эксперт, представитель НПО «Молодежь за ЗОЖ»).

«Необходимо сформировать новое поколение лидеров. Необходимо сократить разрыв между молодежью города и района. Необходимо регулярно публиковать позитивные материалы по молодежной политике в социальных сетях». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

«Объяснение информационной и разъяснительной работы по программам, направленным на решение проблем молодежи посредством целевых встреч с молодежью в сельской местности, расположенной далеко от районного центра. Привлечение влиятельных молодых людей к этой работе». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области).

«Размещение видеороликов, мотиваторов, постов о позитивном имидже государственной молодежной политики в социальных сетях. Если каждый четверг недели считается днем молодежной политики, и в этот день каждую неделю публикуются позитивные информационные материалы. Потенциал #JastarBirligi следует использовать еще больше после окончания пандемии». (Эксперт, представитель Отдела по делам молодежи акимата области). «И там заказы государственно-социальные, они тоже уже не актуальны во многом и их тоже уже нужно менять желательно, если мы говорим о такой мере поддержки. Просто мы как НПО тоже можем в эту сторону рассматривать, делать гранты на несколько лет, потому что вот эта постоянная пертурбация по году не дает эффективного результата, и молодежная политика становится у нас каким-то бизнесом в какой-то степени». (Эксперт, представитель НПО в сфере поддержки волонтерства).

«И делать, наверное, оценку потребностей молодежи, потому что даже вот в нашем регионе все проекты, которые направлены на молодежь, они носят, как коллеги сказали, рамочный характер, в основном рассчитаны на большой охват, оценка потребностей практически не проводится. Для них важны ни качественные индикаторы, а только количественные. И сельское население практически не охватывается, именно молодежь». (Эксперт, представитель НПО «Молодежь за ЗОЖ»).

В завершении фокус-группы от экспертов прозвучали пожелания, чтобы озвученные ими рекомендации по улучшению ГМП нашли свое отражение в соответствующих документах, и дальнейшее воплощение в реальной политике.

02 РЕКОМЕНДАЦИИ

Здоровье и досуг молодого поколения

В целях дальнейшего улучшения доступности и качества медицинских услуг для молодежи провести аудит деятельности молодежных центров здоровья при управлениях здравоохранения в регионах, разработать меры по активизации и более эффективной работе этих центров. Предусмотреть для молодежи возможность пожаловаться или похвалить работу молодежных центров здоровья и медработников. На данный момент, информация по работе этих центров – ограниченная и устаревшая, есть нарекания по качеству обслуживания, очередям, соблюдению этики медперсоналом. Сделать максимально доступной для молодежи информацию об имеющихся возможностях и правах при получении медицинских услуг (к примеру, о том, что несовершеннолетние имеют право получать профилактическую и консультационную помощь без согласия родителей).

Увеличить количество бесплатных или льготных спортивных и оздоровительных секций, спортивных уличных площадок, сделать доступными бассейны для молодежи.

Усилить информационно-разъяснительную работу по вопросам здоровья среди детей и молодежи. В частности, по принципам правильного питания (заболевания ЖКТ стоят на втором месте по распространенности среди молодежи). Привлечь к информационной работе известных врачей-диетологов, выпускать ролики для распространения их в социальных сетях и мессенджерах, работать с ложными стереотипами о дороговизне и недоступности здорового питания. Вводить уроки здорового питания, начиная с младших классов школы.

Помимо информационной работы по пропаганде привычек здорового питания, предусмотреть законодательные нормы по контролю за качеством продуктов, по ограничению продажи вредных для здоровья продуктов в организациях общественного питания на территории организаций высшего и профессионально-технического образования, взяв за пример активную работу по контролю качества питания в общеобразовательных школах.

Повысить уровень репродуктивной грамотности подрастающего поколения, полового просвещения, знаний о способах контрацепции, о путях передачи ИППП и ВИЧ, вопросах гигиены. На уровне организаций образования необходимо выработать четко сформулированную концепцию учебной программы, которая давала бы полноценные знания молодежи, подросткам, о том, как развивается организм, какие изменения происходят, готовить их к будущей роли родителей. Учитывая общественную настороженность, за основу взять рекомендации казахстанских экспертов по внедрению полового просвещения в систему среднего образования, используя международный и отечественный опыт пилотного проекта ЮНФПА «Валеология», рассмотрев возможность включения соответствующих тем в программы таких образовательных направлений, как «Естествознание» и «Человек и общество».² В этом случае следующее поколение будет грамотно и осознанно относиться к своим родительским обязанностям. Необходима широкая и систематическая просветительская работа, включая разъяснение взрослым казах-

² К. Кабатова, С. Маринин. Половое просвещение в системе школьного образования Республики Казахстан: учить нельзя, молчать? (Проект при поддержке Фонда Сорос-Казахстан), 2018 г.

станцам о необходимости полового просвещения подрастающего поколения. Необходимо вовлечение экспертного сообщества в информационно-разъяснительную работу.

Необходимо открыто признать проблему высокого уровня суицидов в стране и разработать комплекс мер по профилактике и предотвращению суицидов среди подростков и молодежи. Специфика вопроса требует тесного межведомственного, межсекторального взаимодействия, которое позволит выработать единство взглядов на проблему, обеспечит слаженную работу госорганов, даст основу для разработки единой информационно-статистической системы. Прежде всего, наращивать доступность и качество психологической помощи, в школах, ВУЗах, ТиПО. Несмотря на то, что в организациях образования существуют центры психологической помощи, или работает психолог, но пока качество этой помощи не дает возможности значительно улучшить ситуацию, так как на малооплачиваемые должности идут в основном специалисты без стажа. Как дети, так и их родители должны иметь возможность при тревожных симптомах обратиться к психологу, психиатру. Консультирование может быть, как личным, так и удаленным, анонимным. Регионы со сложной экономической обстановкой, с высоким уровнем безработицы должны быть на особом счету. Нужны серьезные комплексные исследования факторов, провоцирующих суицидальное поведение подростков и молодежи в Казахстане.

Особое внимание уделить молодежи с особыми потребностями, в частности, упростить систему получения и подтверждения инвалидности, особенно для лиц, имеющих тяжелые формы инвалидности. Разработать долгосрочные программы по расширению возможностей молодежи с особыми потребностями, по их реабилитации, социализации, спортивному и творческому развитию, улучшению инклюзивной среды.

Образование и наука в жизни молодежи

Повышать качество образования в отечественных организациях высшего и профессионально-технического образования. Обеспечить соответствие содержания образовательных программ потребностям отечественного рынка труда, а также новым тенденциям развития науки и технологий. У вузов страны должны быть четкие, измеримые, практикуемые в лучших вузах мира критерии эффективности образовательного процесса, в том числе востребованность выпускников вузов на рынке труда.

Необходимо повысить конкурентоспособность и привлекательность отечественных вузов, в том числе в сравнении с вузами соседних государств, активно привлекающих выпускников казахстанских школ, с последующим их трудоустройством на своей территории. Увеличить финансирование государственных вузов, в среднесрочной перспективе приближая к уровню финансирования Назарбаев Университета.

Усилить борьбу с коррупцией, нарушениями академической честности в казахстанских вузах. Повысить ответственность руководства вузов за коррупционные нарушения, результативность обучения и нарушения этики образовательного процесса.

Повысить интеграцию образования и науки. Для привлечения молодых людей в науку расширить систему грантов на научно-исследовательскую деятельность именно от вузов, стимулировать успешных выпускников к дальнейшей академической карьере.

На системе образования плохо сказываются постоянные (примерно раз в 2 года) реформы и бюрократия, это отражается на эффективности работы преподавателей и учителей. Нужно найти баланс между стремлением часто обновлять стандарты и желанием закрепить существующие нормы. Для этого провести аудит всех существующих образовательных программ с участием экспертного сообщества.

Интегрировать в учебные программы организаций образования всех уровней элементы обучения здоровому образу жизни и экпросвещения.

Принимать меры для устранения разрыва в качестве и доступности образования для городской и сельской молодежи. Обеспечить дальнейший процесс обеспечения сельских школ компьютерами и доступом к интернету.

Серьезное внимание уделить повышению качества подготовки и увеличению количества преподавателей, ведущих образовательный процесс на казахском языке, а также расширить спектр и усилить качество методической и учебной литературы на казахском языке.

Нужно максимально ориентировать систему образования на достижение практических целей в работе с отдельными категориями. Повысить доступность организаций профессионально-технического образования, вузов для молодежи с особыми потребностями, чтобы в будущем они имели возможности для трудоустройства. Министерству образования и науки совместно с экспертами, НПО, профильными специалистами, выработать индивидуальные пилотные программы и запустить их на базе ТиПО, среди местных вузов. Здесь необходимо взаимодействие профильного министерства с колледжами и НПО.

Предусмотреть ряд мер для молодежи, которая имеет конфликты с законом (например, создание летних бесплатных образовательных центров), создать условия для предотвращения дальнейшей деградации этой категории.

Необходимо учесть проблему отставания в образовании такой категории детей и молодежи, у представителей которой нет документов (а также отсутствуют документы у родителей). Для возможности получения ими образования нужно предусмотреть проведение разовых акций по их легализации и получению документов этой категорией. Для этой категории можно предусмотреть меры по ликвидации отставания в обучении (специальный образовательный цикл).

Необходимо открыто говорить о сложных жизненных ситуациях для таких категорий, как трансгендерная молодежь, которая сталкивается со многими трудностями, от отторжения в обществе и семье, до проблем с документами, а, следовательно, с доступом к получению образовательных и других социальных услуг.

Социально-экономическое положение молодежи

Учитывая, что безработица среди молодежи, помимо материальных затруднений, создает серьезный риск возникновения чувства бесполезности и социального отторжения, а это может привести к деструктивным, антисоциальным видам поведения, должна быть проведена системная и последовательная работа по предупреждению и снижению молодежной безработицы. Учитывая комплексный характер проблемы, необходимо активное межведомственное взаимодействие между министерством труда и социальной защиты, министерством образования и науки и местными исполнительными органами.

Необходимо пересмотреть систему статистического учета молодежной безработицы (зачастую цифры занижены, в т.ч. из-за того, что молодежь не обращается из-за незнания или недоверия в центры занятости), из-за недостоверности данных снижается эффективность усилий.

Вести систематический мониторинг работы центров занятости, усилить качество и оперативность их работы, сделать максимально широким информирование молодежи об имеющихся возможностях в сфере трудоустройства. Центры занятости должны быть в первую очередь ориентированы на те группы молодежи, которые больше всех нуждаются в поддержке, и максимально нацелить услуги центров на особые проблемы и трудности на рынке труда этих категорий. Можно опереться на опыт стран ОЭСР, согласно которому эффективным считается индивидуальный подход к консультированию и профориентации, в т.ч. предполагающие разработку личного плана трудоустройства на раннем этапе безработицы, отдельное управление каждым случаем и наставничество.³ Использовать положительный опыт, наработанный НПП «Атамекен» (мобильные центры занятости), включая помощь профессиональных психологов и профориентаторов, помогающих выбрать сферу занятости.

Перейти от декларации к конкретной реализации мер по профориентации школьников, студентов и молодежи, включить профориентацию как обязательную часть образовательной программы.

Проанализировать наличие в обществе ограничивающих ментальных установок, в том числе, в виде

³ Кризис в сфере занятости молодежи: Время действовать. //Международная конференция труда, 101-я сессия, доклад V. 2012 г. С.70.

психологического «давления» родителей на детей по поводу выбора профессии с точки зрения ее престижности и статусности в обществе. Подобные ментальные ограничения не просто могут лишить молодежь мотивации к труду, но и приводить к сложным психологическим проблемам. Необходимо изживать явление, когда выпускник учится в вузе только ради получения диплома, а в последующем отказывается работать по полученной специальности. Активизировать информационно-разъяснительную работу в этом направлении через СМИ, соцсети, с привлечением известных экспертов, лидеров общественного мнения, блогеров.

Повышать престиж рабочих профессий, разъяснять востребованность и возможности от получения профессионально-технического образования. Оказывать поддержку рабочих профессий через различные социальные пакеты, преференции. Предусмотреть возможности для выпускников школ попробовать себя в тех или иных профессиях до поступления в вузы, с выплатой определенной зарплаты от государства, своеобразная профориентация на практике.

Ускорить реализацию проекта «Атлас новых профессий», продумать механизмы его интеграции в систему образования, профориентации и трудоустройства молодежи.

Устранить формализм в работе вузов с потенциальными работодателями, находить взаимовыгодные решения по прохождению студентами практики на предприятиях и в организациях. Сотрудничать с профессиональными, отраслевыми ассоциациями.

После окончания ВУЗа молодежь в основном не владеет практическими навыками полученной профессии, приобретенные знания зачастую не соответствуют трудовым реалиям. Вузы не должны быть оторваны от требований рынка труда и работодателей, а ориентированы на подготовку специалистов, готовых к работе в команде, с коммуникативными навыками, открытостью новым знаниям, гибкостью и адаптивностью.

Расширить комплекс мер по содействию в трудоустройстве выпускников, так как зачастую им приходится работать не по специальности. Стимулировать официальное трудоустройство через различные льготы для работодателей. Инициировать информационную работу по привлечению молодых работников в центры занятости, на курсы повышения квалификации или переподготовки, чтобы закрывать потребность в рабочих профессиях, в трудоустройстве на селе и многое другое.

Необходимо широко освещать результаты реализации программ занятости молодежи, к примеру «С дипломом в село», размещать в соцсетях мнения и впечатления участников программ.

Областным акиматам выделять специальные гранты на специалистов, которых не хватает в регионе, что позволит использовать потенциал сильных специалистов для развития региона и сократит отток молодежи в соседние страны.

Проработка политики по предотвращению утечки кадров из страны - исследование причин переезда выпускников в другие страны или невозвращения их после учебы за рубежом, увеличение заинтересованности кадров в отечественном рынке труда, мониторинг уровня заработной платы компаний и т.п.

Особое внимание уделить перспективам творческой молодежи, занимающейся искусством, - ей должны быть предоставлены возможности для реализации своего потенциала в своей стране, а не за рубежом. Для этого необходимо создать соответствующие условия. Предусмотреть в рамках ГМП программы для поддержки талантливой молодежи. С помощью государства создавать и поддерживать деятельность творческих центров, кружков, клубов, делать их доступными для молодежи, в том числе для лиц с особыми потребностями. Также местные исполнительные органы могут создавать отдельные программы для трудоустройства творческой молодежи за счет финансирования молодежных театров, проведения фестивалей, конкурсов, выделения творческих грантов, продвижения достижений творческой молодежи в СМИ.

Ценностные ориентации и интересы современной молодежи

В условиях, когда онлайн-реальность диктует основные тренды в поведении молодежи, обозначаются новые риски. Социальные сети играют ведущую роль в информировании и формировании взглядов молодежи. И пока в онлайн-пространстве государство не смогло занять свою прочную нишу, у молодого поколения подорвано доверие к официальным источникам информации, распространен критический взгляд на социально-экономическое состояние страны, уровень коррупции, размах злоупотреблений со стороны чиновников и другие факты. На этом фоне появляются новые лидеры мнений, образцы поведения, идейные направления, повышается риск роста влияния деструктивных течений, в том числе, экстремистских, на несформированную систему ценностей молодежи.

Остро встает вопрос общих для всех граждан, в том числе и молодежи, ценностей, которые могут сплотить общество и не дать ему расколоться на обособленные сегменты. В этих условиях, необходимо фокусировать внимание и активно вовлекать молодежь для участия в жизни общества с целью содействия решению общих проблем и процветанию Казахстана, на базе общих ценностей, среди которых основными должны стать уважение ко всем людям, населяющим страну, взаимопомощь, солидарность, патриотизм, а также активная роль в преобразовании социальной реальности, в частности окружающей среды (вопросы экологии, качества жизни, развития территорий и т.д.). Важную роль в укреплении этих ценностей должно играть волонтерское движение.

Усилить информационное освещение позитивных примеров практической реализации социально важных проектов, работы волонтеров, воплощения социальных инициатив.

Важную роль должны играть ценности самореализации, личностного роста, уважения к личности и ее правам, уважения к законам государства и общества среди молодых людей. Это даст возможность избежать воздействия примеров девиантного поведения, криминальной субкультуры. Формирование и популяризация общечеловеческих ценностей должно начинаться с дошкольного, младшего школьного возраста – введение специальных предметов в школе, взаимодействие с родителями, опекунами, доступность психологической помощи для молодежи.

Молодежь в общественно-политических процессах

Несмотря на кажущуюся аполитичность и снижение вовлеченности молодежи в политические движения, происходит смена внутренней парадигмы активизма – становятся более выраженными установки на преобразование окружающей действительности, самих себя, обостряются процессы осознания вопросов справедливости, безопасности и качества жизни. Если не учитывать этот вектор, то энергия активизма может принимать форму протестной активности. С учетом потенциала молодежи необходимо расширять возможности для проявления молодыми людьми своей гражданской позиции, переводя их активность из соцсетей в реальную жизнь, направляя усилия в русло позитивных изменений: волонтерства, экологического активизма, развития городской и сельской среды, участия в разработке и реализации мер ГМП, в различных социальных проектах, направленных на разностороннее развитие детей и молодежи, предоставление возможностей для творческого самовыражения. Для этого необходимо повышать политическую и правовую грамотность молодежи, делать доступной информацию об имеющихся общественных движениях и проектах, создать систему выявления и поддержки идей из молодежной среды.

Расширить пакет мер по стимулированию и поддержке волонтерского движения в стране, как одну из форм реализации гражданской активности молодежи. Предоставить молодежи больше информации и возможностей для участия в интересных, в том числе международных, образовательных, культурных, научных волонтерских проектах, не ограничивая их поле деятельности проектами социальной направленности.

Создать парламентский комитет или аналогичную группу для решения вопросов, касающихся добровольческой деятельности, а также для рассмотрения и разработки конкретных политических стратегий и

мер по улучшению рамочных условий для национальной и международной волонтерской деятельности.

Поддерживать создание и функционирование национальных и региональных добровольческих центров или даже агентств по развитию добровольческой деятельности в качестве постоянных структур, позволяющих вести постоянный диалог между лицами, ответственными за разработку политики, и законодателями, с одной стороны, и основными заинтересованными сторонами в волонтерской деятельности, с другой.

Включать волонтерскую деятельность в качестве одного из основных вопросов в национальную политику, программы и доклады, например, учет вклада добровольцев в достижение национальных и международных стратегических целей. Обеспечить, чтобы международная, региональная и национальная политика и законодательство не создавали препятствий для сокращения возможностей граждан в плане участия в добровольческой деятельности, обеспечивая разнообразие и гибкость всех потенциальных проявлений добровольческой деятельности.

Обеспечить, чтобы вклад волонтеров в экономическое и социальное развитие признавался и защищался во всех законодательных и других правительственных актах, имеющих отношение к данному сектору.

Разработать и внедрить алгоритм взаимодействия волонтерского движения с местными исполнительными органами на двусторонней основе: в виде административной, материальной и организационной помощи - со стороны МИО, и содействия в решении острых социальных проблем региона - со стороны волонтерского движения.

Проводить мероприятия, направленные на поддержку и признание усилий волонтеров. Активизировать деятельность по повышению осведомленности, например, путем поддержки и пропаганды Международного дня добровольцев 5 декабря и других важных дней и мероприятий, в которых волонтерская деятельность является важным компонентом. Раз в год проводить волонтерские фестивали в регионах, в том числе интерактивные.

Поддерживать тесные связи с добровольческими организациями, а также с другими заинтересованными сторонами, такими как частный сектор, научные круги и средства массовой информации, в том числе посредством публичных слушаний, доступных для самих добровольцев.

Развитие, поддержка и содействие проведению исследований, посвященных вкладу добровольческой деятельности в социальное развитие и влияние национального законодательства на волонтерскую деятельность, как с национальной, так и с международной сравнительной точки зрения.

Предусмотреть систему материальных и нематериальных поощрений деятельности волонтеров, к примеру, проездной волонтера в общественном транспорте, передвижение по Казахстану со скидкой, льготы при поступлении в вузы, государственная поддержка и защита волонтеров в период ЧС и т.д. Нематериальные поощрения: образовательные, социально-бытовые (бесплатное посещение музеев, театров, кино, концертов, спортивных мероприятий), поддержка в виде питания, спецодежды, организационная поддержка в виде предоставления помещений и оборудования, взамен ответственность волонтеров за сохранение помещения и имущества в нем.

Преступность в молодежной среде

Выработать систему поддержки лиц, которые вступают в конфликт с законом. Подростки, совершившие преступление, не должны оставаться один на один с системой, должна быть предусмотрена система реабилитационных мер. Повышенного внимания требует вопрос того, что в силу стратегии, направленной на снижение количества осужденных, большую опасность может представлять молодежь, в отношении которой уголовные дела прекращаются по нереабилитирующим основаниям, либо прекращаются по медиации. Молодежь, подростки не чувствуют ответственности после получения такого приговора, не понимают решения судов. Увязать систему оценки деятельности местных акиматов с

качественными показателями развития территорий, в том числе по снижению преступности и криминальной ситуации. Все эти аспекты должны найти отражение в Законе РК «О молодежной политике».

Необходимы меры по повышению уровня благосостояния через доступное образование, трудоустройство, особенно это касается молодежи из неблагополучных или малообеспеченных семей, или тех, кто имел судимости.

Предоставление возможностей системного досуга (творчество, спорт и т.д.), выделять больше финансирования на эти проекты в регионах, сельской местности, поиск и помощь в реализации своих способностей талантливых детей (особенно в сельской местности).

Расширить комплекс мер по предотвращению роста алкоголизма и наркомании среди молодежи, учитывая тот факт, что идет постоянное пополнение видов синтетических наркотиков и одурманивающих веществ. Необходимо повысить эффективность мер по отслеживанию и пресечению путей их сбыта с учетом постоянно меняющихся способов рекламы и распространения различного вида прекурсоров. Также важной является разъяснительная работа о вреде подобных веществ для здоровья, так как распространяется явление, когда молодежь начинает воспринимать потребление таких веществ как норму.

Молодежная политика как фактор устойчивого развития государства

Провести аудит всех реализуемых государственных программ, проектов, целевых трансферов и т.д., в которых предусмотрены меры по поддержке молодежи. Подобный аудит даст возможность понять какие группы молодежи охвачены господдержкой и какими ее видами, какие группы остались вне поддержки, что устарело и нуждается в модернизации, что необходимо поставить на утрату, какие проблемные зоны не охвачены. Это позволит разработать более системную, стратегически выверенную и последовательную государственную молодежную политику с учетом насущных потребностей целевых групп. Ключевой принцип, по которому должна строиться ГМП - это учет интересов и запросов всех групп молодежи, нуждающихся в поддержке, акцентируя внимание на ограниченных каким-либо образом категориях (молодежь в регионах, лица с особыми потребностями, малообеспеченные и неблагополучные семьи, молодежь NEET и др.), выравнивание возможностей городской и сельской молодежи.

Требуется серьезная доработка Закона РК «О государственной молодежной политике», который на данный момент представляет собой скорее рамочный закон.

Систематизировать и облегчить для понимания потребителями все государственные механизмы поддержки молодежи. Оптимизировать структуру уполномоченного органа, усовершенствовать НПА. Обратит внимание на частые реорганизации структур, отвечающих за реализацию ГМП, особенно на уровне регионов, в сельской местности. Реорганизации, кадровые перестановки не должны дестабилизировать и нарушать системность реализации ГМП, для этого должна проводиться серьезная подготовительная работа.

Молодежные ресурсные центры должны стать центром притяжения молодежи, особенно в сельской местности, оказывать консультационную, практическую помощь и быть аккумулятором идей и проектов для молодежи. Ввести рейтинговую оценку МРЦ с целью активизировать их деятельность и инициативность.

Ужесточить контроль за расходованием средств, выделяемых на реализацию ГМП.

Активизировать и улучшить качество межведомственного взаимодействия, а также сотрудничества госорганов с гражданским обществом в целях более эффективной реализации ГМП. Усилить качественный состав госорганов и структур, отвечающих за реализацию ГМП, особенно в сельской местности, проводить регулярное обучение персонала по работе с молодежью.

Кардинальному пересмотру должна подвергнуться информационная политика в рамках ГМП. Необходимо расширить доступ к необходимой информации о предпринимаемых государством мерах молодежной политики и молодежных ресурсных центрах для широкого круга молодежи, а не только отдельным

группам. Учитывая последние тенденции к диджитализации молодежи, расширить каналы государственной информационной политики и использовать наиболее популярные источники информации: социальные медиа в виде соцсетей и мессенджеров. Создать единый информационный интернет-портал, где будет собрана вся актуальная информация по различным государственным программам, в том числе регионального масштаба, нацеленным на содействие трудовой занятости, развитию предпринимательства, жилищному обеспечению, образованию, защите прав и других сфер социализации молодежи. Учесть особый формат подачи информации: должны быть даны четкие, краткие, понятные пошаговые инструкции. Для более широкого информирования использовать удачный опыт создания официальных страниц госорганов в Инстаграмм, Фейсбук, чат-ботов в мессенджере Телеграм, по которым населению оперативно поступает официальная, проверенная информация от государственных органов (к примеру, eGovHelpRU).

Необходимо оказать поддержку формированию нового поколения лидеров в молодежной среде. Вовлекать наиболее активных представителей молодежи из различных социальных групп в процесс выработки и реализации мер ГМП, в работу структур, реализующих ГМП в центре и в регионах, к участию в работе молодежных НПО.

Основываясь на международном опыте и здравом смысле, ключевой рекомендацией должна быть организация работы с родителями детей младшего дошкольного и школьного возрастов, это даст возможность начать стратегическую работу с молодежью на уровне семьи, формировать позитивную среду с малых лет. Нельзя недооценивать вклад семейных взаимоотношений в формирование здорового психологического климата в молодежной среде. Нужно также внедрять практику работы с детьми еще на уровне детского сада и школы, проводить мониторинг благополучного формирования личностных характеристик ребенка.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Научно-исследовательский центр «Молодежь»
Республика Казахстан, г. Нур-Султан, Мәңгілік Ел, 30
Телефон: 8 (7172) 76-93-49, 24-84-11
Анкета для массового опроса населения

№ анкеты	Район
Область	Тип населенного пункта
Город	1. Городской
Село	2. Сельский

Здравствуйте, меня зовут _____. Научно-исследовательский центр «Молодежь» проводит исследование молодежи в стране. Эта анкета предназначена для сбора мнения молодежи, их отношения и поведения касательно важных социальных, политических и экономических вопросов, поэтому мы хотели бы пригласить Вас принять участие в опросе.

Исследование проводится на всей территории Республики Казахстан, вы были выбраны случайно. Опросник является анонимным, и Ваши ответы будут использоваться только для научных целей и для создания статистики для нашей страны.

Придерживаясь строго профессиональных стандартов, Центр гарантирует вашу анонимность и защищает ваши данные.

Спасибо за сотрудничество!

1. ЗДОРОВЬЕ И ДОСУГ

1. Как часто Вы ходите на профилактический осмотр? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Более двух раз в год
2. Два раза в год
3. Один раз в год
4. Менее одного раза в год
5. Никогда не был на профилактическом осмотре

2. Как часто Вы употребляете алкоголь? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Несколько раз в неделю
 2. Несколько раз в месяц
 3. Примерно раз в месяц
 4. Реже, чем раз в месяц
 5. Никогда не употребляю
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

3. Как часто Вы курите? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Каждый день
2. Несколько раз в неделю

3. Несколько раз в месяц
4. Примерно раз в месяц
5. Реже, чем раз в месяц
6. Не курю

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

4. Употребляли ли Вы когда-нибудь наркотики, в том числе марихуана, кокаин, LSD? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Да
2. Нет

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

5. Оцените, пожалуйста, свою степень информированности об инфекциях, передающихся половым путем (ИППП):

1. Очень хорошо осведомлен (-а) об этом
2. Хорошо знаю
3. Знаю поверхностно
4. Ничего не знаю об этом

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

6. Как часто Вы посещаете спортивные секции / тренировки? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Два и более раз в неделю
2. Три-четыре раза в месяц
3. Один раз в месяц
4. Реже 1 раза в год
5. Не посещаю спортивные учреждения
6. Занимаюсь дома

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

7. Сколько у Вас занимает времени в течение недели каждое из нижеперечисленных занятий? (ОДИН ОТВЕТ ПО КАЖДОЙ СТРОКЕ)

№	Занятие	Не занимает времени	Меньше 1 часа	1-3 часов	4-7 часов	7-10 часов	Больше 10 часов
1	Спорт (спортзал, бассейн, бег, секции)	1	2	3	4	5	6
2	Самообразование (образовательные и профессиональные курсы, наука, книги и т.д.)	1	2	3	4	5	6
3	Творчество (рисование, пение, поэзия и т.д.)	1	2	3	4	5	6
4	Времяпрепровождение с семьей	1	2	3	4	5	6
5	Времяпрепровождение с друзьями	1	2	3	4	5	6
6	Волонтерская и добровольческая деятельность	1	2	3	4	5	6
(98)	Другое (НАПИШИТЕ) _____	1	2	3	4	5	6

8. Сколько времени Вы ежедневно проводите в интернете? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Не пользуюсь интернетом
2. Менее часа в сутки
3. 1-2 часа
4. 3-5 часов
5. Больше 6 часов

9. С какой целью Вы заходите в Интернет? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

1. По учебе
2. По работе
3. Для просмотра / чтения новостей
4. Для общения с друзьями
5. Для проведения времени в социальных сетях
6. Для развлечений (фильмы, музыка, игры)

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

2. ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

10. Считаете ли Вы казахстанскую систему образования благоприятной для людей с особыми потребностями? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Да
2. Скорее да
3. Скорее нет
4. Нет

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

11. Как вы относитесь к дистанционной форме обучения? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Учиться обычным способом интереснее, так как присутствует личное общение

2. Дистанционное обучение является хорошей альтернативой традиционного обучения
 3. Учиться обычным способом удобнее
 4. Дистанционное образование хуже, чем традиционное
 5. Дистанционное обучение – вспомогательная форма обучения
- (98) Другое (НАПИШИТЕ) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

12. По Вашему мнению, какова эффективность дистанционной формы обучения? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Низкая
 2. Ниже среднего
 3. Средняя
 4. Выше среднего
 5. Высокая
- (99) Затрудняюсь ответить

13. Поддерживаете ли Вы идею внедрения в учебный процесс системы дистанционного обучения?

1. Да
 2. Скорее да
 3. Скорее нет
 4. Нет
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

14. Занимаетесь ли Вы неформальным самообразованием (онлайн курсы; тренинги; курсы повышения квалификации и т.д.)? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Да
 2. Нет
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

15. Занимаетесь ли Вы научной деятельностью (проведение научных исследований, экспериментов; написание научных статей и т.д.)? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Да
 2. Нет
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

16. Занимаетесь ли вы каким-либо творчеством? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ОТВЕТОВ)

1. Танцы
 2. Вокал
 3. Играю на музыкальных инструментах
 4. Рисование
 5. Пишу стихи, рассказы
 6. Декоративно-прикладное творчество (hand made)
 7. Занимаюсь в театральной студии
 8. Не занимаюсь никаким творчеством
- (98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

17. Насколько для вас важна творческая самореализация?

1. Очень важна
2. Скорее важна
3. Скорее не важна
4. Совершенно не важна

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

18. Как Вы оцениваете уровень развития и поддержки творческой деятельности молодежи в Казахстане?

1. Высокий уровень
2. Средний уровень
3. Низкий уровень

19. Как Вы считаете, легко ли сегодняшним молодым людям сделать карьеру, добиться успеха в творческой профессии (музыкант, писатель, артист и др.)?

1. Очень легко
2. Достаточно легко
3. Довольно сложно
4. Практически невозможно

(99) Затрудняюсь ответить

3. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ

20. Связана ли Ваша нынешняя профессиональная деятельность с полученной Вами специальностью в колледже/ ВУЗе? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Да, я работаю по специальности
2. Частично связана
3. Нет, никак не связана
4. Еще не работаю (учусь в школе/колледже/вузе)

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

21. Кто или что повлияло на выбор Вашей специальности? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Родители сказали выбрать эту специальность
2. Друзья посоветовали
3. Мой личный интерес к специальности
4. В школе проводили профориентацию
5. Посоветовал учитель
6. Престижность специальности в Казахстане
7. Наличие гранта
8. Еще учусь в школе

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

22. Каким образом режим ЧП и карантин повлияли на вашу работу? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Я перешёл (-шла) на дистанционный формат работы
2. Продолжал (-а) работать, объем работы увеличился
3. Лишился (-ась) работы

4. Лишился (-ась) дохода, но продолжал (-а) работать
 5. Освоил (-а) новую профессию
 6. Еще не работаю (учусь в школе/колледже/вузе)
- (98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

23. Имели ли Вы опыт предпринимательской деятельности на территории Казахстана?

(ОДИН ОТВЕТ)

1. Да, и сейчас занимаюсь предпринимательством
 2. Был удачный опыт
 3. Был неудачный опыт
 4. Нет, не имею опыта
- ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ 25
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

24. С какими проблемами Вы сталкивались, занимаясь предпринимательством? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Высокие налоговые отчисления
 2. Высокая арендная стоимость помещений в моем регионе
 3. Отсутствие квалифицированных работников на рынке труда
 4. Коррупция в государственных органах
 5. Непрофессиональное (неэтичное) ведение бизнеса в Казахстане
 6. Не сталкивался (-ась) с проблемами
- (98) Другое (НАПИШИТЕ) _____
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

25. Удовлетворены ли Вы уровнем поддержки молодых людей, относящихся к социально уязвимым слоям населения (инвалиды, дети-сироты, многодетные молодые семьи и т.д.)

(ОДИН ОТВЕТ)

1. Да, полностью удовлетворен (-а)
 2. Частично удовлетворен (-а)
 3. Скорее не удовлетворен (-а)
 4. Полностью не удовлетворен (а)
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

26. Оцените, пожалуйста, уровень обеспечения городской инфраструктуры для людей с особыми потребностями в вашем населённом пункте (пандусы, специальные подъёмники в общественном транспорте, ограждения и поручни лестниц и т.д.) (ОДИН ОТВЕТ)

1. Высокий (полностью обеспечено)
 2. Средний (частично обеспечено)
 3. Низкий (никак не обеспечено)
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

4. ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ И ИНТЕРЕСЫ

27. На каком языке Вы разговариваете дома с родными? (ОДИН ОТВЕТ)

1. На казахском языке
2. На русском языке

3. На обоих языках
(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

28. На каком языке Вы разговариваете с друзьями? (ОДИН ОТВЕТ)

1. На казахском языке
2. На русском языке
3. На обоих языках
(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

29. Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ОТВЕТОВ)

1. Вера, религия
2. Семья
3. Возможность получать удовольствие, развлекаться
4. Наличие власти
5. Дружба
6. Душевный покой
7. Здоровье
8. Знание, образование
9. Интересная работа, профессия
10. Любовь
11. Материально обеспеченная жизнь
12. Общественное признание, известность, репутация
13. Помощь людям
14. Самореализация, самоуважение
15. Карьера, высокое положение в обществе
16. Творчество
(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____
(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

30. Как Вы считаете, какой социальный институт является ключевым при формировании ценностей молодежи? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Семья
2. Детский сад
3. Школа
4. Университет
5. Друзья, знакомые
6. Место работы
7. СМИ
8. Религия (конфессиональные сооружения)
(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

31. Как Вы считаете, Ваши ценности и видение мира схожи с ценностями и видением мира Ваших родителей? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Да, очень схожи
2. Схожи только в общих чертах

3. Нет, они разные

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

32. Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, полностью следую религиозным нормам

2. Я верующий, но только на праздники посещаю мечеть, церковь и др., очень редко соблюдаю религиозные нормы

3. Я неверующий, но иногда соблюдаю религиозные обряды

4. Я атеист

5. Я верующий, но не участвую в религиозной жизни

6. Я неверующий, но иногда посещаю мечеть, церковь и др., соблюдаю религиозные нормы

7. Я неверующий, но уважаю верующих

8. Я равнодушен к религии

9. Я противник религии

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

33. Укажите, пожалуйста, к какой религии Вы себя относите? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Традиционный ислам

2. Православие

3. Католицизм

4. Протестантизм

5. Иудаизм

6. Новые религиозные направления

7. Совмещаю религиозные традиции разных конфессий

8. Не исповедую никакой религии

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

34. Скажите, пожалуйста, кто или что в большей степени повлияло на Ваши религиозные убеждения, на Ваш выбор – быть верующим или неверующим? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Влияние ближайшего окружения

2. Изучение специальной литературы, интернет ресурсов

3. Беседы с имамом, священником, миссионером

4. Важное событие в жизни

5. Влияние модных тенденций на религиозность в обществе

6. Так сложилось с рождения

7. Ничего не повлияло

8. Я еще не определился (-лась)

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

35. Оцените уровень Вашей осведомленности о реализации программы «Рухани жаңғыру» (ОДИН ОТВЕТ)

1. Я знаю, о чем и для чего эта программа реализуется

2. Я знаю только в общих чертах, о чём и для чего эта программа реализуется

3. Я знаю только название программы

4. Впервые слышу о такой программе

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

36. Как бы Вы оценили межэтническую политику государства в молодежной среде? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Положительно
2. Скорее положительно
3. Скорее отрицательно
4. Отрицательно

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

37. Чем Вы занимались дома во время карантина? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ОТВЕТОВ)

1. Дистанционно работал (-а) / учился (-ась)
2. Читал (-а) книги
3. Смотрел (-а) фильмы, сериалы
4. Играл (-а) в компьютерные, настольные игры
5. Занимался (-сь) спортом/ йогой
6. Проходил (-а) курсы по саморазвитию
7. Проводил (-а) время с семьей (совместный просмотр фильмов, игры и т.д.)

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

38. Как изменились Ваши отношения с людьми, с кем Вы проживаете в одной квартире/доме, за весь период карантина? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Укрепились
2. Остались прежними
3. Ухудшились

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

39. В свете последних событий, связанных с карантином, с каким чувством Вы смотрите в будущее? (ОДИН ОТВЕТ)

1. С уверенностью в том, что всё будет хорошо
2. С чувством надежды, что всё будет хорошо
3. С неуверенностью
4. Со страхом и отчаянием

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

40. Отметьте, пожалуйста, наиболее популярные тренды казахстанской молодежи на данный момент? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ОТВЕТОВ)

1. Экологичность
2. Волонтерство
3. Гражданская активность
4. Неформальное самообразование
5. Фриланс
6. Здоровый образ жизни
7. Путешествия

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

41. Принимали ли вы участие в волонтерской деятельности в период ЧП и карантина?

1. Да
2. Нет

(99) Затрудняюсь ответить

42. На ваш взгляд, в каких поступках, действиях проявляется патриотизм? (НЕ БОЛЕЕ ПЯТИ ВАРИАНТОВ ОТВЕТА)

1. Служба в армии, готовность защищать Родину
2. Нежелание уезжать из страны
3. Любовь, уважение к своей стране, гордость за нее
4. Активная гражданская позиция, участие в делах страны
5. Интерес к событиям в стране, их обсуждение
6. Хорошая, добросовестная работа, идущая на благо страны
7. Благотворительность, взаимопомощь
8. Участие в выборах, митингах
9. Стойкость, готовность терпеть трудности
10. Поддержка отечественного производителя
11. Сохранение исторической памяти, участие в памятных мероприятиях
12. Поддержка казахстанских спортсменов
13. Честность, порядочность
14. Воспитание патриотизма в детях

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

43. Как вы думаете, кому в большей степени свойственен патриотизм: молодежи, людям среднего возраста или пожилым?

1. Молодежи
2. Людям среднего возраста
3. Пожилым
4. Всем в равной степени

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

5. ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ

44. Какими источниками информации Вы пользуетесь чаще всего, чтобы узнать о новостях и событиях в Казахстане? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ОТВЕТОВ)

1. Казахстанские республиканские телеканалы
2. Казахстанские местные (региональные) телеканалы
3. Зарубежные телеканалы (в том числе российские)
4. Радио
5. Казахстанские республиканские печатные издания (газеты, журналы)
6. Казахстанские местные (региональные) печатные издания (газеты, журналы)
7. Зарубежные печатные издания (газеты, журналы)
8. Интернет-сайты казахстанские (ТВ, радио, новостные ресурсы)
9. Интернет-сайты зарубежные (ТВ, радио, новостные ресурсы)
10. Социальные сети, блоги

11. Ближнее окружение (родственники, друзья знакомые)

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

45. Отличаете ли Вы фейковые новостные аккаунты в социальных сетях от официальных? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Да, я отличаю и читаю новости только на официальных источниках

2. Да, могу отличить, но читаю новости не только на официальных аккаунтах

3. Нет, не отличаю

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

46. Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в том месте (населенном пункте), в котором Вы проживаете? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Однозначно да

2. Скорее да

3. Скорее нет

4. Однозначно нет

(99) Затрудняюсь ответить

47. Какая проблема может вынудить Вас пойти на публичную протестную акцию? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ОТВЕТОВ)

1. Проблемы в школе, ВУЗе, колледже

2. Сокращение или увольнение с работы

3. Необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги

4. Задержка по выплате заработной платы, пенсий, стипендий, пособий

5. Халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений

6. Повышение выплат по кредитам или ипотеке

7. Необоснованные штрафы

8. Ухудшение экологической ситуации

9. Неудовлетворенность действиями властей

10. Несправедливые судебные решения

11. Нарушение прав на этнической почве

12. Проблемы с жильем

13. Низкое качество услуг в образовании

14. Рост цен на продукты питания, ГСМ, лекарства

15. Ничто не может вынудить меня открыто протестовать

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

48. Что вызывает у Вас чувство единства и солидарности с гражданами страны? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Этническая принадлежность

2. Территориальная принадлежность

3. Гражданская принадлежность

4. Религиозная принадлежность

5. Все составляющие

6. Я не чувствую единства и солидарности

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

49. По какой из нижеперечисленных причин у нас в стране молодые люди чаще подвергаются дискриминации, и нарушаются их права? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ОТВЕТОВ)

1. Этническая принадлежность
2. Незнание казахского языка
3. Незнание русского языка
4. Гендерная принадлежность
5. Территориальная принадлежность
6. Возраст
7. Сексуальная ориентация
8. Ограниченные физические и ментальные способности
9. Уровень образования
10. Нет дискриминации и нарушения прав

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

(99) Затрудняюсь ответить

50. Как вы относитесь к воинской службе?

1. Позитивно
2. Нейтрально
3. Негативно

(99) Затрудняюсь ответить

51. По вашему мнению, что наиболее трудное в воинской службе?

1. Военная дисциплина и армейский распорядок
2. Физические нагрузки
3. Нервно-эмоциональная нагрузка
4. Неуставные отношения
5. Адаптация к новому коллективу

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

52. Считаете ли Вы, что каждый молодой человек, чтобы стать мужчиной, должен пройти военную службу?

1. Да, служба в армии обязательная для всех мужчин
2. Не обязательно, достаточно курсов военной подготовки в школе/университете
3. Нет, служба в армии не показатель мужественности

6. РЕАЛИЗАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ

53. По Вашему мнению, эффективно ли реализуется государственная молодежная политика (поддержка и развитие молодежи) у нас в стране? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Да, эффективно
2. Скорее эффективно
3. Скорее неэффективно
4. Неэффективно

5. Ничего не знаю, не слышал (-а) о молодежной политике в стране

(99) Затрудняюсь ответить

54. На что необходимо обратить внимание в реализации государственной молодежной политики в первую очередь? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Обеспечение молодых семей жильем
2. Трудоустройство
3. Доступность медицинских услуг
4. Повышение доступа и качества высшего образования
5. Повышение стипендий, зарплат, льгот
6. Не ожидаю никакой поддержки

(98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

55. Оцените эффективность работы следующих молодежных организаций (ОДИН ОТВЕТ ПО КАЖДОЙ СТРОКЕ)

		Эффективна	Неэффективна	3/0
1.	Альянс студентов Казахстана	1	2	99
2.	Союз КВН Казахстана / Жайдарман	1	2	99
3.	Ассоциация стипендиатов международной стипендии Президента РК «Болашак»	1	2	99
4.	Республиканский штаб молодежных трудовых отрядов «Жасыл ел»	1	2	99
5.	Молодежное крыло «Жас Отан» при партии «Нұр Отан»	1	2	99
6.	Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан»	1	2	99
7.	Национальный дельфийский комитет	1	2	99
8.	Конгресс молодежи Казахстана	1	2	99
9.	Национальная волонтерская сеть	1	2	99
10.	Молодежное крыло Ассамблеи народа Казахстана (Жаңғыру жолы/Жарасым)	1	2	99
(98)	Другое (НАПИШИТЕ) _____	1	2	99

56. Обращались ли Вы в Молодежные ресурсные центры?

1. Да
 2. Нет
- ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ D1

57. Оцените эффективность работы Молодежных ресурсных центров Вашей области/города по следующим видам деятельности (ОДИН ОТВЕТ ПО КАЖДОЙ СТРОКЕ)

		Эффек- тивна	Неэффек- тивна	3/0
1.	Содействие в подготовке к трудоустройству и профориентации молодежи	1	2	99
2.	Развитие жизненно важных навыков, компетенции и самостоятельности молодежи посредством неформального образования	1	2	99
3.	Содействие в повышении цифровой грамотности и развитии новых технологий среди молодежи	1	2	99
4.	Оказание психологической помощи молодежи	1	2	99
5.	Оказание на безвозмездной основе консультационной и юридической помощи молодежи	1	2	99
6.	Содействие активизации инновационной и предпринимательской деятельности молодежи	1	2	99
7.	Поддержка и развитие волонтерской деятельности в молодежной среде	1	2	99
8.	Конгресс молодежи Казахстана	1	2	99
9.	Национальная волонтерская сеть	1	2	99
10.	Молодежное крыло Ассамблеи народа Казахстана (Жаңғыру жолы/Жарасым)	1	2	99
(98)	Другое (НАПИШИТЕ) _____	1	2	99

В ЗАКЛЮЧЕНИИ СООБЩИТЕ, ПОЖАЛУЙСТА, НЕКОТОРЫЕ ДАННЫЕ О СЕБЕ

D1. Ваш пол: 1. Мужской 2. Женский

D2. Напишите, пожалуйста, сколько Вам полных лет? _____

D3. Ваша этническая принадлежность (национальность)?

1. Казах/казашка
2. Русский/русская

(98) Другая этническая группа (национальность) (НАПИШИТЕ) _____

D4. Ваше образование (ОДИН ОТВЕТ)

1. Незаконченное среднее (9 классов школы)
2. Среднее (11 классов школы)
3. Профессионально-техническое, среднее специальное (колледж, училище)
4. Незаконченное высшее (только учусь в ВУЗе)
5. Высшее (окончил ВУЗ)
6. Высшее и научная степень (магистр, кандидат, доктор, PhD)

D5. Скажите, пожалуйста, где Вы проживаете в данный момент? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Живу с родителями / родственниками
2. Живу в собственной квартире / доме
3. Живу в съемной квартире / комнате, общежитии
- (98) Другое (НАПИШИТЕ) _____
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

D6. Ваше семейное положение: (ОДИН ОТВЕТ)

1. Женат / Замужем
2. Живу в незарегистрированном браке
3. Холост / не замужем
- (98) Другое (НАПИШИТЕ) _____
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

D7. Скажите, пожалуйста, сколько детей Вы имеете? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Нет детей
2. Один ребенок
3. Двое детей
4. Трое детей
5. Четверо или более детей

D8. В настоящее время Вы работаете? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Нет, я только учусь
2. Учусь и одновременно работаю (подрабатываю)
3. Да, я работаю
4. Я не учусь, не работаю и НЕ ищу работу
5. Я не учусь, не работаю (ищу работу)
6. Нахожусь в декретном отпуске
7. Не работаю по причине инвалидности
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

D9. На какие средства Вы живете? (ОДИН ОТВЕТ)

1. На собственную зарплату/доход
2. На доход родителей
3. На доход супруга (-ги)
4. На стипендию
5. На пособия и льготы
- (98) Другое (НАПИШИТЕ) _____

D10. Напишите, пожалуйста, в какой сфере Вы работаете/подрабатываете? (ОДИН ОТВЕТ)

1. Государственный служащий
2. Специалист в области науки, культуры, охраны здоровья, образования, дошкольного воспитания
3. Специалист финансовой сферы (банки, бухгалтерия и т.д.)
4. Бизнесмен, предприниматель
5. Работник СМИ
6. Работник сферы услуг
7. Работник сферы торговли
8. Работник строительной сферы

- 9. Работник сельского хозяйства
- 10. Технический персонал (охранник, вахтер, техничка и т.д.)
- 11. Самостоятельно занятые
- 12. Без постоянного места работы, подрабатываю в разных местах
- 13. Временно не работаю или нахожусь в декрете
- 14. Не работаю
- (98) Другое (НАПИШИТЕ) _____
- (99) Затрудняюсь ответить (НЕ ЗАЧИТЫВАТЬ)

БЛАГОДАРИМ ВАС ЗА УЧАСТИЕ В ОПРОСЕ!

Наш телефон в городе Нур-Султан (7172) 76-93-49, 24-84-11. Вы можете позвонить нам и задать свои вопросы.

ДЛЯ КОНТРОЛЯ РАБОТЫ ИНТЕРВЬЮЕРА ПОСЛЕ ЗАПОЛНЕНИЯ АНКЕТЫ К ВАМ МОГУТ ПОВЗОНИТЬ В ЦЕЛЯХ ПОДТВЕРЖДЕНИЯ ПРОВЕДЕНИЯ ОПРОСА. ДЛЯ ЭТОГО ПРОСИМ ВАС СОБЩИТЬ НОМЕР ВАШЕГО ТЕЛЕФОНА

ФИО интервьюера _____	№ интервьюера _____
Дата опроса _____	Подпись интервьюера _____

КОД _____ **ВВОД** _____

Таблицы линейных распределений

1. Как часто Вы ходите на профилактический осмотр?

	Количество	%
Более двух раз в год	184	9,2
Два раза в год	335	16,8
Один раз в год	1013	50,7
Менее одного раза в год	333	16,7
Никогда не был на профилактическом осмотре	135	6,8

2. Как часто Вы употребляете алкоголь?

	Количество	%
Несколько раз в неделю	36	1,8
Несколько раз в месяц	126	6,3
Примерно раз в месяц	129	6,5
Реже, чем раз в месяц	281	14,1
Никогда не употребляю	1409	70,5
Затрудняюсь ответить	19	1,0

3. Как часто Вы курите?

	Количество	%
Каждый день	194	9,7
Несколько раз в неделю	82	4,1
Несколько раз в месяц	38	1,9
Примерно раз в месяц	28	1,4
Реже, чем раз в месяц	43	2,2
Не курю	1606	80,3
Затрудняюсь ответить	9	0,5

4. Употребляли ли Вы когда-нибудь наркотики, в том числе марихуана, кокаин, LSD?

	Количество	%
Да	58	2,9
Нет	1927	96,5
Затрудняюсь ответить	11	0,6

5. Оцените, пожалуйста, свою степень информированности об инфекциях, передающихся половым путем (ИППП):

	Количество	%
Очень хорошо осведомлен	543	27,2
Хорошо знаю	772	38,6
Знаю поверхностно	447	22,4
Ничего не знаю об этом	204	10,2
Затрудняюсь ответить	32	1,6

6. Как часто Вы посещаете спортивные секции / тренировки?

	Количество	%
Два и более раз в неделю	409	20,5
Три-четыре раза в месяц	202	10,1
Один раз в месяц	149	7,5
Реже 1 раза в год	105	5,3
Не посещаю спортивные учреждения	618	30,9
Занимаюсь дома	499	25,0
Затрудняюсь ответить	15	0,8

7. Сколько у Вас занимает времени в течение недели каждое из нижеперечисленных занятий?

Количество

	Не занимает времени	Меньше 1 часа	1-3 часов	4-7 часов	7-10 часов	Больше 10 часов
Спорт (спортзал, бассейн, бег, секции)	825	429	478	152	71	39
Самообразование (образовательные и профессиональные курсы, наука, книги и т.д.)	799	442	517	158	54	26
Творчество (рисование, пение, поэзия и т.д.)	1157	373	287	115	38	26
Времяпрепровождение с семьей	111	88	192	411	443	752
Времяпрепровождение с друзьями	151	276	661	480	250	177
Волонтерская и добровольческая деятельность	1577	224	119	50	17	5
Домашние дела	0	0	1	0	0	0
Времяпровождение в Интернете	0	0	0	1	0	0

7. Сколько у Вас занимает времени в течение недели каждое из нижеперечисленных занятий?%

	Не занимает времени	Меньше 1 часа	1-3 часов	4-7 часов	7-10 часов	Больше 10 часов
Спорт (спортзал, бассейн, бег, секции)	41,4	21,5	24,0	7,6	3,6	2,0
Самообраз-е (образовательные и профессиональные курсы, наука, книги и т.д.)	40,0	22,1	25,9	7,9	2,7	1,3
Творчество (рисование, пение, поэзия и т.д.)	58,0	18,7	14,4	5,8	1,9	1,3
Времяпрепровождение с семьей	5,6	4,4	9,6	20,6	22,2	37,7
Времяпрепровождение с друзьями	7,6	13,8	33,1	24,1	12,5	8,9
Волонтерская и добровольческая деятельность	79,2	11,2	6,0	2,5	0,9	0,3
Домашние дела	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Времяпровождение в Интернете	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0

8. Сколько времени Вы ежедневно проводите в интернете?

	Количество	%
Не пользуюсь интернетом	27	1,4
Менее часа в сутки	82	4,1
1-2 часа	538	27,0
3-5 часов	852	42,7
Больше 6 часов	496	24,9

9. С какой целью Вы заходите в Интернет?

	Количество	%
По учебе	619	31,0
По работе	515	25,8
Для просмотра / чтения новостей	850	42,5
Для общения с друзьями	1185	59,3
Для проведения времени в социальных сетях	880	44,0
Для развлечений (фильмы, музыка, игры)	909	45,5
Не пользуюсь Интернетом	8	0,4
Для саморазвития	3	0,2
Для всего перечисленного	1	0,1

10. Считаете ли Вы казахстанскую систему образования благоприятной для людей с особыми потребностями?

	Количество	%
Да	519	26,0
Скорее да	720	36,0
Скорее нет	382	19,1
Нет	210	10,5
Затрудняюсь ответить	169	8,5

11. Как Вы относитесь к дистанционной форме обучения?

	Количество	%
Учиться обычным способом интереснее, так как присутствует личное общение	549	27,5
Дистанционное обучение является хорошей альтернативой традиционного обучения	317	15,9
Учиться обычным способом удобнее	557	27,9
Дистанционное образование хуже, чем традиционное	342	17,1
Дистанционное обучение – вспомогательная форма обучения	185	9,3
Реализация дистанционного обучения слабая	3	0,2
При дистанционном обучении качество образования низкое	2	0,1
Затрудняюсь ответить	43	2,2

12. По Вашему мнению, какова эффективность дистанционной формы обучения?

	Количество	%
Низкая	470	23,5
Ниже среднего	511	25,6
Средняя	738	36,9
Выше среднего	171	8,6
Высокая	72	3,6
Затрудняюсь ответить	36	1,8

13. Поддерживаете ли Вы идею внедрения в учебный процесс системы дистанционного обучения?

	Количество	%
Да	271	13,6
Скорее да	392	19,6
Скорее нет	572	28,7
Нет	720	36,1
Затрудняюсь ответить	41	2,1

14. Занимаетесь ли Вы неформальным самообразованием (онлайн курсы; тренинги; курсы повышения квалификации и т.д.)?

	Количество	%
Да	676	33,9
Нет	1280	64,1
Затрудняюсь ответить	41	2,1

15. Занимаетесь ли Вы научной деятельностью (проведение научных исследований, экспериментов; написание научных статей и т.д.)?

	Количество	%
Да	175	8,8
Нет	1796	89,9
Затрудняюсь ответить	26	1,3

16. Занимаетесь ли Вы каким-либо творчеством?

	Количество	%
Танцы	171	8,6
Вокал	119	6,0
Играю на музыкальных инструментах	196	9,8
Рисование	236	11,8
Пишу стихи, рассказы	112	5,6
Декоративно-прикладное творчество	104	5,2
Занимаюсь в театральной студии	20	1,0
Не занимаюсь никаким творчеством	1263	63,4
Занимаюсь фото и видеосъемкой	4	0,2
Играю в компьютерные игры	1	0,1
Занимаюсь спортом	8	0,4
Занимаюсь программированием	1	0,1
Занимаюсь кулинарией	1	0,1

17. Насколько для Вас важна творческая самореализация?

	Количество	%
Очень важна	451	22,6
Скорее важна	685	34,3
Скорее не важна	420	21,0
Совершенно не важна	342	17,1
Затрудняюсь ответить	102	5,1

18. Как Вы оцениваете уровень развития и поддержки творческой деятельности молодежи в Казахстане?

	Количество	%
Высокий уровень	374	18,7
Средний уровень	1344	67,3
Низкий уровень	279	14,0

19. Как Вы считаете, легко ли сегодняшним молодым людям сделать карьеру, добиться успеха в творческой профессии (музыкант, писатель, артист)?

	Количество	%
Очень легко	176	8,8
Достаточно легко	546	27,3
Довольно сложно	997	49,9
Практически невозможно	143	7,2
Затрудняюсь ответить	137	6,9

20. Связана ли Ваша нынешняя профессиональная деятельность с полученной Вами специальностью в колледже/ ВУЗе?

	Количество	%
Да, я работаю по специальности	469	23,5
Частично связана	235	11,8
Нет, никак не связана	492	24,6
Еще не работаю (учусь в школе/ колледже/ вузе)	772	38,6
Затрудняюсь ответить	30	1,5

21. Кто или что повлияло на выбор Вашей специальности?

	Количество	%
Еще учусь в школе	283	14,2
Востребованность специальности	1	0,1
Высокая заработная плата в дальнейшем	1	0,1
Жизненная ситуация	2	0,1
Безысходное положение	4	0,2
Не имею специальности	10	0,5
Посоветовал учитель	42	2,1
Престижность специальности в Казахстане	60	3,0
Друзья посоветовали	79	4,0
В школе проводили профориентацию	88	4,4
Наличие гранта	128	6,4
Родители сказали выбрать эту специальность	473	23,7
Мой личный интерес к специальности	784	39,4
Затрудняюсь ответить	37	1,9

22. Каким образом режим ЧП и карантин повлияли на Вашу работу?

	Количество	%
Я перешёл (-шла) на дистанционный формат работы	413	20,8
Продолжал (-а) работать, объем работы увеличился	303	15,2
Лишился (-ась) работы	262	13,2
Лишился (-ась) дохода, но продолжал (-а) работать	108	5,4
Освоил (-а) новую профессию	30	1,5
Еще не работаю (учусь в школе/колледже/вузе)	768	38,7
Никак не повлиял	33	1,7
Уменьшился доход	3	0,2
Не работаю	67	3,4

23. Имели ли Вы опыт предпринимательской деятельности на территории Казахстана?

	Количество	%
Да, и сейчас занимаюсь предпринимательством	84	4,2
Был удачный опыт	116	5,8
Был неудачный опыт	117	5,9
Нет, не имею опыта	1664	83,2
Затрудняюсь ответить	18	0,9

24. С какими проблемами Вы сталкивались, занимаясь предпринимательством?

	Количество	%
Высокие налоговые отчисления	35	10,7
Высокая арендная стоимость помещений в моем регионе	77	23,5
Отсутствие квалифицированных работников на рынке труда	40	12,2
Коррупция в государственных органах	34	10,4
Непрофессиональное (неэтичное) ведение бизнеса в Казахстане	24	7,3
Не сталкивался (-ась) с проблемами	90	27,5
Нехватка знаний в этой области	1	0,3
Бюрократия в налоговой службе	1	0,3
Затрудняюсь ответить	25	7,6

25. Удовлетворены ли Вы уровнем поддержки молодых людей, относящихся к социально уязвимым слоям населения (инвалиды, дети-сироты, многодетные, молодые семьи)?

	Количество	%
Да, полностью удовлетворен	369	18,5
Частично удовлетворен (-а)	824	41,3
Скорее не удовлетворен (-а)	445	22,3
Полностью не удовлетворен (а)	187	9,4
Затрудняюсь ответить	172	8,6

26. Оцените, пожалуйста, уровень обеспечения городской инфраструктуры для людей с особыми потребностями в вашем населенном пункте (пандусы, спец. подъёмники и т.д.)?

	Количество	%
Высокий (полностью обеспечено)	308	15,4
Средний (частично обеспечено)	1138	56,9
Низкий (никак не обеспечено)	428	21,4
Затрудняюсь ответить	126	6,3

27. На каком языке Вы разговариваете дома с родными?

	Количество	%
На казахском языке	1007	50,4
На русском языке	648	32,4
На обоих языках	324	16,2
На курдском и русском языках	9	0,5
На уйгурском языке	6	0,3
На кыргызском языке	1	0,1
На узбекском языке	2	0,1
На азербайджанском языке	1	0,1
На армянском языке	1	0,1

28. На каком языке Вы разговариваете с друзьями?

	Количество	%
На казахском языке	789	39,5
На русском языке	720	36,0
На обоих языках	487	24,4
На курдском и русском языках	1	0,1
На казахском, английском, немецком языках	1	0,1
На узбекском языке	1	0,1

29. Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?

	Количество	%
Вера, религия	308	15,4
Семья	1703	85,2
Возможность получать удовольствие, развлекаться	84	4,2
Наличие власти	43	2,2
Дружба	566	28,3
Душевный покой	152	7,6
Здоровье	1036	51,8
Знание, образование	220	11,0
Интересная работа, профессия	156	7,8
Любовь	241	12,1
Материально обеспеченная жизнь	295	14,8
Общественное признание, известность, репутация	34	1,7
Помощь людям	98	4,9
Самореализация, самоуважение	167	8,4
Карьера, высокое положение в обществе	118	5,9
Творчество	30	1,5
Все перечисленное	1	0,1
Затрудняюсь ответить	9	0,5

30. Как Вы считаете, какой социальный институт является ключевым при формировании ценностей молодежи?
31. Как Вы считаете, Ваши ценности и видение мира схожи с ценностями и видением мира Ваших родителей?

	Количество	%
Семья	1442	72,1
Детский сад	55	2,8
Школа	228	11,4
Университет	84	4,2
Друзья, знакомые	110	5,5
Место работы	56	2,8
СМИ	10	0,5
Религия (конфессиональные сооружения)	9	0,5
Все перечисленные ценности	5	0,3

31. Как Вы считаете, Ваши ценности и видение мира схожи с ценностями и видением мира Ваших родителей?

	Количество	%
Да, очень схожи	705	35,3
Схожи только в общих чертах	882	44,1
Нет, они разные	367	18,4
Затрудняюсь ответить	44	2,2

32. Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?

	Количество	%
Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, полностью следую	283	14,2
Я верующий, но только на праздники посещаю мечеть, церковь и др., очень редко соблюдаю религиозные нормы	607	30,4
Я неверующий, но иногда соблюдаю религиозные обряды	238	11,9
Я атеист	55	2,8
Я верующий, но не участвую в религиозной жизни	444	22,2
Я неверующий, но иногда посещаю мечеть, церковь и др., соблюдаю религиозные нормы	71	3,6
Я неверующий, но уважаю верующих	118	5,9
Я равнодушен к религии	112	5,6
Я противник религии	18	0,9
Затрудняюсь ответить	53	2,7

33. Укажите, пожалуйста, к какой религии Вы себя относите?

	Количество	%
Традиционный ислам	1466	73,4
Православие	338	16,9
Католицизм	13	0,7
Протестантизм	6	0,3
Иудаизм	3	0,2
Новые религиозные направления	3	0,2
Совмещаю религиозные традиции разных конфессий	8	0,4
Не исповедую никакой религии	155	7,8
Верю во все	1	0,1
Язычество	1	0,1
Свидетели Иеговы	1	0,1
Растафарианство	1	0,1

34. Скажите, пожалуйста, кто или что в большей степени повлияло на Ваши религиозные убеждения, на Ваш выбор – быть верующим или неверующим?

	Количество	%
Влияние ближайшего окружения	383	19,2
Изучение специальной литературы, интернет ресурсов	90	4,5
Беседы с имамом, священником, миссионером	37	1,9
Важное событие в жизни	79	4,0
Влияние модных тенденций на религиозность в обществе	9	0,5
Так сложилось с рождения	682	34,1
Ничего не повлияло	532	26,6
Я еще не определился	116	5,8
Затрудняюсь ответить	71	3,6

35. Оцените уровень Вашей осведомленности о реализации программы «Рухани жаңғыру»

	Количество	%
Я знаю, о чем и для чего эта программа реализуется	436	21,8
Я знаю только в общих чертах, о чём и для чего эта программа реализуется	676	33,8
Я знаю только название программы	584	29,2
Впервые слышу о такой программе	249	12,5
Затрудняюсь ответить	54	2,7

36. Как бы Вы оценили межэтническую политику государства в молодежной среде?

	Количество	%
Положительно	728	36,5
Скорее положительно	876	43,9
Скорее отрицательно	162	8,1
Отрицательно	51	2,6
Затрудняюсь ответить	180	9,0

37. Чем Вы занимались дома во время карантина?

	Количество	%
Дистанционно работал (-а) / учился (-ась)	1059	53,0
Читал (-а) книги	483	24,2
Смотрел (-а) фильмы, сериалы	782	39,1
Играл (-а) в компьютерные, настольные игры	268	13,4
Занимался (-сь) спортом/ йогой	333	16,7
Проходил (-а) курсы по саморазвитию	195	9,8
Проводил (-а) время с семьей (совместный просмотр фильмов, игры и т.д.)	1140	57,0
Занимался домашними делами	16	0,8
Занимался творчеством	3	0,2
Проводил время в Интернете	1	0,1
Занимался волонтерской деятельностью	2	0,1
Затрудняюсь ответить	25	1,3

38. Как изменились Ваши отношения с людьми, с кем Вы проживаете в одной квартире/доме, за весь период карантина?

	Количество	%
Укрепилась	749	37,5
Остались прежними	1145	57,3
Ухудшились	81	4,1
Затрудняюсь ответить	25	1,3

39. В свете последних событий, связанных с карантином, с каким чувством Вы смотрите в будущее?

	Количество	%
С уверенностью в том, что всё будет хорошо	704	35,2
С чувством надежды, что всё будет хорошо	923	46,2
С неуверенностью	235	11,8
Со страхом и отчаянием	85	4,3
Затрудняюсь ответить	53	2,7

40. Отметьте, пожалуйста, наиболее популярные тренды казахстанской молодежи на данный момент?

	Количество	%
Экологичность	354	17,7
Волонтерство	942	47,1
Гражданская активность	462	23,1
Неформальное самообразование	253	12,7
Фриланс	264	13,2
Здоровый образ жизни	972	48,6
Путешествия	573	28,7
Нацеленность на успех	1	0,1
Воспитание	1	0,1
Дружба	2	0,1
Творчество	2	0,1
Проведение времени в социальных сетях	4	0,2
Все перечисленные тренды	1	0,1
Образование	1	0,1
Затрудняюсь ответить	66	3,3

41. Принимали ли Вы участие в волонтерской деятельности в период ЧП и карантина?

	Количество	%
Да	236	11,8
Нет	1727	86,7
Затрудняюсь ответить	30	1,5

42. На Ваш взгляд, в каких поступках, действиях проявляется патриотизм

	Количество	%
Служба в армии, готовность защищать Родину	777	38,9
Нежелание уезжать из страны	359	18,0
Любовь, уважение к своей стране, гордость за нее	1063	53,3
Активная гражданская позиция, участие в делах страны	341	17,1
Интерес к событиям в стране, их обсуждение	293	14,7
Хорошая, добросовестная работа, идущая на благо страны	565	28,3
Благотворительность, взаимопомощь	382	19,1
Участие в выборах, митингах	178	8,9
Стойкость, готовность терпеть трудности	246	12,3
Поддержка отечественного производителя	307	15,4
Сохранение исторической памяти, участие в памятных мероприятиях	311	15,6
Поддержка казахстанских спортсменов	203	10,2
Честность, порядочность	640	32,1
Воспитание патриотизма в детях	559	28,0
Не являюсь патриотом	1	0,1
В хорошей учебе	1	0,1
Затрудняюсь ответить	32	1,6

43. Как Вы думаете, кому в большей степени свойственен патриотизм: молодежи, людям среднего возраста или пожилым?

	Количество	%
Молодежи	466	23,3
Людям среднего возраста	290	14,5
Пожилым	258	12,9
Всем в равной степени	931	46,6
Затрудняюсь ответить	52	2,6

44. Какими источниками информации Вы пользуетесь чаще всего, чтобы узнать о новостях и событиях в Казахстане?

	Количество	%
Казахстанские республиканские телеканалы	781	39,1
Казахстанские местные (региональные) телеканалы	226	11,3
Зарубежные телеканалы (в том числе российские)	154	7,7
Радио	155	7,8
Казахстанские республиканские печатные издания (газеты, журналы)	160	8,0
Казахстанские местные (региональные) печатные издания (газеты, журналы)	114	5,7
Зарубежные печатные издания (газеты, журналы)	51	2,6
Интернет-сайты казахстанские (ТВ, радио, новостные ресурсы)	665	33,3
Интернет-сайты зарубежные (ТВ, радио, новостные ресурсы)	297	14,9
Социальные сети, блоги	1229	61,5
Ближнее окружение (родственники, друзья знакомые)	398	19,9
Не смотрю новости	3	0,2
Затрудняюсь ответить	28	1,4

45. Отличаете ли Вы фейковые новостные аккаунты в социальных сетях от официальных? 46. Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в том месте (населенном пункте), в котором Вы проживаете?

	Количество	%
Да, я отличаю и читаю новости только на официальных источниках	917	46,1
Да, могу отличить, но читаю новости не только на официальных аккаунтах	637	32,1
Нет, не отличаю	348	17,5
Не интересуюсь	4	0,2
Затрудняюсь ответить	81	4,1

46. Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в том месте (населенном пункте), в котором Вы проживаете?

	Количество	%
Однозначно да	187	9,4
Скорее да	313	15,7
Скорее нет	655	32,9
Однозначно нет	677	34,0
Затрудняюсь ответить	160	8,0

47 Какая проблема может вынудить Вас пойти на публичную протестную акцию?

	Количество	%
Проблемы в школе, ВУЗе, колледже	190	9,5
Сокращение или увольнение с работы	201	10,1
Необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги	94	4,7
Задержка по выплате заработной платы, пенсий, стипендий, пособий	137	6,9
Халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений	158	7,9
Повышение выплат по кредитам или ипотеке	133	6,7
Необоснованные штрафы	137	6,9
Ухудшение экологической ситуации	98	4,9
Неудовлетворенность действиями властей	125	6,3
Несправедливые судебные решения	112	5,6
Нарушение прав на этнической почве	74	3,7
Проблемы с жильем	139	7,0
Низкое качество услуг в образовании	75	3,8
Рост цен на продукты питания, ГСМ, лекарства	213	10,7
Ничто не может вынудить меня открыто протестовать	1018	50,9
Все проблемы	2	0,1
Отсутствие еды	1	0,1
Установление дистанционного обучения	1	0,1
Продление карантинных мер	2	0,1
Всеобщая вакцинация	1	0,1
Затрудняюсь ответить	163	8,2

48. Что вызывает у Вас чувство единства и солидарности с гражданами страны?

	Количество	%
Этническая принадлежность	188	9,4
Территориальная принадлежность	227	11,4
Гражданская принадлежность	385	19,3
Религиозная принадлежность	87	4,4
Все составляющие	758	38,0
Я не чувствую единства и солидарности	199	10,0
Единая история	1	0,1
Взаимоуважение	1	0,1
Общие увлечения	1	0,1
Затрудняюсь ответить	150	7,5

49. По какой из нижеперечисленных причин у нас в стране молодые люди чаще подвергаются дискриминации, и нарушаются их права?

	Количество	%
Этническая принадлежность	242	12,1
Незнание казахского языка	397	19,9
Незнание русского языка	242	12,1
Гендерная принадлежность	155	7,8
Территориальная принадлежность	185	9,3
Возраст	251	12,6
Сексуальная ориентация	333	16,7
Ограниченные физические и ментальные способности	212	10,6
Уровень образования	359	18,0
Нет дискриминации и нарушения прав	565	28,3
Все перечисленное	3	0,2
Финансовое положение	1	0,1
Затрудняюсь ответить	207	10,4

50. Как Вы относитесь к воинской службе?

	Количество	%
Позитивно	1191	59,6
Нейтрально	688	34,4
Негативно	96	4,8
Затрудняюсь ответить	24	1,2

51. По вашему мнению, что наиболее трудное в воинской службе?

	Количество	%
Военная дисциплина и армейский распорядок	736	37,0
Физические нагрузки	277	13,9
Нервно-эмоциональная нагрузка	340	17,1
Неуставные отношения	317	15,9
Адаптация к новому коллективу	284	14,3
Нет трудностей	7	0,4
Не знаю	19	1,0
Нахождение вдали от семьи	1	0,1
Армейский беспорядок	2	0,1

52. Считаете ли Вы, что каждый молодой человек, чтобы стать мужчиной, должен пройти военную службу?

	Количество	%
Да, служба в армии обязательная для всех мужчин	1035	51,9
Не обязательно, достаточно курсов военной подготовки в школе / университете	570	28,6
Нет, служба в армии не показатель мужественности	388	19,5
Затрудняюсь ответить	24	1,2

53. По Вашему мнению, эффективно ли реализуется государственная молодежная политика (поддержка и развитие молодежи) у нас в стране?

	Количество	%
Да, эффективно	561	28,1
Скорее эффективно	729	36,5
Скорее неэффективно	296	14,8
Неэффективно	104	5,2
Ничего не знаю, не слышал (-а) о молодежной политике в стране	190	9,5
Затрудняюсь ответить	119	6,0

54. На что необходимо обратить внимание в реализации государственной молодежной политики в первую очередь?

	Количество	%
Обеспечение молодых семей жильем	552	27,7
Трудоустройство	737	37,0
Доступность медицинских услуг	97	4,9
Повышение доступа и качества высшего образования	326	16,4
Повышение стипендий, зарплат, льгот	180	9,0
Не ожидаю никакой поддержки	96	4,8
На все нужно обращать внимание	3	0,2
Поддержка многодетных семей	1	0,1

55. Оцените эффективность работы следующих молодежных организаций: Количество

	Эффективна	Не эффективна	Затрудняюсь ответить
Альянс студентов Казахстана	1040	406	546
Союз КВН Казахстана / Жайдарман	1199	412	378
Ассоциация стипендиатов международной стипендии Президента РК «Болашак»	1334	298	355
Республиканский штаб молодежных трудовых отрядов «Жасыл ел»	1227	330	430
Молодежное крыло «Жас Отан» при партии «Нұр Отан»	1217	339	432
Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан»	1204	333	450
Национальный дельфийский комитет	808	505	674
Конгресс молодежи Казахстана	925	441	622
Национальная волонтерская сеть	1170	319	499
Молодежное крыло Ассамблеи народа Казахстана (Жаңғыру жолы / Жарасым)	1001	345	643

55. Оцените эффективность работы следующих молодежных организаций: %

	Эффективна	Не эффективна	Затрудняюсь ответить
Альянс студентов Казахстана	52,2	20,4	27,4
Союз КВН Казахстана / Жайдарман	60,3	20,7	19,0
Ассоциация стипендиатов междунар. стипендии Президента РК «Болашак»	67,1	15,0	17,9
Республиканский штаб молодежных трудовых отрядов «Жасыл ел»	61,8	16,6	21,6
Молодежное крыло «Жас Отан» при партии «Нұр Отан»	61,2	17,1	21,7
Единая детско-юношеская организация «Жас Ұлан»	60,6	16,8	22,6
Национальный дельфийский комитет	40,7	25,4	33,9
Конгресс молодежи Казахстана	46,5	22,2	31,3
Национальная волонтерская сеть	58,9	16,0	25,1
Молодежное крыло Ассамблеи народа Казахстана (Жаңғыру жолы/Жарасым)	50,3	17,3	32,3

56. Обращались ли Вы в Молодежные ресурсные центры?

	Количество	%
Да	279	14,0
Нет	1720	86,0

57. Оцените эффективность работы Молодежных ресурсных центров Вашей области/города по следующим видам деятельности: Количество

	Эффективна	Не эффективна	Затрудняюсь ответить
Содействие в подготовке к трудоустройству и профориентации молодежи	203	53	17
Развитие жизненно важных навыков, компетенций	177	69	27
Содействие в повышении цифровой грамотности и развитии новых технологий среди молодежи	199	45	29
Оказание психологической помощи молодежи	175	72	26
Оказание на безвозмездной основе консультационной и юридической помощи молодежи	177	68	28
Содействие активизации инновационной и предпринимательской деятельности молодежи	174	64	35
Поддержка и развитие волонтерской деятельности в молодежной среде	224	28	21
Поддержка и содействие в развитии молодежных организаций	185	52	36
Сопровождение разработки и оценки молодежных проектов и программ	185	51	37

57. Оцените эффективность работы Молодежных ресурсных центров Вашей области/города по следующим видам деятельности: %

	Эффективна	Не эффективна	Затрудняюсь ответить
Содействие в подготовке к трудоустройству и профориентации молодежи	74,4	19,4	6,2
Развитие жизненно важных навыков, компетенций	64,8	25,3	9,9
Содействие в повышении цифровой грамотности и развитии новых технологий среди молодежи	72,9	16,5	10,6
Оказание психологической помощи молодежи	64,1	26,4	9,5
Оказание на безвозмездной основе консультационной и юридической помощи молодежи	64,8	24,9	10,3
Содействие активизации инновационной и предпринимательской деятельности молодежи	63,7	23,4	12,8
Поддержка и развитие волонтерской деятельности в молодежной среде	82,1	10,3	7,7
Поддержка и содействие в развитии молодежных организаций	67,8	19,0	13,2
Сопровождение разработки и оценки молодежных проектов и программ	67,8	18,7	13,6

Гайд экспертной фокус-группы по проекту «Молодежь Казахстана»

Вступление

Добрый день, меня зовут _____. Я представляю научно-исследовательский центр «Молодежь».

Сегодня мы с Вами поговорим о государственной молодежной политике – какие проблемы существуют, как их можно решить и постараемся выработать рекомендации.

Я прошу каждого из Вас свободно высказывать свое личное мнение по обсуждаемым вопросам. Сегодня не существует правильных и неправильных мнений, мнение каждого из вас очень важно.

Для того, чтобы наша беседа прошла наиболее комфортно, я предлагаю следовать нескольким простым правилам:

- 1. Выслушивать мнение друг друга до конца.*
- 2. Пожалуйста, отключите мобильные телефоны, чтобы они не отвлекали нас от беседы.*
- 3. Прошу вас не покидать эту комнату до окончания обсуждения, потому как мнение каждого из вас по всем обсуждаемым вопросам крайне важно.*

4. Прошу каждого из вас написать свое имя на карточке, лежащей перед вами, чтобы нам было удобно обращаться друг к другу в ходе обсуждения.

5. Должен/на вас предупредить, что наше обсуждение будет записываться на видео.

Эта запись нужна исключительно для того, чтобы не упустить ни одного из высказанных сегодня мнений. Гарантируем вам, что мы будем использовать запись исключительно в целях нашего исследования, для уточнения ответов на вопросы и фиксации всех высказанных мнений.

Начало беседы

1. Знакомы ли Вы с проводимой государственной молодежной политикой (Далее ГМП)? Какие направления ГМП Вам известны? Что Вы думаете в целом о ГМП?

Блок 1. Здоровье и досуг молодежи

2. Скажите, пожалуйста, как бы Вы оценили текущее состояние здоровья молодого поколения в стране? Какие изменения к лучшему Вы бы отметили? А что, напротив, ухудшилось за последние 3-5 лет?

3. Насколько эффективно реализуется политика в области здравоохранения (охрана здоровья молодежи, пропаганда здорового образа жизни и т.д.)? Какие меры необходимо предпринять в целях повышения качества здравоохранения для молодежи? Какие меры государственной поддержки необходимо улучшить?

Блок 2. Образование и наука в жизни молодежи

4. Скажите, пожалуйста, как бы Вы оценили уровень доступности и качества образования? С чем это связано? Какие меры необходимо предпринять в целях повышения качества образования? Что нужно улучшить в реализации государственных программ в области образования?

Блок 3. Социально-экономическое положение молодежи

5. Что Вы думаете о занятости современной молодежи? Какие тенденции следует ожидать в ближайшее время? Почему? Какие меры необходимо предпринять для обеспечения продуктивной занятости и трудоустройства молодежи? Что нужно улучшить в реализации государственных программ?

Блок 4. Ценностные ориентации и интересы современной молодежи

6. Назовите, пожалуйста, основные ценностные ориентиры и тенденции развития молодежи в целом. Что нужно делать государству для привития молодому поколению правильных ценностных ориентиров?

Блок 5. Молодежь в общественно-политических процессах

7. Как вы оцениваете уровень гражданской активности молодежи в течение последних лет? В чем проявляется гражданская активность молодежи? Какие тенденции следует ожидать? Назовите основные сложности, препятствующие проявлению гражданской активности?

8. Что вы думаете о повышении протестной активности молодежи в течение последних двух лет? Каковы причины и какие могут быть тенденции?

9. 2020 год объявлен Годом волонтера. Волонтерство – новый тренд молодежи? Почему? Каким образом можно стимулировать развитие волонтерства и вовлечение молодежи в волонтерскую деятельность?

10. Необходимо ли государственное регулирование волонтерской деятельности?

11. Как бы оценили Проект «Социальный студенческий кредит»? Какие +/- данного проекта?

12. Что необходимо предпринять для поддержки и повышения гражданской активности молодежи?

Блок 6. Преступность в молодежной среде

13. Оцените, пожалуйста, уровень преступности в молодежной среде? Какие основные направления/виды? Каковы основные причины? Какие меры необходимо предпринять для решения данной проблемы?

Блок 7. Молодежная политика как фактор устойчивого развития государства

14. Какова, на ваш взгляд, роль государственных молодежных программ, проектов в поддержке молодежи? Какова роль молодежных ресурсных центров в поддержке молодежи? Каким образом оказывается поддержка?

15. Что необходимо предпринять для по повышению эффективности реализации ГМП?

Заключительные вопросы

16. Есть ли еще что-то важное, чего мы не касались?

17. Хотелось бы Вам что-либо добавить, к тому, что мы уже обсуждали?